

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIX, Nr. 6—9 - IUNIE — SEPTEMBRIE 1980

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIX, Nr. 6 — 9

IUNIE - SEPTEMBRIE

1980

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR ADJUNCT :

P. C. Pr. GH. BOGDAPROSTE

C U P R I N S U L

Pag.

ANIVERSĂRI

REDACȚIA, 23 August — Sărbătoarea Națională a poporului român și jubileu al împlinirilor socialiste	473
Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Episcopul Buzăului, <i>Burebista</i>	478

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Lector NICOLAE NECULA, <i>La Duminica tuturor sfinților</i>	484
Pr. GHEORGHE SÎRBU, <i>La Duminica a III-a după Rusalii</i>	487
Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>La Sfântul prooroc Ilie Tesviteanul</i>	491
Pr. prof. NICOLAE CIUDIN, <i>Panegiric la Schimbarea la Față</i>	493
Arhim. VENIAMIN MICLE, <i>La Duminica a XIII-a după Rusalii</i>	497
Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>Virtuțile creștine coordonate ale desăvârșirii spirituale (I)</i>	501
Arhim. CHESARIE GHEORGHEȘCU, <i>Cultul sfinților în Biserică</i>	506

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni și lapte în slujba Patriei și a Păcii</i>	510
Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri Ecumenice</i>	519

ARTICOLE ȘI STUDII

Lector RUS REMUS, <i>Considerații asupra concepțiilor biblică și mesopotamiană despre Creație</i>	524
Pr. ALEXANDRU ARMAND MUNTEANU, <i>Întărirea disciplinei clerului, potrivit sfintelor canoane și legiurilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române</i>	535

DOCUMENTARE

2050 de ani de la întemeierea primului stat dac unitar, centralizat și independent sub regele Burebista

Pr. prof. ION IONESCU, <i>Crearea primului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista</i>	549
Prof. univ. EMILIAN POPESCU, <i>Continuitatea daco-romană. Procesul de formare a poporului român. Rolul creștinismului</i>	573
Diac. conf. P. I. DAVID, <i>Glasul veșniciei în câteva epitafe descoperite la Tomis</i>	588
Diac. drd. URSACHE M. GHEORGHE, <i>Practici religioase ale traco-dacilor men- ționate la unii scriitori în antichitate</i>	598

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Lector univ. CEZAR VASILIU, <i>Lucrările Comisiei internaționale de Istorie ecleziastică comparată</i>	610
Pr. DAVID POPESCU, <i>Stințirea bisericii din parohia Puchenii Moșneni, j. Prahova</i>	613
ASISTENT, <i>Stințirea bisericii din parohia Otopeni, jud. Ilfov</i>	615
Pr. ȘTEFAN SĂVULESCU, † <i>Preotul iconom stavrofor Iosif Ciorbea</i>	616
Pr. CORNEL SAVA, † <i>Preotul Pavel Grosu</i>	617
Pr. P. F. AL., † <i>Preotul Nicolae Manole</i>	619
Pr. PUFULETE N. MARIN, † <i>Preotul Albulescu C. Marin</i>	620
Pr. ION SPIRU, † <i>Preotul Dragomir Petrescu</i>	621

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Vicar administrativ, Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați</i>	623
--	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. consilier GRIGORE DIONISIE, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei (ianuarie-iunie)</i>	638
Arhid. prof. TUDOR MIHALACHE, <i>Corul Catedralei din Buzău, la 120 de ani de activitate</i>	647

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Pr. asist. NICOLAE D. NECULA, <i>Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte reflectate în textele de liturgice (Rugăciuni și imne)</i> , teză de doctorat, publicată în « <i>Orthodoxia</i> », 1976, nr. 3—4, p. 473—625, de Pr. asist. Nicolae Dură	651
PAUL MACKENDRICK, <i>Pietrele dacilor vorbesc</i> , în românește de Horia Florian Popescu, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1978, 175 p., de Pr. F. Ionescu	655
GALA GALACTION, <i>Opinii literare</i> . Ediție de Gheorghe Cunescu, Editura Minerva, București, 1979, 362 p., de Pr. Gabriel Cocora	660
Pr. lector DUMITRU ABRUDAN, <i>Creștinismul și Mozaismul, în perspectiva dialogului interreligios</i> . Teză de doctorat, Sibiu, 1979, 130 p., de diac. prof. Marin Velea	662
Pr. prof. dr. IOAN G. COMAN, <i>Scriitori bisericești din epoca străromână</i> . Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979. 376 p., de Pr. asist. Nicolae V. Dură	664
Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	668

ANEXA

Diac. prof. MARIN VELEA, <i>Cântările Sfintei Liturghii, știl psaltic</i> , — Continuare 1—50	
---	--

23 AUGUST — SĂRBĂTOARE NAȚIONALĂ A POPORULUI ROMÂN ȘI JUBILEU AL ÎMPLINIRILOR SOCIALISTE

Evenimentul pe care cu deosebită însuflețire și legitimă mândrie îl aniversăm și cinștim la 23 August se înscrie în istoria și conștiința poporului român alături de marile acte social-politice care au marcat momentele cruciale în viața neamului nostru asemănându-se cu ele prin justificarea deplină pe care și-o găsesc în fața judecății istoriei însă, depășindu-le, prin importanță și semnificație. În această asocieră, actul revoluționar din august 1944 constituie o cotitură epocală în viața țării, apărînd din acest punct de vedere, ca o continuare și încununare a tradițiilor de luptă ale poporului nostru și ca o împlinire a aspirațiilor de veacuri ale românilor din care cauză a și căpătat semnificația unei revoluții pentru eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă.

Declanșat în momentul istoric al unor profunde prefaceri, evenimentul se înscrie în acest context atât la proporții și scară națională, cît și internațională.

Vast proces revoluționar, cu obiective imediate și de perspectivă, 23 August justifică din plin rangul de sărbătoare națională, atât prin importanța ce a avut-o acum 36 de ani în contextul războiului, cît și prin realizările al căror bilanț îl facem astăzi, grație drumului deschis atunci.

În special în acest an sărbătorirea îmbracă și un aspect jubiliar pentru că la aniversarea tradițională anuală adăugăm și jubileul de 15 ani de cînd țara noastră este Republică Socialistă, ani ai unei grandioase realizări ce au făcut ca dezvoltarea social-economică a României, în acest interval, să capete noi puncte de referință, în raport, nu cu etape mai vechi din istoria țării, ci cu însăși evoluția și saltul calitativ al socialismului românesc.

Există între aceste două momente și în același timp evenimente epocale, o întrepătrundere logică, pentru că ele s-au interconționat reciproc, revoluția pentru eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă începută în urmă cu 36 de ani, descătășînd energiile creatoare ale poporului, astfel că, în urmă cu 15 ani, s-a ajuns pe treapta certelor împliniri socialiste și a unor luminoase perspective, acestea la rîndul lor, din momentul conturării și transpunerilor în viață, justi-

ficind actul revoluționar, grație căruia România de azi se află într-o nouă etapă istorică de dezvoltare, calitativ superioară.

Rememorînd faptele menționăm că este bine cunoscută de generațiile războiului importanța lui 23 August 1944, pentru că prin actul politic al forțelor democratice și revoluționare, susținut cu elan în focul unor aprige lupte ce au urmat de întreg poporul se pune capăt guvernării militar-fasciste în România, țara era scoasă din războiul anti-sovietic în care fusese aruncată de Germania hitleristă, fiind scutită astfel, de noi și enorme distrugerii pe care ofensiva aliată le producea prin masivele bombardamente și totodată se puneau bazele unui larg proces de democratizare concretizat în adîncirea procesului revoluționar popular de la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, la revoluția socialistă.

Dat fiind obiectivul imediat al revoluției pentru eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, care urmărea prin scopuri și țelurile fixate de Partidul Comunist Român și cele mai diverse grupări și curenturi politice, toate clasele și păturile sociale, întreg poporul român aflat în flagrantă contradicție cu dictatura internă și cu fascismul internațional, vom înțelege de ce întreaga națiune s-a ridicat la luptă spre a se elibera de un regim totalitar și de susținătorii lui.

Dacă cele mai consecvente grupări și forțe politice se uniseră în iunie 1943 în Frontul patriotic antihitlerist, apoi la 1 mai 1944 se va forma Frontul Unic Muncitoresc, imediat, vor accepta colaborarea în atingerea aceluiași scop și partidele istorice în cadrul Blocului Național Democrat de la 20 iunie 1944. Chiar și cercurile Palatului Regal și regele Mihai I, din aversiune față de Antonescu care în tot timpul guvernării ignorase în mod deliberat monarhia și pentru a nu împărtăși soarta regimului antonescian, vor participa la această acțiune.

În condițiile prezenței armatei germane pe teritoriul patriei și a măsurii de siguranță luată de guvernul militar-fascist se impunea însă ca această acțiune să fie temeinic organizată pînă ca să nu împărtășim soarta unor acțiuni asemănătoare, eșuate în alte țări. Acest lucru se realizează în cadrul consfătuirii secrete din noaptea de 13—14 iunie 1944, ținută într-o casă conspirativă din str. Armenească, la care reprezentanții celor mai consecvente orientări revoluționare, ai Palatului Regal și armatei, au adoptat măsurile ce se impuneau într-o atare situație. În acest context se impun ca reprezentanți de seamă ai poziției ferm revoluționare Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș, ale căror nume vor rămîne indisolubil și permanent legate de acest mare act național.

Se aveau în vedere și se luau în considerație toate elementele create de ofensiva sovietică, de raportul de forțe interne și de panica și neputința ce cuprinsese regimul politic fascist și forțele de ocupație germană. S-a impus de la început ca răsturnarea guvernului Antonescu să fie un act de voință națională și o problemă a poporului român.

La 23 August 1944 planul este pus în aplicare.

Ion Antonescu care preconizase ca în după-amiaza zilei să plece pe front unde urma să arunce în luptă noi contingente tinere românești,

este chemat la Palatul regal și din ordinul regelui este arestat împreună cu Mihai Antonescu. Sînt transferați apoi într-o casă conspirativă din cartierul Vatra Luminoasă, ulterior, între 7—18 iunie sînt judecați, fiind socotit criminali de război, condamnați la moarte și executați la 1 iulie 1946.

Pentru ca arestarea căpeteniilor fasciste să reprezinte definitivă în-lăturare a regimului, se cerea ca noul guvern condus de Constantin Sănătescu să-și impună autoritatea în țară, în confruntare cu elementele ce ar fi rămas fidele vechiului guvern și cu trupele germane. Este meritul armatei române, care s-a arătat pe drept cuvînt o armată revoluționară, continuatoare a glorioasei tradiții de luptă care acționînd hotărît și unanim în preluarea operativă a principalelor instituții de stat, în deplină colaborare cu formațiunile de luptă patriotice, a împiedicat ocuparea Capitalei de trupele germane. Încercarea ocupanților germani de a restabili situația în Capitală a eșuat, cu toate că au recurs la o barbară acțiune de forță și la bombardamente făcute fără discernămint.

Acțiunea de la 23 August 1944, a reușit, grație efortului general național, capacității organizatorice a P.C.R. de a coordona și conduce un atare eveniment de importanță națională și mondială, pentru că, acest act istoric, după cum se știe, a avut urmări nu numai pe plan intern, ci și pe plan extern.

Dacă pe plan intern se revenea la libertățile constituționale, desființîndu-se lagărele de internare și emițîndu-se o serie de decrete-legi privind amnistia generală pentru infracțiunile politice, militare și agrare săvîrșite pînă aici, pe plan extern se producea o radicală cotitură în mersul războiului. Trupele germane, primeau o dublă lovitură, mai întîi de prestigiu, înfrînte în trei zile în tentativa de a restabili situația în București, iar în al doilea rînd, din punct de vedere strategic, pierzînd România ca bază de aprovizionare și flanc de apărare, facilitîndu-se astfel, rapida înaintare a trupelor sovietice, care la 30—31 august intrau deja în Capitala eliberată.

Toate guvernele aliate, cercuri politice, ziaristice și posturi de radio, au apreciat acțiunea României și au recunoscut însemnătatea acestui act, considerat pe drept cuvînt «unul dintre cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război», așa după cum menționa ziarul New York Times din 25 august 1944. Această afirmație va fi pe deplin justificată pentru țara noastră, care nu numai că a ieșit din coaliția fascistă, dar a și luptat împotriva Germaniei, angajîndu-se în această acțiune imediat, a pășit prin armistițiul semnat cu Națiunile Unite la Moscova, în 12 sept. 1944, prin efortul material și acțiunile de front, România devenind a patra țară din alianța antifascistă, din punct de vedere al aportului și contribuției aduse la înfrîngerea fascismului. În luptele duse alături de Națiunile Unite pînă la terminarea războiului, armata română, cu un efectiv de aproape 540 mii trupe ajungînd în apropierea Vienei, iar pierderile produse inamicului s-au cifrat la 117.798 de prizonieri și 18.731 morți.

Justificînd prin dubla importanță, internă și externă, caracterul de revoluție națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, evenimentul de la 23 August va reprezenta pentru țara noastră și momentul descătușării și mobilizării energiilor creatoare ale poporului, care de aici înainte capătă posibilitatea să se angajeze pe un drum nou, pe calea unor profunde transformări de ordin politic și social-economic.

De la refacerea țării, pînă la crearea unei economii socialiste dezvoltate, o industrie puternică și cu o agricultură avansată grație transformării socialiste a acestui sector de bază, țara noastră a străbătut de atunci înainte, o etapă de profunde prefaceri, astfel că în urmă cu 15 ani se producea în evoluția socială a patriei acel sălt calitativ caracterizat prin unitatea monolitică dintre popor și conducerea sa, un avînt constructiv și creator, fără precedent în trecut, instaurarea unei democrații reale în viața de fiecare zi, omenia, înflorirea personalității umane, și mai ales prin cucerirea locului plin de demnitate ce îi revenea de drept României independente și suverane în rîndul popoarelor lumii contemporane.

Ca expresie a acestor transformări ce coincideau atunci cu alegerea, în cadrul lucrărilor din 19—24 iulie 1965 ale supremului for politic a D-lui Nicolae Ceaușescu, în cea mai înaltă funcție politică din stat, ales apoi la 9 mai 1967 și Președinte al Consiliului de Stat, iar la 28 martie 1974 în funcția de Președinte ale Republicii Socialiste România, pornindu-se de la considerentul că socialismul a învins definitiv în patria noastră, că a fost făurită economia socialistă unitară și că în viața social economică și politică s-au petrecut profunde transformări înnoitoare, Marea Adunare Națională întrunită în sesiunea extraordinară din 21 august 1965 a adoptat în unanimitate de voturi o nouă Constituție care a proclamat Republica Socialistă România.

August 1965 marchează așadar, pentru a doua oară în istoria țării un eveniment de seamă consemnînd victoria socialismului care de atunci a intrat într-o etapă superioară a dezvoltării sale. Adîncirea democrației socialiste prin crearea Frontului Democrației și Unității Socialiste în 1968 ca expresie a unității tuturor forțelor noastre socialiste, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și actualul stadiu de dezvoltare ce situează țara noastră printre țările cu nivel mediu de dezvoltare sînt tot altele evenimente ale acestei noi etape.

Date fiind aceste împliniri socialiste a fost posibil ca realizările prezentului și perspectivele viitorului să fie concretizate în considerabile sporuri de producție, realizate în toate sectoarele de activitate. În această privință, elocvent este faptul că anul acesta, producția agricolă va fi de 2 ori mai mare față de 1965, că directivele noului cincinal prevăd ca numai sporul producției industriale să fie de 3 ori mai mare decît producția anului 1965, că știința, prin legarea ei de practică și producție își va aduce o contribuție de seamă la transformarea calității într-o nouă calitate, că prin toate acestea România își sporește avuția națională și prestigiul internațional.

Expresia acestui prestigiu de care se bucură România socialistă pe toate meridianele globului sînt legăturile internaționale pe plan diplomatic, economic, cultural și de altă natură. cu foarte multe țări ale lumii. Intregul popor recunoaște că toate înfăptuirile sale din ultimii cincisprezece ani sînt indisolubil legate de numele D-lui Nicolae Ceaușescu, personalitate de prestigiu în viața politică internațională.

Astfel, țara noastră întreține raporturi diplomatice cu 137 de state, față de numai 68 de state în 1965, are legături economice cu 143 de țări față de 98 în 1965, volumul total al comerțului extern fiind de 8 ori mai mare decît în urmă cu 15 ani, și are relații culturale cu 140 de state față de numai 24 în 1965. Mai presus de aceste date România socialistă, în spiritul umanismului socialist, a dorinței ei de pace și colaborare, de dreptate și echitate, a elaborat doctrina de deziderat a noii ordini economice și politice internaționale menită să contribuie la dezvoltarea țărilor înapoiate și să statornicească în lume un nou climat de pace și colaborare. Iată de ce găsim în aceste statistici și acțiuni o recunoaștere a valorilor naționale, la scară mondială, iar această recunoaștere s-a făcut nu întîmplător în ultimii 15 ani, pe care ne-am obișnuit să-i numim cu mîndrie «ani lumină». A fost și este revoluția pentru eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, un proces permanent și continuu care-și arată din plin acum roadele.

De-a lungul acestui îndelungat proces revoluționar, Biserica Ortodoxă Română, organic integrată în viața țării a fost alături și a susținut în tot impul eforturile poporului în atingerea obiectivelor fixate. Manifestîndu-se împotriva dictaturii militaro-fasciste, la vremea potrivită, Biserica Ortodoxă Română saluta înlăturarea guvernului fascist, în Pastorală dată cu această ocazie, Patriarhul Nicodim arătînd că «dictatura era străină de sufletul și firea poporului român»; susținînd eforturile de refacere și democratizare a țării, în guvernul dr. Petru Groza. Sprijinind transformările socialiste, Biserica Ortodoxă Română, prin deputații ei în Marea Adunare Națională și prin reprezentanții în F.D.U.S. susține eforturile pentru ridicarea nivelului de viață al poporului nostru, pentru apropierea între popoare, pentru înțelegere, dreptate socială și pace traică în lume.

Acest atașament permanent al Bisericii Ortodoxe Române față de idealurile naționale a fost elocvent subliniat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, care spunea că «este bine știut că încă din ziua eliberării patriei, slujitorii și credincioșii cultelor din România au sprijinit înfăptuirea marilor reforme și contribuie cu elan patriotic la construirea socialismului în țara noastră».

Sărbătorind anul acesta evenimentul de la 23 August în dubla lui semnificație, cinstim jertfa celor care și-au dat viața pentru eliberarea țării, cinstim munca harnicului nostru popor și pășim încrezători și optimiști la noi realizări al căror drum larg l-au deschis anii socialismului instaurat grație revoluției pentru eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă.

REDACȚIA

BUREBISTA

Sărbătorim anul acesta 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac unitar, centralizat și independent, sub regele Burebista.

Se știe că dacii au fost din cele mai vechi timpuri locuitorii pământurilor pe care locuim noi astăzi și, împreună cu romanii, care i-au învins la începutul secolului II e.n. și au rămas în număr mare în Dacia, asimilându-se reciproc, au dat naștere poporului român de astăzi. Ambele popoare sînt cunoscute în istorie ca popoare dotate cu însușiri deosebite, capabile de bună organizare, vitejie în lupte, îndemînatece în arte, elevate în cultură, creatoare în spiritualitate, în care simțul și responsabilitatea etică se îngemînau cu o viață demnă și nobilă, rămase exemplare pînă în ziua de azi.

În ceea ce îi privește pe daci, multe din aceste însușiri au fost reactualizate și stimulate în viața lor mai ales de către marele rege Burebista. Știrile despre dînsul nîu sînt prea abundente, dar sînt suficiente pentru a-i putea defini personalitatea și a-i stabili rolul în viața dacilor și în istoria vremii sale.

Dacii făceau parte din marea familie a tracilor și Herodot, «părintele istoriei», îi cunoaște foarte bine. El îi numește «cei mai drepți și mai viteji dintre toți tracii». Neașteptat de interesantă această descriere care ține să noteze mai întii o calitate morală, aceea că dacii erau «drepți», deci aveau o ținută interioară remarcabilă, un caracter integru, dovadă a unei vieți sufletești foarte evolute, într-o vreme în care barbarii mai ocupau încă mult din suprafața lumii cunoscute și tot mai amenințau tihna și cumințenia, cu arbitrariul și distrugerea oarbă. De altfel și Strabon, relatînd o luptă dintre Lisimah și dacii conduși de Dromichaetes, spune că Lisimah a pierdut lupta și a fost luat în captivitate «dar a scăpat deoa-rece a înfîlnit un adversar bun la suflet». Așadar drepți și buni la suflet. Aceste calități erau echilibrate și cu alte virtuți bărbătești. Erau generoși, dar nu slabi.

Că erau și viteji dacii, se vede și din aceea că la anul 514 î.e.n. îndrăznesc să înfrunte armata teribilă a «regelui regilor», Darius I al Perșilor, care venise din îndepărtatul său imperiu, în postură de agresor infatnat, să cucerească teritoriile noi. A trebuit să se întoarcă fără alt rezultat decît, poate, cu informația și convingerea nu prea plăcută, că peste daci nu se poate trece !

În deceniul al optulea înainte de Hristos, Burebista se face ales rege al Dacilor după Rubobostes, întinzîndu-și stăpînirea pînă departe în sud și în răsărit, devenit «temut chiar și de romani», cu cei 200.000 de ostași care îi alcătuiau oștirea, după cum ne informează contemporanul

său, istoricul și geograful Strabon. Burebista a adunat sub sceptrul său toate triburile dacice din bazinul carpato-dunărean, în aceeași măsură de o parte și de alta a Carpaților, ca și de o parte și de alta a Dunării.

Istoricii au stabilit cu precizie că în timpul lui Burebista, «statul dac centralizat și independent se întindea spre sud-vest pînă în munții slovaci și Dunărea Mijlocie, spre sud pînă în Balcani, iar spre sud-est pînă la estul Mării Negre, cuprinzînd și orașele grecești de pe țărmul pontic». (Mircea Mușat, Istoria în mărturie, în «Flacăra» nr. 27, 1980, p. 16). Jung istoric străin, menționează că «Burebista stăpînea un regat puternic, care se întindea pe ambele părți ale Dunării, ajungînd pînă în Tracia, Illiria și Noricum» (La Mircea Mușat, loc. cit.). Academicianul Ștefan Pascu delimitează și mai exact, că Burebista stăpînea «un stat centralizat și independent ce se întindea din Cîmpia Panonică (spre Apus), pînă la mările Bugului (spre Răsărit), din Carpații Păduroși (Slovacia, spre Nord) pînă la Munții Hemus-Balcani (spre Sud)» (România Literară, XIII, 27, 1980, p. 3).

Centrul său politic era în Munții Orăștiei, în Transilvania, dar un mare număr de cetăți dacice erau răspîndite pe tot întinsul țării, garantînd statului un sistem de apărare dintre cele mai întărite și moderne, potrivit măsurii vremii: Sarmizegetusa, Blidaru, Tilișca, Piatra Craivii, Căpîlna, în Transilvania, Cozia, Bîta Doamnei, Titelca, Poiana, în Moldova, Piscul Crăsanilor, Zimnicea, Tinosu, Cetatea, în Țara Românească și multe altele.

Anticii îl cunoșteau pe Burebista ca pe o căpetenie remarcabilă și ne-au lăsat despre el descrieri pe cît de lapidare, pe atît și de exacte, în așa fel încît ne vine foarte ușor să-i alcătuim un portret veridic și să ne dăm seama că a fost o personalitate care a făcut mare impresie asupra contemporanilor. Se știe spre exemplu că în anul 43 înainte de era noastră, cetățenii din orașul Dionysópolis, au omagiat pe un anume Acornion, pe care Burebista l-a trimis la Roma într-o misiune diplomatică la Pompei. Și-a împlinit-o cu succes și un decret al cetății, cioplit pe un monument, i-a recunoscut meritele. În acest decret, cum era și firesc, se vorbește și de Burebista, în termeni superlativi, constituind un izvor istoric de mare însemnătate cu privire la marele rege, numit «cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei».

Strabon ne completează informațiile scriind: «Ajungînd în fruntea neamului său care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții... ascultare față de porunci, încît, în cîțiva ani, a făurit un stat puternic». În acest text se spune și ceea ce am menționat mai înainte, că «a ajuns să fie temut și de romani». Tot aici se arată că se impusese și celților, și ilirilor, și tauriscilor, devenind un stăpînitor necontestat, un «conducător al neamului său» de mare prestigiu, în timpul căruia dacii au înflorit, promovînd artele și meșteșugurile și ridicîndu-se la o viață spirituală care, de asemenea, n-a rămas nere-marcată.

Burebista l-a avut sfătuitor pe Deceneu, mare preot al unei religii considerate de mulți cercetători monoteistă, cu Zalmoxis preot, profet,

și zeu în cele din urmă, cu credința în nemurire, și cu o viață morală bine definită. Deceneu l-a convins pe Burebista să împușineze vilele și e lesne de înțeles de ce. Strabon ne informează că: «Regele lucra în înțelegere cu Pontiful» care îi era oarecum asociat la domnie (Mircea Mușat, loc. cit.).

Savantul francez Abdolonyme Ubicini afirmă că Deceneu «a introdus în Dacia primele noțiuni de fizică și de astronomie, pe care le-a adus din Egipt». Informații importante despre rolul preoților în spiritualitatea și civilizația dacilor, ne dau și Iordanes și Dio Chrysostomul. Ba mai mult, istoricul J. F. Neugebauer, vine și cu știrea că în anul 84, sub regele geto-dacilor Burebista, Deceneus introduce scrisul, precum și artele și științele, ambii dând legile, numite Bellagini».

Un portret elogios îi face lui Deceneu marele istoric Theodor Mommsen (1817—1903) în cunoscuta sa *ISTORIE A ROMEI* (1856): «Poporul — scrie el — fu parcă metamorfozat prin noua sa evanghelie a cumpătării și vitejiei». Iar despre Burebista scrie: «Cu cetele sale disciplinate și înflăcărate, am zice în chip puritan, regele Burebista fondă în câțiva ani un regat puternic, care se întindea pe ambele maluri ale Dunării, ajungând spre sud pînă în Tracia, Illiria și Novicum». Julius Jung definește epoca Burebista-Deceneu și conlucrarea lor, în termeni la fel de elogioși: «O remarcabilă ridicare național-religioasă avu loc atunci în sînul poporului dac, care atrase atenția contemporanilor prin adoptarea credinței în nemurire, concepție în general străină anticilor. Împreună cu un preot numit Deceneu, regele Burebista deveni reformatorul religios și politic al poporului său, folosindu-se de ideea puterii regale absolute. În curînd Burebista stăpînea un regat puternic. Și nu era vorba de un popor barbar, cu moravuri âspre. De secole, la daci și geți care erau înrudiți de aproape, pătrunseseră elemente de cultură grecească și, în parte, romană» (cf. Gheorghe David, în «Mag. Ist.» XIV, 7, 1980, p. 6).

Ar mai trebui poate să amintim dintre istoricii moderni și pe francezul Camille Iullian (1859—1933), după care întreaga extensiune a dacilor s-a datorat exclusiv lui Burebista. «Nu a fost învins nici o singură dată. Izbînzile sale erau sistematice și durabile ca o răsplată periodică pe care o merita de la zei. Căci zeii îl jubeau și-l protejau. Avea alături de el, un mare preot, Deceneu, care nu-l părăsea niciodată, prezicîndu-i victoriile. În jurul acestor doi oameni, timp de treizeci de ani, dacii trăiră un delir de entuziasm și încredere. Concordia domnea înăuntrul țării». Italianul Roberto Paribeni îi atribuie lui Deceneu succesul primirii de către populație a reformelor lui Burebista, iar Jérôme Carcopino scrie că «Burebista a știut să-și aducă la ascultare supușii și să-i înflăcăreze cu iluminările sale... Le-a insuflat un elan invincibil... disciplină și credință» (Gh. David, loc. cit.).

Istoricii, precum se vede, nu fac economie de superlative. Carcopino îl numește pe Burebista genial.

Cu un astfel de rege și cu Deceneu pe lîngă el, despre care regele Alfonso el Sabio în lucrarea sa *Cronica Generală*, scria că i-a învățat pe

geți aproape toată filozofia și teoria, și practica, și logica și orînduirea celor douăsprezece teme (ale Zodiacului), și mersul planetelor, creșterea și descreșterea lunii, mersul soarelui, și astrologia, și astronomia și științele naturale» (cf. Virgil Căndea, *Imaginea geto-dacilor în arta europeană*, «Mag. Ist.», XIV, 7, 1980, p. 9—10), imaginea Daciei lui Burebista capătă dimensiuni culturale și spirituale cu totul noi. Aveau o cultură, gîndeau, scriau, compuneau, erau creatori de frumos și-și trăiau viața pe liniile unui portativ diferențiat și multilateral, de la pregătirea pentru război pînă la alcătuirea de versuri și cîntece, de desene pe ceramică și lucrări în aur și argint, pentru împodobirea cavalerilor și a cailor, pentru locuințe și pentru podoabe feminine.

Ovidiu la Tomis a scris poezii și în limba geto-dacilor, ceea ce denotă că era o limbă bogată, expresivă, capabilă să exprime în versuri sentimente, și idei prețioase, frumoase, în metafore și analogii.

Se știe astăzi cu precizie, datorită bogatelor descoperiri arheologice, că dacii cunoșteau bine meșteșugul prelucrării metalului, a aurului și a argintului, că modelau podoabe și obiecte casnice și de cult, și că erau mari meșteri în ceramică și agricultură, apicultori și viticultori neîntrețuți.

Ceramica mai ales, depune o mărturie istorică extraordinară, nu numai cu privire la priceperea dacilor, ci și cu privire la unitatea lor, căci aceleași feluri de vase se descopăr în Transilvania, în Bucovina, în Moldova, în Muntenia și la sudul Dunării (v. Alexandru Vulpe, *Ceramica*, în «Contemporanul» nr. 21, 23 mai 1980, p. 6—7). Trebuie să mai notăm și faptul că necesitățile cultice, religioase, au promovat și ele industria metalelor și a ceramicii.

Burebista a avut o domnie lungă : peste 40 de ani. Moare în anul 44 înainte de Hristos, în același an cu Cezar și, se pare, de aceeași moarte. În timpul său dacii și-au cîștigat acel renume pe care nu și-l vor mai pierde niciodată și dreptul de a fi la ei acasă pe vatra lor, drept pe care de asemenea nu și-l vor pierde niciodată. Istoricul Huszti András scria pe la 1791 : «Dacii au fost locuitorii cei mai vechi ai Ardealului, Moldovei și Munteniei, fiind foarte viteji și neîntrețuți în lupte... Cuvîntul Geta ar însemna suliță de aruncat, său lance potrivit căruia geții n-ar însemna altceva decît popoare de viteji, sulițari și lăncieri. Unii învățați socotesc că numele acesta de Dacus, înseamnă luptător, adică viteaz».

Cel mai cunoscut dintre urmașii lui Burebista, regele care a unit încă odată sceptra său pe daci, însuflîndu-le și redășteptîndu-le virtuțile străbune, avîndu-și centrul politic și spiritual tot în munții Orăștiei, la Sarmizegetusa, a fost Decebal. Putem lesne conveni că, în timp, datorită pe de o parte înrîuririlor grecești, pe de altă parte celor romane, și îndeosebi calităților lor proprii care făceau din ei, cum spune Pârvan, «un popor fabulos», dacii au fost în procesul de etnogeneză a poporului român, o parte tot atît de importantă și de mare calitate ca și partea romană.

Românii de azi și dintotdeauna, stătători statornici pe pământul strămoșilor lor, se mândresc deopotrivă cu moștenirea daco-getă și cu cea romană. Nu unul de-ai noștri, ci un învățat maghiar, același Huszti András, pomenit mai sus, spunea că «urmașii geților trăiesc și astăzi și locuiesc acolo unde au locuit părinții lor» (la Mircea Mușat, loc. cit. p. 13).

Toți românii, din toate provinciile românești, se trag din aceeași părinți, sînt de un neam, și alcătuiesc o unitate de conștiință, de gînd și de simțire. Cum spunea Stolnicul Constantin Cantacuzino : «Românii se înțeleg nu numai cestia de aici (din Țara Românească) ci den Ardeal, carii încă și mai neași sînt, și moldovenii, că toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură».

Au încercat unii — se știe — să ne conteste și unitatea și continuitatea. Numele lor nici n-ar trebui pomenit, dar o facem mai ales pentru a-și lua plata faptei lor interesate, șovine, neștiințifice, respinse de toți istoricii onești care își respectă profesiunea. Germanii Sulzer (1791) și Rösler (1871) și maghiarul Hunfalvy (1877—1883) și-au făcut o tristă celebritate prin falsificarea istoriei noastre: Vom cita împotriva lor pe polonezul Edward Romuald Boguslawski (1848—1917) care într-o vastă Istorie a Slavilor (1888—1889) demască tezele acestora drept «ficțiuni». Rösler mergea pînă la a spune că românii nici nu sînt urmașii vechilor daci. «Această afirmație» — scrie Boguslawski — folosește sofisme în spatele cărora se ascunde tendința învățăturilor austro-germani de a-i prezenta pe români ca veniți mai tîrziu pe pămînturile austro-ungare».

Boguslawski îi face lui Burebista un portret de «bărbat renumit», «reformator» și «creator al unui mare stat» pe care «l-a extins și, prin victorii, l-a asigurat în fața vecinilor» (Jan Trynkowski, Bărbatul care i-a înălțat pe geți, în «Mag. Istoric», loc. cit.).

Cît a fost de celebru Burebista și ce faimă extraordinară a avut, se vede și din aceea că multe popoare și l-au revendicat la un moment dat drept al lor, silind istoria să intre în tipare neștiințifice, astăzi trecute bine înțeles în uitare. Desigur, nu punem acum în discuție adevărul istoric, pentru că el e prea evident în privința aceasta, dar ne face bine să știm că, de pildă, Isidor de Sevilla (560—636), considera că spaniolii se trag, prin vizigoți, din daci (cf. Căndea, loc. cit.), socotind aceasta drept o origine foarte nobilă. Și tot așa, ne place să vedem cum un Heinrich Pantaleonis, într-a lucrare intitulată «Cartea eroilor națiunii germane», tipărită la Basel între 1562—1571, numără printre aceștia și pe... Zalmoxis, Dromichete, Burebista, Deceneu și Decebal. În cartea sa, Zalmoxis e «interpret al voinței divine» pe lîngă rege, iar Deceneu, cu studii în Egipt, distrugînd vița de vie, a impus dacilor o viață cumpătată. «Prin aceste măsuri înțelepte, Boerobist (Burebista) s-a ridicat și, în cîțiva ani, și-a realizat un regat mare» (vezi detalii în «Mag. Ist.», cit.).

Pantaleonis pleacă desigur de la confuzia dintre goți și geți, cînd și-i încorporează printre strămoșii pe strămoșii noștri, dar dincolo de

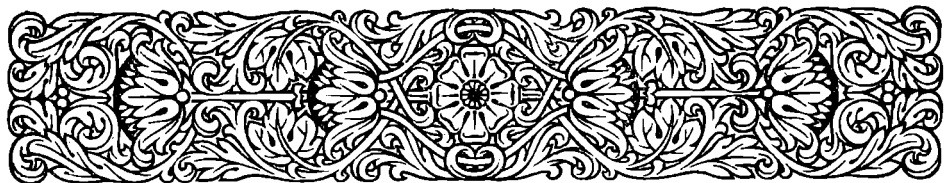
confuzia pe care istoria a pus-o la punct, informațiile despre daci și geți sînt dintre cele mai interesante și, evident, favorabile.

Pornind tot de la niște confuzii, Johann Christoph Gatterar, profesor la Tübingen, îi trage din geto-daci și pe slavi. Pe aceeași linie merg și Groddeck de la Universitatea din Vilno și elevul său Ioachim Lelewel (1786—1861), iar Waclaw Aleksander Maciejowski (1792—1883) a scris o lucrare în care face din «geto-dacii vistalieni și niprieni strămoșii polonilor» (vezi Jan Trynkowski, Bărbatul care i-a înălțat pe goți, în *Mag. Ist.* cit., p. 16 și urm).

N-au lipsit nici cei care au vrut să facă din daci strămoșii... danezilor (Gh. David, loc. cit., p. 11), pornind de la simpla asemănare de nume, dar dincolo de aceasta, căutîndu-și desigur o istorie, un trecut de faimă.

Dacii sîntem însă noi, Daci și Romani : Români. Burebista e al nostru, ca și Zalmoxis, ca și Deceneu, ca și Decebal, ca și Traian. Și inimile noastre se încălzesc la gîndul unor asemenea strămoși care ne-au lăsat sufletul lor mare, virtuțile lor de toți lăudate și Țara, pămîntul, vatra lor, vatra noastră.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Episcopul Buzăului

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR (Prima după Rusalii)

«Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui» (Psalm 67, 36).

Prăznuim astăzi Duminica încheiată pomenirii tuturor Sfinților. Este sărbătoarea în care Biserica face cuviincioasă amintire a eroilor credinței creștine de pretutindeni și de totdeauna. Această Duminică încheie una din perioadele cele mai importante și mai sărbătorești ale anului bisericesc, aceea a Penticostarului, care are în centrul ei două din cele mai mari praznice împărătești și anume Învierea Domnului, care ne-a luminat sufletele cu razele sale cele dătătoare de lumină, și Pogorîrea Duhului Sfânt care și-a revărsat din belșug în inimile noastre, ale credincioșilor darurile sale cele bogate. Pomenirea tuturor sfinților la sfârșitul acestei perioade, și mai ales după Rusalii, este un fel de încoronare a acestor două sărbători și o urmare a lor, căci sfințenia este rodul revărsării și lucrării Duhului Sfânt, trimis de Mîntuitorul cel înviat în sufletele celor care au ajuns la această treaptă de desăvîrșire.

Dacă în timpul unui an bisericesc, ni prăznuim pe sfinți, cite unul sau mai mulți deodată, uneori cu zecile, cu sutele sau cu miile, astăzi îi prăznuim pe toți deopotrivă pentru a arăta că toți au cinstit pe unul și același Hristos, toți au pășit pe aceeași cale de desăvîrșire care duce la Hristos și toți s-au încununat, după vrednicie, ca niște slujitori ai aceluiasi Hristos. Faptul acesta face ca această Duminică să fie sărbătoarea sfințenie și sărbătoarea unității Bisericii de pretutindeni și de totdeauna, căci ea adună într-o comună pe toate aceste flori binemirosoase ale Bisericii lui Hristos care sînt sfinții. Pentru că noi prăznuim astăzi, alături de sfinții cunoscuți, care au fost înscriși în calendarul nostru creștin și în cărțile de slujbă, și pe cei care au rămas necunoscuți cu numele și cu faptele lor, dar care au fost înscriși de Dumnezeu în cartea vieții.

Se cuvine ca la această prăznuire a tuturor sfinților să ne întrebăm însă cine sînt sfinții și de ce îi cinstim noi? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să ne gîndim că, așa cum în fiecare domeniu al vieții omenești există persoane care

PRE TINE DUMNEZEULE, TE LĂUDĂM!

(Glas VIII)

arm. NICOLAE LUNGU

1 Maestoso

S. Pre Ti-ne Dum-ne-ze-u-le, Te lă-u-dăm, pre

A. Pre Ti-ne Dum-ne-ze-u-le, Te lă-u-dăm, pre

T. Pre Ti-ne Dum-ne-ze-u-le, Te lă-u-dăm, pre

B. Pre Ti-ne Dum-ne-ze-u-le, Te lă-u-dăm, pre

Ti-ne Doam-ne, Te măr-tu-ri-sim, pre

Ti-ne Doam-ne, Te măr-tu-ri-sim, pre

Ti-ne Doam-ne, Te măr-tu-ri-sim, pre

Ti-ne Doam-ne, Te măr-tu-ri-sim, pre

Ti-ne, prea veș-ni-cu-le pă-rin-te,

Ti-ne, prea veș-ni-cu-le pă-rin-te

Ti-ne, prea veș-ni-cu-le pă-rin-te,

Ti-ne, prea veș-ni-cu-le pă-rin-te

tot pă - mîn - tul Te mă - reș te.

tot pă - mîn - tul Te mă - reș te.

tot pă - mîn - tul Te mă - reș te.

tot pă - mîn - tul Te mă - reș te.

2

Ți - e toți în - ge - rii, Ți - e ce -

Ți - e toți în - ge - rii, Ți - e ce -

Ți - e toți în - ge - rii, Ți - e ce -

Ți - e toți în - ge - rii, Ți - e ce -

ru - ri - le și toa - te pu - te - ri - le,

ru - ri - le și toa - te pu - te - ri - le,

ru - ri - le și toa - te pu - te - ri - le,

ru - ri - le și toa - te pu - te - ri - le,

Ți - e He - ru - vi — mii și Se - ra - fi —

Ti - e He - ru - vi — mii și Se - ra - fi -

Ți - e He - ru - vi - mii și Se - ra - fi —

Ți — e He - ru - vi — mii — și Se - ra - fi —

mii cu ne - în - ce - tat — glas - îți stri — gă :

mii cu ne - în - ce - tat — glas îți stri — gă :

mii cu ne - în - ce - tat — glas îți stri — gă :

mii cu ne - în - ce - tat — glas îți stri — gă :

3 *ff* Sfânt ! Sfânt ! Sfânt ! *mp* Dom - nul Dum - ne - zeu Sa - va -

ff Sfânt ! Sfânt ! Sfânt ! *mp* Dom - nul Dum - ne - zeu Sa - va -

ff Sfânt ! Sfânt ! Sfânt ! *mp* Dom - nul Dum - ne - zeu Sa - va -

Sfânt ! Sfânt ! Sfânt ! Dom - nul Dum - ne - zeu Sa - va -

poco rit...

a tempo

ot ! Pli — ne sînt ce — ru - ri - le —

ot ! Pli — ne sînt — ce - ru - ri - le —

ot ! Pli — ne sînt ce - ru - ri - le

ot ! Pli — ne sînt ce - ru - ri - le

și pă - mîn — tul de mă - ri — rea —

și pă - mîn - tul de mă - ri — rea —

și pă - mîn - tul de mă - ri — rea —

și pă - mîn - tul de mă - ri — rea —

sla - vei Ta le. Mîn - tu - eș - te

sla - vei Ta le. Mîn - tu - eș - te

sla - vei Ta le. Mîn - tu - eș - te

sla - vei Ta le. Mîn - tu - eș - te

Doam — ne, po - po - rul Tău și bi - ne - cu - vin -

Doam — ne, po - po - rul Tău și bi - ne - cu - vin -

Doam — ne, po - po - rul Tău și bi - ne - cu - vin -

Doam — ne, po - po - rul Tău și bi - ne - cu - vin -

tea — ză — moș - te - ni - rea Ta și paș — te -

tea — ză — moș - te - ni - rea Ta și paș - te -

tea - ză — moș - te - ni - rea Ta și paș - te -

tea — ză — moș - te - ni - rea Ta și paș - te -

o pre dîn — sa — și nal - ță - o în

o pre dîn — sa — și nal - ță - o în

o pre dîn — sa — și nal - ță - o în

o pre dîn — sa — și nal - ță - o în

5 puțin mai rar

veci spre Ti - ne Doam - ne, am nă -

veci spre Ti - ne Doam - ne, am nă -

veci spre Ti - ne Doam - ne, am nă -

veci spre Ti - ne Doam - ne, am nă -

dăj - du - it Să nu - ne ru - și - nă - m în

dăj - du - it Să nu - ne ru - și - nă - m în

dăj - du - it Să nu - ne ru - și - nă - m în

dăj - du - it Să nu - ne ru - și - nă - m în

veci A - min. A min.

veci A - min. A min.

veci A - min. A min.

veci A - min. A min.

veci A - min. A min.

TROPARUL SF. NICOLAE

(Glas II)

Allegretto - moderato arm. NICOLAE LUNGU

S. *mf*
A - min. În-drep-tă- tor cre- din- ței și

A. *mf*
A - min. În-drep-tă- tor cre- din - ței și

T. *mf*
A - min. În-drep-tă- tor cre- din - ței și

B. *mf*
A - min. În-drep-tă- tor cre- din - ței și

chip blîn- de - țe - lor În - vă - ță - tor în - frî -

chip blîn- de - țe - lor În - vă - ță - tor în - frî -

chip blîn- de - țe - lor În - vă - ță - tor în - frî -

chip blîn- de - țe - lor În - vă - ță - tor în - frî -

nă - rii te-a a - ră - tat pre ti - ne tur - mii

nă - rii te-a a - ră - tat pre ti - ne tur - mii

nă - rii te-a a - ră - tat pre ti - ne tur - mii

nă - rii te-a a - ră - tat pre ti - ne tur - mii

ta — le, a - de - vă - rul lu — cru - ri - lor —

ta — le, a - de - vă - rul lu - cru - ri - lor —

ta - le, a - de - va - rul lu — cru - ri - lor

ta - le, a - de - va - rul lu - cru - ri - lor —

— Pen - tru a - ceas — ta ai cîș - ti - gat cu sme -

— Pen - tru a - ceas — ta ai cîș - ti - gat cu sme -

— Pen - tru a - ceas - ta ai cîș - ti - gat cu sme -

— Pen - tru a - ceas — ta ai cîș - ti - gat cu sme -

re - ni - a ce - le î - nal — te cu să - ră - ci - a

re - ni - a ce - le î - nal - te cu să - ră - ci - a

re - ni - a ce - le î - nal - te cu să - ră - ci - a

re - ni - a ce - le î - nal - te cu să - ră - ci - a

ce — le bo — ga — te; Pă — rin — te I — e — rar — he Ni — co —

ce — le bo — ga — te; Pă — rin — te I — e — rar — he Ni — co —

ce — le bo — ga — te; Pă — rin — te I — e — rar — he Ni — co —

ce — le bo — ga — te; Pă — rin — te I — e — rar — he Ni — co —

la — e, roa — gă pe Hris — tos, Dum — ne — zeu, să mîn — tu —

la — e, roa — gă pe Hris — tos, Dum — ne — zeu, să mîn — tu —

la — e, roa — gă pe Hris — tos, Dum — ne — zeu să mîn — tu —

la — e, roa — gă pe Hris — tos, Dum — ne — zeu să mîn — tu —

rit.

ias — că su — fle — te — le noas — tre.

ias — că su — fle — te — le noas — tre.

ias — că su — fle — te — le noas — tre.

ias — că su — fle — te — le noas — tre.

CONDACUL SF. NICOLAE

(Glas III)

arm. NICOLAE LUNGU

Moderato

S. *mf* A - min. *mf* În Mi - ra Li - chi -

A. *mf* A - min. *mf* În Mi - ra Li - chi -

T. *mf* A - min. *mf* În Mi - ra Li - chi -

B. *mf* A - min. *mf* În Mi - ra Li - chi -

ei, sfin - țî - tor te-ai a - ră - tat sfin - te

ei, sfin - țî - tor te-ai a - ră - tat sfin - te

ei, sfin - țî - tor te-ai a - ră - tat sfin - te

ei, sfin - țî - tor te-ai a - ră - tat sfin - te

Că e - van - ghe - li - a lui Hris - tos pli -

Că e - van - ghe - li - a lui Hris - tos pli -

Că e - van - ghe - li - a lui Hris - tos pli -

Că e - van - ghe - li - a lui Hris - tos pli -

nin - du - o Cu - vi - oa - se, su - fle -

nin - du - o Cu - vi - oa - se, su - fle -

nin - du - o Cu - vi - oa - se, su - fle -

nin - du - o Cu - vi - oa - se, su - fle -

tul ți-ai pus pen-tru no - ro - dul - tău!

tul ți-ai pus pen-tru no - ro - dul - tău!

tul ți-ai pus pen-tru no - ro - dul - tău!

tul ți-ai pus pen-tru no - ro - dul - tău!

Mîn - tu - i - ta-i pre cei ne - vi - no -

Mîn - tu - i - ta-i pre cei ne - vi - no -

Mîn - tu - i - ta-i pre cei ne - vi - no -

Mîn - tu - i - ta-i pre cei ne - vi - no -

vați, din moar - te Pen - tru a -

vați, din moar - te Pen - tru a -

vați, din moar - te Pen - tru a -

vați, din moar - te Pen - tru a -

ceas - ta te - ai sfin - țit ca un ma - re tăi - nu - i -

ceas - to te - ai sfin - țit ca un ma - re tăi - nu - i -

ceas - ta te - ai sfin - țit ca un ma - re tăi - nu - i -

ceas - ta te - ai sfin - țit ca un ma - re tăi - nu - i -

rit...

tor al da - ru - lui lui Dum - ne - zeu.

tor al da - ru - lui lui Dum - ne - zeu.

tor al da - ru - lui lui Dum - ne - zeu.

tor al da - ru - lui lui Dum - ne - zeu.

reprezintă culmi de trăire și de dăruire, de abnegație și muncă, o întruchipare a ceea ce înseamnă desăvârșirea, la fel și în viața religioasă există persoane care au atins cele mai înalte culmi de trăire creștină și de desăvârșire morală. Aceștia sînt sfinții, adică, acei credincioși care, fiind înzestrați și luminați de harul Duhului Sfînt, au trăit la cel mai înalt grad adevărurile de credință ale Evangheliei Mîntuitorului Hristos și care, pentru faptele lor virtuozose, au bineplăcut lui Dumnezeu și au fost cinstiți de oameni.

Sfinții sînt, așa cum îi numesc cîntările noastre liturgice, podoaba Bisericii, luceferii mult luminoși ai creștinătății, moștenitori ai împărăției cerești, locuitori ai raiului, flori nevestețite ale Bisericii lui Hristos. Ei întruchipează tot ceea ce s-a putut realiza mai înalt, ca trăire în domeniul vieții creștine. Ei sînt cununa și puterea Bisericii. Ei sînt parte integrantă a Bisericii lui Hristos căci, după învățătura creștină, Biserica este concepută ca un trup alcătuit din mai multe mădulare. În cadrul acestui trup, care este Biserica, sfinții fac parte din ceea ce se cheamă Biserica triumfătoare, adică aceea alcătuită din cei care au trecut pragul acestei vieți, spre deosebire de noi cei care alcătuim aici, pe pămînt, Biserica luptătoare, pentru că sîntem pe acest drum de dobîndire a împărăției lui Dumnezeu pentru care ne străduim.

Sfinții sînt nenumărați și felurile în care ei au primit vrednicia sfințeniei și numele de sfinț sînt multe. Totuși se pot distinge diverse categorii, așa cum ni le înfățișează și cîntările bisericești închinare în cinstea lor și cărțile de slujbă. Unii fac parte din categoria proorocilor, care au vestit lumii venirea și întruparea Mîntuitorului, alții fac parte din ceata Apostolilor, care au răspîdit cuvîntul Mîntuitorului în toată lumea. Vin apoi martirii, mucenicii și mărturisitorii care l-au propovăduit pe Hristos cu prețul vieții lor. O categorie aparte o formează ierarhii care, prin viața și scrierile lor, au făcut cunoscută învățătura Bisericii. Din rîndul sfinților nu lipsesc cuvioșii care, prin sfințenia vieții lor, au atins culmi de desăvârșire creștină. Toate aceste categorii alcătuiesc cetele sfinților pe care noi îi pomenim în multe din rugăciunile și slujbele Bisericii, îi chemăm în nevoile și necazurile noastre.

Dar de ce îi cinstim pe sfinți? Îi cinstim pentru că ei sînt numiți de Sfînta Scriptură prietenii și casnicii lui Dumnezeu și judecători ai lumii (Ioan 15, 14; Efes. 2, 19). Îi cinstim pentru că au fost înzestrați cu daruri și puteri minunate chiar din această viață, semn al lucrării harului Duhului Sfînt în ei, căci ei au vindecat bolnavi și au înviat morți (Fapte 9, 32—42; 20, 9—11; 28, 3—9). Sfinții sînt adevărate locașuri ale Duhului Sfînt care lucrează în chip deosebit prin ei. Îi cinstim mai ales pe Sfinți pentru că ei mijlocesc pentru noi înaintea lui Dumnezeu, ca unii care au bineplăcut Lui. Sfinții Părinți ne învață că rugăciunile lor pentru noi au o mare putere la Dumnezeu, iar noi cerem ajutorul lor pentru că ei sînt prietenii noștri, sînt apropiați nouă, ca unii care au fost oameni ca și noi. Dar în această privință trebuie să știm, iubiți credincioși, că noi nu cerem Sfinților mîntuire, ci mijlocire. Sfinților nu ne rugăm ca lui Dumnezeu, ci pentru ca să mijlocească la Dumnezeu pentru noi. Sfinți sînt numai cei care duc rugăciunile noastre la Tatăl ceresc, nu cei care împlinesc aceste rugăciuni. De aceea ne adresăm lor întotdeauna zicîndu-le «rugați-vă pentru sufletele noastre» sau «să ne mîntuim noi».

Mijlocirea aceasta a sfinților se bazează pe învățătura Bisericii despre comuniunea sfinților, adică cea legătură strînsă dintre cei vii și cei morți, fiindcă sfinții nu rămîn

rupți de noi, izolați undeva de noi. În cadrul acestei comuniuni, a acestei legături, sfinții mijlocesc pentru noi, iar noi ne rugăm lor pentru noi și pentru cei morți.

Cinstind pe sfinți, împlinim și o poruncă a lui Dumnezeu care ne spune, prin gura proorocului «Întru pomenire veșnică va fi dreptul» (Psalm 111, 6), pentru că Dumnezeu iubeste pe cei dreapți și le ascultă rugăciunile.

Dar, iubiți credincioși, cinstindu-i pe sfinți, Îl lăudăm pe însuși Dumnezeu, care i-a întărit să învingă păcatul și i-a primit în rândul prietenilor Lui și cinstindu-i pe cei de aproape ai lui Dumnezeu, Îl cinstim și-L slăvim pe El însuși. Cinstirea aceasta a sfinților se deosebește însă de închinarea pe care o aducem numai lui Dumnezeu celui în Treime, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Cinstirea pe care o dăm sfinților îmbracă forme diferite de manifestare. Îi cinstim purtându-le numele lor, luându-i ca ocrotitori, înălțându-le biserici în cinstea lor, zugrăvind-le chipurile pe icoane sau pe pereții bisericilor, închinându-ne și sărutându-le sfintele lor moaște, care au primit acest dar minunat de a nu putezi, îi cinstim prin cântările dedicate lor și prin rugăciunile de mijlocire către Atotputernicul Dumnezeu, pe care le înălțăm la fiecare sărbătoare rinduită special pentru ei. Toate aceste forme de cinstire alcătuiesc ceea ce numim cultul sfinților, cult pe care Biserica l-a avut de la începuturile sale și l-a practicat neîntrerupt. Creștinii au cinstit de la început pe eroii credinței, pe martiri și mucenici, păstrând moaștele lor ca pe odoare de mult preț pe care le-au îngropat cu cinste și pe care au ridicat apoi primele locașuri creștine. Sfinții au constituit încă de la început acele nuclee care au strâns în jurul lor pe creștini pentru a săvârși cultul divin. Creștinii se adunau mai ales în ziua morții sfinților care însemna nașterea pentru viața cea veșnică și intrarea în bucuria Domnului, primind cununa biruinței. De aceea ei au fost încreuți cu aceste zile de pomenire în calendarul creștin.

Sfinții au fost pomeniți în cultul creștin încă de la început așa cum facem și noi astăzi, pentru că în Sfânta Liturghie este prezentă întreaga Biserică, atât cei vii cât și cei morți. Sfinții sînt prezenți și astăzi în bisericile noastre prin sfintele lor moaște pe care le așezăm la temeliea fiecărui altar nou de biserică sau pe Sfânta Masă, în Sfântul antimist, pe care aducem jertfa cea fără de sînge a Mîntuitorului.

Iată, aşadar, iubiți credincioși pentru ce îi cinstim noi pe sfinți. Ei sînt cununa Bisericii, tot ce are ea mai de preț. Ei sînt pietrele alese ale edificiului Bisericii lui Hristos care este temelie și piatra din capul unghiului. Fără sfinți nu se poate vorbi de o adevărată Biserică, și cît de mult greșesc și păgubesc cei care nu-i cinstesc, nu-i respectă și nu le cer ajutorul. Noi, creștinii ortodocși, am cinstit și vom cinsti mereu pe sfinți, i-am pomenit cu adîncă evlavie și astăzi, împletindu-le un buchet de laude și de cîntări, rugîndu-i să mijlocească pentru noi. Dar cea mai adevărată și mai aleasă cinstire pe care le-o aducem este aceea de a le urma pilda vieții lor. Și nu trebuie să uităm niciodată că sfinții au fost și ei oameni ca și noi, cu aceleași lipsuri și neputințe ale firii omenești, dar au făcut din virtute farul călăuzitor al vieții lor, prin trăirea adevărului evanghelic. Acesta este îndemnul pe care ni-l face și nouă Biserica astăzi: să-L trăim și să-L mărturisim pe Hristos asemenea sfinților, prin viața noastră pe care să ne-o îmbunătățim mereu. Să-i cinstim pe sfinți, să le urmăm pilda vieții lor și să fim mîndri, ca românii ortodocși, că pămîntul binecuvîntat și sfînt al țării noastre poartă moaștele unor sfinți care n-au trăit pe aceste meleaguri, dar a și crescut sfinți care au odrăslit din trunchiul robus și curat al ortodoxiei românești. Și pe aceștia îi prăznuim astăzi și ne rugăm să mijlocească pentru noi.

Sărbătorindu-i așadar, pe toți sfinții, și plecându-ne capetele și genunchii în fața icoanelor și a moaștelor lor, să-i rugăm să mijlocească pentru noi la Mîntuitorul către care să strigăm: «Prea bunule Hristoase, Dumnezeuul nostru, pentru rugăciunile Sfinților Tăi, dă pace Bisericii Tale, biruință bincredincioșilor creștini asupra vrășmașului și sufletelor noastre mare milă». Amin.

Pr. Lector NICOLAE NECULA

LA DUMINICA A III-A DUPĂ POGORÎREA DUHULUI SFÎNT

«Nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca...; ci căutați mai întii împărăția lui Dumnezeu și Dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 25, 33).

Sfînta Scriptură ne spune că «Dumnezeu a făcut pe om luînd țărîna din pămînt», iar după aceea «a suflat în fața lui Duh de viață și omul s-a făcut ființă vie» (Facere II, 7).

Cuvintele «a făcut pe om din țărîna» și «a suflat în fața lui Duh de viață» ne arată că omul poartă în trup și un suflet și că mare deosebire este între unul și celălalt, că adică altceva este trupul și altceva sufletul.

Deși amîndouă de la Dumnezeu, trupul este alcătuit și, ca orice alcătuire, el se desface în țărîna din care a fost alcătuit, deci e stricăcios și pieritor și numai sufletul e nestrucăcios și nemuritor, pentru că fiind Duh nealcătuit, niciodată nu se descompune și nu se risipește.

Sufletul este chipul lui Dumnezeu în om; de aceea el e mai de preț decît trupul. Toate comorile și frumusețile lumii acesteia nu valorează nimic în comparație cu prețul sufletului... «Ce-i va folosi omului — întreba Mîntuitorul Hristos — dacă va cîștiga lumea întregă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său? Căci Fiul Omului... va răsplăti fiecăruia după faptele sale (Matei XVI, 26—27).

Sufletul este acela prin care trăim în lume și prin care nădăjdum să ajungem la asemănarea noastră cu Dumnezeu și la sfîrșitul și scopul pentru care am fost făcuți de Dumnezeu — adică la Fericirea veșnică.

Deși impresurat și copleșit de multe ori de plăcerile și grijile trupului în care sălășluiește, sufletul nu trebuie să se lase robit de către trup — căci se va oștindi împreună cu el, ci să supună și să stăpînească trupul făcînd din el un slujitor ascultător și împlinînd astfel chemarea sa divină, pentru ca, împreună cu trupul, să se mîntuiască și să intre în cămara slavei dumnezeiești, pregătită lui de la întemeierea lumii. «Nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mânca — ne poruncește Mîntuitorul în pericopa evanghelică de astăzi — nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca...; ci căutați mai întii împărăția lui Dumnezeu și Dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33).

Să ne ocupăm, deci, de înțelesul acestor cuvinte și să adîncim învățătura Mîntuitorului Hristos despre grija pentru trupul nostru și grija pentru suflet și mîntuirea lui.

*

Deși stricăcios și supus morții fizice, trupul nu este lipsit de valoarea și rostul lui în iconomia mîntuirii.

El este zidirea lui Dumnezeu, bucurîndu-se de o atenție deosebită, deoarece pe celelalte ființe Dumnezeu le-a creat numai prin cuvînt, pe cînd trupul omului a fost făcut de El Insuși, din țărînă.

Trupul este locuința sufletului, făcînd parte în chip necesar din structura ființei umane. El este organul firesc, prin care se manifestă viața noastră sufletească.

Trupul a dobîndit însă o valoare deosebită, mai ales, prin aceea că s-a învrednicit de cinstea de a fi lăcaș al Fiului lui Dumnezeu, prin întruparea Sa, în chip de om.

Trupul se face părtaș al Sfințelor Taine, spălîndu-se cu apa Sf. Botez și împărțîndu-se cu Sf. Trup și Sînge, prin care devine *«Templu al lui Dumnezeu și lăcaș al Duhului Sfînt»*.

În viața cea după moarte, trupul este destinat învierii, cînd, prin harul dumnezeiesc, devine nemuritor într-un chip spiritualizat și cînd, pentru căderile sau înălțările sufletului, va fi osîndit împreună cu acesta sau preamărit întru slava cerească.

Cunoscînd, așadar, valoarea și rostul trupului în iconomia dumnezeiască, înțelegem datorită de a îngriji și ocroti trupul nostru în această viață pămîntească.

Îndeplinirea datoriilor față de trupul nostru, ne-o impune însăși natura, căci altfel cum ar putea trăi cineva fără a se îngriji de trupul său ?

Grija noastră pentru trup se cuprinde, în genere, în grija pentru viața și sănătatea noastră.

În acest scop, trebuie să ne îngrijim mai întîi de procurarea acelor bunuri, necesare dezvoltării și întreținerii trupului. Sfînta noastră Biserică nu oprește participarea noastră la bunurile și plăcerile vieții, ci dimpotrivă le socotește folositoare pentru sănătatea și bunăstarea credincioșilor, cu condiția ca ele să fie cîștigate prin muncă cinstită fără vătămare sau nedreptăținea altora, și să fie folosite cu multă cumpătare, spre folosul trupului și al sufletului.

Îndatoririle principale ale creștinului față de trupul său, sînt arătate de Sf. Ap. Pavel în cuvintele : *«Nimeni vreodată nu și-a urît corpul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește pe el»* (Efeseni V, 29).

Creștinul se îngrijește, deci, de sănătatea trupului prin hrana zilnică. El nu trebuie însă să facă abuz de mîncare sau băutură, căci aceasta ruinează sănătatea, aduce lipsuri și primejdii trupesti și suflătești și coboară pe om, ci să folosească mîncarea și băutura cît este de trebuință și niciodată să nu cadă în necumpătare, căci exagerarea grijii pentru trup, face pe om să uite de Dumnezeu și să piardă Împărăția Cerurilor.

Pentru aceasta, creștinul să folosească hrana cu rostire de rugăciune înainte și după masă.

«Cînd vei mîncă — citim în Sf. Scriptură —, să binecuvîntezi pe Domnul Dumnezeuul tău» (Deut. VIII, 10), iar Sfîntul Ioan Gură de Aur adaugă : *«Cînd șezi la masă,*

adu-ți aminte că trebuie să mulțumești lui Dumnezeu; de aceea satură-te tu cumpărate, ca să fii în stare a aplica genunchele și a mulțumi lui Dumnezeu».

Îngrijindu-se de îmbrăcămintea necesară ocrotirii trupului, de asemenea creștinul se îngrijește de sănătatea acestuia. Dar îmbrăcămintea trebuie să fie cuviincioasă și curată, căci modestia și bunul simț în vestimentație îl recomandă și îl înalță pe om, ferindu-l totodată de multe rele materiale și morale.

A ține trupul în curățenie, este o datorie a noastră, pentru că de curățenia trupului și îmbrăcămintei depinde viața noastră. Și apoi, ca templu al Sfântului Duh, trupul nostru trebuie să fie ținut într-o stare corespunzătoare dumnezeirii Sfântului Duh.

În fine, ne îngrijim de trupul nostru, dându-i odihna binemeritată, prin care se refac forțele fizice și intelectuale pierdute prin muncă.

Dacă față de trupul stricăcios și pieritor arătam toată grija și osteneala, cu atât mai mult se cuvine însă, să ne îngrijim de sufletul nostru nemuritor, atât de flămând și insetat după părtășia cu Ziditorul, la care află toată dulceața și ușurarea.

Mîntuitorul Hristos îi numește «nebuni» pe aceia care nu se îngrijesc și de hrana și sănătatea sufletului lor.

Într-adevăr, nu pot fi adevărați credincioși aceia care, pentru a potoli setea și foamea sufletului cu hrana corespunzătoare lui, nu aleargă la Mîntuitorul Hristos — Izvorul și Dătătorul atîtor bunătăți — care ne cheamă neîncetat la El, cu cuvinte pline de dragoste «*Veniți la Mine toți cei osîndiți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi...*, *căci cel ce vine la Mine nu va flămîzi și cel ce va crede în Mine, nu va înseta niciodată*» (Matei XI, 28; Ioan VI, 35).

Ce însemnează aceste cuvinte decît chemarea dumnezeiască care ne aduce aici în Sfînta Biserică, la locul împărtășirii hranei duhovnicești, cu care se hrănește și pe care o caută cu atîta neastîmpăr sufletul credincios?

Hrana sufletului nostru este, înainte de toate, *rugăciunea noastră*. Creștinul adevărat nu lasă nici o clipă din viață, fără să-și deschidă inima și mintea înaintea lui Dumnezeu; mai întîi acasă — dimineața, rugîndu-se pentru binecuvîntarea zilei, și seara, cerînd de la Domnul, după sfîrșitul trudei sale, odihna binecuvîntată a nopții; apoi, în zilele de sărbătoare, sufletul ne mină în Sfînta Biserică, unde nici căldura apăsătoare, nici aglomerația prea mare, nu ne împiedică să stăm în picioare și să ascultăm Sfintele Slujbe. Aceasta, pentru că sufletul nostru cere și se hrănește cu rugăciunea noastră, «*lucrînd nu pentru mîncarea cea pieritoare, ci pentru mîncarea cea care rămîne spre viața veșnică*» (Ioan VI, 27).

Cine se roagă Domnului cu toată inima, acela dobîndește puteri sufletești ne bănuite pentru îndeplinirea menirii sale pămîntești — împlinirea poruncilor dumnezeiești spre viața veșnică.

Sufletul nostru se mai poate hrăni cu cuvîntul lui Dumnezeu lăsat nouă de către Mîntuitorul Hristos, pentru toate timpurile, în Evanghelia Sa, căci El însuși ne învață «*Nu numai cu pline va trăi omul, ci și cu cuvîntul ce iese din gura lui Dumnezeu*» (Matei IV, 4).

Mulțimile de oameni care au urmat Domnului în pustiu. L-au ascultat vorbindu-le despre Împărăția lui Dumnezeu și fericirea veșnică, o zi întreagă, fără să simtă foamea și setea trupului, pentru că sufletele lor fuseseră cucerite de cuvintele dumnezeiești învățători și pentru că foamea și setea sufletelor lor — mai mari decît foamea și

setea trupului —, erau împlinite acum cu hrana duhovnicească a acestor adevăruri sfinte.

Într-adevăr, Evanghelia lui Hristos, prin sfințele ei învățături, hrănește sufletul credincios și îi luminează calea spre viața veșnică. În Sf. Evanghelie, sufletul nostru află răspuns nu numai la problemele vieții și morții, ci și cum trebuie să se pregătească pentru viața veacului viitor și fericirea veșnică.

Tot în Sfânta Evanghelie, aflăm mîngîierea, îmbărbătarea și hrana sufletelor noastre.

Grija noastră pentru suflet o arătăm și atunci cînd ne îngrijim de suferințele lui, de ușurarea necazurilor și înlăturarea ispitelor și greutăților vieții pămîntești. În Sfânta Biserică, aflăm pe Iisus Hristos, Doctorul sufletelor și trupurilor noastre, Căruia îi vorbim de necazurile noastre și îi arătăm cu căință mulțimea păcatelor care apasă greu sufletele noastre. În Sfânta Biserică, se curățesc prin harul iertării, al Sf. Duh, căpătînd puteri noi în fața greutăților și ispitelor din afară.

Grija pentru sufletul nostru nemuritor este, apoi, și aceea de a-l hrăni cu hrana dumnezeiască din ceruri, pe care nu ne-o poate da lumea aceasta pămîntească, ci Mîntuitorul Hristos, în Sfânta Taină a Trupului și a Sîngelui Său, în Sîntul Potir. *«Eu sînt plînea vieții care s-a pogorît din cer»* ne spune Mîntuitorul Hristos, *«iar plînea pe care Eu o voi da pentru viața lumii, este Trupul Meu... ; cel ce mîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, are viață veșnică»* (Ioan VI, 51, 54).

Prin Dumnezeieștile Taine, noi intrăm în legătură vie și foarte intimă cu Hristos, și trupește și sufletește. *«Cel ce mîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu — ne asigură El — rămîne întru Mine și Eu întru El»* (Ioan VI, 56).

Sufletul nostru dorește să trăiască clipe sfinte de unire cu Dumnezeu, nu numai prin rugăciune, prin cuvîntul Sfintei Evanghelii și prin Preacuratele Taine ale lui Hristos, ci și prin roadele iubirii de aproapele, faptele bune — puntea spre frumusețea și lumina veșnică și comoara care ne va însoți dincolo de pragul acestei vieți pămîntești.

Ce altceva, decît grija neîntrenptă pentru înfrumusețarea sufletului creștin cu podoaba faptelor bune, are în vedere Sfîntul Apostol Pavel, cînd scrie ucenicului său Timotei: *«Celor bogăți în veacul de acum poruncește-le... să nu-și pună nădejdea în bogăția nestatornică, ci în Dumnezeu cel viu, care ne dă din belșug toate, spre îndulcirea noastră ; să facă ce este bine, să se înavuțească în fapte bune, să fie darnici, să fie cu inima largă, agonisindu-și lor bună temelie în veacul viitor, ca să dobîndească viața veșnică»* (Timotei VI, 17—19).

Într-adevăr, cel ce folosește bine agoniseala, ajutînd pe cel flămînd, îmbrăcînd pe cel gol purtînd grijă de cel robit, mîngîind pe cel nevoiaș și zidind și împodobind altare lui Dumnezeu, acela împlinește porunca Domnului, cînd zice : *«Dați milostenii ; faceți-vă pungi care nu se învechesc, comoară neîmpuținată în ceruri»* (Luca XII, 33), *«pe care nici molia, nici rugina nu le strică și furii nu le iură»* (Matei VI, 20).

*

Grija noastră în această viață trebuie să fie, așadar, pentru sănătatea trupului și mai ales pentru înfrumusețarea sufletului nemuritor cu virtuțile creștine și pentru îndestularea lui cu hrana duhovnicească care nu se va lua de la noi.

Trebuie să avem mereu trează grija mai ales pentru hrana sufletească, căci așa ne îndeamnă Mântuitorul Hristos: *«Luați seama la voi înșivă, să nu se îngreueze inimile voastre de mâncare și băutură peste măsură și de grijile vieții acesteia, și ziua aceea să vină peste voi, fără veste, ca o cursă... Privegheați dar în toată vremea, rugându-vă ca să vă întăriți... și să stați înaintea Fiului Omului»* (Luca XXI, 34—36).

Să ne silim, deci, ca îndemnul Mântuitorului Hristos să pătrundă în gindurile și inima noastră și să ne lumineze mintea și sufletul învățându-ne să nu ne amăgim cu grijile și plăcerile cele trecătoare ale lumii acesteia, ci să ascultăm de glasul sufletului, dorind și căutând câștigarea vistieriiilor viitoare și merinde nestricăcioase pentru viața de veci, încredințați fiind că cele trebuitoare vieții acesteia se adaugă nouă. AMIN!

Pr. GHEORGHE SÎRBU

LA SFÎNTUL PROOROC ILIE TESVITEANUL

Sfinții sînt culmile cele mai strălucitoare ale Bisericii, care și-au desăvîrșit portretul vieții lor spirituale după modelul ideal care este Hristos Mântuitorul, creînd din persoana lor o capodoperă de viață creștină. Ei strălucesc pe firmamentul Bisericii noastre ca niște luceferi ai luminii, adevărului și ai dreptății, fiind pentru noi credincioșii, tot atîtea călăuze de trăire duhovnicească, busole spirituale de îndrumare pentru desăvîrșirea vieții noastre sufletești. Sînd în nemijlocita apropiere de Dumnezeu, sfinții sînt ocrotitorii noștri în ceruri, patronii noștri, mijlocind neîncetat pentru noi, la Păritele luminilor, iar ziua comemorării lor este o sărbătoare de profundă semnificație morală.

Precum fiecare creștin primește la botez numele unui sfînt, punîndu-se sub ocrotirea tainică a acestuia, tot astfel în societatea creștină, există obiceiul ca această ocrotire tainică a sfîntului, să o aibă și familiile, bisericile, eparhiile, instituțiile.

Biserica din această parohie de vechi tradiții românești și bisericesti are ca patron ocrotitor pe Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul, pe care îl sărbătorim astăzi cu imne de slavă.

Între marii Patriarhi și Prooroci ai Vechiului Testament, Biserica noastră dreptmăritoare nu sărbătorește în chip deosebit, nici pe Avraam — simbolul celei mai desăvîrșite credințe în Dumnezeu, nici pe Iosif — prototipul Domnului Iisus, nici pe cel ce petrece cu Dumnezeu în munte și căruia îi încredințează Legea pe table de piatră, nici pe străluciții vizionari ai omenirii, pe proorocii Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniil, cari iluminați de Duhul Sfînt, au putut zări peste veacuri înainte, vestind taina întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Dintre toți, Biserica Legii noi sărbătorește cu cinste deosebită pe Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul.

Căci el a fost inger în trup, temelul proorocilor și al doilea înainte mergător al lui Hristos, cum ne spune atât de lămurit troparul sfîntului.

S-a născut în Galaad, de cea parte de Iordan, în vecinătatea Arabiei, coborîtor din seminția arhierelui Aaron.

Cetatea copilăriei lui a fost Tesvi, de aceea se și numește Tesviteanul. Tatăl său relatează că la nașterea pruncului a avut o vedenie. bărbați înveșmîntați în alb, înfășurînd pruncul în scutece de foc și dîndu-i să mănînce pară de foc. Comunicînd la Ierusalim vedenia, unul din preoți a prezis că pruncul va fi lăcaș al luminii darului lui Dumnezeu.

Sf. Prooroc Ilie a fost *inger în trup*, căci era atît de curat, atît de bun, încît se asemăna îngerilor. Imbrăcat în haină aspră de păr și incins peste mijloc cu o curea, viețuind cu postul și cu rugăciunea, el a înfruntat cu dîrzenie rară dușmănia celor pe care îi mustna pentru nelegiuirile lor. Fie că străbătea împărăția nelegiuitului rege Ahab, fie că-și petrecea viața în singurătatea pîriului Cherit sau în casa sărăcăcioasă a văduvei din Sarepta Sidonului, el a fost credinciosul neclintit al misiunii sale sfinte.

Biserica laudă și prăznuiește pe Sf. Prooroc Ilie, pentru că este *temeiul proorocilor*. Prooroci sînt mijlocitorii, crainicii gîndurilor, lui Dumnezeu. Misiunea esențială a Proorocului Ilie este vestirea ființei lui Dumnezeu, existența Sa eternă, temeliea tuturor învățăturilor, pentru care fapt el este temeliea proorocilor. Deviza pe care o rostește neîncetat este: «Viu este Domnul Dumnezeu, viu este Domnul Savaot!»

Trăind pe timpul nelegiuitului rege Ahab, cu 900 de ani înainte de venirea Domnului, vrednicia lui s-a evidențiat în curajul cu care a mustrat fărădelegile regelui Ahab. Căci acesta căsătorindu-se cu Isabela, fiica regelui păgîn Ebaal din Sidon, a părăsit credința în adevăratul Dumnezeu, închinîndu-se idolilor soției: Baal și Astarte. Misiunea Proorocului Ilie era cu atît mai grea cu cît în scurtă vreme, aproape toți fiii lui Israel au fost atrași prin forță la nelegiuirea regelui și a reginei.

Drept pedeapsă pentru atitudinea poporului, a rugat pe Dumnezeu, care i-a împlinit rugăciunea, oprind să plouă pe pămînt 3 ani și 6 luni. Pedeapsa aceasta a suportat-o și Profetul Ilie. Pentru a-și potoli setea, se retrage la pîriul Cherit, unde a fost hrănit de păsările trimise de Dumnezeu, de corbi. Secînd pîriul, se duce la Sarepta Sidonului la o femeie văduvă ce nu avea decît puțină făină și puțin untdelemn. Aci înmulțește în chip minunat făina și untdelemnul, avînd deajuns în tot timpul secetei și a înviat pe fiul văduvei.

Prin rivna deosebită, cu curaj de apostol și cu hotărîrea de martir, Proorocul luptă împotriva cultului idolesc, reușind să întoarcă poporul la Dumnezeu.

Pe culmea muntelui Carmel, poporul lui Israel trebuia să se convingă, prin semne și minuni, de existența Dumnezeului adevărat. Două lumi antagoniste stăteau față în față în acea zi hotărîtoare. De-o parte toți fiii lui Israel, decăzuți și corupți de regele Ahab, în frunte cu cei 450 de prooroci ai idolului Baal și alți 400 de prooroci mincinoși ai zeiței Astarte. De cealaltă parte, un singur om: Sf. Prooroc Ilie, înfruntînd, cu zimbetul pe buze, o lume îndărătnică și plină de fărădelegi.

Pentru a se adevăra care este Dumnezeul adevărat, atît proorocii lui Baal și ai Astartei, cît și Proorocul Ilie trebuiau să se roage fiecare Dumnezeului căruia îi slujeau ca să coboare foc peste jertfă. Și s-au rugat proorocii lui Baal din zori de zi pînă în amurgul serii, dar nici glas, nici răspuns, nici auzire. S-a rugat apoi și Proorocul Ilie zicînd: «Auzi-mă Doamne, auzi-mă! ca să cunoască poporul acesta că ești Dumnezeu». Îndată s-a pogorît foc de la Domnul, mistuind jertfa și lemnele. Văzînd minunea, întreg poporul a căzut cu fața la pămînt înaintea Proorocului Ilie și cu adîncă căință s-a întors la Dumnezeu. Iar împăratul Ahab porunci ca slujitorii idolului Baal să fie uciși, potrivit făgăduinței făcute.

Pentru rîvna cu care și-a îndeplinit misiunea, Dumnezeu l-a răsplătit, înălțîndu-l la ceruri în chip minunat în anul 896 î.Hr. «cu cuvîntul Domnului aprind cerul și de 3 ori a pogorît foc... a înviat pe mort din morți și din iad, cu cuvîntul Celui Prea Înalt... și l-a înălțat prin vifor de foc și cu car de cai de flacără» (Înțelepciunea lui Iisus Sirah XLVIII, 1, 3).

Biserica descoperă în Proorocul Ilie pe al *doilea premergător al venirii lui Hristos*, întrucît el este craînicul Tatălui ceresc, adevăratul Dumnezeu, Părintele luminilor, de la care ne vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit.

Trei mii de ani s-au scurs în noiamul veșniciei de cînd Proorocul Ilie prin misiunea sa deosebită, prin cutremurătorul strigăt de chemare, a restaurat cultul Dumnezeului adevărat.

Îndemnul marelui Profet este tot atît de actual și astăzi. El ne cheamă să ne închinăm Dumnezeului adevărat, căruia s-au închinat veacuri de-a rîndul moșii și strămoșii noștri, să păstrăm, în toată integritatea, învățătura creștină autentică, așa cum a fost propovăduită de Hristos Mîntuitorul și de Sf. Apostoli și formulată de cele 7 sinoade ecumenice, nealterată de aberațiile difuzate de anumite asociații religioase, străine de sufletul și de singele neamului nostru. Asociații care prin învățăturile lor dinamitarde subminează temelile Bisericii celei una întemeiate de Domnul, patrimoniul ei doctrinal și concomitent ființa neamului.

Destramă unitatea sufletească a poporului credincios, încercînd să smulgă din sufletul credincioșilor noștri frumoasele tradiții și obiceiuri creștinești.

Ne îndeamnă prin veacuri să ținem cu tărie la Biserica noastră ortodoxă, care în trecutul nostru național, zbuciumat dar mareț, ne-a fost pavăză și cheie de boltă a neamului, stîlpul de granit al rezistenței noastre etnice românești și tot ea trebuie să rămînă și în viitor busola spirituală în drumul destinului nostru național. AMIN!

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

PANEGIRIC LA SCHIMBAREA LA FAȚĂ

«Astăzi Hristos în Muntele Taborului, strălucind luminos cu dumnezeiasca rază, și-a golit chipul și a umplut de rază dumnezeiască pe ucenicii Săi, de Lumina purtătoare de bucurie».

(Mineiul pe august)

Așa am ascultat cîntîndu-se din laudele de preamărire, aduse Mîntuitorului, astăzi, cînd Sfînta noastră Biserică pomenește și prăznuiește de pe culmea Taborului a Domnului Dumnezeu nostru Iisus Hristos: Schimbarea la Față. Așa s-a cîntat și se va cînta de-a pururi Dumnezeului și Mîntuitorului nostru, cit timp va dăinui peste veacuri creștinătatea. Să ne înălțăm inimile pline de evlavie către Muntele slăvitei străluciri a Feței Domnului, care a binevoit a ne arăta, mai înainte, prea luminoasa minune a Învierii Sale. Astăzi e praznicul garanției răsculpărării neamului omenesc de sub blestemul păcatului strămoșesc; e arvuna și prevestirea biruinței Domnului

asupra morții. Astăzi e praznicul Celui ce este Lumina mai înainte de soare, care pe Muntele Taborului, cu taină chipul Sfintei Treimi l-a arătat. E praznicul căruia Sfânta Biserică creștină cu înaltă cinste, i-a așezat pomenirea în tron de praznic împărătesc.

Prăznuind amintirea Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos, ne închinăm și mărturisim că Cel ce și-a golit chipul de slava Cerului, și s-a făcut Om, în chip de rob, smerindu-se mai mult decât omul, este «Fiul lui Dumnezeu», Unul-Născut, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut; Cel de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut». Și pe care, încă învăluit în strălucitoarea lumină a norului de pe Tabor, Dumnezeu-Tatăl îl face cunoscut lumii prin galsul Său din oeruri, mărturisind: «Acesta este Cel pe care L-am născut fără stricăciune din pînțece mai înainte de luceafăr, Fiul Meu cel iubit pe care L-am trimis să mîntuiască pe cei ce se botează în numele Tatălui, al Fiului și al Sfintului Duh, și mărturisesc cu credință că nedespărțită este stăpînirea Dumnezeirii: pe Acesta ascultați-L» (Mineiul pe august și Matei XVII, 5).

O, dacă s-ar putea face din fiecare cuvînt un totag înflorit, din fiecare slovă o lacrimă cristalină, din lacrima bucuriei purtătoare de lumină! Însă nu. Căci limba este slabă și graiul fără putere. Nicî un cuvînt omenesc nu va fi în stare să mărturisească despre toată măreția prea sfîntă a strălucirii Dumnezeiești a Domnului pe culmea Taborului. Fiindcă Cel ce a despărțit lumina de întuneric și a numit lumina ziuă, iar întunerecul noapte, este izvorul luminii. Este «Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul» (Ioan I, 9). El însuși s-a învăluit în slava unei străluciri de lumină pe care mărginitele noastre graiuri nu o pot cuprinde.

Cum am putea cuprinde cu mărginitele noastre graiuri Schimbarea la Față a Domnului, cînd fața Lui a strălucit ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina? Înșiși ucenicii Domnului, Petru, Iacob și Ioan s-au înspăimîntat foarte și au căzut cu fața la pămînt, văzînd minunea de pe Tabor. Sau ce cuvînt omenesc ar fi în stare să poarte povara sfîntă de preamărire a Celui ce este Lumină ce se revarsă peste cei drepecți și bucurie peste cei curați cu inima? Cu ce cîntări de laudă vom preamări pe «Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (Ioan I, 27), despre Cel ce Ioan Botezătorul a zis: «Eu nu sînt vrednic să-I dezleg cureaua încălțămintei»? (Ioan I, 27). Cu ce cîntări vom psalmodia Domnului Dumnezeului nostru Iisus Hristos, Cel ce este Lumină mai înainte de soare, care trupește a viețuit pe pămînt și mai înainte de Cruce? El este Raza cea adevărată din ființa Tatălui Cereșc, Cel ce stăpînește peste cei vii și peste cei morți. Cu ce cîntări duhovnicești vom putea preamări pe Fiul Cel fără de tată pămîntesc din Fecioară, care prin părintescul glas cereșc a fost mărturisit Dumnezeu și Om. Același și în veci, petrecînd cu noi fără schimbare? Cu ce cîntări vom putea lauda, după vrednicie, pe Domnul și Dumnezeuul nostru, care a binevoit să facă din înălțimea Taborului, una din treptele de safir ale scării Sale, sprijinită între cer și pămînt, pentru a nu trece din moarte la viață și de pe pămînt la cer? Cu ce cîntări duhovnicești vom putea preamări pe Cel ce este întru Lumina cea pururea fiitoare, și ca un soare al dreptății, tuturor viață dărîind? Cu ce cîntări de biruință vom putea glăsuî în laude pe Cel ce a prădat iadul și a dărîuit morților viață veșnică? Cu ce cîntări vom putea încunună pe Cel ce, astăzi, schimbîndu-se la Față în Muntele Taborului, și-a arătat frumusețea chipului dumnezeiesc ce o avea mai înainte, ridicînd întru Sine ființa omenească.

Căci iată din vremurile cînd umbla pe pămînt învățînd oamenii, și pînă astăzi, toată creștinătatea îl adoră, toate sufletele se umplu de dulceața faptelor Lui. Veniți de vedeți faptele mărețe ale Domnului, minunile pe care Le-a făcut pe pămînt: El a slăvilit puterea demonilor, a dat odihnă celor îndrăciți, grai celor muți, auz celor surzi și din Lumina Sa a făcut pe orbi să vadă lumină. Prin El șchiopii umblă, leproșii se curăță, bolnavii se tămăduiesc și ca un izvor de viață, morții înviază. El este stăpînul vieții și doctorul sufletelor și trupurilor.

De cîtă stăruință sărbătorească și de ce ghirlandă de rugăciuni este vrednică pomenirea Schimbării la Față, a Domnului! Acum mai bine de o mie nouă sute de ani au adonat lumina de pe Tabor trei dintre ucenicii Domnului. Astăzi milioane de creștini de pe globul pămîntesc, de la un capăt la altul, sorb și trăiesc din aroma evangheliceștilor Sale învățăturii. Toate vîrstele: tînărul și bătrînul; toate stările: țăranul și orașeanul, bogatul și săracul, omul simplu și intelectualul, toți laolaltă aduc Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos primos de rugăciune la sfintele Lui altare, unde de-a pururi cuvîntul Evangheliei, ca o flacără nestinsă, luminează cărările celor ce cred și-L adoră.

Clopoțele miilor și miilor de biserici ale creștinătății, vegheate de Mîntuitorul, Cel ce șade sus în ceruri de-a dreapta Tatălui și aici împreună cu noi nevăzut este de față la sfîntul altar, duc vești de preamărire și adorare peste limbile pămîntului, peste veacuri, ca un rug aprins neîncetat de laudă și speranță. Și de unde acest val de evlavie și închinare mereu crescînd și atît de fierbinte? Răspunsul ni-l dă numai dragostea cea nemărginită a lui Hristos care a pătimit fiind fără de păcat, a murit fiind nemuritor, a înviat din morți ca să ridice pe cel căzut, să înalțe pe cel osîndit și să îndumnezeiască omenirea.

În Muntele Taborului, Mîntuitorul S-a Schimbat la Față, avînd cu Sine și pe aleșii Săi ucenicii Petru, Iacob și Ioan, arătîndu-le că de vor străluci cu mulțimea virtuților, se vor învrednici și de dumnezeiasca slavă. Și vorbind împreună cu Moise și Ilie, Hristos a arătat că este stăpîn peste cei vii și peste cei morți; că El a grăit «odinioară în multe rînduri și în multe chipuri» (Evrei, I, 4), prin Lege și prooroci, fiind strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu. Pe El, Dumnezeu—Tatăl «L-a pus moștenitor a toate prin care a făcut și veacurile» (Evrei, I, 2). «Căci căruia dintre îngeri i-a Zis Dumnezeu vreodată: Fiul Meu ești Tu, «Eu Astăzi Te-am născut; și iarăși: Eu voi fi lui Tată și El îmi va fi Mie Fiu?... Și iarăși El zice: Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu (Evrei, I, 5—6). Și căruia dintre îngeri zis-a Dumnezeu vreodată: Șezi de-a dreapta Mea pînă cînd voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale? Îngerii oare nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească, pentru cei ce vor fi moștenitorii mîntuirii?» (Evrei I, 13—14).

În lumina prea strălucitoare a Taborului, Domnul S-a Schimbat la Față înaintea ucenicilor Săi, așa încît Fața Lui a strălucit ca soarele, iar veșmintele Lui ca Lumina. Acesta este un fapt plin de taină, petrecut în cel din urmă an al vieții Domnului între oameni pe pămînt. Domnul poruncește celor trei ucenici, martori ai transfigurării Sale, zicînd: «Nimănui să nu spuneți ce ați văzut, pînă cînd Fiul Omului se va scula din morți» (Matei, XVII, 9). Ucenicii, văzînd lumina în care a fost învăluit Domnul nostru în ora aceea de slavă, «au căzut cu fața la pămînt și s-au spălmîntat foarte». Atît de mare teamă a produs asupra lor această nemaivăzută lumină! Domnul îi scoală de la pămînt, le întărește inimile și cu raza ființei Sale Dumnezeiești li luminează să înțeleagă și strălucirea învierii Sale!

Dar ce fel de lumină este aceasta care învăluie pe Domnul pe Culmea Taborului, încît ucenicii s-au ascuns cu fețele la pămînt? Este aceea în care Dumnezeu s-a arătat oamenilor Săi aleși în vremurile de demult: E rugul ce ardea cu vîlvătaie și nu se mistuia (Ieșire, III, 2), e stîlpul de foc ce lumina calea lui Israel prin pustie (Ieșire, XIII, 21), e fulgerul de lumină ce a zguduit Sinaiul la darea Legii (Ieșire, XIX, 16; XX, 18), e lumina ce strălucea pe fața lui Moise, avînd în mînă tablele Legii (Ieșire, XXXIV, 29, 35). E lumina care dintru început era la Dumnezeu (Ioan, I, 2), Lumina care nu este asemenea nici luminei solare, nici asemenea vreunei alte lumini, ci deosebită și mai presus de orice altă lumină. E lumina care luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o (Ioan, I, 5). E lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume (Ioan, I, 9), E lumina lumii, după cum însuși Hristos, zice despre Sine: «Eu sînt lumina lumii; Cel ce îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric ci va avea lumina vieții» (Ioan-VIII, 12).

Dar, mai este și vreo altă lumină, ar putea să ne întrebe cineva? Da, este și lumina minții care ne dezvăluie toate tainele naturii și ale vieții trupesti. Prin lumina aceasta omul ajunge să stăpînească tot mai multe elemente ale cosmosului. Asupra minții oamenilor Dumnezeu a revărsat cele mai alese daruri și nenumărate binecuvîntări. Și parcă niciodată n-a fost un timp ca acesta! Lumina de sus s-a revărsat în torente de valuri asupra minții omului, risipind tot întunericul veacurilor trecute cu o rușeeală uluitoare. Înlesnirile, ușurințele și tot soiul de lucruri ajutătoare sînt în așa fel la îndemîna omului, încît oricare dintre oameni se poate împărtăși de ele. Veacul acesta nu-și are seamă în istorie. E veacul luminii abundente! E veacul luminii cînd omul a ajuns «să-și facă cuibul printre stele» (Avdie I, 3—4). E veacul cînd omul a pus piciorul și a drumețit pe luminătorul nopții, pe lună. Dar, să ia seama ca nu cumva trufia inimii să-l amăgească.

Dacă lumina minții îl ajută să descopere tainele universului, să le înțeleagă, lumina dumnezeiască nu numai că descoperă înțelesul lumii, dar este izvorul existenței, este creatoarea a tot ce există și are viață și gîndire. Lumina minții nu-i decît o răsfrîngere palidă a luminii dumnezeiești. În limba dumnezeiască își află odihna și mintea și inima și sufletul omului: Ea este izvorul nesecat al făpturii sale. Înțelepciunea dumnezeiască plăsmuiește lumea și pe om: prin Ea omul se împlinește, se transfigurează, devine chipul și asemănarea lui Dumnezeu, a lui Dumnezeu care este lumină și se revărsă în lume. Fără lumina dumnezeiască omul este un opaiț palid care se pierde în imensitatea universului. Prin lumina dumnezeiască omul devine un soare duhovnicesc la lumina căruia toate tresaltă.

O, cît de măreață este privestea unui sfînt peste care se revărsă lumina dumnezeiască. El stă transfigurat la Sf. Altar sub lumina dumnezeiască. Căci iată pe altarele Bisericii lui Hristos au liturghisit sfinții cu fața acoperită de lumină. Despre Sf. Simeon Noul-Cuvîntător de Dumnezeu se istorisește, că ori de cîte ori slujea la Altarul Domnului, cel ce se afla lîngă el.. nu putea să privească spre strălucirea feței sale, căci un nor luminos îl acoperea pe cînd sta în picioare la Sf. Altar. Lumina aceasta ni s-a descoperit odată pentru totdeauna pe muntele Tabor și a inundat lumea prin Învierea lui Hristos. De atunci mereu, mereu, mii și milioane de suflete au fost plăsmuite din nou, au fost strălucite de puterile luminii dumnezeiești. Din vremea aceea sufletul omînirii a devenit un Tabor etern și istoria ei o înviere de-a pururi.

*

Aceasta este lumina «Lumină mai luminoasă cu mult mai mult decât razele soarelui, în Tabor strălucind Hristos, ne-a luminat și pe noi» (Mineiul pe august). Lumina care s-a arătat în lume, din care izvorăște orice lumină: Lumina dumnezeiască care a strălucit și strălucește în Hristos; lumina chipului Domnului, care răsare de-a pururi simțirii și dragostei noastre creștine, pe oceanul frământat al zilelor de față, ca lumina binecuvântată a farului care vestește țărmul mântuirii. Lumina aceasta a farului luminos de pe culmea Taborului n-o poate vedea oricine, ci numai acei ce cred, acei ce sînt în lumină. «Cît aveți lumină, a zis Mîntuitorul, credeți în lumină, ca să fiți fii ai Luminii» (Ioan XII, 36). După cum lumina soarelui n-o poate avea decât cel ce este în lumina lui, tot așa și lumina dumnezeiască n-o pot avea, nu se pot bucura de ea decât acei ce sînt în lumina divină și au ochii sufletului neîntunecați.

O, vai de acei a căror suflete duc lipsă de lumină! Dacă există ceva mai sfișietor decât un trup care se pierde din lipsă de lumină, apoi e și un suflet care se stinge din lipsa Luminii lui Hristos. Și ca să nu ducem lipsă de Lumina Domnului, să ne însușim ruga Sf. Apostol Petru și să zicem: «Doamne, bine este nouă să fim aici; dacă voești, voi face aici trei colibe» (Matei XVII, 4; Marcu, IX, 5; Luca, IX, 33). Și din ce vom împleti Domnului colibe, care să-L rețină lingă noi? Aceasta o știm și o simțim cu toții! Din duh umilit, inimă înfrîntă și smerită, din gînduri curate, viață fără prihană, din credință nezdruncinată, și din toate acele fapte care izvorăsc din dragostea creștină și nu seacă niciodată!

Doamne, Ceta ce în muntele Taborului, Te-ai schimbat la Față întru slavă și ai arătat ucenicilor Tăi mărirea Dumnezeirii Tale, luminează-ne și pe noi cu Lumina Slavei Tale celei neapropiate, și ne îndreapteează la cănarea poruncilor Tale, și ne fă vrednici moșteni ai Împărăției Tale celei fără de sfîrșit, ca un Bun și iubitor de oameni. AMIN.

Pr. prof. NICOLAE CIUDIN

G.B. 1980
XXIX / 6-9

LA DUMINICA A XIII-A DUPĂ RUSALII

Mîntuitorul Iisus Hristos este dascălul nostru suprem, care ne descoperă adevărurile fundamentale despre realitățile duhovnicești ale lumii văzute și nevăzute. Învățătura Sa cea mai presus de fire ni se revarsă în suflete ca razele binefăcătoare ale soarelui, luminîndu-ne conștiința și povățuindu-ne pașii pe cănarea mîntuirii.

Mijlocul cel mai potrivit al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos de transmitere a învățăturii Sale îl constituie pildele sau parabolele. Prin aceste istorisiri scurte, simple și ușor de reținut, El ne prezintă totdeauna învățături profunde, dumnezeiești și transformatoare pentru sufletele credincioase.

Sfînta Evanghelie de astăzi ne redă pilda lucrătorilor nedrepti ai viei. În ea se relatează despre un gospodar, stăpîn al casei sale, care a sădit o viță, a împrejmuît-o

cu gard, a săpat în ea teasc, a înălțat un turn de apărare și a dat-o lucrătorilor, apoi s-a dus într-o țară îndepărtată. La timpul potrivit, a trimis pe unii din slujitorii săi să ia partea lui de roade, dar lucrătorii au pus mina pe ei; pe unul l-a bătut, pe altul l-a omorât, iar pe altul l-a ucis cu pietre. Văzînd această fărâdelege, stăpînul a trimis un număr mai mare de slujitor, dar și acestora, au făcut la fel. Atunci, a trimis pe propriul său fiu, crezînd că se vor rușina de el. Dar, văzîndu-l lucrătorii, au zis unii către alții: «Acesta este moștenitorul; veniți să-l omorîm și să avem noi moștenirea lui. Și punînd mîna pe el, l-au scos afară din vie și l-au ucis». La sfîrșitul parabolei, Mîntuitorul Hristos întrebă pe cei de față: «Cînd va veni stăpînul viei, ce va face acelor lucrători?», iar ei i-au răspuns: «Pe cei răi cu rău îi va piende, iar via o va da altor lucrători, care vor da roadele la timpul lor». Pentru a înțelege și mai bine pilda, Mîntuitorul le amintește cuvintele psalmistului: «Piatra pe care au aruncat-o ziditorii, aceasta a ajuns să fie în capul unghiului. De la Domnul a fost aceasta și este lucru minunat în ochii noștri», iar ca avertisment pentru cei neascultători, adaugă: «De aceea, vă spun că împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi și se va da neamului care va aduce roadele ei».

Pilda aceasta ne îndemna să cugetăm puțin asupra învățaturii creștine despre lumea văzută și despre menirea omului în cadrul ei, pentru că Stăpînul viei reprezintă pe Dumnezeu-Creatorul și purtătorul de grijă al tuturor, via sădită este lumea, iar lucrătorii sîntem noi oamenii. Cunoașterea acestei învățături este cu atît mai necesară, cu cît unii consideră lumea «o vale a plîngerii», «o temniță», sau «un loc de pedepsire a omului». Contrar acestor concepții greșite, învățătura noastră ortodoxă, întemeiată pe Revelația divină desăvîrșită, făcută nouă de însuși Iisus Hristos, o aseamănă cu o vie. Ce este mai frumos și mai încîntător decît o vie, adică o podgorie bine îngrijită, săpată, împrejmuită și cultivată de minți luminoase și brațe harnice? Lumea creată de Dumnezeu este ca o vie binecuvîntată, împodobită și orînduită după principiile înțelepciunii dumnezeiești. Însuși Noul Testament o numește *cosmos* (Ioan XII, 24), care înseamnă ordine și frumusețe, iar poporul nostru i-a dat numele de la cuvîntul latinesc *lumen*, care se traduce lumină.

Această vie frumoasă, ordonată și plină de lumină, care este lumea, Dumnezeu n-a păstrat-o pentru Sine. După facerea și împodobirea ei, a dat-o strămoșilor noștri pentru lucrare, zicînd: «Vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, și peste animalele, peste toate vietățile, ce se mișcă pe pămînt, și peste tot pămîntul» (*Facere I, 28*). Prin această poruncă a Creatorului, sădită în plămada proaspătă a ființei umane, omul este rînduit stăpîn și moștenitor al întregului pămînt, cu tot ce există pe el. A lucra în via sădită de Stăpînul înseamnă a deveni colaborator al Său. De fapt, acesta este scopul omului dovedit de însuși Dumnezeu, care, după ce a făcut «din pămînt toate fiarele cîmpului și toate păsările cerului, le aduse la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam» (*Facere II, 19*). Deci, omul apare ca un partener al lui Dumnezeu în opera creatoare a lumii.

Omul n-a înțeles această supremă demnitate. Deși ridicat la cel mai înalt rang în ierarhia creaturilor văzute, se considera inferior. Dorea mai mult; voia să devină asemenea Creatorului. Din această tendință, a rezultat cel mai cutremurător dezastru

din istoria omenirii, în loc să devină stăpîn absolut al universului, al lumii, al «viei sădite», omul ajunge rob vrednic de plîns; rob al păcatului, al bolilor, al suferințelor, al intrigilor și al pofțelor de tot felul și, în cele din urmă, al morții.

Neascultarea de Dumnezeu și răzvrătirea împotriva Lui a împins neamul omenesc spre adîncurile întunecoase ale păcatului și ale fărâdelegilor, uitînd sistematic de îndatoririle față de Stăpînul, în primul rînd că este colaboratorul Său în marea operă de păstrare și de perfecționare a «viei sădite». Dumnezeu, fiind îndelung răbdător și mult milostiv, n-a voit moartea păcătoșilor, ci să se întoarcă și să fie vii. De aceea, a ales pe Avraam, pentru credința sa, ca el și urmașii săi să fie făclie conducătoare a neamurilor spre mîntuire. Le-a trimis pe slujitorii Săi, adică pe patriarhii și dreptii Vechiului Testament. Ei nu i-au primit însă, ci au procedat ca lucrătorii nedrepți ai viei, cum scrie în cartea Cronicilor: «Și a trimis la ei prooroci, pentru a-i face să se întoarcă la Domnul, și i-au sfătuit, dar ei nu i-au ascultat» (*II Paralipomena XIV, 19*). Mîntuitorul nostru Iisus Hristos muștră cetatea sfîntă și, prin ea, pe întregul popor ales, zicînd: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar n-ai voit» (*Matei XXIII, 37*). Această atitudine față de slujitorii Domnului este descrisă și de Sfîntul Apostol Pavel în epistola către Evrei, spunînd că «unii au fost chinuți..., alții au suferit batjocură și bici, ba chiar lanțuri și închisoare. Au fost ucisi cu pietre, au fost puși la cazne, au fost tăiați cu fierăstrăul, au murit ucși cu sabia, au pribegit în piei de oaie și în piei de capră, lipsiți, strîmtoși, rău primiți» (*Evrei XI, 35—37*).

Dumnezeu nu s-a lăsat biruit în iubirea Sa față de oameni, ci a trimis pe propriul Său Fiu. «Cînd a venit plinirea vremii — scrie Sfîntul Apostol Pavel — Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobîndească înfierea» (*Galateni IV, 4—5*). Nici Fiul «Stăpînului viei» nu s-a bucurat de primirea meritată. La fel ca slujitorii, a fost scos din vie și ucis. Moartea Lui s-a săvîrșit pe Golgota, răstignit între doi tâlhari, dovedind astfel omenirii adîncimea decadenței morale în care ajunsese de-a lungul veacurilor sale de existență.

Deși omenirea, prin păcat, s-a îndepărtat de Dumnezeu, atrăgînd umbra păcatului asupra întregii zidiri, totuși lumea își păstrează încă puternic asupra ei amprentele Creatorului și urmele pașilor Săi în alcătuirea ei. Întreaga constituire a lumii este un mijloc de a-l cunoaște pe Dumnezeu, descoperindu-ne o serie de învățături despre El și însușirile Lui. În primul rînd, asemenea unei cărți, ea ne spune că există o Ființă atotputernică care a făcut-o. Ordinea și frumusețea ei oglindesc lucrarea unui Făcător înțelept și plin de iubire nemărginită. Chiar în Vechiul Testament, exprima acest adevăr psalmistul David, exclamînd plin de uimire în fața splendorii universului: «Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea minilor lui o vestește țaria» (*Psalm XVIII, 1*), iar în Noul Testament, Sfîntul Apostol Pavel zice: «Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegîndu-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire» (*Romani I, 20*). Întreaga creștinătate crede că lumea mărturisește despre Dumnezeu. Sfînții Părinți atît din răsărit cît și din apus au lăsat pagini de frumusețe neîntrecută, vorbind despre măreția lui Dumnezeu exprimată prin intermediul lumii văzute. Sfîntul Atanasie cel Mare, Părintele Ortodoxiei, vorbind despre existența lui

Dumnezeu, aduce și lumea văzută ca argument, spunînd că întreaga făptură, prin ordinea și armonia ei, arată ca din carte și strigă pe Stăpînul și Făcătorul ei (*Contra Grecilor*, P. G., XXV, col. 68), iar Fer. Augustin, într-o cuvîntare, îndeamnă pe creștini, zicînd: «Întreabă lumea, podoaba cerului, și vezi dacă nu-ți răspund după înțelegerea lor: Dumnezeu ne-a făcut» (*Cuvîntări* 141, 22, P. L., XXXVIII, col. 775).

Lumea nu este numai cartea care ne vorbește despre Dumnezeu, ci și locul unde fiecare credincios își lucrează mîntuirea, dacă dă roadele la timpul lor, nu ca lucrătorii nedrepti ai viei. Aici este arena unde se dă marea bătălie pentru dobîndirea împărăției cerurilor. Într-o zi va veni Stăpînul viei și va cere roadele cu care sîntem datori. «Eu, Domnul, pătrund inima și încerc răunchii, ca să răsplătesc fiecăruia după căile lui și după roada faptelor lui» (*Ieremia XVII, 10*), zice prorocul. Roadele cerute de Dumnezeu credinciosului sînt faptele bune, sau roadele duhului, cum le numește Sfîntul Apostol Pavel. Ele sînt «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrinarea, curăția» (*Galateni V, 22—23*). Aceste fapte arată care sînt lucrătorii cei vrednici ai viei încredințate lor. Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos zice că «după roadele lor îi veți cunoaște» (*Matei VII, 16*).

Pentru moștenirea împărăției lui Dumnezeu, credinciosul trebuie să facă «roade vrednice de pocăință» (*Matei III, 8*). Ele nu pot fi însă realizate separat de Iisus Hristos. Aceasta ne învață El însuși prin cuvintele evangheliei: «Rămîneți în Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine. Eu sînt vița, voi mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic» (*Ioan XV, 4—5*).

Marea greșală a lucrătorilor nedrepti ai viei constă în scoaterea din vie a Fiului și în uciderea Lui. Și creștinul poate alunga pe Iisus din inima sa; îl poate chiar ucide, prin faptele sale nedrepte. Ura și pizma împotriva fratelui alungă pe Iisus din inimă. Intriga și judecarea nedreaptă a aproapelui scot pe Iisus din inimă. Pentru a evita săvîrșirea acestor fapte rele, trebuie să așezăm la temelie întregii noastre existențe pe Hristos, «Piatra cea vie» (*I Petru II, 4*), Piatra cea «din capul unghiului» (*Matei XXI, 42*).

«Via», adică lumea, în care sîntem rînduiți să lucrăm, are pentru noi o valoare covîrșitoare. Ea este împrejmuțată cu dumnezeiasca învățătură a Sfintei Evanghelii ca și cu un zid nebiruit; în ea se găsește Biserica lui Hristos, asemenea unui turn de apărare, iar sfîntul altar, ca un teasc din care curge sîngele euharistic dătător de viață.

Văzînd frumusețea lumii, ca operă a lui Dumnezeu, și avînd conștiința valorii ei, pentru viața noastră duhovnicească, noi creștinii, întemeiați pe învățătura descoperită nouă de Iisus Hristos și propovăduită neschimbată de Biserica noastră strămoșească, avem datoria sfîntă să o îngrijim, să o cultivăm și să o desăvîrșim. Munca și priceperea noastră să le punem în slujba progresului și propășirii ei, prin intermediul căreia Dumnezeu ne-a dat posibilitatea să-I descoperim o parte din măreția Lui și să ne lucrăm mîntuirea sufletului nostru. Amin.

Arhm. VENIAMIN MICLE

VIRTUȚILE CREȘTINE, COORDONATE ALE DESĂVÎRȘIRII SPIRITUALE

1. Credința

Pictorii devin celebri prin măiestria cu care zugrăvesc realitatea, prin compoziția coloristică a gamei cromatice. Pictorul grec din antichitate, Zeuxis, a pictat cu alfită expresivitate un ciorchine de struguri, încît, lăsînd tabloul afară, păsările veneau și ciuguleau bobitele de struguri zugrăvite pe tablou.

Asemenea pictorilor sintem și noi credincioșii care avem datoria să zugrăvim, în chipul cel mai sublim, portretul vieții noastre spirituale, după modelul ideal care este Hristos Domnul, nu în culori, ci cu *virtuți de seamă*.

Virtutea este deprinderea continuă de a face binele, potrivit legii morale și conștiinței — glasul lui Dumnezeu în sufletul nostru. La virtute ajungem prin străduințele continue ale voinței noastre. Sfîntul Ioan Gură de Aur, una din figurile cele mai reprezentative și proeminente ale Ortodoxiei, cel mai strălucit predicator al creștinătății din toate timpurile, folosește comparația paulină cu alergătorul din arenă, în lupta pentru dobîndirea desăvîrșirii creștine, pentru a ajunge la omul cel nou al plenitudinii în Hristos. «Ca și acesta și rîvnitorul spre perfecțiunea spirituală trebuie să-și angajeze toate forțele în luptă perseverentă, privind mereu înainte spre țintă. Alergătorul nu se oprește niciodată... Departe de a-și micșora efortul cînd este aproape de țintă, mai ales atunci își intensifică alergarea» (Omilia — Evrei VII, 3).

Aceasta este imaginea plastică a efortului neconținut spre desăvîrșire, o alergare continuă, perseverentă, în care privind înainte, creștinul își încordează forțele spirituale pentru a atinge ținta, desăvîrșirea duhovnicească.

Virtutea este una singură, pentru că unul este sufletul în care se naște și în care acționează, dar manifestările ei pot fi de mai multe feluri. Din vechime se numărau 4 virtuți cardinale: înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și curajul, virtuți numite și morale.

Pe lângă acestea, morala creștină cuprinde încă trei virtuți, specific creștine: credința, nădejdea și iubirea de Dumnezeu și de aproapele, numite și virtuți teologice, care trebuie să împodobească sufletul unui creștin adevărat.

În cele ce urmează, vom expune succint virtuțile creștine, teologice, componente ale desăvîrșirii spirituale.

Credința este virtutea prin care primim ca adevărate toate cele descoperite de Dumnezeu în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție și propuse de Biserică ca principiu de mîntuire.

Sfîntul Apostol Pavel definește astfel credința: «adeverirea celor nădăjduite, vederea lucrurilor celor nevăzute» (Evrei XI, 1). Iar Teodoret al Cyrului afirmă: «credința creștină este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut, statornicia în ceea ce este adevărat, înțelegerea celor nevăzute, potrivit a firii» (Despre vindecarea bolilor elinești 1.1).

Prin dreapta credință se clădește cunoașterea și ne ridicăm la «măsura vârstei» în Hristos și la starea desăvîrșită și duhovnicească.

Ea ne luminează mintea pentru cunoașterea lui Dumnezeu și a lucrurilor supra-naturale. Ceea ce este microscopul, telescopul și alte instrumente optice, este credința

pentru rațiunea noastră umană. Înarmată cu aripile credinței rațiunea noastră se înalță pînă la Dumnezeu, decolează spre azurul înălțimilor cerești, prinde vibrațiile cerului, misterul divinității, simfonia veșnicei.

Cele mai puternice mijloace pentru întărirea credinței sînt rugăciunea — expresia vie a dependenței credinciosului de Dumnezeu, cunoașterea adevărurilor de credință prin citirea Sfintei Scripturi — depozitarea cuvintului dumnezeiesc absolut, revelat și etern, precum și a altor cărți de zidire duhovnicească și viață virtuoaasă, trăirea în Hristos Domnul, sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al princi-piilor Evanghelice.

Credința în puterea divină a lui Hristos a fost răsplătită de Domnul în atîtea rînduri, a vindecat pe fiica Canaaneencii și pe sluga sutașului din Capernaum, a redat vedere orbilor, a readus la viață pe fiica lui Iair.

Credința este temelul cel mai puternic al vieții duhovnicești, încălzindu-ne sufletul și iradiindu-ne calmul, echilibrul, seninătatea și beahtudinea. Cu ajutorul credinței învingem toate greutățile vieții, răzbim talazurile mării furtunoase, ale acestei vieți, urcînd spre cerul nădejdelor de mai bine.

Din credință se naște iubirea, nădejdea, pacea, bucuria.

A crede în Dumnezeu nu este o chestiune de calcul, sistem sau conveniență, ci cutremurătoare poruncă bainică, venită de sus din partea divinității; «Pretutindeni în lume, vedem expresia inevitabilă a infinitului. Ideea de Dumnezeu este o formă a ideii infinitului. Altfel vreme cît misterul infinitului lui Dumnezeu va apăsa asupra gândirii omenești, se vor ridica în permanență temple pentru cultul infinitului lui Dumnezeu, fie că El se cheamă Brahma, Alah, Iahwe sau Iisus și pe lespede a acestor temple veți vedea în permanență credincioși, adînciți în meditarea infinitului, în implorarea Atotputernicului Dumnezeu».

Toți sfinții care împodobesc sinaxarul Bisericii noastre și atîtea suflete dormice de mîntuire și-au manifestat credința în Dumnezeu, poposind la picioarele Domnului, confesiunile lor de credință fiind atîtea imne de slavă la adresa dumnezeirii.

Lacordaire, celebrul predicator francez, care aduce pe amvon o rază din gloria elocinței sacre a lui Bossuet, Bourdaloue și Massillon, venind la Paris spre a-și face stagiul de avocat în barou, în nopți lungi de veghe își scrutează sufletul și într-o noapte de iluminare, zărește chipul lui Dumnezeu. Revine fulgerător la credință, studiază și Teologia și devine marele predicator, răscolind sufletele pînă în cele mai tainice profunzimi.

Blaise Pascal în anul 1654 — o lumină puternică pătrunzînd în sufletul său — se retrage în mînăstirea Port-Royal din Paris. Aici trece prin procesul patetic al convertirii, concepînd celebrele sale «Cugetări», în care reliefează că ținta supremă a credinciosului este Dumnezeu, în care găsește adevărata fericire.

Din turnul unui far se reflectă raze de lumină, care luminează puternic împrejurimea. Fie că el străjuiește pe malul mării, fie că luminează la margini de prăpăstii sau la țărnul abrupt al unui fluviu, farul luminos are menirea să îndrume pe navigatori, ferîndu-i de stînci submarine, de naufragiu.

Un far luminos — în fugara noastră călătorie pe oceanul acestei vieți trecătoare — este și Biserica divinului Învățător. Ea are misiunea sfințită să îndrume pașii credincioșilor spre țărurile desăvîșirii, spre culmile altitudinii etice. Ea urmărește, prin propovăduirea sublimelor principii evanghelice, purificarea moravurilor, regăsirea echilibrului

sufletesc, restaurarea nobletei noastre umane, mîntuirea credincioșilor prin credința în dumnezeiescul Iisus.

Credința fiind forța spirituală care ne conduce spre înălțare și desăvîrșire spirituală, este necesar să redesteptăm în fiecare dintre noi credincioșii, credința Bisericii primare, a Cananeeicii, a sutașului din Capernaum, a lui Iair, mai marele sinagogii. Cu aceeași credință înviorătoare să ne apropiem de Domnul, căci El este ajutorul, mîngîierea, certitudinea mîntuirii noastre.

El ne așteaptă!

Să poposim lingă El, rugîndu-ne cu ochi înlăcrimați și cu miini tremurînde:
«Cred Doamne, ajută necredinței mele!» (Marcu IX, 23).

2. Nădejdea creștină

A doua virtute creștină, teologică cu care creștinul adevănat trebuie să-și impodobască sufletul, este nădejdea. Ea este așteptarea cu încredere neclintită a împlinirii tuturor bunătăților făgăduite de Dumnezeu credinciosului care face voia Lui.

Ființa nădejzii noastre este fericirea cerească și ajutorul harului dumnezeiesc ca să fim oameni virtuoși. Dar nădejdea se referă și la dobîndirea de bunuri materiale, bunătăți necesare vieții vremelnice: păstrarea sănătății, vindecarea de boale, reușita, succesul în acțiunile noastre, întrucît și acestea — dacă sînt folosite cu chibzuință — sînt premise ale fericirii pămîntești. Căci și nouă tuturor credincioșilor, ne răsună prin veacuri, sublimul mesaj divin:

«Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide. Căci oricine cere, ia, cel care caută, allă și celui care bate i se va deschide» (Matei VII, 7—8), sau *«Orice veți cere întru numele Meu, aceea voi face...»* (Ioan XIV, 13).

Slăbănogul de la scaldătoarea Vitezza, care era bolnav de 38 de ani, trăia cu nădejdea vindecării, fiind învrednicit de Domnul cu cuvintele: *«Scoală-te ia-ți patul tău și umblă. Și îndată omul s-a făcut sănătos, și și-a luat patul și umbla* (Ioan V, 1—9).

Iair, mai marele sinagogii, manifestîndu-și nădejdea puternică în puterea tămăduitoare a lui Iisus, fiica sa — ce murise — a fost readusă la viață. (Matei IX, 18—26).

Femeia cananeeancă, în sufletul căreia pilpăia puternic flacăra nădejzii în ajutorul Mîntuitorului Hristos a fost răsplătită de Domnul, *«Care i-a tămăduit fiica ei din ceasul acela»* (Matei XV, 21—28).

Orbul din Ierihon perseverînd în rugăciunea sa fierbinte și în nădejdea vindecării, și-a recăpătat vederea (Luca XVIII, 35—42).

Divinul Învățător — certitudinea mîntuirii credincioșilor, ajutorul, mîngîierea, și bucuria inimii noastre — ne-a făgăduit ajutor întru necazurile noastre: *«Dumnezeu este scăparea și puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară»* (Psalm XLV, 1).

În fugara noastră călătorie pe oceanul acestei vieți trecătoare, cînd ne este dat să întîlnim atîtea stînci submarine, stîncile necazurilor și ale durerilor, cînd te vezi în lume ca o statuie izolată pe soclul distant al propriei tale ființe, lipsit de un sprijin arhimedic pe pămînt, ar fi să te prăbușești în abisul tuturor disperărilor. În atari momente de dezamăgire, de zbcium sufletesc ne apare ca o rază de cer senin, glasul tainic al Părintelui din ceruri:

«Pune-ți nădejdea în Domnul din toată inima ta și nu te bizui pe priceperea ta» (Pilde III, 5).

Ca fulgerul care străbate întunericul, așa trimite Hristos Domnul ajutorul Său celor ce-L imploră, precum însuși, ne-a făgăduit: «Cheamă-Mă în ziua necazului și te voi izbăvi, și tu Mă vei preamări» (Psalm XLIX, 16). Potolirea furtunii pe marea Tiberiadei este un exemplu concludent. Atunci când valurile izbeau cu putere în corabie, ucanicii, apelînd la ajutorul Dămnului «Doamne mîntuiește-ne că pierim», Hristos Mîntuitorul de îndată, a certat valurile și marea și s-a făcut liniște deplină» (Matei VIII, 25—26).

Necazurile și durerile ajung să fie pentru adevăratul creștin, care nădăjduiește în Domnul, nu cale de pierzare ci școală de virtute, scară de înălțare pe treptele optimismului creștin, cum afirmă Sf. Vasile cel Mare: «Intr-adevăr pentru cei bine pregătiți, necazurile sînt un fel de hrană athletică și exerciții, care fac pe cel ce luptă, să ajungă la slava cea pămîntescă; atunci cînd, delăsăm și fiind, binecuvîntăm, apăsăm și fiind, ne lăudăm în necazul nostru...».

Obiectivul nădejzii îl mai constituie și iertarea păcatelor, prin pocăință sinceră, prin apele cristaline ale lacrimilor. Să nu ne pierdem nădejdea, oricîte păcate am săvîrșit, ci să ne apropiem de Domnul cu deplină încredere și din adîncurile inimii noastre să înălțăm cucernica rugăciune: «miluiește-mă Dumnezeu după mare mila Ta și după mulțimea îndurărilor Tale, șterge tîrdefegea mea!» (Psalm L, 1—2). Tîlharul de pe cruce nu și-a pierdut nădejdea nici în clipa din urmă a vieții, ci, prin rugăciunea adresată lui Iisus: «pomenește-mă Doamne, cînd vei veni întru împărăția Ta», a fost învrednicit să intre în Rai.

Prin procesul patetic al convertirii trec, rînd pe rînd, atîția sfinți care împodobesc sinaxarul Bisericii noastre, înarmați cu nădejdea iertării păcatelor săvîrșite. Maria Magdalena — simbolul penitenței desăvîrșite — era o femeie păcătoasă. Dar inima ei, topindu-se în focul purificator al pocăinței și spălînd cu lacrimile sale picioarele Mîntuitorului, a fost învrednicită să meargă după Domnul și deveni și mironoșită, aflînd cea dintîi despre minunea învierii lui Iisus.

Maria Egipteanca, după ce timp de 17 ani savurează din plin farmecul plăcerilor trecătoare, — o lumină puternică pătrunzînd în sufletul ei, prin pocăință sinceră poposește lângă Domnul, retrăgîndu-se în pustia Iordanului, timp de 47 de ani viețuind aici în post și rugăciune.

Nădejdea creștină izvorăște din credință, așa cum copacul odrăsește din rădăcină. De aceea sîntem îndemnați de Sf. Apostol Pavel «să ținem mărturisirea nădejzii nescimlîtă, pentru că credincios este Cel ce a făgăduit» (Evrei X, 23). Același Sf. Apostol aseamănă nădejdea cu o ancoră care ne susține sufletul în lupta cu talazurile mării furtunoase ale acestei vieți.

Păcatele împotriva nădejzii creștine sînt prea marea încredere în bunătatea lui Dumnezeu și deznădejdea, pe care creștinul adevărat este dator să le evite, ambele aceste extreme neîntemeindu-se pe credința autentică creștină.

3. Dragoste creștină

A treia virtute teologică, considerată de însuși Mîntuitorul Hristos ca cea mai însemnată, este iubirea către Dumnezeu și către aproapele. Hristos Mîntuitorul la întrebarea învățătorului de Lege, care poruncă este mai mare în Lege, îi răspunde:

«Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel cu aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Matei XXII, 35—39)

Sfinții mucenici ai Bisericii noastre, din dragoste către Dumnezeu, au suferit cu zîmbetul pe buze suplicii infernale și chiar moartea, așa cum accentua Apostolul Neamurilor: «Nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Romani VIII, 38—39).

Iubirea către Dumnezeu se revarsă în fapte, în împlinirea voii lui Dumnezeu și în iubirea aproapelui.

Creștinismul — cea mai înaltă, cea mai curată și cea mai completă învățătură metafizică și etică — este, prin excelență, evanghelia iubirii. Iubirea sinceră, generoasă și jertfelnică, propovăduită și practică de Iisus și nesesizată de nici un filozof din antichitatea clasică, ne redă echilibrul sufletesc, ne înalță, înmolează și ne transfigurează ființa noastră umană.

«Iubiți-vă unii pe alții!» (Ioan XII, 34), este porunca sfântă dată de Iisus membrilor Bisericii Sale. «Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii pentru alții» (Ioan XII, 35). Ce splendide cuvinte! Ce dumnezeiești îndemnuri, printr-însele Fiul lui Dumnezeu ridicîndu-ne pe culmi de altitudine etică, de desăvîrșire spirituală.

«Iubiți-vă unii pe alții!» — este sublimul mesaj divin ce răsună prin veacuri și se adresează fiecăruia din noi.

Cît de plastic este zugrăvită iubirea creștină în clasicile cuvinte ale Sf. Apostol Pavel: «De aș grăi în limbi omenești și îngerești, iar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare și chimval răsunător. Și de aș avea darul proorociei și de aș ști toate tainele, iar dragoste nu am, nimic nu sînt» (I Corinteni XIII, 1).

Iubirea față de aproapele constituie în creștinism componenta fundamentală a unei vieți sublime, principiul esențial al existenței umane.

Prezența iubirii creștine în mijlocul societății — cum afirmă atît de nișmerit Sf. Ioan Gură de Aur — ar face de prisos legile, pedepsele, condamnările, nedreptățile și, concomitent, ar evita certurile, războaiele, uciderile, păcatele.

Iubirea creștină — scrie un profund gînditor — este cel mai puternic dintre sentimentele omenești, are cel mai bogat conținut de viață, e bucuria cea mai curată, fericirea cea mai deplină. Omul întru atîta este om, întrucît trăiește în iubire și iradiază iubire din sufletul său larg. Măsura îndepărtării de iubire este măsura decăderii din umanitate. Nu măsura genialității determină și imprimă gradul omenității, al calității de om, ci măsura iubirii (E. Brunner).

Iubirea creștină — esența creștinismului — însemnează apropierea frățească de aproapele, trăirea în pace, armonie și bunăînțelegere cu semenul nostru, fie că este de același neam sau religie cu noi, fie că-l întîlnim în pustietatea ținuturilor ecuatoriale sau în imensitatea ghețurilor polare.

Iubirea creștină, fiind pecetea religiunii noastre, cuvine-se ca noi credincioșii să ne fundamentăm viața pe certitudinile credinței în Dumnezeu și pe virtutea iubirii creștine, singurele care ne dobîndesc fericirea pe pămînt și concomitent ne cuceresc fericirea paradisului nostalgic în împărăția slavei lui Dumnezeu.

Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim, pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită.

Să ne înălțăm inimile!

Să ne apropiem unii de alții, ajutându-ne și încălzindu-ne în dragostea lui Iisus!

Să ne rugăm lui Dumnezeu «să ne dea și nouă o părticică din căldura Lui cea sfântă și atunci toată lumea» se va prefăce schimbându-se într-un brandafir de binecuvântări» (Constanzo Mignone).

În lumina acestor considerente să imprimăm pe lespedeaa inimii noastre adevărul exprimat acum două mii de ani de Sf. Apostol și Evanghelist Ioan: «Dumnezeu este iubire și cel ce rămîne în iubire, rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne întru el» (I Ioan IV, 16).

*

Omul este creat de Dumnezeu să trăiască în căldura și lumina iubirii divine, ascultînd încîntat, satisfăcut și fericit simfonia veșniciei!

De aceea creștinul adevărat trebuie să-și împodobească sufletul cu nestematele virtuților alese: credința, nădejdea și iubirea, viețuind în permanență sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al doctrinei creștine. Căci numai această viețuire ne apropie de Dumnezeu — certitudinea mintuirii și propășirii noastre sufletești, singura noastră mîngîiere, singurul nostru liman.

În toate împrejurările vieții noastre să nu uităm o singură clipă că deși trăim pe pămînt, clădim pentru veșnicie!

Pr. VICTOR VLĂDUCEANU

CULTUL SFINȚILOR ÎN BISERICĂ

Alături de atributul eternității, al atotștiinței, al înțelepciunii infinite, al libertății absolute, al bunăstării nesfîrșite, al dreptății supreme, al infinității, al omniprezenței, al neschimbabilității ș.a. — toate înțelese în sens absolut și apofatic —, din revelația divină constatăm că noțiunea de sfințenie este și ea o însușire superlativă care aparține, în chip esențial, numai lui Dumnezeu: «Sfînt este Numele Lui» (Isaia 57, 15); «Sfințiți-vă și veți fi sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeuul vostru, sînt sfînt» (Levitic 11, 44).

Termenii de *kadosh*, *agios*, *sațer*, *sanctus*, presupun actul dependenței și al atașamentului nostru față de Dumnezeu: o alegere, o punere deoparte în slujba lui Dumnezeu (Ieșire 19, 5). Creatura lui Dumnezeu, ființa umană, deține și ea sfințenia și participă la ea, dar într-un mod derivat: prin har; creatura umană nu se bucură de sfințenie în virtutea propriei sale naturi, ci prin *participare* la sfințenia divină (Ieșire 3, 5; Ioan 17, 11—19).

Creștinul, ajuns odată la această participare a sfințeniei prin har, are menirea să intervină și el pentru sfințirea semenilor săi, fie prin exemplul vieții sale, fie prin rugăciunea sa pentru alții. În Sfînta Scriptură, cartea lui Iov este în primul rînd cea care ne vorbește despre intervenția oamenilor sfinți pentru semenii lor: «Robul meu Iov să se roage pentru voi; din dragoste pentru el, voi fi îngăduitor, ca să nu mă port cu voi după nepriceperăa voastră, întrucît n-ați vorbit despre mine așa de drept cum a vorbit robul meu Iov» (42, 8). În aceeași carte este menționat deasemenea aju-

torul dat de ingeri pentru obținerea științei necesare (5, 1) și al sprijinului haric din partea lui Dumnezeu: «...Atunci s-a aflat un inger lângă el, un mijlocitor între vii, care să-i arate omului calea datoriei. Dumnezeu se milostivește de el și-i zise. Ingerului: «Izbăvește-l ca să nu cadă în prăpastie...» (33, 22—24).

În Sfânta Evanghelie, Moise și Ilie îl inconjoară pe Iisus în timpul schimbării la față (Luca 9, 30), iar Domnul spune că «dacă-mi slujește cineva, să-mi urmeze și unde sînt Eu, acolo vă fi și slujitorul Meu. Dacă-mi slujește cineva, Tatăl Meu îl va cinsti» (Ioan 12, 26).

Apologeții creștini din primele secole, relevînd teologia paulină referitoare la unitatea sfinților cu Hristos, prezintă, printre altele, acele mărturii caracteristice ale cultului sfinților: «Și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună» (I. Cor. 12, 26). «Maica noastră este Ierusalimul cel de Sus» (Galateni 4, 26).

Biserica lui Hristos este prezentă pe pămînt și în cer: «Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa credem că Dumnezeu pe cei adormiți întru Hristos îi va aduce împreună cu El» (I Tes. 4, 14).

Interpreții Sfintei Scripturi arată că întreaga Epistolă către Evrei este întrepătrunsă de doctrina comuniunii sfinților: «Ingerii oare nu sînt duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mîntuirii?» «...Pentru că și cel ce sfințește și cei ce sînt sfințiți, dintr-unul sînt toți; de aceea nu se rușinează să-i numească pe ei frați» (Evrei 1, 14; 2, 11). În altă parte, fiind convins de însemnătatea participării celor drepti la sfințenie, prin har, Apostolul Pavel îi îndeamnă pe cititorii săi: «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința» (Evrei 13, 7). Așteptînd ziua cînd Dumnezeu «se va preamări întru sfinții Săi», aceștia continuă să intervină, prin exemplul-vieții lor și prin rugăciune, pentru propășirea în virtute a fraților lor din Biserica slujitoare.

Apocalipsa vorbește de sfinții martiri aflați în rugăciune înaintea scaunului lui Dumnezeu și în fața Mielului: «Aceștia sînt care nu s-au întinat cu femei, căci sînt feciorelnici. Aceștia sînt care merg după Miel ori unde se va duce. Aceștia au fost răscumpărați dintre oameni, pîrgă lui Dumnezeu și Mielului. Iar în gura lor nu s-a aflat minciună, fiindcă sînt fără prihană. ...Odihnească-se de ostenele lor, căci faptele lor vin cu ei» (14, 4, 13).

Tradiția cultului sfinților s-a transmis de la Apostoli și se menține în Biserică, pomînd de la noțiunea biblică a comuniunii lor cu cei de pe pămînt. Una din cele mai vechi dovezi creștine despre cultul sfinților este *Martyrium Polycarpi*, compus pe la anul 156, în care este prezentat cultul Sfîntului Policarp de Smirna și chemarea Bisericii adresată creștinilor de a-l cinsti și imita pe acest bărbat apostolic.

Cultul martirilor ia naștere odată cu aniversarea morții lor pentru Hristos, *Dies natalis*, ziua nașterii spirituale pentru viața veșnică, dar ei continuă să rămîină în Biserică prin comuniunea lor cu Hristos și cu cei din lumea de față. În timpul Sfîntului Ciprian (200—258), în Africa, Biserica avea prezentă în viața ei conștiința importanței mijlocirii sfinților martiri în fața lui Dumnezeu pentru lume. Inscriptiile de pe mormintele martirilor din primele secole și îndeosebi cele din catacombe ne vorbesc, în mod direct, despre cultul sfinților din timpul persecuțiilor. Potrivit acestor inscripții, martirii sînt *avocații* credincioșilor (Fer. Augustin, P.L. 38, 1209). Fericitul Ieronim vorbind despre moartea Bresilei, îi spune mamei acesteia: «Ea se roagă Domnului

pentru tine și pentru iertarea greșelilor mele personale» (P.L. 2, 636; 12, 638). După Origen, un martir este un «izvor de har» pentru toți credincioșii. Vorbind despre Sfânta Liturghie, Origen aduce un argument fundamental în sprijinul cultului sfinților: «Rugăciunea celor de pe pământ și a celor din ceruri, spune el, este una și nedespărțită, deoarece sufletele morților, ale îngerilor și ale oamenilor credincioși iau parte împreună la oficierea actului liturgic. Cei care sînt în cer vin în ajutorul credincioșilor din lume prin rugăciunea lor, pentru că iconomia mîntuirii este îndreptată asupra unui singur trup duhovnicesc, în care circulă o singură viață. De aceea noi facem parte din comuniunea sfinților (*sanctorum socios*), și prin această comuniune cu ei sîntem în același timp în comuniune cu Preasfînta Treime» (P.G. 12, 437, 979). Biserica triumfătoare a sfinților o susține pe cea slujitoare de pe pământ, iar sfinții prin dragostea lor față de oameni devin ajutători și tămăduitori ai neputințelor noastre.

În ajunul suferințelor și al morții sale pentru Hristos, care aveau să aibă loc la Roma, Sfîntul Ignatie al Antiohiei († 107) mărturisește: «Abia acum încep eu să fiu un adevărat discipol al lui Hristos...; să nu mă împiedicați de a mă naște la viața cea adevărată» (Epistola către Romani 5, 3—6).

Pentru Sfîntul Policarp, «cătușele prea cinstite ale martirilor sînt diademele aleșilor lui Dumnezeu» (Filip. 3). Deși trupurile sfinților sînt străpunse de sabie, sufletele lor n-au fost niciodată abătute de la dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde și iubirea față de oameni.

După o veche tradiție, fiecare sfînt martir, fiecare ales al lui Dumnezeu, în momentul trecerii sale din lumea aceasta la cele veșnice intră în împărăția lui Dumnezeu, în Biserica triumfătoare, pentru ca acolo să primească bucuria deplină a ostenețelor sale (Matei 25, 21—23), și tot de acolo să intervină la Dumnezeu, prin rugăciune, în sprijinul semenilor săi din Biserica terestră. De aceea, Biserica prețuind prezența și intervenția sfinților în viața ei, se adresează lui Dumnezeu și lor cu laude ca acestea: «Mărire Ție Hristoase Dumnezeule, lauda Apostolilor și bucuria mucenicilor, a căror propovăduire este Treimea cea de o ființă». Sau: «Sfinților mucenici, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat, rugați-vă Domnului să se mîntuiască sufletele noastre». (Troparele sfinților mucenici).

Existența relativ pașnică a Bisericii, după Decretul de la Milano (313), nu va îngădui totuși ca mesajul ei de viață severă să aibă ceva de pierdut prin lipsa persecuțiilor și a sacrificiului martirilor. Prin lucrarea Sfîntului Duh, «botezul singelui» martirilor este înlocuit (de aici înainte) cu «botezul ascezei» monahale. Celebra *Vita Antonii*, scrisă de marele Atanasie al Alexandriei, îl prezintă pe ascet ca pe cel dintîi care a ajuns la sfințenie fără a gusta martiriul. «Sfințenia vieții monahale reprezintă, într-un chip foarte apropiat, iconomia vie a lui Dumnezeu în lume» (Paul Evdochimov, *Contacts*, 1971, nr. 73—74, p. 134), căci monahismul închipuie «martiriul alb», al înfrînării și al renunțării la propria sa persoană, pentru a deveni un bun universal în slujba Bisericii și a semenilor.

În primele secole, ca și azi, exista deci credința fermă în ajutorul sfinților pentru binele Bisericii. «Desigur, spune Origen, numai Mielul șterge păcatul; sfinții înalță rugăciunea lor la Dumnezeu» (P.G. 12, 756). De asemenea, Tertulian atrage atenția că «sfinții nu sînt «dumnezei», ci simpli mijlocitori, prin rugăciune» (P.L. 2, 99). Sfîntul Ciprian vorbește despre sfinți a căror moarte nu întrerupe rugăciunea lor pentru cei vii (Epist. 60, 5). Sfîntul Irineu o numește pe Sfînta Fecioară Maria «apărătoarea»

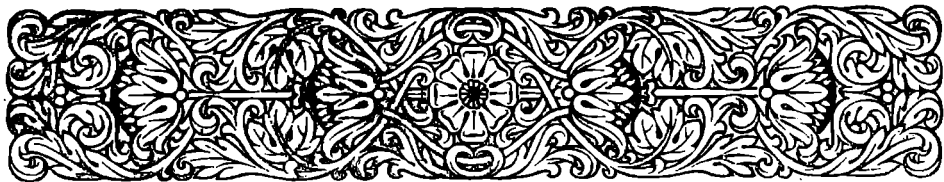
(advocata) care mijlocește pentru Eva și pentru toți urmașii ei (P.G. 7, 1180), rol pe care Sfântul Grigore de Nissa îl atribuie tuturor sfinților («În XL Martyres»).

Revelația divină și învățătura Părinților sînt foarte clare și categorice: cultul sfinților este un «cult de iubire și de cinstire» opus oricărei tentație de a-i situa la nivelul puterii dumnezeiești, care este singura mintuitoare. Sfinții sînt *martori și slujitori* ai lui Dumnezeu. După trecerea lor la viața veșnică, misiunea lor se înrudește cu cea a îngerilor. Un sfînt este cel în care «viețuiește Hristos» (Gal. 2, 20); este cel în care Tatăl și Fiul își fac locaș (Ioan 14, 23). Această stare de apropiere și de legătură strînsă cu divinul nu se întrerupe, prin moartea fizică a celor plăcuți ai lui Dumnezeu (Ioan 5, 24).

Adresîndu-ne sfinților prin rugăciune, în ultima instanță, noi ne rugăm tot lui Hristos, căci sfinții sînt membre ale corpului Său, Biserica, care după învățătura Sfîntului Apostol Pavel, este «Casa lui Dumnezeu» (I Timotei 3, 15), iar noi recunoaștem în sfinți pe frații și pe ajutătorii noștri în Hristos. Ei ne ajută, prin exemplul, prin harul primit și prin rugăciunea lor, ca să călătorim mai ușor și cu mai multă încredere pe drumul care duce spre dobîndirea Cetății celei cerești (Evrei 13, 14).

Sfinții ne înconjoară cu ajutorul rugăciunii lor. Prin aceasta ei nu ne separă sub nici o formă de Mintuitorul Hristos, ci, dimpotrivă, ne unesc cu El într-un chip mai intim și mai deplin.

Arhim. CHESARIE GHEORGHESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

Un categoric «Nu» «Eurorachetelor».

O știre apărută în presă, în toila acestei veri, semnala următorul fapt: «Ministrii apărării din țările N.A.T.O., după proaspăta lor întâlnire de la cartierul general al alianței, situat la porțile Bruxelles-ului, s-au reunit din nou. De astă dată, au ales ca decor o bază militară din Norvegia, instalată la 100 km dincolo de Cercul arctic, pentru a examina planurile nucleare ale N.A.T.O.».

De ce s-au întâlnit, în nordica localitate Bodoc, domnii miniștrii ai apărării din alianța N.A.T.O.? Ei s-au întâlnit la Bodoc pentru a reconfirma o decizie a N.A.T.O.: cea de a produce și de a instala — din 1983 — pe rampele de lansare din Europa occidentală 108 rachete «Pershing—2» și 464 rachete de croazieră. Totodată s-a mai precizat, fără ambiguitate: «N.A.T.O., menține decizia sa de a se dota cu arme eurostrategice».

Iată, au apărut și arme cu destinație precisă: rachete pentru Europa!

Inițial, aceste rachete urmau să fie plasate în cinci țări vest-europene (Marea Britanie, Italia, R.F.G., Belgia și Olanda). Periculozitatea măsurii a determinat îngrijorări, rețineri, refuzuri. Belgia și Olanda au cerut timp să mediteze asupra utilității asumării riscului de a instala «eurorachetele» pe teritoriul național.

Dar, cu toate reținerile, N.A.T.O., nu renunță la intenția de a înainta într-o direcție care dăunează enorm păcii.

S-a prevăzut că, în R.F.G., rachetele «Pershing-2» vor fi instalate pe locul ocupat actualmente de «surorile» lor mai bătrâne și mai demodate — «Pershing-1» (noile rachete acoperă 1800 km, în timp ce predecesoarele lor — 700 km). Punctele de pe teritoriul R. F.G în care vor fi amplasate rachetele de croazieră (2400 km), urmează a fi precizate ulterior. S-a mai precizat că primele rachete din noua generație vor fi dislocate în Italia și Marea Britanie, urmând să fie decisă apoi desfășurarea rachetelor de croazieră pe solul Italiei (112) și a Marii Britanii (160).

Textul publicat după întâlnirea de la Bodoc s-a pronunțat pentru «îmbunătățirea eficienței totalității forțelor alianței» (convenționale, nucleare, tactice și nucleare strategice) și a reafirmat directiva N.A.T.O. de «ripostă flexibilă și apărare înaintată». Dincolo de această exprimare intrată în stereotipie, se descifrează o singură dorință a alianței: *impulsionarea competiției înarmărilor*. Căutarea «echilibrului» este vizată într-un singur sens — al înmulțirii armelor și al perfecționării lor, ceea ce creează grave pericole nu numai pentru Europa, căreia îi sînt destinate rachetele «Pershing-2»

și de croazieră, ci pentru întreaga planetă. Instalarea noilor mijloace de distrugere diminuează șansele păcii și destinderii, conferă noi dimensiuni insecurității planetei noastre. Este iluzoriu să se creadă că o Europă suprasaturată de rachete, transformată într-un uriaș poligon, ar dobîndi, prin înarmare, un grad superior de securitate. Înarmările provoacă dezechilibrare, o goană permanentă pentru o iluzorie egalitate strategică un balans continuu pe marginea abisului nuclear. «Eurorachetele» sînt o amenințare pentru toate statele, inclusiv pentru cele din N.A.T.O. cărora pretind că le asigură «o umbrelă protectoare»

Masa negocierilor nu poate fi instalată pe munți de rachete. Dialogul indispensabil, care să genereze o reală încredere reciprocă și să ducă la un echilibru necontestat, implică renunțarea la proiectele periculoase.

Și noi, slujitorii bisericii, trebuie să ne înălțăm glasurile, nu numai în rugăciuni către Domnul păcii, dar și cu alte prilejuri pentru ca acești corbi, cărora li se spune «eurorachete» să fie alungați, să fie distruși. Alăturîndu-ne luptei neobosite a Președintelui Republicii, Nicolae Ceaușescu, să spunem și noi de la amvon sau de la tribunele întrunirilor religioase naționale sau internaționale un NU hotărît cursei înarmărilor.

Dialog continuu cu țările lumii România — Republica Democrată Germană.

La invitația Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, în cursul lunii iunie a.c. o delegație de partid și de stat a R.D. Germane, condusă de Domnul Erich Honecker, Președintele Consiliului de Stat, a făcut o vizită oficială de prietenie în țara noastră.

Convorbirile de la București constituie o nouă expresie grăitoare a cursului ascendent pe care-l înregistrează, constant evoluția relațiilor reciproce. În acest context, s-a subliniat cu satisfacție că între cele două țări se dezvoltă o tot mai amplă cooperare în domeniile politic, economic, tehnic-științific, cultural etc., că înțelegerea reciprocă și dorința de conlucrare reprezintă caracteristica de ansamblu a raporturilor dintre România și Republica Democrată Germană. Astfel, în comerțul exterior al României oș țările socialiste, R. D. Germană ocupă locul al doilea, după U.R.S.S. Semnificativ pentru evoluția schimburilor reciproce este faptul că sporirea lor are loc concomitent cu folosirea unor forme noi, cu o mai mare eficiență în dezvoltarea cooperării și specializării în producție, concretizate în construirea în comun a unor importante obiective economice, între care fabrica de aglomerare a minereurilor de fier de la Eisenhüttenstadt, centralele de termoficare de la Neubrandenburg și Schwerin, sau realizarea în țara noastră a unor capacități de producție în domeniul siderurgiei, exploatarea miniere, industriei chimice, mecanicii fine și opticii. S-a amplificat, de asemenea, cooperarea și specializarea în producția industrială, îndeosebi în sectoarele electronicii, construcției de mașini, metalurgiei, chimiei. În protocolul schimburilor comerciale pe anul 1980, se prevede la exportul României spre R. D. Germană, mașinile, utilaj petrolier, utilaje metalurgice, motoare electrice, transformatoare, centrale telefonice, aparataj de joasă și înaltă tensiune, utilaj energetic, tractoare, buldozere, autobasculante, locomotive Diesel hidraulice, laminate de oțel, produse chimice etc. La rîndul său, R. D. Germană, urmează să livreze în țara noastră mașini-unelte, utilaj pentru industria chimică, textilă și metalurgică, aparate medicale și de laborator, aparate zeiss, bunuri de consum etc.

Colaborarea pe plan economic, tehnico-științific, ca și în alte domenii, este completată de o activă conlucrare și în sfera vieții internaționale, în direcția consolidării destinderii și cooperării, a edificării păcii și securității în Europa și în lume.

Actualul dialog dintre Președintele Nicolae Ceaușescu și Erich Honecker a pus în evidență, din nou, trăinicia și profunzimea legăturilor de prietenie, stimă și încredere reciprocă ce unesc cele două popoare, deschizând noi orizonturi conlucrării pe multiple planuri.

România — Franța.

În cursul lunii iulie a.c., Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, a făcut o vizită oficială în Franța, la invitația Președintelui Valéry Giscard d'Estaing și a Doamnei Anne-Aymone Giscard d'Estaing.

Excelentele raporturi româno-franceze au la bază atât afinități de limbă și cultură, tradiția luptelor purtate sub stindardul nobil al independenței, cât și preocupările actuale, convergente, ale celor două țări. «Avem, într-adevăr, multe afinități de limbă, de cultură, de civilizație, dar — sublinia Președintele Nicolae Ceaușescu — numai evocând trecutul nu este suficient. Trebuie să privim și prezentul, să ne gândim ce trebuie să facem ca acest prezent să asigure popoarelor dezvoltarea economico-socială, independența și pacea. Trebuie să privim viitorul — și avem obligația să facem totul ca acest viitor să asigure fericirea». Ancorat în prezent, cu sentimentul răspunderii pentru viitor, noul dialog româno-francez și-a relevat virtuțile, și-a demonstrat fertilitatea. Căci aprofundatul examen a ceea ce reprezintă momentul actual al raporturilor româno-franceze a fost asociat investigării perspectivelor, care se anunță promițătoare pentru o colaborare reciproc avantajoasă.

Poporul francez a salută în Președintele Nicolae Ceaușescu pe reprezentantul cel mai de seamă al unui popor prieten care a știut să-și afirme, cu demnitate, aspirația la independență și care, — sacrificii și eforturi și-a înălțat edificiul unei vieți noi, bazată pe o politică realistă, constructivă, de amplă deschidere către lume. Sentimentele acestea și-au găsit expresia în elogiul Președintelui Valéry Giscard d'Estaing: «Franța se bucură să primească pe președintele Republicii Socialiste România, pe șeful unui stat care a avut un rol important în politica de apropiere și de cooperare între cele două părți ale Europei».

Convorbirile, contactele, au avut ca obiectiv principal depistarea modalităților de a amplifica legăturile româno-franceze în diverse domenii: industria grea, construcțiile de mașini, electrotehnica, telecomunicațiile, producția de elicoptere, centrale electrice, automobile etc., domenii în care deja s-au obținut rezultate frumoase în cooperare.

Președintele Nicolae Ceaușescu s-a arătat optimist în privința posibilităților existente pentru a amplifica legăturile reciproce: «Apreciem că există bune perspective pentru extinderea și ridicarea la un nivel mai înalt al colaborării și cooperării în producție, tehnico-științifice și culturale». Obiectivul de a obține o nouă dublare a schimburilor între 1980—1985, apare pe deplin realist, având în vedere experiența acumulată până acum. Cei doi Președinți au exprimat convingerea că dezvoltarea relațiilor economice și îndeosebi a cooperării industriale constituie un element esențial al aprofundării raporturilor dintre cele două state; în același timp, s-a acordat o mare atenție promovării relațiilor culturale, schimburilor în domeniul învățământului, sportului și

turismului, favorizării contactelor dintre tineri, încurajării studiului limbilor română și franceză etc. Un accent deosebit s-a pus pe cooperarea în domeniul științei și tehnicii. Conlucrarea româno-franceză a fost analizată în toate componentele ei, bilanțul general fiind pozitiv, iar perspectivele încurajatoare..

Dialogul româno-francez nu s-a limitat la studierea aprofundată a dosarelor bilaterale, ci a oferit prilejul unui larg tur de orizont al vieții internaționale. România și Franța, țări diferite din punct de vedere al orînduieilor sociale, vedesc a convergență remarcabilă asupra multor probleme cardinale ale contemporaneității. Convergență aceasta provine, neîndoielnic, dintr-o opțiune întemeiată pe independență națională pe dreptul la o dezvoltare de sine stătătoare, pe refuzul închistării în politica de bloc, pe profunda înțelegere a imperativului destinderii, al conviețuirii pașnice.

Vizita Președintelui Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, în Franța constituie, prin bilanțul său, un eveniment cu semnificații majore pentru cele două țări, o prețioasă contribuție la eforturile pentru însănătoșirea climatului mondial, pentru afirmarea politicii de independență, destindere și colaborare. Convorbirile purtate și înțelegerile la care s-a ajuns se vor înscrie ca un nou și important moment în întărirea tradiționalelor relații prietenești româno-franceze, la ridicarea pe un plan superior a colaborării și conlucrării dintre cele două țări, în interesul ambelor popoare, al păcii și destinderii în Europa și în lume.

România — Camerun.

În a doua jumătate a lunii august a.c., la invitația Președintelui Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Unite Camerun, Ahmadou Ahidjo, a făcut o vizită oficială în țara noastră.

Desfășurat între 27—31 august a.c. dialogul la nivel înalt de la București s-a încheiat cu rezultate rodnice, în spiritul prieteniei, cooperării și conlucrării care animă relațiile dintre popoarele român și camerunez. O vizită deosebit de rodnică, așa a fost apreciată de Președintele Nicolae Ceaușescu, referindu-se la Declarația comună și la celelalte documente semnate în timpul convorbirilor. «Sînt convins, adăuga șeful statului român, că toate aceste acorduri și înțelegeri dau o perspectivă nouă extinderii colaborării și conlucrării dintre România și Camerun». Aceste cuvinte și-au găsit un corolendent în aprecierile Președintelui Ahmadou Ahidjo: «Declarația solemnă comună și Comunicatul comun exprimă voința noastră ca — dincolo de sistemele noastre social-politice și economice — să punem în slujba păcii și securității internaționale, precum și a eliberării și bunăstării popoarelor, convergența opțiunilor noastre fundamentale care sînt: independența, suveranitatea și integritatea teritorială a statelor, neamestecul în treburile interne, coexistența pașnică, reglementarea prin tratative a conflictelor internaționale, cooperare internațională, instaurarea unei noi ordini economice mondiale și a unor raporturi mai juste între țările bogate și cele sărace».

Promovarea neabătută a unor asemenea principii a permis dialogului româno-camerunez de la București să înregistreze rezultatele amintite, să se încheie prin semnarea unor importante documente ale conlucrării bilaterale. Dintre acestea amintim: Declarația solemnă comună — un document-cadru al relațiilor româno-cameruneze; Acordul comercial; Acordul privind promovarea și garantarea reciprocă a investițiilor; Protocolul de cooperare în domeniul cercetării și exploatării miniere; Protocolul privind cooperarea în domeniul avicol.

Expresie elocventă a cursului ascendent al relațiilor bilaterale, documentele amintite marchează, indiscutabil, o etapă nouă în colaborarea româno-cameruneză, conținându-i un cadru juridic corespunzător, stabilitate, concretețe și largi perspective de viitor.

Aceleași auspicii, aceeași fidelitate față de imperativele unei lumi a păcii, securității, egalității, echității și colaborării au caracterizat și aprofundat un schimb de vederi dintre cele două părți în legătură cu problemele internaționale actuale și cu mutațiile din epoca noastră.

Printre altele, o deosebită atenție s-a acordat, în cursul convorbirilor, situației de pe continentul african. Așa cum subliniază Declarația comună, cele două părți s-au pronunțat împotriva politicii imperialiste, colonialiste, neocolonialiste, rasiste și de apartheid în Africa și își exprimă satisfacția față de victoriile obținute în ultimii ani de popoarele africane în luptă pentru lichidarea definitivă a dominației coloniale. În acest spirit, părțile au subliniat, încă o dată, evenimentul istoric al constituirii statului independent zimbabwe și au subliniat cerința urgentă a asigurării independenței Namibiei. A fost reafirmat, de asemenea, sprijinul activ al României și Camerunului față de lupta dreaptă a populației majoritare din Africa de Sud și în vederea lichidării politicii de apartheid și discriminare socială. În mod deosebit a fost relevată necesitatea rezolvării problemelor africane de către africanii înșiși, fără amestec din afară, a întăririi unității și solidarității statelor continentului, în lupta lor comună pentru consolidarea independenței naționale, pentru asigurarea progresului economic și social.

Primul dialog româno-camerunez la nivel înalt marchează o perspectivă nouă, largă, extinderii, colaborării și cooperării dintre țara noastră și Camerun.

România — Grecia.

Desfășurat în ambianța tradiționalelor legături de prietenie dintre cele două țări și popoare, dialogul la nivel înalt româno-elen, de la București, din prima jumătate a lunii septembrie a.c., dintre Președinții Nicolae Ceaușescu și Constantin Karamanlis, a marcat un important impuls conlucrării dintre România și Grecia, atât pe plan bilateral, cât și pe arena internațională.

Așa cum s-a relevat cu prilejul actualului dialog româno-elen, caracteristica relațiilor dintre România și Grecia este continuitatea unei vechi prietenii, de secole, prietenie clădită pe idealurile de independență și libertate, scumpe celor două popoare, care au stabilit deopotrivă, ca trăsături definitive, istoria ambelor țări.

Conviețuirea pașnică în același spațiu geografic a înlesnit și stimulat, încă de timpuriu, statornicia unor relații pe care trecerea anilor a sporit-o. În anul 1980, România și Grecia, după cum se știe, au serbat împlinirea unui veac de la stabilirea relațiilor diplomatice — prilej de remarcare a tradițiilor comune și mai ales, de subliniere a ceea ce caracterizează conlucrarea româno-elenă; intensificarea conlucrării prietenești pe multiple planuri, corespunzător intereselor reciproce de dezvoltare pașnică, independentă, conjugarea eforturilor pentru consolidarea păcii în Balcani, în Europa și în lume. «Ne bucură — afirma în această privință Președintele Nicolae Ceaușescu — că: în spiritul acestor frumoase tradiții și pe baza principiilor deplinei egalități, respectului independenței și suveranității naționale, a avantajului reciproc, relațiile româno-elene cunosc astăzi o dezvoltare continuă, capătă dimensiuni tot mai

largi, în interesul propășirii celor două popoare ale noastre... Dorim, domnule președinte, ca vizita dumneavoastră, convorbirile pe care le purtăm în aceste zile să impulsioneze și mai puternic și să ridice la un nivel și mai înalt cooperarea dintre România și Grecia, atât pe plan bilateral, cât și pe arena mondială, în deplină concordanță cu năzuințele și aspirațiile de dezvoltare independentă ale celor două popoare, cu cerințele destinderii, păcii și colaborării internaționale».

Dialogul la nivel înalt (întilnirile anterioare au avut loc în mai 1975 și în martie 1979, la București, și în martie 1976, la Atena), a constituit, în această privință, factorul hotărâtor în găsirea celor mai directe căi, favorabile apropierii și înțelegerii pentru conlucrarea pe multiple planuri. «Activizarea acestor relații — arată Președintele Constantin Karamanlis — care se manifestă prin schimbul neîntrerupt de vizite la nivelul cel mai înalt, constituie o practică a ultimilor ani. Iar această practică s-a dovedit utilă. Întilnirile noastre periodice marchează etapele evoluției relațiilor dintre cele două țări ale noastre. Aceasta deoarece ne-au permis, pe de o parte, să realizăm schimburi utile de idei, atât cu privire la problemele regiunii noastre, cât și în problemele mai generale critice, care preocupă omenirea astăzi».

În acest cadru, au fost evidențiate rezultatele obținute pe linia înțelegerii bilaterale, în lumina celor stabilite la întilnirile anterioare, remarcându-se cu satisfacție că în domeniul schimburilor comerciale, care au cunoscut o dublare a volumului în intervalul 1976—1980, au fost constatate posibilități de sporire și diversificare, pe baze reciproc avantajoase.

Cu prilejul recentului dialog s-a convenit lărgirea cooperării în domeniul economic, științific, cultural.

Atașamentul României și Greciei față de idealurile păcii și ale progresului a fost reafirmat și cu ocazia recentului dialog la nivel înalt, exprimându-se voința de a face tot ce este posibil pentru oprirea evoluțiilor negative ale climatului internațional actual și restabilirea politicii de destindere, singura ce poate garanta pacea în lume. Președinții Nicolae Ceaușescu și Constantin Karamanlis, și-au manifestat preocuparea față de apariția în lume a unor probleme grave, a unor noi focare de încordare și conflict, față de pericolele ce amenință destinderea, independența și securitatea. Examinarea principalelor evoluții din lumea contemporană a scos în evidență largă convergență de vederi a celor două părți în numeroase probleme. Un fapt fundamental, în complexul proces de realizare a unei înțelegeri și păcii în lume, îl constituie, în viziunea României și Greciei, respectarea de către toate statele, în relațiile internaționale, a principiilor deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, precum și dreptul fiecărei națiuni de a trăi în libertate și de a dispune liber de soarta sa.

În atenția celor doi Președinți au stat și problemele referitoare la securitatea în Balcani, în Europa și în lume, lichidării subdezvoltării, și decalajelor dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, instaurarea unei noi ordini economice internaționale etc.

Rezultatele concrete și de substanță cu care s-au încheiat convorbirile româno-elene la nivel înalt de la București îndreptățesc pe deplin convingerea că noul dialog constituie o contribuție de seamă la dezvoltarea raporturilor tradiționale de prietenie dintre România și Grecia .

România — Mozambic.

Țara noastră apreciază că, în prezent, mai mult ca oricând, trebuie să se acționeze cu asiduitate pentru instaurarea unor noi relații pe arena internațională, sprijinind, în același timp, lupta popoarelor africane, ca și a altor popoare, împotriva colonialismului, pentru dobândirea independenței și libertății lor.

În acest cadru cuprinzător se înscriu și raporturile dintre România și Mozambic. Cronica relațiilor româno-mozambicane este deja bogată în evenimente de rezonanță deosebită. În numeroase rânduri delegații Frelimo au vizitat România, prilej cu care Domnul Nicolae Ceaușescu a avut convorbiri deosebit de rodnice cu președintele acestui partid, Samora Machel, cu alți membri ai conducerii Frelimo.

În acest spirit, în decembrie 1974, când, în Mozambic, se constituie guvernul de tranziție în perspectiva proclamării independenței — 25 iunie 1975 —, țara noastră a fost vizitată de Samora Machel, în calitate de președinte al Frelimo și șef al acestui cabinet de tranziție. Convorbirile de atunci s-au finalizat prin semnarea declarației solemne comune româno-mozambicane — primul document bilateral încheiat, care a pus bazele bunelor raporturi dintre România și Mozambic.

Un moment istoric în cronica raporturilor româno-mozambicane l-a constituit vizita oficială de prietenie efectuată la Maputo, în aprilie 1979, de Președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu.

Sub aceste bune auspicii ale relațiilor de prietenie, solidaritate și cooperare, dialogul la nivel înalt româno-mozambican din septembrie a.c., de la București, făcând bilanțul a ceea ce s-a realizat pînă acum, vizează de asemenea, identificarea unor noi căi și posibilități care să confere dimensiuni mai ample colaborării și cooperării dintre România și Mozambic, în interesul celor două popoare, al cauzei păcii și înțelegerii internaționale.

Pornind de la convingerea comună că amplificarea colaborării bilaterale vine în sprijinul efortului național al României și Mozambicului pentru progres economico-social și este, deopotrivă, în interesul păcii, înțelegerii și cooperării internaționale, Președinții Nicolae Ceaușescu și Samora Machel, au examinat, cu prilejul acestei vizite, noi acțiuni și măsuri care să contribuie la intensificarea acestei cooperări în conformitate cu cerințele și programele de dezvoltare economică și socială ale celor două țări.

Un moment deosebit în programul vizitei oficiale de prietenie efectuate în țara noastră de șeful statului mozambican l-a constituit mitingul de prietenie româno-mozambicană organizat la clubul întreprinderii «23 August» din Capitală. Mii de oameni ai muncii din întreprinderi și instituții din această zonă industrială a Bucureștiului, prezenți la miting, au întâmpinat sosirea în sală a celor doi șefi de stat cu deosebită căldură, cu sentimente de prietenie și stimă. Salutați cu deosebită însuflețire, cu îndelungi aplauze, au luat cuvîntul la miting cei doi șefi de stat. De ambele părți s-a dat o înaltă apreciere relațiilor de solidaritate și prietenie româno-mozambicană și s-a exprimat satisfacția deplină pentru noul dialog la nivel înalt și pentru rezultatele sale fructuoase.

Totodată, prezența în țara noastră a Președintelui Republicii Populare Mozambic și persoanelor care-l însoțesc a prilejuit un contact direct cu realizări de seamă ale economiei românești. Astfel, Președinții Nicolae Ceaușescu și Samora Machel au vizitat întreprinderea bucureșteană «23 August». Cu această ocazie, solii poporului mo-

zambican au cunoscut o întreprinderea de frunte a industriei românești constructoare de mașini, ramură care s-a dezvoltat și modernizat mult în ultimii 15 ani, fiind capabilă să asigure o importantă parte a necesarului economiei naționale și să livreze pe piața internațională o gamă variată de produse de înaltă complexitate. Această vizită a oferit ocazia de a prospecta, la fața locului, posibilități de a extinde colaborarea dintre întreprinderea românească și unități de specialitate din Mozambic. De asemenea, înalții oaspeți au mai vizitat obiective social-economice din județul Constanța.

Actuala vizită a Președintelui Samora Machel a deschis largi perspective relațiilor de prietenie și concurență dintre România și Mozambic.

România — Zambia.

Dialogul la nivel înalt româno-zambian, în cadrul căruia relațiile de prietenie, existente între cele două țări încă din perioada luptei poporului zambian pentru libertate și independență s-au dezvoltat și aprofundat continuu, cunoscând mai multe etape: București, mai 1970; Lusaka, martie 1972; București, noiembrie 1974; Lusaka, aprilie 1979 și întâlnirea actuală, București, septembrie 1980.

Consemnând rolul deosebit pe care-l au întâlnirile la nivel înalt în impulsivarea raporturilor de prietenie dintre România și Zambia, *Declarația comună* — semnată de Președintele Nicolae Ceaușescu și Președintele Kenneth David Kaunda, la încheierea vizitei oficiale efectuată la București, în zilele de 8—10 septembrie 1980, de șeful statului zambian — relevă că, în cadrul noului dialog la nivel înalt, după ce au examinat în amănunțime stadiul actual al relațiilor româno-zambiene și modul în care s-au transpus în practică hotărârile și înțelegerile adoptate la întâlnirea precedentă, de la Lusaka, cei doi Președinți și-au exprimat deplina lor satisfacție pentru prietenia și colaborarea fructuoasă dintre România și Zambia.

Noile convorbiri de la București au prilejuit exprimarea unor importante puncte de vedere comune în privința perspectivelor relațiilor bilaterale și, totodată, în aprecierea evoluției situației internaționale.

Pe plan bilateral, s-a relevat, în cadrul convorbirilor, că România și Zambia dispun de un potențial economic ce permite atât adâncirea cooperării economice, cât și lărgirea și diversificarea schimburilor comerciale între ele. S-a subliniat, cu acest prilej, intensificarea activității Comisiei interguvernamentale româno-zambiană. De asemenea, cei doi șefi de stat au considerat că apropiata reluare a activității societății mixte «Mokambo» trebuie extinsă la acțiuni de cooperare în explorarea și exploatarea zăcămintelor de cărbuni, nichel, plumb, fosfați, molibden, hidrocarburi și uraniu. S-a reliefat, cu acest prilej, necesitatea impulsivării cooperării în industrie prin construirea unor fabrici de cupru, textile, încălzăminte, articole ceramice, depozite frigorifice, a unui complex de industrializarea lemnului, dezvoltarea transporturilor, realizarea complexului agroindustrial din cadrul acțiunii de organizare și exploatarea a unei întinse suprafețe de teren zambian etc. Totodată, s-a convenit asupra intensificării schimburilor și concurenței dintre cele două țări în domeniile științei, tehnologiei, învățământului și culturii.

Cei doi șefi de stat au avut un larg schimb de vederi în legătură cu problemele internaționale ale lumii contemporane, convenind să se intensifice consultările și concurența dintre cele două state în cadrul O.N.U. și al altor organisme internaționale, al «Grupului celor 77» și al mișcării țărilor nealinierte, pentru a-și spori aportul la solu-

ționarea justă democratică și durabilă a acestor probleme, la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune.

Au fost discutate o serie de probleme ale vieții internaționale care preocupă în cel mai înalt grad contemporaneitatea.

România — Zimbabwe.

În spiritul solidarității cu popoarele africane, cu toate națiunile care își apără dreptul imprescriptibil de a-și decide de sine stătător soarta, poporul nostru a acordat un sprijin activ, multilateral poporului zimbabwe, în anii grei de luptă împotriva dominației coloniale, imperialiste, a politicii rasiste, iar, odată cu victoria istorică obținută de acest popor și proclamarea independenței statului Zimbabwe, România și-a manifestat solidaritatea și sprijinul pentru guvernul și poporul zimbabwe, în noua etapă, a reconstrucției naționale, a dezvoltării independente.

Rodnicul dialog la nivel înalt, comunicatul comun, acordurile convenite — cu prilejul vizitei oficiale de prietenie a Președintelui Republicii Zimbabwe, Canaan Sodindo Banana, împreună cu Doamna Janet Banana, la invitația Președintelui Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu, din luna septembrie a.c., — deschid vaste perspective conlucrării prietenești dintre cele două țări pe plan politic, economic, în multiplele domenii de activitate.

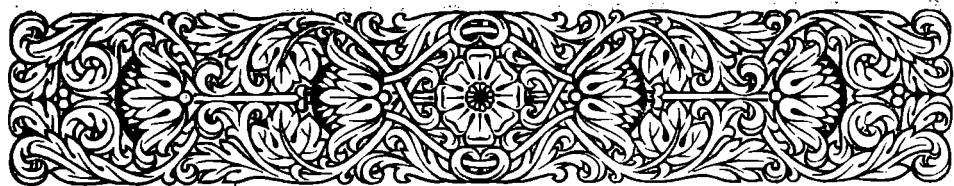
Desfășurate într-o atmosferă de caldă prietenie, de stimă și înțelegere reciprocă, convorbirile oficiale dintre Președintele Nicolae Ceaușescu și Președintele Canaan Sodindo Banana au evidențiat rezultatele bune înregistrate pe plan politic, economic, tehnico-științific, cultural și în alte sfere de activitate, dorința comună de a le imprima un curs ascendent și de a da un conținut tot mai bogat colaborării bilaterale, corespunzător cerințelor și programelor de dezvoltare economico-socială independentă ale celor două țări. Pentru constituirea unui cadru juridic favorabil promovării relațiilor economice, s-au semnat un acord comercial și un acord de cooperare economică și tehnică între România și Zimbabwe. S-a evidențiat, totodată, dorința și interesul celor două părți pentru inițierea și dezvoltarea cooperării în domeniul învățământului și formării cadrelor, sănătății, culturii și informațiilor.

Convorbirile la nivel înalt au prilejuit un aprofundat schimb de păreri cu privire la evoluția vieții politice internaționale, o atenție deosebită fiind acordată problemelor care preocupă în mod deosebit popoarele din continentele unde se află situate cele două țări.

Remarcându-se faptul că popoarele de pe continentul african își afirmă tot mai puternic voința de a se dezvolta liber, de sine stătător, de a dispune de propriile destine — victoria poporului zimbabwe din martie a.c., avînd o mare importanță și semnificație — s-a subliniat că România și Zimbabwe vor sprijini lupta popoarelor africane împotriva imperialismului, colonialismului și neocoloniasmului, a oricăror forme de dominație și asupra, pentru dreptul sacru de a fi stăpîne pe bogățiile naționale, pe soarta lor, pentru dezvoltarea economico-socială independentă; au fost reafirmate sprijinul și solidaritatea deplină cu poporul namibian pentru dobîndirea independenței, precum și hotărîrea celor două țări de a milita susținut pentru lichidarea definitivă a politicii de discriminare rasială și apartheid în Africa de Sud.

Au fost discutate, de asemenea, unele aspecte ale complexei vieți politice internaționale.

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— La Odessa a fost — a cincea la număr — o întâlnire între reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Ruse și ai Bisericii Romano-Catolice, sub președinția Mitropolitului Filaret al Kievului și Cardinalul Willebrands. Tema discuțiilor: «Biserica locală și Biserica universală». În comunicatul comun final s-a ajuns la acord în privința înțelegerii «Bisericii locale» în sensul că ea este alcătuită din credincioșii uniți sub conducerea Episcopului care dispune de neîntreruptă succesiune apostolică. Episcopul este dascălul credinței și administratorul Sfințelor Taine. La acord s-a ajuns și în privința cuprinsului noțiunii *catolicității*. Aceasta este unitatea organică a Bisericii, — plenitudinea adevărului revelat de Dumnezeu și mijlocul de mântuire. Deși separate, Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică s-au considerat *Biserici surori*. Primatul și infailibilitatea papală vor forma obiectul unor discuții viitoare. Acord între Biserici s-a constatat și în faptul că autoritatea sau puterea duhovnicească în Biserică se deosebește de orice altă exercitare de putere prin originea, scopul și mijloacele ei de aplicare. S-a mai discutat și despre rolul femeii în Biserică, constatându-se că credința creștină a contribuit la formarea unei noi imagini despre femeie, — fapt pentru care ea nu poate sta indiferentă față de schimbarea actuală a rolului femeii în viața umană. Femeile trebuie să fie acceptate în diferite funcții cu responsabilitate în Biserică. Totuși nu se poate modifica tradiția neîntreruptă dintre cele două Biserici privind admiterea femeilor la hirotonie. S-a mai discutat despre datoria celor două Biserici de a activa pentru pace și dreptate în relațiile dintre popoare (Herder Korrespondenz 5/1980).

— La Freiburg în R. F. Germania s-a ținut o întâlnire a asociațiilor preoților din 13 țări europene. Tema discuțiilor: «Datoriile viitoare ale preotului ca slujitor al unității într-o lume sfîșiată și într-o Biserică plină de tensiuni». Ca motiv al acestei tensiuni s-a indicat faptul că credincioșii trebuiau să trăiască în «patru lumi»: 1) lumea exterioară a necredinței moderne; 2) lumea valorilor noi accentuate de generațiile tinere; 3) lumea Bisericii de ieri care intervine pentru o viață socială fără elemente politice, pentru rolul tradițional al familiei, pentru formule dogmatice clare și pentru autoritate; 4) lumea Bisericii care acceptă noi interpretări dogmatice, etice și culturale, intervenind pentru o slujire loială a lumii. Desigur, în discuții au apărut și păreri deosebite în analiza «lunilor Bisericii menționate. (Herder Korrespondenz 5/1980).

— A apărut volumul XIX al anuarului rusec intitulat: «Opere teologice»; Majoritatea volumului îl cuprind: «Confesiunea» ale Fericitului Augustin. Sînt traduse din limba latină și însoțite de explicații (Stimme der Orthodoxie 2/1980).

— «Institutul internațional al Consiliului mondial pentru pace» (Viena) și «Institutul pentru cercetarea problemelor păcii» (Facultatea teologică rom.-cat. a universității din Viena) au organizat un simpozion la Saltsjöbiden (Suedia). Au participat reprezentanți ai unor Biserici creștine și reprezentanți ai unor Institute științifice din 17 țări. S-au discutat referatele: «Aspecte ideologice ale destinderii și luptei pentru pace împotriva înarmării» și «Coexistența pașnică din punct de vedere al diferitelor concepții despre lume» (Stimme der Orthodoxie 2/1980).

— Un grup de teologi romano-catolici și evanghelici au tradus din limba ebraică și publicat psalmii vechitamentari în limba germană curentă. (Evangelische Information 17/1980).

— În Biserica Evanghelică admiterea copiilor botezați la Sf. Împărtășanie e încă în discuție. Recent, 50 teologi evanghelici, recunoscuți pe plan internațional ca specialiști în materie, s-au declarat pentru admiterea copiilor botezați la Sf. Împărtășanie, fiindcă n-ar exista motive teologice evidente pentru neadmiterea lor. Să se orienteze după Biserica Ortodoxă. (Evangelische Information 17/1980).

— Creștinii evanghelici din R. P. China își organizează o Biserică protestantă națională. (Evangelische Information 17/1980).

— Biserica presbiteriană din Taiwan se reîntoarce în Consiliul Ecumenic al Bisericilor pe care-l părăsise în urma unor presiuni de alt ordin decât bisericesc. (Evangelische Information 17/1980).

— În noua sa lucrare «Slujirea pastorală azi», Ferdinand Klostermann, profesor romano-catolic la Universitatea din Viena, militează pentru admiterea bărbaților căsătoriți la hirotonie, căci «cu greu poate conduce cineva o parohie fără experiența conducerii unei familii». (Evangelische Information 21/1980).

— Senzație a produs la Vatican faptul că la o întâlnire internațională a paraclicerilor, zece procente din delegația germană erau femei, — ceva necunoscut în Italia. (Evangelische Information 17/1980)

— Editura Herder din Freiburg (R. F. Germania) publică prima ediție întreagă a traducerii unitare a Bibliei la care s-a lucrat ecumenic peste 20 de ani. Lucrarea cuprinde, pe lângă traducere, și diferite explicații de specialitate. (Ökumenische Information 16/1980).

— Zece teologi indieni aparținând Bisericilor locale s-au intrunit la Madras pentru a studia teologia Confesiunii augsburgice, în privința deosebirilor dintre confesiuni. Interesează probleme de ordin practic din viața bisericească zilnică (Preoția, Botezul, Euharistia). (Ökumenische Information 16/1980).

— Mitropolitul ortodox Partenie (Patriarhia din Alexandria) afirmă într-un articol, publicat în revista «Pontainos», organul Patriarhiei menționate, că cel mai potrivit punct de plecare pentru dialogul oficial dintre Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică este credința comună a Bisericii neîmpărțite din primul mileniu creștin. Întii trebuie adică să se discute elementele comune și apoi teologii specialiști să discute elemente doctrinare. (Ökumenische Information 19/1980).

— Cardinalul König (Viena) a vizitat Biserica Romano-Catolică din China, având discuții cu episcopii chinezi nerecunoscuți de Vatican. (Aktueller Dienst, Ausland 62/1980).

— Bisericile din Olanda au înființat un «consiliu misionar ecumenic». (Ökumenische Information 7—8/1980).

— «Academia misionară» de la Universitatea din Hamburg (R. F. Germania) a organizat un curs de «teologie ecumenică», pentru preoți și studenți în teologie. (Ökumenische Information 7—8/1980).

— Deși dogmatic este mai aproape de Biserica Romano-Catolică, totuși Biserica Ortodoxă voințe să cultive dialogul în aceeași măsură cu Roma și cu Bisericile evanghelice, a afirmat Mitropolitul ortodox rus Irineu la Regensburg. Biserica Ortodoxă o vede Mitropolitul Irineu la mijloc între cele două Biserici menționate, căci Biserica Ortodoxă a păstrat mai bine «rădăcinile doctrinare originale ale Bisericii». (Ökumenische Information 7—8/1980).

— La Facultatea teologică protestantă a Universității din Birmingham s-a înființat o catedră pentru teologia romano-catolică, avînd ca titular pe călugărița Mary Hall, doctor în teologie. (Welt, Kirche, Aktuell, Ausland 21/1980).

— «Societatea evangheliei depline», înființată în 1953 cu sediul central la Coso Mesa (California), dispune azi de 30.000 de membri, răspîndiți în 70 de țări. Editează revista lunară «Voice» tipărită în 800.000 exemplare. (Evangelische Information 7/1980).

— «Chrétiens ensemble» este numele unei noi reviste bisericești lunare, ce apare la Paris. Primul număr (martie 1980) a apărut în 15.000 de exemplare. (Aktueller Dienst, Kultur 38/1980).

— În discuțiile ecumeniste au apărut recent noi interpretări ale «ecumenismului». Menționăm «ecumenismul-alibi». Acesta, în discuțiile confesionale, ascunde diferențele confesionale deosebitoare. În realitate eliminînd problema adevărului doctrinar, duce la o falsă întărire confesională. «Ecumenismul-consens», evitînd asemenea diferențe doctrinare, se mulțumește cu înțelegeri asupra unor lucruri mărunte. Totuși contribuie la îmbunătățirea cliimei ecumenice, îngăduind discuții asupra deosebirilor teologice și creînd o atmosferă de înțelegere între confesiuni. Dar azi se pretinde discutarea pe față a deosebirilor doctrinare. Evident (Lutherische Monatshefte 3/1980).

— «Vie împărăția Ta» este tema conferinței misionare mondiale de la Melbourne (Australia). (Evangelische Kommentare 3/1980).

— Un grup de teologi belgieni a elaborat o concordanță biblică în cinci limbi: greacă, ebraică, siriană, arabă și latină. Apare la Brüssel. (Begegnung 3/1980).

— La muzeul de la Budapesta s-a deschis o expoziție de opere de artă religioasă. Lucrările sînt împrumutate de Bisericile Romano-Catolică, Ortodoxă, Evanghelică și Comunitatea de credință iudaică. Sînt expuse veșminte liturgice, potire, cădelnițe, o toră ș.a. din veac. XII—XIX. (Begegnung 3/1980).

— La invitația «Consiliului ecumenic de tineret» din R. D. Germană, o delegație de tineri din Biserica Ortodoxă Rusă a vizitat Biserica Evanghelică din R. D. Germană (Berlin, Potsdam, Erfurt, Eisenach, Naumburg), pentru o mai bună cunoaștere reciprocă sub aspect religios. (Evangelische Information 11/1980).

— După ani de zile o delegație a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol a vizitat Sfîntul Munte Atos. Deși canonic subordonată Patriarhiei ecumenice, între

aceasta și «republica monahală» de la Atos relațiile se răciseră în ultimii ani. Unii viețuitori din Sf. Munte nu erau de acord cu întâlnirile dintre Patriarhul ecumenic și Papa de la Roma. Acum s-a revenit la relații normale. (Ökumenische Information 10/1980).

— Ierusalimul este «oraș sfânt» pentru trei religii : pentru iudei : orașul lui David, pentru creștini : orașul mântuirii și pentru mohamedani : orașul înălțării la cer a profetului lor care în islamism a contopit elemente iudaice și creștine. (Korrespondenzenbericht 96/1980).

— În legătură cu evenimentul «istoric» : dialogul oficial dintre Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică din insula greacă Patmos — dialog care ar putea fi începutul unității celor două Biserici despărțite de una mie ani — parlamentul grec a proclamat insula Patmos drept «insulă sfântă». (Ökumenische Information 13/1980).

— «Ierusalim — orașul religiilor și confesiunilor», este tema unei conferințe de studii ecumenice, organizată la Ierusalim. (Ökumenische Information 13/1980).

— Asociația creștină-iudaică vestgermană a organizat «Săptămîna frăției» cu lozinca : «Conștiință și memorie». Săptămîna aceasta e privită ca îndemn pentru a medita asupra problemelor fundamentale ale vieții : umanitate, pace, toleranță. (Aktueller Dienst, Inland 59/1980).

— La Tipperary (Irlanda) arheologii au dezgropat mai multe obiecte bisericești între care și un foarte valoros potir de aur. După aprecieri obiectele ar fi de prin veacul opt. (Aktueller Dienst, Kultur 60/1980).

— O serie de profesori de teologie (romano-catolici) au declarat că nu văd un motiv întemeiat ca Hans Küng, colegul lor, să nu mai fie considerat ca teolog romano-catolic. Se știe că prof. Dr. Hans Küng i s-a retras dreptul de a ține cursuri. Motivul ? Nu e de acord cu «prerogativele» papale. (Aktueller Dienst, Ausland 61/1980).

— Autoritățile locale (Hanover — R. F. Germania) au acordat secțiunii germane a «Congregației Bisericii Buddhiste unite Vietnameze» un ajutor bănesc pentru serbarea Vesok, ce se face în cinstea zilei de naștere a lui Buddha și care-i totodată primită și ca zi națională vietnameză. (Aktueller Dienst, Inland 70/1980).

— La «Institutul teologic superior protestant» din Lancaster (Pennsylvania) al «Bisericii unite a lui Hristos» ține cursuri și un teolog romano-catolic (Edwin Sanders), îndeosebi în domeniul practic. Progres ecumenist. (Welt, Kirche, Aktuell, Ausland 26/1980).

— Învățătura romano-catolică despre Sfînta Fecioară, Maria crează dificultăți discuțiilor dintre Vatican și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, adică romano-catolicii ar apropia pe Sfînta Fecioară Maria tot mai mult de Duhul Sfînt ceea ce este inacceptabil pentru celelalte Biserici. (Ökumenische Information 14—15/1980).

— Într-un sul de hîrtie, aflat la Marea Moană și nepublicat pînă acum, s-a găsit un pasaj biblic ce lipsește în edițiile biblice. Pasajul e din contextul de la 1 Samuel XI, relatînd despre un eveniment singeros din sec. XI î.Hr. Sulul de hîrtie datează din anul 50 î.Hr. (Ökumenische Information 10/1980).

— După o întrerupere de trei ani Bisericile Romano-Catolică și Evanghelică din Islanda s-au reintîlnit oficial. Au participat 80 catolici și 50 protestanți. Tema de discuție : Unificarea creștinismului. (Ökumenische Information 10/1980).

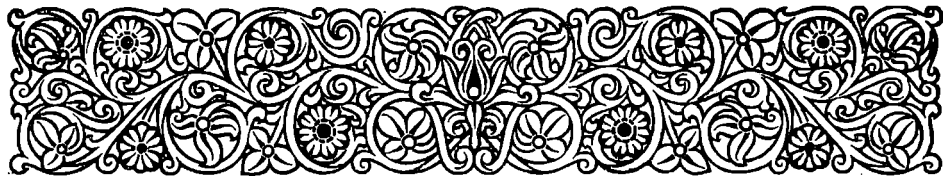
— La Coburg s-a inaugurat expoziția: «Viața lui Luther în ilustrațiile veacului XIX». S-au expus cărți religioase din timpul Reformăției. (Ökumenische Information 10/1980).

— Cu privire la limba liturgică, Papa Ioan Paul II e de acord să fie întrebuințată paralel limba maternă și limba latină. Nu-i de acord însă cu monopolizarea limbii materne. (Aktueller Dienst, Inland 67/1980).

— În iulie 1981 se va ține la Lourdes congresul euharistic mondial (rom.-cat.) cu lozinca: «Iisus Hristos — pâinea frântă pentru o lume nouă». (Aktueller Dienst, Inland 67/1980).

— A apărut în editura Bonifacius, Paderborn primul comentariu comun catolic-luteran al «Confesiunii Augustane» cu titlul: «Confessio Augustana — mărturisirea credinței celei una». 12 teologi catolici și 12 teologi luterani din diferite țări au cercetat în ce măsură este posibilă o înțelegere comună catolică-luterană a «Confesiunii Augustane». Rezultatul studiului a fost pozitiv. Evident, lucrarea n-are caracter bisericesc oficial, răspunderea revine celor ce-au lucrat. În introducerea Comentariului se menționează că «Confessio Augustana» a avut nu numai intenția să ofere o credință catolică comună, ci cuprinsul trebuie să fie și înțeles în mare măsură în acest fel. (Aktueller Dienst, Inland 68/1980).

Diac. prof. O. BUCEVSCI

ARTICOLE ȘI STUDII

CONSIDERAȚII ASUPRA CONCEPȚIILOR BIBLICĂ ȘI MESOPOTAMIANĂ DESPRE CREAȚIE

Descoperirea textelor cuneiforme și trudnicia lor descifrare, către sfârșitul secolului al 19-lea, pun temelii unei perioade controversate cunoscută în lumea ideilor sub denumirea de panbabilonism. Cercetători de talie mondială, cum au fost H. Gunkel, F. Delitzsch, A. Winckler, A. Jeremias, S. R. Driver, S. Langdon, Samuel Noah Kramer și alții susțin, pe baza unor concluzii destul de pripite, că Vechiul Testament nu s-a dezvoltat independent de sfera babiloniană de gândire și trăire. Ba mai mult, ei nu se fezumă la postulatul unor analogii sau posibile coincidențe între Mesopotamia și Israel, ci merg mai departe, argumentând că întreaga concepție despre lume în cadrul tradițiilor din Orientul Apropiat, deci și a Vechiului Israel, izvorăște din tradiția mesopotamiană, de aici și noțiunea de panbabilonism.

Cercetări recente asupra straturilor timpurii de cultură și civilizație din Mesopotamia au relevat faptul că Babilonul a fost un ferment composit; că el a fost un punct de întâlnire a mai multe rase, civilizații și culturi, și că numai la o dată destul de târzie devine un centru independent de emanație culturală și spirituală¹. În plus, s-a dovedit că observarea și cultul astrelor, pe care se baza mitologia astrală, nu a jucat un rol important în perioada sumeriană. Acest lucru a făcut posibilă respingerea teoriei că Babilonul a fost ținutul de origine al sferei biblice de gândire (nu însă și al unor forme literare)². Cea mai serioasă obiecție împotriva panbabilonismului a fost formulată chiar în perioada lui de glorie, de către W. Wundt, care scoate în evidență faptul că orientarea mintală și auditivă fundamentală a popoarelor din Orientul Apropiat se deosebește total de orientarea vizuală a grecilor. Prima era statică, în timp ce a doua era dinamică și, prin urmare, nu se putea pune problema unor reflexe sau duplicate ale lumii cerești sau pămîntești la popoarele din Răsăritul Apropiat, așa cum era cazul celor văzute prin imaginația vizuală, cel puțin nu ca principiu predominant. Acestea erau preocupate de ideea unor conflicte și evenimente de la începutul și

1. W.H.Ph. Römer, *Religion of Ancient Mesopotamia*, în «Historia Religionum. A Handbook for the History of Religions», ed. de C. Jouco Bleeker și Geo E. Widengren, vol. I, E.J. Brill, Leiden, 1969, p. 184; W. G. Lambert, *The Babylonian Background of Genesis*, în «Journal of Theological Studies», N. S., vol. XVI, Pt. 2, oct., 1965, p. 288—290.

2. W. H. Ph. Römer, *op. cit.*, p. 184.

sffrșitul timpului, despre care preoții și profetii cântau sau profețeau, sau le imitau în cadrul unor ritualuri definite³.

Odată exclusă posibilitatea unui panbabilonism universal, cercetătorii s-au concentrat mai ales asupra relației dintre tradiția iudaică și cea babiloniană. Dar și în acest caz, pe baza unor analogii și neținându-se seama de limitele tiparelor umane de exprimare, se ajunge la concluzia unei dependențe fundamentale a tradiției iudaice de cea babiloniană. S. R. Driver, de exemplu, folosind ca punct de referire motivul deopotulului, pe care îl prezintă ca fiind la origine un mit pur babilonian, ajunge să afirme, fără alte considerente, că și în cazul referatului biblic al creației se face vizibilă folosirea unor surse din aceeași tradiție⁴. La promovarea unei astfel de idei au mai concurat și alți factori, printre care locul cel mai de seamă îl ocupă datarea eronată a textului babilonian al creației *Enuma eliš*. Deși copiile acestui text, escavate în secolul trecut la Ninive, au fost datate nu mai devreme de anul 750 î.d.Hr., data scrierii lor a fost pusă în jurul anului 2000 î.d.Hr., deci cu mult înainte de cea mai timpurie datare posibilă a scrierii textului Genezei⁵. Această datare este însă eronată. W. G. Lambert consideră că Epicul babilonian al creației, *Enuma eliš*, nu a fost compus înainte de anul 1100 î.d.Hr. și că el nu este un text normativ pentru cosmologia babiloniană sau sumeriană, ci mai degrabă «o combinație sectară și aberantă de curente mitologice țesute într-un tot unitar fără precedent»⁶.

Această părere autorizată, cea mai recentă după informațiile pe care le posedăm, pune întreaga problematică într-o nouă perspectivă, fără a înlătura posibilitatea unei relații genetice sau a unor coincidențe de idei, pe care însă nu le reduce la o origine strict babiloniană. La aceasta Lambert adaugă și o nouă viziune asupra civilizației babiloniene, care nu mai este văzută ca un tot unitar, ci ca un mareș compositum. În Mesopotamia antică au circulat o mulțime de idei. Religia sumeriană a fost organizată în state-cetăți, fiecare având zeii și cultul propriu. Ierarhia zeilor era coordonată în funcție de importanța acestor cetăți. Hammurabi (c. 1792—1750 î.d.Hr.) a fost cel care a format un prim stat babilonian coerent⁷, deși religia rămâne pentru foarte mult timp organizată tot pe cetăți. Perioada adevărată de înflorire a statului babilonian se întinde de la Hammurabi și pînă la Nabucodonosor II⁸. Dacă, din punct de vedere politic, Babilonul ajunge să fie simbol al coeziunii politice în Mesopotamia, din punct de vedere religios, tradițiile locale se fac încă simțite. În primul mileniu î.d.Hr. compozițiile mitologice nu mai iau forma unor epice. În schimb încep să apară texte și comentarii erudite cu un accentuat caracter esoteric. Așa se face că miturile de la Nippur și cele din Babilon pot fi sesizate fără nici o dificultate⁹.

Privită în ansamblu civilizația babiloniană a fost compusă din trei mari elemente. Cel dintâi element aparține sumerienilor, care au pus bazele unei înfloritoare civilizații

3. *Idem*, p. 184—185.

4. *The Book of Genesis*, ed. a 6-a, London, 1907, p. 30; Irineu Mihălcescu, *Cosmogoniile popoarelor din antichitate. Cosmogonia biblică și cosmogonia științifică modernă*, Pitești, 1907, p. 127 și urm.

5. Alexander Heidel, analizând conținutul Epicului *Enuma eliš*, ajunge la concluzia că ar fi fost compus în timpul primei dinastii babiloniene 1894—1595 și mult mai precis în timpul domniei regelui Hammurabi, (1792—1750), cînd Marduk devine zeu național. Cf. *The Babylonian Genesis*, ed. a 2-a, Phoenix Books, The University of Chicago Press, Chicago—London, 1963, p. 14.

6. *Op. cit.*, p. 291.

7. Vladimir Hanga, *Mari leguitori ai lumii*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 26.

8. W. G. Lambert, *op. cit.*, p. 289.

9. W. G. Lambert, *op. cit.*, p. 290.

în Mesopotamia de sud. Al doilea element aparține semililor care s-au așezat în valea Eufратului cam pe la mijlocul mileniului al 3-lea î.d.Hr. Rămâne cel de al treilea element, al amoritilor, care au venit în Mesopotamia, ocupând valea Eufратului, către sfârșitul mileniului al 3-lea î.d.Hr. Din aceste grupări de popoare cel mai activ și mai original a fost al sumerienilor și aceasta mai ales în probleme culturale. Lor le datorează atât semii cât și amoritii multe aspecte din cultura și civilizația lor. Datorită acestei întrepătrunderi este foarte greu să se delimiteze cu precizie fiecare străt de civilizație și cultură din care s-a născut marea civilizație babiloniană. În consecință, caracterul incert al originalității civilizației și culturii babiloniene și a lipsei de prioritate în timp înălătură de la bun început posibilitatea unui pambabilonism. Xasa cum acesta a fost formulat la începutul secolului nostru.

După aceste câteva considerații introductive generale să analizăm relația dintre Epicul babilonian al creației Enuma eliș și referatul biblic al creației din Geneză, 1,1—2,3.

În cazul referatului biblic al creației a existat și mai există încă tendința de a minimaliza importanța acestuia prin reducerea conținutului lui la nivelul unei mitologii păgine, subestimându-se ponderea sa teologică și religioasă în general ¹⁰. Este adevărat că pot fi sesizate anumite nuanțe comune între diferite trăsături individuale ale referatului biblic al creației și câteva idei similare din Babilon, Fenicia și Egipt ¹¹. Cu toate acestea, pînă și cea mai simplă credință biblică privind creația se deosebește fundamental de orice credință creaționistă păgînă, iar similaritățile folosite în mod reducionist nu fac altceva decît să scoată în evidență caracterul singular care face din tradiția biblică un specimen religios unic ¹².

Din lectura epicului Enuma eliș ¹³ și a Genezei 1,1—2,3 vom observa că :

1. În ambele cazuri se face referire la haosul primordial, care a fost separat în cer și pămînt și o echivalență de termeni pentru haos : tiamat și tehom ;

2. Lumina a existat înainte de crearea astrelor ; X

3. Crearea firmamentului, a pămîntului, a astrelor, a omului și odihna divină ; X

4. Cifra șapte este prezentă în ambele cazuri. X

Din textele poetice ale Vechiului Testament, unde se face referire la tensiunea dintre Creator și diferite elemente ostile, s-a dedus o asemănare cu conflictul dintre Manduk și Tiamat ¹⁴.

Pornindu-se de la aceste coincidențe în idei s-a ajuns la concluzia că textul biblic ar fi folosit materiale ce au aparținut sferei religioase babiloniene.

10. Cf. G. Hölscher, *Geschichte der israelitischen und jüdischen Religion*, 1922, p. 41 și urm.

11. Cf. H. Gunkel, *Genesis*, ed. a 3-a, p. 4 și urm., și p. 101 și urm. ; E. Sellin, *Die biblische Urgeschichte*, ed. a 2-a, 1913.

12. Cf. Walter Eichrodt, *Theology of the Old Testament*, trad. în engleză de J. A. Baker, vol. II, SCM Press, London, 1967, p. 97.

13. Nu credem necesară prezentarea acestui epic în detaliu deoarece există la îndemînă două traduceri în limba română : *Gîndirea babiloniană în texte*, studiu introductiv Constantin Daniel, traducere din engleză, notițe introductive și note, Athanase Negoijă, Editura științifică și enciclopedică, Bibliotheca orientalis, București, 1975, p. 14—51. Din această traducere lipsește tablîja a 5-a. Victor Kernbach, *Mituri esențiale*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 23—39. Aici se găsește tradusă și tablîja a 5-a, nu din original, ci probabil din limba franceză : René Labat, André Caquot, M. Sznycer, M. Vieyra, *Les Religions du Proche-Orient Asiatique*. Textes babyloniens, ougaritiques, hittites, Paris, 1971. Autorul nu indică ce traducere a folosit.

14. Pentru detalii : Alexander Heidel, *The Babylonian Genesis*, p. 82 și urm.

Pentru clarificarea acestor puncte de comparație între cosmologia babiloniană și cea biblică, vom analiza câteva elemente care în cele din urmă vor elucida, credem, cât se poate de bine problema relației dintre aceste două cosmogonii.

Principiul creator.

Premiza principală a concepției biblice despre creație pornește de la dependența completă de Dumnezeu a ordinii empirice. În structura creației Dumnezeu, Yahve, este chipul central, atotputernic, a cărui voință unică stă la baza actului creator. Acest Dumnezeu creator intră în relație personală cu lumea creată prin lucrarea sa pronietoare. Strânsa legătură dintre creator și creatură imprimă întregii creații și un țel moral precis. Referatul biblic al creației nu ne spune nimic despre felul în care Dumnezeu a luat ființă. Întîlnim simpla afirmație că El era la începutul începuturilor. Chiar înainte de a descoperi modul de exprimare a veșniciei lui Dumnezeu, Sfînta Scriptură nu lasă să se înțeleagă că ar fi existat o clipă în care Dumnezeu nu a existat¹⁵.

Spre deosebire de Geneză, referatele cosmogonice babiloniene, în speță Enuma eliş, sînt preocupate, înainte de toate să redea modul în care au apărut zeii. Astfel epicul începe prin a prezenta o genealogie strictă a zeilor; de aici și ideea că Enuma eliş este în primul rînd un text teogonic și numai ca idee secundară cosmologic.

«Cînd sus cerul nu era (încă) numit,
 (Iar) jos pămîntul nu avea un nume,
 (Atunci) erau doar Apsu, primordialul, care îi va concepe pe toți (zeii)
 Și Mumu-Tiamat, care îi va naște pe toți (zeii),
 Unindu-și apele în una singură.
 Cînd pășunile nu crescuseră, iar ținuturile mlăștinoase nu se vedeau;
 Atunci cînd nici unul dintre zei nu fusese conceput,
 Fiind (încă) fără nume, iar destinul mehărăzit;
 În acel timp s-au născut zeii din sinul lor»¹⁶.

Imaginea începutului pe care ne-o prezintă Enuma eliş este clară. Nimic nu exista la început decît forțele haosului personificate în Apsu și Tiamat. Apsu reprezenta apele dulci și principiul masculin, iar Tiamat apele sărate ale mărilor și principiul feminin. Din unirea acestor două principii sau forțe primordiale încep să se nască primele perechi de zei: Lahmu-Lahamu, Anșar-Kișar etc. Șirul nașterilor culminează cu Marduk, cel care va deveni zeu suprem al Babilonului. Acest fenomen al nașterii zeilor din elementele primordiale, personificate ale naturii ne duce la concluzia că zeii babiloneni erau doar forțe naturale zeificate. Întrucît veșnică era doar materia universului, crearea în sine nu poate fi decît opera unui demiurg, care dă formă lumii dintr-o materie haotică, amorfă.

Evitînd să prezinte o teogonie, Vechiul Testament afirmă dependența necondiționată a întregii lumi empirice de Dumnezeu. Totodată se elimină și greșelile ce pot decurge din acordarea materiei universului a unui statut veșnic, independent de Dumnezeu, cum ar fi dualismul, care susține un al doilea principiu pe lângă Dumnezeu, și apoi panteismul, care identifică pe Dumnezeu cu lumea, transformîndu-l într-o putere

15. Cf. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 98—99.

16. *Enuma elish, The Babylonian Epic of Creation. Text Cuneiform*, text established by W. G. Lambert and copied out by Simon B. Parker, Oxford University Press, 1966, Tablet I, 1—9.

impersonală, puștind pretutindeni scăpînd totuși puterii de cuprindere a omului¹⁷. Spre deosebire de Enuma elîș, care angajează zeii în fluxul creațional, identificîndu-i cu diferite sfere ale lumii create, Vechiul Testament prezintă crearea ca pe un act al voinței libere a lui Dumnezeu. Astfel sînt înlăturate nu numai ideile creaționiste ale popoarelor învecinate și posibila înrudire cu ele, dar se afirmă, în același timp, autoritatea supremă a lui Dumnezeu, precum și taina oare învăluie puterea de neconcepțut a Creatorului. Chiar dacă în Geneză se vorbește de faptul că Dumnezeu a modelat pe om și apoi l-a însuflețit cu propria Sa suflare, că a făcut animalele și apoi pe femeie, prezentînd deci într-un mod simplist sau artizanal opera divină de creare, conceperea actului creator ca lucrare a Cuvîntului lui Dumnezeu reprezintă o transpunere pe plan transcendentă a noțiunii de creare, evitîndu-se orice nuanțe naturiste sau posibile înrudiri fizice ale lumii create cu Dumnezeu Creatorul. Referirea la puterea magică a lui Marduk, prin care el își arată superioritatea față de ceilalți zei, nu are nimic comun cu noțiunea de Cuvînt a lui Dumnezeu. În plus forțele magice ale lui Marduk nu sînt angajate în opera de creație, ci reprezintă doar un atu în plus pe care acesta îl avea față de ceilalți zei, fără însă a-l pune în vreo relație specială cu natura sau cu făptura creată. Yahve, în baza actului creator prin Cuvînt, rămîne într-o legătură tainică, de nepătruns cu lumea creată, dînd posibilitatea unei comuniuni spirituale cu El, în baza supunerii omului față de voia Sa. Punctul central al întregii existențe devine voința divină care îl confruntă pe om în relație personală, considerîndu-l vrednic de dialog¹⁸. Prin aceasta creația este inclusă, încă de la început, în acel proces spiritual în contextul căruia fiecare eveniment individual primește valoare din sensul general al universului, adică din istorie. Soarta fiecărei făpturi este descoperită în interacțiune cu voința divină, care nu numai că limitează dar și reînnoiește. Nu este deci un lucru de mirare că Geneza prezintă crearea ca începutul istoriei, istorie în care omul, prin meascultare, rupe legătura vieții veșnice cu Dumnezeu, în timp ce Dumnezeu, prin lucrarea Sa promițitoare, modelează cursul istoriei într-o varietate nesfîrșită de posibilități, pentru a-l readuce pe om la Sine¹⁹.

În Enuma elîș nu se poate vorbi de un principiu creator și aceasta pe motiv că întregul act creator este inclus în ciclul de devenire, de orînduire a materiei primordiale. Marduk, principalul zeu erou și creator, nu este un principiu paralel lumii empirice, el însuși fiind născut din părinți ai căror străbuni rămîn Apsu și Tiamat. Dimensiunea transcendentă lipsește deci în acest epic. Crearea în sine este o simplă modelare artizanală printr-o forță prezentă în sînul materiei, sau mai precis, cea mai bună progenitură a forțelor naturii. Totodată crearea nu este concepută ca act al voinței divine, ci ca rezultatul nefericit al unui conflict ce a izbucnit din pură mîndrie luciferică; neînțelegerea dintre Ea și Apsu și uciderea lui Apsu constituind cauza iminentei și inevitabilei teomahii care precede creației.

Tendința de exaltare a lui Marduk peste ceilalți zei este departe de a avea un caracter monoteist. Ridicarea lui Marduk la rangul de zeu suprem este o acțiune ce consună cu ridicarea Babilonului, al cărui zeu tutelat era, la un statut de supremație în regatul babilonian. În timp ce monoteismul, specific Genezei, este afirmarea unui

17. Cf. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 99.

18. Cf. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 100-101.

19. Cf. R. Hönigswald, *Erkenntnistheoretisches zur Schöpfungsgeschichte der Genesis*, 1932, p. 20 și urm.; Paul Humbert, *La relation de Genèse 1 et du Psaume 104 avec la liturgie du Nouvel - An israëlit*, în «Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse», 15-ème année, nos. 1-2, Janvier-April, 1935, p. 1-27; Sir James Frazer, *Etudes d'anthropologie biblique*, în *op. cit.*, p. 28-69.

singur Dumnezeu, în cazul lui Marduk asistăm doar la acordarea unui rang tutelar, de proeminență în conclavele zeităților babiloniene. Această poziție îi este acordată în urma unui examen valoric pe care Marduk îl trece în fața zeilor înainte de a începe lupta cu Tiamat²⁰.

Relația dintre lumea creată și Marduk nu este una de dependență, deoarece Marduk este o simplă cauză într-un proces cauzal extins în timp pînă la Apsu și Tiamat, strămoșii săi. Actul de modelare a lumii nu-l angajează într-o activitate pronie-toare. Odată terminată modelarea universului, Marduk se retrage în Esaggila, lăsînd sarcina slujirii zeilor dar și de construire a cetăților în seama omului²¹.

Prin urmare, în tradiția babiloniană, reprezentată de Enuma elîș, nu se poate vorbi de un Spirit divin independent de materie, căreia o transcende, ci, mai degrabă, de o zeificare a materiei cosmice preexistente, idee cu totul străină nu numai Genezei ci întreg Vechiului Testament.

Materia primordială și actul creator.

Epicul Enuma elîș începe prin a descrie starea confuză de completă nedeterminare care a existat la început, cînd din întreaga existență haotică se desprindeau doar două principii definite, Apsu și Tiamat, și din a căror împreunare iau naștere, rînd pe rînd, noi zeități; ceea ce indirect reprezintă însăși crearea universului. Procesul de creare este progresiv. De la starea nedeterminată, în care nici cerul și nici pămîntul nu aveau un nume (a nu avea nume în gîndirea babiloniană însemna a nu fi venit la existență ca entitate de sine stătătoare) se trece la un stadiu de relativă determinare, prin nașterea lui Lahmu și Lahamu. Am spus un stadiu de relativă determinare, întrucît această pereche de zei este foarte relativă în rol și semnificație. Asistăm în continuare la o activitate creatoare mai precisă prin nașterea lui Anșar și Kișar, respectiv stăpînii cerului și pămîntului. Nașterea acestora are loc înainte de conturarea funcțiilor lui Lahmu și Lahamu, și în cadrul unui proces evolutiv ontico-valoric, căci ei depășesc pe ceilalți zei care îi preced²². Aducerea la existență de noi zei și deci crearea universului continuă în cadrul unei evoluții valorice ascendente, culminînd cu Marduk, cel care în urma bătăliei cu Tiamat va modela universul²³.

Întreg procesul de creație este o simplă activitate legată de actul nașterii sau al formării din materia preexistentă a unor ființe sau entități care formează întreg ansamblul universului. De aici reiese că în Enuma elîș materia este considerată veșnică. Că babilonienii credeau în veșnicia materiei este afirmat și de istoricul Diodor Siculus, care a trăit în ultimul secol înainte de Hristos. El scria: «Caldeenii spun că substanța (physis) lumii este eternă (aidos) și că nu a avut nici un prim început și nici nu va suferi vreodată distrugere»²⁴.

În contrast cu această tradiție, Geneza susține crearea universului din nimic (ex nihilo). Chiar dacă această idee este considerată o expresie a gîndirii apusene,

20. *Tăblița IV*, 19 și urm.

21. *Enuma elîș*, *tăblița VI*; *Creation of Man by the Mother Goddess*, trad. de E. A. Speiser, în «Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament», ed. de James B. Pritchard, ed. a 2-a, Princeton University Press, 1955, p. 99 și urm.

22. *Enuma elîș*, *tăblița I*, 12.

23. S. H. Langdon, *The Mythology of All Races. Semitic*, vol. V, Archaeological Institute of America, Boston, 1931, p. 277-325.

24. Apud Heidelberg, *op. cit.*, p. 89.

ea fiind afirmată mai târziu în Vechiul Testament (2 Macabei 7, 28), semnificația ei teologică și psihologică este clară. Ea este menită să exprime ceea ce pentru Vechiul Testament este esențial, adică atotputernicia puterii și voinței Creatorului divin, care din nimic aduce la existență întregul univers. În plus, asocierea făcută între expresia ebraică *tehom* și cea babiloniană *tiamat*, în baza unei înrudiri semantice, ca fiind stări echivalente ale haosului primordial în care predomină apa, nu poate fi susținută ca fiind o influență a tradiției babiloniene asupra celei ebraice²⁵. Ideea unui haos primordial în care predomină apa nu este specific mesopotamiană²⁶. Egiptenii recunoșteau pe Nu (Nun), zeul apelor primordiale, ca izvor al tuturor lucrurilor²⁷; în Grecia antică existau mai multe opinii, printre care și aceea că Oceanul este descris ca părinte (genesis) al zeilor de către Homer²⁸, iar Thales și Anaximandru consideră apa ca fiind primul element. De altfel, însăși tradiția mesopotamiană are păreri împărțite cu privire la starea de început, ideea de haos ocupând un loc secundar față de celelalte tradiții. Astfel, în jurul anilor 2600 î.d.Hr. circula ideea că la început a existat pământul, acesta fiind materia primă din care a fost creat tot ceea ce există. Cam pe la anul 2000 î.d.Hr. apare credința că apa este elementul primordial al întregii existențe. Epicul Enuma eliš se înscrie în această tradiție; Apsu și Tiamat fiind personificări ale apelor dulci și sărate. Cea de a treia tradiție cosmologică întâlnită în jurul anilor 1700 î.d.Hr. propune timpul ca element prim din care decurg toate²⁹. Această lipsă de concordanță în idei și îmbrățișare de-a lungul veacurilor a unor tradiții total opuse dovedește incertitudinea în care pluteau mesopotamienii cu privire la starea primordială.

Tradiția ebraică propune neantul ca stare de început din care decurge, prin lucrarea atotputernică a lui Dumnezeu, întreaga existență³⁰.

Cît privește activitatea creatoare propriu-zisă, cele două tradiții sînt total opuse. În primul rînd, Epicul Enuma eliš este preocupat să dezvolte ideea unui conflict cosmogonic. Primele patru tăblițe se ocupă cu evenimentele ce preced lupta dintre Marduk și Tiamat, descriind totodată această teomahie. Activitatea creatoare este reluată în mai puțin de două tăblițe. Prin urmare ideea centrală nu este actul de modelare a materiei preexistente, adică de creare propriu-zisă, căci nu acest lucru interesează economia generală a Epicului, ci bătălia și, în cele din urmă, victoria lui Marduk asupra lui Tiamat și glorificarea acestuia ca răzbnător al zeilor.

НАПРЯЖУМА

După lupta crîncenă, dar de scurtă durată, Marduk taie în două hoitul lui Tiamat, o parte o ridică în sus formînd firmamentul, iar din restul modelează pămîntul. Separarea pămîntului și a cerului este o ideea întîlnită și în Geneză, fapt care a sugerat ideea unei paternități babiloniene. Să vedem însă dacă lucrurile stau tocmai așa.

În întreaga tradiție mesopotamiană, dar și în cea biblică, cerul este separat de pămînt; se întinde deasupra pămîntului. Fără îndoială că pentru a reda una și aceeași idee, concepută ca experiență vizibilă, era necesară o acțiune care să aibă același rezultat! Crearea cerului și a pămîntului prin separare este prezentă și în alte mitologii.

25. W. G. Lambert, *op. cit.*, p. 293.

26. *Idem, ibidem.*

27. H. Bonnet, *Reallexikon der ägyptischen Religionsgeschichte*, 1952, p. 535-536.

28. *Iliada* XIV, 201.

29. W. G. Lambert, *op. cit.*, p. 293.

30. Cf. Heidel, *op. cit.*, p. 97-101.

În mitologia egipteană Shu separă pe Nut, cerul, de Geb, pământ³¹. O lucrare asemănătoare este întâlnită și în mitologiile hitită, feniciană și orfică³².

Cei care susțin paternitatea babiloniană a acestei lucrări de separare a cerului de pământ se bazează pe ideea că aceasta ar fi rezultatul unui conflict. Ei sugerează acest lucru pornind de la textele din Isaia 51, 9—10; 27, 1; Psalm 89, 9—12; Iov 9, 13—14; 26, 12—13 în care consideră că ar exista reminiscențe ale unui mit al creației ce l-ar fi prezentat pe Dumnezeu după chipul lui Marduk, luptînd cu un monstru uriaș, înainte de a crea lumea.

Această teorie, susținută printre alții și de Hermann Gunkel³³ se bazează doar pe supoziții. În primul rînd, întreaga tradiție biblică nu a cunoscut un astfel de mit în care Dumnezeu să fie angajat într-o bătălie cosmică și aceasta pe motiv că nu găsim niciunde, încorporat în Vechiul Testament, un astfel de mit. În plus, chiar dacă, să zicem, ar fi cunoscut un mit de acest gen asemănător cu cel din Babilon, acesta, după cum se vede din Geneză I, unde ar trebui să fie plasat, nu a avut nici un impact asupra felului în care este prezentată aici crearea lumii. Ba mai mult, analiza lingvistică a textelor în cauză și a altor documente descoperite la Ras Shamra arată că acestea sînt mai mult aluzii poetice la adresa popoarelor ostile lui Yahve și poporului Său³⁴.

Dar și în cazul tradiției mesopotamiene situația nu este prea clară. Tiamat nu este prezentată în mod consecvent ca o personificare a haosului. Cîteodată ea este concepută ca un monstru uriaș, apoi ca o masă de apă, sau ca o femeie care înaintează împotriva lui Marduk însoțită de o masă de apă plină de tot felul de monștri³⁵. Pe baza acestei inconsecvențe de reprezentări, Lambert susține că Enuma eliš combină două tradiții deosebite. Faptul că tradițiile mai vechi din Mesopotamia nu vorbesc de un conflict cosmic, care rezultă în separarea cerului de pământ și că această idee apare mai tîrziu cu scopul de a-l preamări pe Marduk, îl face pe același autor să conchidă că această tradiție aparține dinastiei amrite care transformă Babilonul dintr-o cetate fără importanță în centru politic al unui mare imperiu³⁶. Așa sînd lucrurile, coincidența de idei prezentă în acest caz nu poate fi considerată ca un împrumut de origine babiloniană.

Ziua odihnei.

Atît Geneza cit și Enuma eliš menționează la sfîrșitul creației o perioadă de odihnă: «Astfel au fost săvîrșite cerurile și pămîntul și toată făptura lor. În ziua a șaptea Dumnezeu a săvîrșit lucrarea pe care o făcuse; și în ziua a șaptea s-a odihnit de toată lucrarea pe care o făcuse. Dumnezeu a binecuvîntat ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ziua a șaptea s-a odihnit de toată lucrarea lui, pe care o zidise și o făcuse» (Geneză 2, 1—3). Enuma eliš, în tăblița a 6-a, prezintă pe Ea și Marduk sfătuindu-se cu privire la «odihna zeilor». Pentru a le da posibilitatea să se odihnească,

31. R. T. Randle Clark, *Myth and Symbol in Ancient Egypt*, 1959, p. 48—50.

32. H. W. Haussig, editor, *Wörterbuch der Mythologie*, I. Abteilung, Teil I, p. 309—310; W. K. Guthrie, *Orpheus and Greek Religion*, ed. a 2-a, 1952, cap. IV.

33. *Schöpfung und Chaos in Urzeit und Endzeit*, Göttingen, 1895. Aceeași idee este susținută și de S. Langdon, *Le Poème sumérien du Paradis, du Déluge et de la chute de l'homme*, Paris, 1919.

34. Cf. Heidel, *op. cit.*, p. 102—114; W. S. Lambert, *op. cit.*, p. 294.

35. Cf. Heidel, *op. cit.*, p. 83—88; F. Jacoby, *Die fragmente der griechischen Historiker*, III C, 1958, p. 371—372.

36. *Op. cit.*, p. 295.

Marduk concepe crearea omului, act dus la îndeplinire de către Ea. O idee asemănătoare este întâlnită în Mitul Atrahasis³⁷, precum și într-un mit sumerian «Enki și Ninmah»³⁸. Aceste mituri vorbesc de faptul că zeii trebuiau să muncească pentru a-și câștiga existența zilnică. Ca răspuns la cererea lor insistentă a fost creat omul, a cărui datorie principală era să procure zeilor hrana și băutura zilnică necesară. Scopul creării omului fiind acela de a sluji zeilor, omul își îndeplinește această obligativitate punând în fața staturilor zeilor mâncare și băutură de cel puțin două ori pe zi. Ideea de odihnă a zeilor, implicită în miturile Atrahasis și Enki și Ninmah, devine explicită, așa cum am arătat, în *Enuma eliš*, care îi declară absolviți de obligația de a munci³⁹.

Dacă ideea de odihnă este prezentă în cele două texte, ebraic și babilonian, în cel babilonian nu se vorbește însă de ziua a șaptea ca zi de odihnă, zi consfințită ca atare de însuși Dumnezeu. S-a afirmat că noțiunea de *shabbath* ar fi identică cu cea babiloniană de *šappattu*. În realitate lucrurile stau altfel. În ebraică *shabbath* înseamnă sfârșitul săptămânii, iar cu referire la crearea punctul de încheiere și binecuvântare a acestei lucrări. În babiloniană, *šappattu* se referă la ziua a 15-a a lunii când se încheie ciclul lunar, ziua când luna se arată în întregime pe cer⁴⁰. Întrucât nici în sumeriană și nici în babiloniană nu s-a găsit o rădăcină pentru *šappattu* și deoarece termenul apare doar în jurul anului 1700 î.d.Hr., s-a sugerat că acesta ar fi de origine amorită, și că, atât babilonienii cât și evreii, l-au împrumutat de la amoriti⁴¹. Totodată s-a observat că în calendarul babilonian nu sînt indicate zile de odihnă⁴² așa cum este cazul în tradiția ebraică a Vechiului Testament.

× Comparînd *shabbath*-ul ebraic cu *šappattu*-l babilonian vom observa că primul nu este fixat în funcție de ciclul lunii și deci nu este legat de practica păgînă de adorare a astrelor. În același timp, *shabbath*-ul este o zi sacră, în timp ce corespondentul terminologic babilonian este o zi nefastă⁴³. *Shabbath*-ul este o zi aleasă prin voința Dumnezeului creator și implică în primul rînd abținerea pioasă de la orice activitate. Observarea acestei zile este o aducere aminte că Dumnezeu este și Domn al timpului și că nimic nu trebuie să stea în calea strădaniilor omului de a intra în comuniune cu El. Aspectul de bucurie legat de această zi amintește și de faptul că Dumnezeu este îndurător și iubitor.

Ciclul săptămînal ce culminează cu *shabbath*-ul, fie că este considerat ca instituție divină decurgînd din împărțirea perioadelor de creație, fie că reprezintă ieșirea din robia egipteană, are un caracter unic în contextul gândirii religioase din Răsăritul Apropiat, și aceasta în ciuda faptului că iudaismul de mai târziu transformă *shabbath*-ul

37. E. A. Speiser, în Pritchard, *op. cit.*, p. 104.

38. M. Lambert, în «*Revue d'assyriologie*», LX, 1961, p. 186–187; Samuel Noah Kramer, *Sumerian Mythology*, Harper Torchbooks, 1962, p. 70.

39. *iš-tu a-me-lu-ti ib-nu-u (il) e-a er-šu du-ul-lu ša ilu i-mi-du a-ša-a-šu*
«După ce a creat omenirea, Ea cel înțelept,
Slujirea și a zeilor i-a impus-o».
Enuma eliš, Tăblița VI, 35–36.

40. Pentru detalii asupra acestui termen: B. Landsberger, *Der kultische Kalender der Babylonier und Assyrer*, 1915, p. 131–135.

41. Lambert, *op. cit.*, p. 297.

42. B. Landsberger, *op. cit.*, p. 92 și urm.

43. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 132.

dintr-o zi a binecuvîntării, odihnei și bucuriei, într-o zi plină de restricții aspre și prohibiții.

Singura noțiune care ar putea fi considerată ca fiind comună celor două tradiții este deci ideea de odihnă, dar și aici trebuie să fim precauți deoarece ansamblul general al activității lui Yahve nu concepe odihna în sensul unei inactivități depline sau uitare a lumii cum este cazul cu tradiția babiloniană.

Cifra șapte.

O ultimă considerație în legătură cu cifra șapte. Referirea din Geneză la cele șapte zile ale creației a fost considerată ca fiind o influență a celor șapte tăblițe ale creației din *Epicul Enuma eliș*. Referitor la această problemă Alexander Heidel spunea: «a atribui zilelor creației din Geneză 1, 1 — 2, 3, faptul că Enuma eliș este compus din șapte tăblițe este ca și cum ai încerca să stabilești o relație între cei 12 fii ai lui Iacob și cele 12 luni ale anului»⁴⁴. În Geneză crearea are loc în primele șase zile, iar în a șaptea Dumnezeu se odihnește, în timp ce în *Enuma eliș* tăblițele II, III și aproape în întregime tăblițele I și IV nu fac nici o referire la creare. Tăblița V se ocupă de creare, iar odihna lui Marduk în compania zeilor începe cu prima parte a tăbliței VI și se extinde virtual și în întreaga tăbliță VII. Nu se poate vorbi în acest caz de o influență oricît am dori să facem acest lucru!

Nu putem nega și faptul că există anumite coincidențe de idei între concepția babiloniană și cea ebraică despre crearea lumii, cum ar fi: ieșirea pămîntului din apă; separarea pămîntului și a cerului; crearea lumii și rolul ei. Chiar la un nivel mai profund există o astfel de convergență. Enuma eliș propune ideea unui agent inteligent ca fiind creator al lumii împotriva haosului orb sau a unui impuls ce creează la voia întîmplării. Existența unui astfel de creator, investit cu autoritate divină, sugerează existența în Mesopotamia a unei credințe profunde în ceea ce privește menirea divină și vocația supremă a universului. Crearea omului din singele lui Kinu stabilește o coordonată fundamentală și un principiu călăuzitor în antropologia mesopotamiană, prin aceea că omul este dator să se definească în permanentă referire la autoritatea cerească printr-o slujire jertfelnică.

Totuși, după cum am arătat mai sus, este necesar să păstrăm în minte deosebirile fundamentale existente, care dau Genezei un caracter distinct nu numai în comparație cu Enuma eliș, ci și cu toate celelalte mituri ale creației din sfera gîndirii semite.

La baza acestor deosebiri se află ideea unui singur Dumnezeu creator care, în relație cu oamenii, se descoperă ca persoană spirituală independentă de natură. În același timp, Enuma eliș dezvăluie o concepție naturistă, în care zeitățile sînt fenomene naturale personificate, de aici și ideea că zeitățile panteonului babilonian nu sînt veșnice ci apar, rînd pe rînd, într-o înșiruire ciclică, din haosul primordial. Diversificarea fenomenelor naturii în zeități umbrește într-o măsură extrem de mare și posibilitatea credinței într-un creator unic. De aici credința că zeitatea creatoare este un demiurg ce modelează universul dintr-o substanță dată. Simplul act de creare din nimic și prin Cuvînt nu poate fi inclus în contextul general al epicului Enuma

44. *Op. cit.*, p. 128.

45. Cf. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 116—117.

eliș⁴⁵. Există în această doctrină o recunoaștere directă, nemijlocită a supremației naturii față de zei și a unui principiu organizator care coordonează toate legile naturale. De aceea și ideea unei reîntoarceri ciclice, dedusă din evoluția pe cer a astrelor, care determină țința și finalitatea tuturor evenimentelor, idee ce stă la baza epicului Enuma eliș; acesta fiind un text liturgic care celebrează reînnoirea anuală a supremației cosmice a lui Marduk și revenirea la viață a vegetației și naturii în genere⁴⁶. Conceptul de revenire la ceea ce a fost subminează în primul rând ideea de creație de novo și în al doilea rând, de creație în timp spre o țință eshatologică finală. Creația nu mai poate deveni un punct de început al evenimentelor istorice, chiar dacă cetatea Babilon și hegemonia concepută de Hammurabi au dus la conceperea acestui text ca imn epic al victoriei lui Marduk, zeul principal al acestei fortărețe⁴⁷.

✕ Ideea de împrumut nu mai poate fi susținută și aceasta mai ales că Geneza nu face nici un fel de aluzie la faptul că ar fi cunoscut mituri mesopotamiene dinaintea de anul 1500 î.d.Hr. Descrierea regatului lui Nimrod și apoi Turnul Babel sugerează o perioadă în care legendele au început să învâluiască vestita cetate Babilon. Până la Hammurabi (circa 1750 î.d.Hr.) Babilonul era un loc lipsit de importanță și obscur și pentru a deveni un centru al legendelor privind perioada de început a universului i-au trebuit, fără îndoială, cel puțin 100—200 de ani. Babilonul a putut să ajungă un astfel de centru abia în jurul anului 1200 î.d.Hr. Pe lângă aceasta, Vechiul Testament nu face niciunde referire la sumerieni, fapt care nu duce la ipoteza unei necunoașteri a tradiției babiloniene dinaintea de 1500 de către autorul sau autorii Genezei. Cît privește ideea unui împrumut, aceasta este foarte complexă. Se pare că tradițiile babiloniene au ajuns să circule printre evrei abia în perioada Amarna și într-o formă orală⁴⁸.

Privit în aceste contexte, istoric și teologic, referatul creației din Geneză și Epicul Enuma eliș reprezintă chintesența a două tradiții care s-au dezvoltat independent, dar care au ajuns la *coincidențe de idei* datorită unor afinități culturale și rasiale și a unei experiențe comun umane a lumii înconjurătoare.

În concluzie, elementele care dau un caracter unic concepției biblice despre creație lipsesc în întregime din tradițiile cosmologice ale celorlalte popoare păgine din Răsăritul Apropiat. Yahve, Dumnezeu creator se descoperă ca persoană eternă, suprem și atotputernic în relația Sa față de lume. Legătura indisolubilă dintre Dumnezeu și lume, ca urmare a actului creator ex nihilo, înlătură de la bun început posibilitatea unor interpretări mitice, panteiste sau deiste ale naturii. Întîlnim în Geneză afirmarea unei realități care este esențială și concepției creștine despre lume; afirmare normativă nu numai pentru Vechiul dar și pentru Noul Testament⁴⁹.

Lector REMUS RUS

46. René Labat, *Le Poème babylonien de la creation*, Paris, 1935, p. 59 și urm.

47. A. Weiser, *Glaube und Geschichte im Alten Testamentum*, 1931, p. 31 și urm.

48. Pentru detalii : W. G. Lambert, *op. cit.*, p. 300.

49. Cf. W. Eichrodt, *op. cit.*, p. 116—117; S. G. F. Brandon, *Creation Legends of the Ancient Near East*, ed. a 2-a, Hodder and Staughton, 1963, p. 66—117 și 118—157; Irineu Mihălcescu, *op. cit.*, p. 104—137.

ÎNĂRĂIREA DISCIPLINEI CLERULUI, POTRIVIT SF. CANOANE ȘI LEGUIRILOR ACTUALE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE*

În anul 1961, la Rhodos, prima Conferință panortodoxă a înserat, pe lista temelor destinate a fi examinate și aprobate de un viitor prosinod ortodox, și capitolul, trei în ordinea importanței, intitulat «Administrația și ordinea bisericească», în cadrul căruia la punctul B figurează subcapitolul «*Justiția bisericească și procedura penală bisericească*», cu subdiviziunile: a) *Organizarea Consistoriilor spirituale*, dacă se poate în mod uniform în întreaga Biserică Ortodoxă; b) *Alcătuirea*, dacă se poate, a unei proceduri penale bisericești identice; c) *Apelul (Recursul)*¹.

Amintesc, cu precădere, acest lucru binecunoscut de noi încă din anul menționat, întrucât pe linia acestor preocupări panortodoxe se înscrie și subiectul de față, care reprezintă un nou și bine venit prilej de meditație profundă și de a fi mereu la curent cu cerințele majore ale unei bune și fructuoase desfășurări a lucrării noastre preoțești, în special, și a vieții și activității Bisericii Ortodoxe Române, în general.

1. Viața exemplară și disciplinară, corespunzătoare demnității clericale, în lumina Sf. Scripturi și a Sf. Părinți.

«Preoția creștină, ca expresie și actualizare a preoției sfinte și universale a Mîntuitorului, este în esența ei aceeași «ieri, azi și în veci», trebuind să țină seamă astfel, în desfășurarea ei concretă, atît de substanța ei stabilă cît și de condițiile spiritului vremii. Preoția este condiția existenței și continuității Bisericii, stîlpul și puterea ei. În acest fel, preotul este unul din mădulele cele mai însemnate ale Bisericii. Toată viața religios-morală a credincioșilor este condiționată de activitatea preotului. Preotul este acela prin care credincioșii își înalță rugăciunile către Dumnezeu. În lucrarea lui se întîlnește deci Mîntuitorul Hristos cu credincioșii, harul divin cu năzuințele credincioșilor»².

Cuvintele Mîntuitorului adresate apostolilor săi: «Voi sînteți lumina lumii... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri» (Matei V, 14, 16) — rămîn peste veacuri pilduitoare și îndatoritoare, înțelegînd că «nu se poate închipui apostolat și preoție, fără deplină și riguroasă consecvență, fără potrivire între lucru și nume, între faptă și cuvînt, între preot și preoție, între om și chemare. Nici o îndeletnicire, nici o vrednicie, nici o slujire nu angajează și nu obligă ființa omului la conformitate între om și lucrarea sa, cît sacerdoțiul creștin»³.

Sf. Apostoli urmînd îndemnul și exemplul Divinului Învățător, cereau la rîndul lor același lucru. «Fiți împreună următori mie — scria Sf. Apostol Pavel corintenilor și filipenilor — și urmați-vă la cei ce umblă așa cum ne aveți pildă pe noi» (I Cor. IV, 16;

* Acest subiect a fost susținut de subsemnatul, ca temă a Conferinței administrative a clerului la 18 octombrie 1977, în cadrul Protoieriei a II-a Capitală.

1. Prof. N. Chișescu, *Note și impresii de la Conferința panortodoxă de la Rhodos*, în B.O.R., LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 875.

2. Pr. prof. Corneliu Sîrbu, *Preotul vremurilor noastre*, în B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 703.

3. Prof. Teodor M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, în S.T., IV (1952), nr. 3—4, p. 163—164.

XI, 1; — Filip. III, 17). «Pe preoții voștri sufletești îi rog — scria și Sf. Apostol Petru «celor ce trăiesc risipiți printre străini» — păstoriți turma lui Dumnezeu, care vi s-a încredințat, veghind asupra ei, nu cu silnicie, ci de bună voie, după Dumnezeu, nu pentru câștig urit, ci din dragoste. Nu ca stăpîni ai păstoritilor, ci pilde făcîndu-vă turmei» (I Petru I, 1; V, 1—3).

Sfinții Părinți abundă, de asemenea, în citate⁴, din care rezultă că «exemplul direct, viața ireproșabilă, neîntinată, de intensă radiație duhovnicească, constituie baza de diamant a prestigiului și autorității preotului, propovăduitor al cuvîntului și conducător în cele ale vieții religioase»⁵.

II. Disciplina clerului ortodox român, în cadrul noilor condiții de viață din zilele noastre.

Necesitatea unei discipline și trăiri corespunzătoare demnității clericale, după preceptele biblice și patristice, se observă și se cer cu seriozitate și în zilele noastre.

Interesele Bisericii și spiritul vremii noi din țara noastră cereau, în chip firesc, îndreptări și înnoiri în viața noastră religioasă. S-a urmărit și se urmărește să se facă din preoțime un factor activ și din misiunea ei o lucrare efectivă, cît mai utilă Bisericii și societății. Prin cursurile de îndrumare pastorală, prin revistele bisericești și teologice, prin conferințele de orientare și administrative preoțești, prin strunirea și stimularea corpului sacerdotal, prin chemarea și antrenarea lui continuă și în toată țara, la un apostolat social, s-a dat clerului ortodox român imboldul și exemplul a ceea ce trebuie să facă, pentru a-și spori și întări lucrul în slujba Bisericii și a neamului nostru românesc.

În lumina acestor noi coordonate ale vieții și lucrării preoțești din țara noastră, voi puncta, în continuare, aspectele principale sau mijloacele prin care clericul poate fi ajutat, în viața și pastorația sa, de a se conforma bunei rînduiei sau disciplinei bisericești.

Mai întîi, chipul preotului ortodox «pretinde o așezare lăuntrică, din care izvorăsc înfățișările lui în afară. Așezarea, sau forul lăuntric, se întemeiază pe credință, jertfelnicie și tărie în încercări». Ar părea fără înțeles spusa că un preot trebuie să fie credincios, dacă n-am ști că abaterile și cliatinările noastre preoțești se datoresc, în cea mai mare parte, îndepărtării de cercetarea Sf. Scripturi, de lecturile ziditoare de suflet, de meditație religioasă, de rugăciune și mai ales de deasa spovedanie la duhovnic. Fără aceste unelte duhovnicești, sufletul preotului se descumpănește. Cu ele preotul se află în puterea Duhului, care «sufală de unde voiește», se ridică deasupra tuturor încercărilor și răspunde, cu liniște, cumpătare, scumpete de cuvînt, înțelepciune și hotărîre, tuturor ispitirilor cugetului, șovăielilor voinței, amăgirilor sau atacurilor din lăuntru sau din afară. Dispune de ceea ce se cheamă echilibru sufletesc. Numai așa asemenea preot capătă însușirea de a se impune și jertfi pentru adevărurile fundamentale ale credinței sale, pröbind ființa lor în cele mai grele împrejurări. El liniștește pe credinciosul de toate zilele. Stîmpără șerpuirile lui sufletești. Cumpănește silniciile dintr-însul și întetește puterile sănătății monale. Lăuntru echilibrat

4. Pr. prof. Ene Braniște, «Preoții tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...» (Ps. 131, 9) — *Despre viața morală a preotului*, în G.B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 532—542.

5. Pr. prof. D. I. Belu, *Predica prin exemplul personal*, în B.O.R., LXXII (1954), nr. 5, p. 571.

al preotului mărturisește dumnezeiasca sa trimitere și înlesnește creștinului înția pipăire a credinței ⁶.

«La acțiunea de propovăduire prin fapte a virtuților și a modului creștin de viață, e obligată nu numai persoana preotului, ci e îndatorată să colaboreze întreaga sa familie, care se cuvine să fie model concret și viu de viață cu adevărat creștinească pentru toate familiile din parohie, constituind astfel un prețios auxiliar al preotului în strădaniile sale pentru înălțarea nivelului vieții religioase-morale din parohia sa» ⁷.

Preoția presupune și necesită vocație, adică chemare de la Dumnezeu și înclinație, moștenită de la natură, spre acest oficiu sfânt. Acest adevăr este confirmat biblic, în nenumărate locuri. Dar, este suficient dacă amintim doar pe cel mai exemplificativ: «Și nimeni nu-și ia singur cinstea pentru sine, ci chemat de Dumnezeu» (Evrei V, 4).

Vocația sau chemarea către preoție, însă, trebuie cultivată, întărită și dublată de o cultură bogată, temeinică și multilaterală, dobândită în școlile de învățămînt teologic și din lectură individuală permanentă. Astfel, că, deservenții zilelor noastre să aibă convingeri evanghelice curate și ferme, fiind bine pregătiți teologic — printr-o teologie deschisă, și în legătură vie cu cultura umană a vremii.

«Singular și deosebit în funcțiunea sa, ca misiune de om sfânt, preotul este legat în săvîrșirea ei de prezența, de adevărată și de conlucrarea credincioșilor și colaboratorilor săi...» ⁸.

«Tuturor colaboratorilor săi, aleși sau de drept, preotul le este dator cu stimă, dragoste și toată atenția sa părintească. Ei poartă pe umeri și pe conștiința lor o parte din sarcinile și răspunderile preotului, din grijile și greutățile slujirii lui. În ei, preotul cinstește nu numai ajutători și colaboratori la opera Bisericii, ci obștea credincioșilor, pe care ei o reprezintă. Organele parohiale, auxiliare preoției, susțin Biserica material și moral și sînt pentru preot un sprijin de tot folosul, dacă sînt conștiințioase și active. Preotul nu se poate mulțumi să le ceară colaborarea; el trebuie s-o și inițieze, orienteze, însuflețească prin prezența sa activă și stimulative în toate organele bisericesti auxiliare activității lui» ⁹.

Aceleași raporturi de înțelegere, respect, cinste și colaborare corectă trebuie să existe și între confracții slujitori, cunoscînd că, individual sau în colectiv, prin comportarea lor, ei sînt în atenția credincioșilor lor, ca exemple bune sau de dorit.

Pe de altă parte «preotul vremurilor noastre este chemat să desfășoare o pastorație în spiritul tradiției autentice ortodoxe, dînd o nouă strălucire preoției creștine. Ca atare, el trebuie să pilduiască — în fața păstoriților săi — împlinirea cu prisosință a sfintelor îndatoriri față de Biserică și față de patrie, bineștiind că țaria preoției creștine constă în fidelitate față de Mîntuitorul Hristos și față de popor. Numai cu această condiție își poate chema tot mai eficace păstoriții la împlinirea îndatoririlor creștinești cu îndatoririle cetățenești, la aprinderea duhului de jertfelnicie

6. I. P. S. Mitropolit Firmilian, *Preotul*, în «Mitropolia Olteniei», (1955), nr. 1-2, p. 6-7.

7. Pr. prof. Ene Braniște, *Preotul și preoția creștină în gîndirea și trăirea Prea Fericitului Patriarh Justinian*, în B.O.R., LXXVI (1958), nr. 5-6, p. 452.

8. Prof. Teodor M. Popescu, *Colaborării preotului*, în B.O.R., LXXIII (1955), nr. 7, p. 627.

9. *Ibidem*, p. 636.

pentru binele obșteșc, la muncă cinstită și harnică, la unirea tuturor spre tot lucrul bun și pașnică viețuire între toți oamenii»¹⁰.

Din cele prezentate pînă aici, putem concluziona: «Personalitate integrală, pătrunsă de sublimul misiunii sale, de spiritul jertfelnic pentru aproapele; caracter tare, înțeles, luminat, cu tact pastoral, comoară de adîncă evlavie, de părintească iubire și bunățate și de înflăcărată rivnă întru slujirea Mîntuitorului Hristos și a poporului dreptcredincios, pe care-i poartă în suflet — iată chipul preotului ortodox dorit astăzi»¹¹.

Dar, «misiunea preotească se strecoară printre două riscuri — de eroare și de păcat —, pe o corabie, pe o mare cu adîncimi necunoscute, cu un fund stîncos, printre colțuri periculoase. Unul este *formalismul*, căderea în rutină, îndeplinirea mecanică, formală a slujirii, ritualismul. Celălalt, este nepotrivirea dintre cuvîntul și fapta preotului, dezmințirea prediciei prin viața personală, trăirea în inderență morală sau chiar în păcatele lumii. Zicala populară: «să faci ce zice popa, nu ce face popa» nu este o scuză și o indulgență acordată preotului pentru slăbiciunile lui omenești, este mai degrabă, o judecată, o apreciere defavorabilă, care nu-l justifică și nu-l onorează»¹².

Este drept că, în mod obișnuit, se exagerează și se generalizează păcatele preoțești. Și acest lucru este alimentat uneori mai ales de unii sectanți, care din puținele pretexte ce au ei de a defăima clerul și Biserica, cele mai mult speculate sînt scăderile preotului, deși nici viața unora din conducătorii și predicatorii sectelor nu este mai presus de critică. Aceasta nu poate constitui, evident, un temel pentru justificarea scăderilor unora dintre preoții noștri. Din contră, recunoașterea și îndreptarea slăbiciunilor noastre, acolo unde există, este mult mai indicată decît critica pe care o putem face și noi altora.

«Greșelile și slăbiciunile sînt în adevăr omenești, generale și comune. Preotul este un om luat din lume... legat de timpul și de spațiul în care trăiește. El nu are fire de înger, este un om ca și ceilalți oameni supus ispitelor și primejdiilor morale și e conștient de neputința sa omenească». Totuși, «această disproporție între cerințele misiunii lui sacre și între puterile lui de om, trebuie să constituie imboldul, biciul care să lovească inima de om a preotului, pentru a-l ține continuu treaz, atent asupra sa, cu ochii și cu gîndul la sfințenie, la măreția, la răspunderea slujirii lui»¹³.

«Preotul nu poate trăi și sluji cu mască, sau travestit ca un actor. Dumnezeu nu poate fi mulțumit sau amăgit cu aparențe, cu forme, cu surrogate. El cunoaște, suportă și iartă slăbiciunile noastre, dar nu îngăduie prefăcătoria, subterfugiul, înșelăciunea». De aceea, cuvintele Mîntuitorului: «Iar celui ce va sminti pe unul din acești mici, care cred în mine, mai de folos i-ar fi ca să-și atîrne o piatră de moară de gît și să fie aruncat în adîncul mării» (Matei XVIII, 6) — «ar trebui să stea continuu în mintea clericului, ca un teribil memento»¹⁴.

«Sătui de vorbăria pioasă de pînă ieri, credincioșii de azi — la rîndul lor — așteaptă de la preot nu atît măiestrie în arta cuvîntărilor și cîntărilor religioase, cît mai ales pilda vie — nu întimplătoare, periodică, de zile mari, demonstrativă, ci

10. Pr. prof. Corneliu Sirbu, *op. cit.*, p. 709.

11. *Ibidem*, p. 708.

12. Prof. Teodor M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoțești*, p. 164, 165.

13. *Ibidem*, p. 167—168

14. *Ibidem*, p. 170, 171.

continuă, consecventă, de toată ziua, a unei vieți străină de trufie, asprime, nedreptate, lăcomie, trândăvie, asuprire și strălucind de bunătate, modestie, stăpânire de sine, spirit de jertfă, neastimpăr în a sluji pe alții, dreptate, dragoste»¹⁵.

III. Disciplina clerului, privită și rezolvată juridic bisericesc, potrivit Sf. Canoane și legiurilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române.

1. Organele juridico-bisericești și competența lor.

Pe plan juridic, greșelile și slăbiciunile preotului sau ale clerului, în general, sînt acțiuni de dezordine și indisciplină, care afectează starea de ordine, imperios necesară vieții și activității Bisericii.

Asigurarea și menținerea acestei stări de ordine în Biserică se obțin printr-o comportare disciplinară a membrilor ei, călăuzită și turmată în forme legale, în legi sau norme de conduită cu caracter moral, juridic și religios, corespunzătoare menirii și scopului său soteriologic. Nerespectarea sau omiterea acestor norme disciplinare atrag după sine corespondentele lor penale sau de sancționare juridico-bisericească.

Aceste norme ca și legiurile care le cuprind, s-au întemeiat întotdeauna pe Sf. Canoane, primul cod de legiuiri bisericești sau pe obiceiuri consacrate prin îndelunga folosire practică a lor.

Sarcina judecării și pronunțării sentințelor în cazurile de indisciplină revine organelor juridico-bisericești competente, reprezentante ale puterii sau autorității bisericești.

În Biserica primară și patristică, episcopii, ca urmași ai Sf. Apostoli, judecau, fie personal, fie de acord și în colaborare cu alți episcopi, cauzele bisericești ale membrilor ei, și îndeosebi ale clericilor. Sf. Canoane abundă cu astfel de exemple. De aceea, s-a impus principiul canonic că episcopul, deținător al plenitudinii puterii bisericești, este supremul judecător în Biserică. Cu timpul, însă, se constituie organe speciale, formate din membrii ierarhiei care exercită funcțiunea judecătorească în Biserică. Așa apar instanțele sau forurile de judecată, care se conturează ca organe colegiale distincte pentru judecarea și pedepsirea abaterilor mai grave, care tulburau starea de ordine și disciplina din viața și lucrarea Bisericii»¹⁶.

Astăzi, în Biserica Ortodoxă Română aceste foruri de judecată sînt cunoscute sub numele de instanțe disciplinare și de judecată. În organizarea instanțelor disciplinare bisericești, s-a aplicat principiul canonic al celor trei foruri sau trepte de judecată (can. 9 și 17 IV ec.). Enumerativ, acestea sînt: Consistoriul Disciplinar Protopopesco, Consistoriul Eparhial și Consistoriul Central Bisericesc. Iar cele de judecată sînt: Chiriarhul, adică episcopii eparhioți și Sfîntul Sinod.

Deosebirea, dintre aceste instanțe constă, formal, în faptul că hotărîrile celor dintîi devin executorii, numai prin aprobarea chiriarhilor, pe cînd hotărîrile celor din a doua categorie sînt executorii prin ele înseși (însele).

Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în coroborare cu Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, în funcțiune, cuprind și prevăd, în mod detaliat, condițiile și criteriile canonice și bisericești de organizare și funcționare a acestor instanțe,

15. Pr. prof. D. I. Belu, *op. cit.*, p. 582-583.

16. Nicodim Mîlaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 378.

ca de altfel, și cu privire la procedura de judecată și judecarea proceselor bisericești (art. 145—158 Statut și art. 53—244 din R.P.).

2. Infracțiunile bisericești și normele penale bisericești corespunzătoare, pentru întărirea disciplinei clerului.

A acțiunile disciplinare, pentru care sînt prevăzute normele penale bisericești corespunzătoare, sînt cunoscute sub numele general de infracțiuni bisericești, iar după natura și clasificarea lor actuală, ca abateri, adică cele de natura contravențiilor, și delicta, adică cele de natura delictelor propriu-zise și a crimelor.

Mijloacele de constrîngere folosite de Biserică nu sînt decît de aceeași natură cu ea, în nici un caz și sub nici un motiv de natură pur omenească. Și aceasta, pentru că scopul principal al folosirii pedepsei — de orice fel ar fi ea — este, potrivit principiului biblic (Iezech. XXXIII, 11; I Tim. II, 4; II Petru III, 9) și cel canonic (can. 12 I ec. și 102 VI ec.), un scop educativ, adică de îndreptare și reabilitare a vinovatului. Numai în cazuri extreme, cînd delictul, prin natura lui gravă, ar tulbura ordinea în Biserică și chiar viața Bisericii ar periclita-o și cînd cel care îl comite se dovedește înrăit în a-l săvîrși, Biserica recurge la pedeapsa cea mai grea, care îl așează definitiv în afară de comunitatea celorlalți, cum vom vedea.

După actuala împărțire a pedepselor bisericești ce se aplică infracțiunilor disciplinare, săvîrșite de clerici, acestea sînt: pedepse vremelnice și pedepse definitive.

În categoria pedepselor vremelnice intră cele care se aplică pentru abateri mai puțin grave — de natura contravențiilor —, iar în categoria celor definitive intră pedepsele prin care se sancționează abateri de gravitatea delictelor și a crimelor¹⁷.

Pe aceste norme penale bisericești s-a pus și trebuie să se pună o greutate deosebită, pentru că păstrarea și întărirea disciplinei clerului constituie nu numai un imperativ bisericesc, care decurge din aceste norme, ci deopotrivă și un imperativ social de cea mai mare importanță.

Cum respectivele norme penale bisericești cuprind, în afară de prevederi concrete, și o sumă de principii deosebit de importante pentru păstrarea și apărarea bunei rînduiri în viața și lucrarea bisericească, cunoașterea mai amănunțită și mai precisă a acestora, va fi de un folos evident pentru formarea și întărirea conștiinței canonice și bisericești a deservenților Bisericii, și ca atare, vom proceda la prezentarea lor sumară — așa cum rezultă ele din Sf. Canoane și legiuirile actuale ale Bisericii noastre¹⁸.

De altfel, acesta este capitolul esențial, prin excelență, al subiectului, cum o arată însuși titlul lui.

Pentru a face mai plăcută și mai interesantă urmărirea lor, vom înfățișa infracțiunile disciplinare și pedepsele bisericești corespunzătoare lor în trei categorii, raportate la: disciplina bisericească, în special, la săvîrșirea lucrărilor sacre și respectiv la datoriile generale sau de drept comun, care obligă pe orice creștin.

17. Pr. prof. Liviu Stan, *Tradiția pravilnică a Bisericii. Însemnătatea și folosul cunoașterii legilor după care se conduce Biserica*, în S.T., XII (1960), nr. 5—6, p. 358.

18. După edițiile:

— Dr. Nicodim Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, trad. rom. de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, în 2 vol. cu două părți fiecare, Arad, 1930—1936.

— *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, sub Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, 1948—1953, București, 1953.

a) *Infracțiuni privind în mod special disciplina bisericească.*

— *Neglijarea sau nerespectarea condițiilor canonice și bisericești cerute candidaților la preoție. Cel vinovat de această abatere este pasibil de pedeapsa canonică cu afurisirea, iar hirotonia săvârșită este declarată nulă (can. 76 ap., 4 I ec., 19 Ant., 49 Cart.; — art. 121, 129 St., art. 2 R.P.).*

În genere, după Sf. Canoane, *afurisirea sau excomunicarea este de trei feluri: afurisirea sau excomunicarea mică, care constă în oprirea de la primirea Sf. Împărtășanii; afurisirea sau excomunicarea mare, care constă în oprirea de a mai participa la orice slujbă și scoaterea (fizică) din Biserică. Ambele sint excomunicări obișnuite și se aplică credincioșilor laici, pentru că, a excomunica un sfințit slujitor înseamnă a-l lipsi pe acesta de Sf. Împărtășanie, ceea ce nu este posibil pentru un slujitor care săvârșește Sf. Liturghie. De aceea, numai cel de-al treilea fel de afurisire sau excomunicare se aplică în mod special clericilor, și numai lor, și această afurisire constă în suspendarea sau oprirea de la săvârșirea celor sfinte pe un anumit timp.*

Acest fel de afurisire se aplică de Sf. Canoane ori de câte ori este prevăzută ea ca pedeapsă individuală, dată clericilor inculpați, sau când este pomenită ca primă pedeapsă, alături de pedeapsa maximă aplicată aceluiași delicvenți, adică caterisirea. În primul caz se înscrie și abaterea pomenită mai sus. Când, însă, afurisirea este prevăzută în canoane, după pedeapsa caterisirii, sensul ei este unul din cele două atribuite credincioșilor laici, întrucât, după aplicarea pedepsei clericale maxime, caterisirea, clericul pedepsit este deja considerat în rîndul acestora și, în consecință, poate fi pedepsit și cu această pedeapsă, când circumstanțele delictului o cer.

Hirotonit în una din cele trei trepte ale ierarhiei bisericești sacramentale și numai pentru o singură parohie sau eparhie (can. 15 ap., 16 I ec., 6, 10 IV ec., 15 VII ec.), clericul este obligat să-și îplinească menirea sau funcția sa la locul încredințat lui. Cel căruia nu-i convine locul de muncă încredințat, și deși numit, preferă și merge în altă parohie sau eparhie este pasibil de pedeapsa cu «excluderea din serviciu pe un anumit timp», respectiv pînă atunci când va primi misiunea încredințată lui, pentru locul stabilit (can. 36 ap., 20 IV ec., 18 VI ec. și 17 Ant.).

În culpa nerespectării legalității bisericești se va găsi și episcopul care ar primi în eparhia sa pe acești deservenți nestatornici, și, în consecință, va fi și el sancționat cu aceeași pedeapsă (can. 20 IV ec.). Iar, în cazul în care deserventul împetricinat ar fi deja «afurisit», în sensul arătat mai sus, can. 17 ap. dispune să i se prelungească «afurisirea».

Se acordă clemență episcopului oare nu va fi primit de viitorii săi eparhioți, considerîndu-se vinovați de această situație deservenții subordonați, pe motiv că nu au pregătit și lămurit pe credincioșii eparhiei asupra canonicității alegerii și numirii noului episcop. De aceea, pedeapsa menționată o va suporta aceștia, iar nu episcopul (can. 36 ap. și 17 Ant.), căruia i se îngăduje să meargă în altă eparhie, cu condiția, însă, de a nu se amesteca în treburile acelei eparhii decît cu încuviințarea Chiriarhului ei (can. 18 Ant.). Altfel, va fi și el pasibil de aceeași pedeapsă sau chiar de pedeapsa «depunerii», în cazul cînd «s-ar ridica cu tulburare împotriva episcopului» locului (can. 18 Anc.).

De menționat că, pedeapsa cu «excluderea din serviciu pe un anumit timp» se ispășirea dintr-un început la sf. mînăstiri sau la catedrala episcopală, unde se cerea observarea strictă a regulilor mînăstirești, în Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, această pedeapsă este

notabilă cu «canonisirea la sf. minăstiri sau la catedrala episcopală, pînă la o lună de fiecare dată cu obligația de a lua parte activă la toate actele religioase» (art. 4, parag. A lit. e și art. 16).

— *Părăsirea cu de la sine putere a locului său de serviciu și îndeplinirea serviciilor preoțești în altă parohie, fără știrea și consimțămîntul autorității bisericești competente.* Clericii, care vor fi culpabili de acest delict disciplinar, săvîrșit fie din motive egoiste fie chiar și din motive binecuvîntate (can. 10 IV ec. și 11 Sard.), ca și cei care îi vor primi în condițiile acestea, vor fi penalizați, după ce mai întîi au fost admonestați sau dojeniți, cu pedeapsa «destituirii pentru totdeauna din locul de serviciu» (can. 12, 15, 16 ap.; 15, 16 I ec.; 5, 20 IV ec.; 31, 59 VI ec.; 10 VII ec.; 3 Ant. ș.a.).

Această pedeapsă canonică s-a contopit și înlocuit, între timp, cu pedeapsa «depunerii dreptului pentru totdeauna de a săvîrși vreo lucrare sacră, fără pierderea calității de preot, cu puțința de a fi întrebuințat în administrația bisericească», astfel că în legiuirile penale mai noi, ale Bisericii noastre, se prevede numai această din urmă (art. 4, parag. B, lit. c din R.P.).

Cînd delictul neascultării de autoritățile superioare bisericești va persista sau se va repeta, și pedeapsa va merge pînă la maximum de greutate, aplicîndu-se caracterisirea (can. 13 IV ec., 17 VI ec., 10 VII ec., 3 Ant., ș.a.; — art. 3 parag. B, lit. b și art. 19—20, 24 din R.P.).

Clericul atins de caterisire, pierde toate drepturile pe care le-a avut corespunzător treptei ierarhice sacramentale în care s-a găsit pînă la pedepsire (can. 3 Ant., 27 V.c.M.), precum și toate privilegiile pe care le avea ca cleric (can. 1 Ant.). Totodată numele lui se șterge din catalogul clericilor, în care fusese înscris cu ocazia hirotoniei (can. 17, 51, 63 ap.), și, astfel, în mod legal trece în rîndul mirenilor, și nu mai poate îndeplini nici un serviciu clerical (can. 21 VI ec.; 27, 28 Cart.; 8 Nic. al Const.).

Cu această pedeapsă vor fi pedepsiți și clericii care vor primi hirotonia în eparhie străină, de la episcopi aflați în aceeași culpă, și fără consimțămîntul Chiriarhului locului (can. 35 ap., 15 I ec., 2 II ec., 8 III ec., 5 IV ec., 13 Anc., 13, 22 Ant., 3 Sard., 48 Cart. ș.a.), întrucît acest drept îl au episcopii numai în cuprinsul eparhiei lor (can. 34 ap.), iar în afara eparhiei respective numai cînd împrejurările o cer și autoritatea bisericească competentă delegează pe un episcop sau mai mulți, în acest scop (can. 35 ap., 10, 13 Ant.).

Chiar și atunci cînd unui desertent i se va aprôba de superiorul său să meargă în altă parohie, acesta nu are voie să stea mai mult timp în acea parohie, decît i s-a fixat (can. 80 VI ec., 11, 16 Sard., 16 I—II Const.).

— *«Părăsirea parohiei, lie ca locuință, lie ca serviciu, șederea mai multă vreme afară din parohie, fără voia și fără știrea episcopului respectiv»* — este o altă abatere disciplinară, posibilă, pentru care un cleric vinovat de săvîrșirea ei, pe timp mai mult de 6 luni «să se înstrăineze desăvîrșit de cinstea și demnitatea» ce o are (can. 11, 12 Sard. și 16 I—II Const.), sau să fie destituit «după ce mai întîi cel în cauză va fi chemat la post, cu formă scrisă, sub luare de dovadă, sau în caz că nu se știe unde este cel plecat, după ce va fi expirat un termen de 30 zile de la publicarea postului vacant (art. 2 lit. e din R.P.).

— *«Săvîrșirea celor slinte într-o altă parohie sau biserică, fără aprobarea Chiriarhului sau consimțămîntul parohului locului»* — este, de asemenea, o abatere dis-

ciplinară, distinctă de celelalte, și prevăzută la art. 2 lit. d din Regulamentul de procedură bisericească. Cel găsit vinovat de această culpă va fi sancționat cu minimum pedeapsa dojenei și maximum pedeapsa transferării (art. 18 din R.P.). «*Administrarea Sf. Taine* (a Mărturisirii și a Sf. Împărțășanii), în caz de boală, într-o parohie străină, nu se poate imputa clericului ce a săvârșit-o» (art. 22 din același regulament), pe motiv că cei bolnavi, mai ales pe moarte, să nu fie lipsiți de merindea cea mai de pe urmă (can. 113 I ec., 6 Anc., 7 Cart., 73 V.c.M., 2, 5 Grig. de Nissa).

În ce privește transferarea, menționez că ea nu este prevăzută ca pedeapsă în Sf. Canoane, ci tocmai contrariu, ele interzic clericilor, în general, să se mute dintr-un loc în altul (can. 14, 15 ap., 15 I ec., 20 IV ec., 17 VI ec., 10 VII ec., 3, 21 Ant., 16 Sard.) — exceptându-se episcopii, doar atunci când acest lucru este hotărât de Sinod și numai pentru motive binecuvîntate (can. 14 ap., 5 IV ec., 16 Ant., 48 Cart.).

Această neconcordanță juridică în fixarea și folosirea transferării ca normă penală bisericească, ca și în alte cazuri de aplicare a unor pedepse ce se vor reliefa pe parcurs, nu diminuează canonicitatea legiuirilor penale bisericești mai noi.

Trebuie să ținem seama că «în genere, canonicitatea în Biserică nu se măsoară numai cu textul canoanelor, ci ea se apreciază și cu raportare la ideologia Bisericii, punându-se greutatea principală pe aceasta, respectiv pe adevărurile ei dogmatice și morale»¹⁹.

Deci, pentru «a se constata că o legiuire sau măsură legală adoptată în Biserică, este sau nu canonică, o raportăm întâi la învățătura dogmatică, apoi la normele morale ale Bisericii și tocmai la urmă și la textul canoanelor. Pentru că, în totalitatea lor, canoanele nu reprezintă un cod complet și desăvârșit și de aceea în textele lor nu se găsesc nici norme propriu-zise, nici principii care să poată fi aplicate la toate situațiile, în toate vremurile și la toate cazurile, pe când învățătura dogmatică și normele morale ale Bisericii cuprind principii și norme cu aplicare și valoare universală și permanentă pentru viața bisericească. Așa încît, în acestea din urmă găsim un îndrumător și un etalon absolut, pe cînd în textele canoanelor găsim doar un etalon relativ»²⁰.

Tot cu privire la transferare, s-a stabilit ca atunci cînd ea este dată ca pedeapsă disciplinară, «parohia care i se va da celui pedepsit, va fi de categoria inferioară celei de la care a fost transferat» (art. 48 din R.P.).

— «*Săvîrșirea, cu de la sine putere, a lucrărilor sînte de un cleric suspendat sau depus legal*» — este o acțiune disciplinară mai gravă, motiv pentru care este și considerată un delict disciplinar, iar sancțiunea prevăzută pentru inculpat merge de la transferare pînă la caterisire (art. 3 lit. a și art. 17 din R.P.). Cînd împriuinatul este deja caterisit și s-a făcut vinovat de acest delict, can. 28 ap. și 4 Ant. prevăd în continuare excomunicarea, care, de regulă, se aplică laicilor — așa cum am arătat.

— «*Executarea înainte de a li dobîndit aprobarea organelor superioare a acelor hotărîri ce trebuie să fie, în prealabil, aprobate de autoritățile superioare*» — se sancționează cu pedeapsa dojenei pînă la pedeapsa depunerii și caterisirii, avîndu-se în vedere «gravitatea faptului săvîrșit și conduita vinovatului pînă la darea hotărîrii» (art. 2 lit. c și art. 16 și 25 din R.P.).

— «*Fără a atinge îndatorirea preoților de a conlucra și la promovarea stării materiale a poporului, prin muncă cinstită și la organizarea vieții lui economice, le*

19. Pr. prof. Liviu Stan, *Tradiția pravilnică a Bisericii...*, p. 349.

20. *Ibidem*.

este oprit clericilor de a se îndeletnici cu afaceri incompatibile cu chemarea lor și care i-ar împiedica de la împlinirea cu succes a îndatoririlor misiunii lor». Contrainvenienții se pedepseau cu pedeapsa aplicată vinei neascultării de autorități, după gravitatea faptului, respectiv de la dojană duhovnicească pînă la caterisire (can. 6, 20, 81, 83 ap., 12 I ec., 9 III ec., 3, 7 IV ec., 10 VII ec., 16 Cart. ș.a.; — art. 3 lit. e, 16 și 30 din R.P.).

Se exceptează cazul cînd împrejurările cer ca un cleric să fie totuși în funcție civilă, dar și atunci clericul în cauză «va anunța Chiriarhul pentru aranjarea situației sale canonice» (art. 30 din R.P.).

— În aceeași culpă generală, de neascultare față de autoritățile bisericești superioare, se încadrează și vina clericului pentru *administrarea incorectă a bunurilor bisericești, însușirea sau întrebuițarea lor în alte scopuri*, străine de menirea lor (can. 38, 41 ap., 26, 33 Cart., 25 Ant., 15 Anc.; — art. 3 lit. t și art. 16 din R.P.).

— Tot ca neascultare de autoritățile superioare bisericești se consideră și se penalizează în consecință, abaterea disciplinară consemnată de can. 1 Ant., și anume: «serbarea Sf. Paști în afară de timpul fixat de Sinodul I ecumenic spre zăpăcirea credincioșilor și tulburarea Bisericii».

— Toate cazurile de abateri și delikte disciplinare, arătate pînă acum, reprezintă unul din felurile schismei în Biserică, adică «*nesupunerea și refuzul clericului de a asculta autoritatea bisericească legală, după ce i s-a atras atenția și a fost chemat la ordine, cu formă scrisă, prin aducerea la cunoștință și luare de dovadă*» — așa cum textual definește art. 13 din Reg. de proc. bis.

— Celălalt fel al schismei în Biserică, și mai grav, consistă în «*despărțirea de Biserică, pentru înțelegeri deosebite a unor norme de disciplină, morală și cult ale învățaturii Bisericii sau a unor anumite chestiuni ușor de împăcat*» (art. 3 lit. q și art. 12 din R.P.) — și se penalizează pînă la maximum de pedeapsă clericală, adică cu caterisirea (can. 31, 55, 56 ap., 5 Ant., 13, 14, 15 I—II Const., 6 Gang., 10, 11 Cart.), iar în caz de recidivă repetată, clericii caterisiți vor fi pedepsiți, în continuare, cu excomunicarea din Biserică, aplicată de obicei laicilor, în rîndul cărora au intrat, prin caterisire, și chiar cu anatematizarea lor, cînd circumstanțele delictului o cer (can. 11 Cart., 6, 7, 8 Gang.).

— Cea dintîi și cea mai de seamă îndatorire pe care o au deservenții Bisericii este, conform poruncii Mîntuitorului Iisus Hristos, *de a învăța pe credincioșii lor dreapta credință* (Matei XXVIII, 19), «pentru că, poporul cunoscînd cele bune și de dorit și cele nefolositoare și de lepădat, își va îndrepta viața spre mai bine și nu va fi prins de patima ignoranței» — ne încredințează, la rîndul său can. 19 VI ec. De aceea, neglijarea acestei îndatoriri atrage după sine sancționarea celor vinovați, de la pedeapsa afurisirii, în sensul precizat la început (can. 58 ap., 19 VI ec.), pînă la transferare (art. 27 din R.P.), și chiar caterisire, în caz de recidivă (can. 58 ap.).

— Normele penale bisericești prevăd și *situații de neglijare a funcțiunii preoțești sfîlnitoare*, cum ar fi cazul în care «*clericii împreună liturghisitori, săvîrșind Sf. Liturghie, nu s-ar împărtăși*, pentru care faptă se vor pedepsi cu «oprirea de la lucrarea celor sfinte pe timp de 1—3 luni și cu canonisire la Sf. Mînăstire», concesiile făcîndu-se numai atunci cînd vor exista motive binecuvîntate și mărturisite de împicinați (can. 58 ap.; — art. 41 alim. 3 din R.P.).

— Cu aceeași pedeapsă vor fi penalizați și preoții, din neglijarea sau comoditatea cărora, *va muri un copil nebotezat sau un bolnav neîmpărtășit* (art. 44 din R.P.).

— Sau, în conformitate cu art. 45 din același regulament, «clericul care va săvârși taina cununiei, fără a fi observat dacă bei ce o cer au îndeplinit prescripțiunile legii civile și bisericești, de se va dovedi că a făcut aceasta din neștiință sau neglijență, se va pedepsi cu pedeapsa dojaniei, iar dacă s-ar dovedi că a făcut-o în deplină cunoștință de cauză, se va pedepsi cu suspendare din serviciu pe timp determinat». În cazul în care va oficia o nouă căsătorie unei persoane despre care știe că este deja căsătorită, clericul respectiv va fi direct caterisit (can. 87, 93 VI ec., 46, 47, 80 V.c.M., etc.).

— Tot în legătură cu taina căsătoriei, art. 46 din același regulament, coroborat cu art. 90 lit. i din Statut, prevede sub pedeapsa transferării îndatorirea deserventului de a controla, la săvârșirea cununiei religioase de-a doua, și dovada desacerii «primei cununii religioase din partea autorităților bisericești». În practică, însă, această formalitate pare a fi depășită, întrucât nu se mai urmărește curent.

— Clericii sînt îndatorați, de asemenea, «să nu officieze taina cununiei, decît între ortodocși, asistați de nuni ortodocși», iar cu cei de alt cult numai după ce, înainte de căsătorie, și-au îndeplinit «formalitățile de trecere la Ortodoxie» sau în cazul «cînd au avut dezlegarea Chiriarhului». Pentru orice abatere de la aceste norme, cei în culpă se vor pedepsi «cu canonisire la Sf. Mînăstiri, pînă la transferare» (art. 47 R.P.).

— Tot neglijență în îndeplinirea misiunii sacerdotale se consideră și *stîntirea de biserică fără de sfinte moaște*, pentru care se prevede sancțiunea maximă — caterisirea (can. 7 VII ec.), ca și în situațiile, cînd deserventul «ar săvârși Sf. Liturghie, fără să facă Proscomidia» sau «ar săvârși Proscomidia și Sf. Liturghie, lăsînd intenționat sau din neglijență Sf. Taine nepotrivite» (art. 41 alin. 2 din R.P.).

— *Neglijarea sau neascultarea clericului de a purta costumul preoțesc* «atît în serviciu cît și în afară de serviciu», îl face pasibil de sancțiune începînd de la avertisment și dojană duhovnicească pînă la pedeapsa cu depunerea, în cazurile de recidivă (can. 27 VI ec., — art. 2 lit. a și art. 31, 32 din R.P.). Se exceptează împrejurările de forță majoră, cînd «episcopul poate da dispensă» (art. 31 alin. 1 din R.P.).

— *Apostazia sau lepădarea credinței* depline a Bisericii Ortodoxe, prin mărturisire publică sau privată, făcută cu viu grai sau în scris, și îmbrățișarea unei confesiuni religioase neortodoxe sau a altei religii sau chiar a ateismului — reprezintă un delict bisericesc grav, care atrage după sine pedeapsa maximă, caterisirea, cînd clericul delicvent îl săvârșește în mod liber și voit, sau pedeapsa depunerii, cînd acesta l-a comis din teamă sau «sub silă fizică» și a arătat pocăință sinceră și adîncă (can. 1, 2 Anc., 10 Petru al Alex. ș.a.; — art. 3, lit. o și art. 5—8 din R.P.).

— *Erezia* este, de asemenea, un delict bisericesc grav și constă, fie în «respingerea intenționată și îndărătnică a unei dogme fixată de Biserică», fie «în împărtășirea unei dogme eretice reprobata de Biserică» (can. 1 V.c.M., 6 II ec.; — art. 3 lit. p și art. 9—10 din R.P.). Sancționarea clericului inculpat se va face în raport de circumstanțele delictului, începînd de la avertisment și dojană arhierescă pînă la caterisirea lui (art. 11 din R.P.), după care, pentru recidivă, repetată, va putea fi și excomunicat, ca simplu laic, și chiar dat amatei (can. 1 II ec.).

În vederea stăvilirii acestui delict, Sf. Canoane prevăd și interzicerea categorică a comuniunii, în rugăciune a celorlalți deservenți cu delicvenții eretici, făcîndu-i, pe cei care calcă această normă canonică, pasibili de pedeapsa afurisirii, în sensul precizat (can. 45, 64 ap.), iar pe cei care «le va da voie a lucra ca clerici», de pedeapsa caterisirii (can. 45, 70 ap. și 11 VI ec.).

— *Impunerea cu sila a plății pentru orice slujbă religioasă*, un gen de «trafic cu darul spiritual», se sancționează, pentru prima dată, cu pedeapsa canonicării deserventului delicvent la minăstire sau la episcopie, pe timp de maxim o lună de zile (art. 23 din R.P.), iar în caz de recidivă, repetată, pînă la caterisire (can. 2 IV ec., 22, 23 VI ec., 4, 5, 19 VII ec.). Pentru cazuri mai grave de simonie Sf. Canoane prevăd ca, odată cu pedeapsa caterisirii delicventului, să i se aplice și pedeapsa afurisirii sau excomunicării, ce se aplică numai laicilor în cazuri grave de indisciplină (can. 29, 30 ap.).

— «Toată grija celui ce i s-a încredințat puterea pastorală, este de a întoarce oaia cea rătăcită și de a tămădui pe cea rănită de șarpe» — precum textual spune can. 102 VI ec. *Clericul care, dintr-un rigorism exagerat, va refuza mărturisirea celui «ce se întoarce de la păcat»*, dovedește lipsa conștiinței apostolice și nevrednicia sa preotească, disprețuind cuvintele Mântuitorului, că «pe cel ce vine la Mine, nu-l voi scoate afară» (Ioan VI, 37; — can. 53 Cart.), și «mare bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăiește» (Luca XV, 7). În consecință, unul ca acesta poate fi pedepsit direct cu Caterisirea (can. 52 ap.).

— În poziție delicventă se va găsi și *duhovnicul care va viola secretul Sf. Mărturisiri* (Spovedaniei), devenind prin săvîrșirea acestui act disciplinar prilej de sminteală și derută în rîndul credincioșilor și, în consecință, va fi sancționat cu pedeapsa depunerii (can. 132 Cart., 34 V.c.M.; 28 Nichifor Mărt.; — art. 28 din R.P.).

— Biserica a prețuit întotdeauna acțiunea de înfrînare a membrilor săi, cînd această înfrînare s-a făcut din motive sincere de credință și evlavie. Dar, în același timp, a condamnat și osîndit cu caterisirea pe acei deservenți, care, în mod repetat, «se abțin, în genere, sau în zilele de sărbătoare, de la cărnuri și de la vin» (can. 51, 53, 66 ap., 55 VI ec.), sau chiar «de la legumele ce sînt lingă cărnuri» (can. 14 Amc.), «nu pentru înfrînare, ci din scîrbă, uitînd că toate sînt foarte bune» și lăsate de Dumnezeu spre a fi folosite (can. 51, 53 ap.).

b) *Infracțiuni referitoare la regulile fundamentale de săvîrșire a lucrării sacre.*

— *Neglijarea sa întroducerea de schimbări și invoații în ritualul și cultul bisericesc* se sancționează: pentru prima oară cu dojană duhovnicească, dacă delicventul slujitor «va recunoaște că faptul a provenit din neștiință sau greșeală», pentru a doua oară «cu oprirea de la săvîrșirea celor sfînte și cu trimiterea lui spre pocăință la catedrala episcopală sau la minăstire, pe timp de 1—3 luni de zile», iar în cazuri de recidivă, repetată, cu transferare pînă la caterisirea lui (art. 14 și 27 din R. P.).

Dispozițiile canonice, însă, sînt mai categorice în judecarea și sancționarea acestui delict, prevăzînd pedeapsa caterisirii pentru cazuri concrete ca :

— denaturarea liturgică a pregătirii și săvîrșirii Sf. Euharistii, fie prin «a aduce altceva la altar decît oele rînduite de Domnul» la Cina cea de Taină (Matei XXVI, 26—28; Luca XXII, 17—20; can. 3, 4 ap., 28, 57, 99 VI ec.), fie prin «a aduce numai vin pe Sf. Masă, fără a-l amesteca cu apă» (can. 32 VI ec., 37, 103 Cart.);

— nerespectarea condițiilor de validitate a Tainei Sf. Botez: să se săvîrșească în numele Sf. Treimi, potrivit poruncii Mântuitorului (Matei XXVIII, 19), cu trei

afundări în apă, rostindu-se, concomitent, formula sacramentală — turnarea sau stropirea, în locul cufundării, acceptându-se numai în cazuri de forță majoră; boală și altele (can. 49 și 50 ap.); botezul valid nu se repetă (can. 47 ap.; 48 Cart.); el fiind «unul» ca și moartea și Învierea Domnului, pe care le închipuie (can. 1 Cart.); ereticii, însă, care nu s-au botezat în numele Sf. Treimi, vor fi botezați cu botezul «de după adevăr» (can. 46, 47, 68 ap., 7 II ec., 95 VI ec., 8 Laod., 1, V. c. M), iar celor botezați în numele Sf. Treimi, li se va administra numai Taina Ungerii cu Sf. Mir (can. 7 II ec., 9 VI ec., 7 Laod., 47, 57 Cart., 1 V.c.M.);

— nerespectarea condițiilor de validitate a Tainei hirotoniei: să fie administrată de episcopi cu succesiune apostolică și o singură dată pentru unul și același grad ierarhic sacramental (can. 68 ap., 18 Sand, 48 Cart.), cu excepția cazurilor când prima hirotonie a fost săvârșită de un episcop eretic (can. 68 ap., 8 I ec., 57 Cart.), sau de un episcop caterisit pentru erezie (Teodor Studitul, răsp. la întreb. 13) — în ambele cazuri hirotonia fiind socotită nulă.

c) Infracțiuni cu caracter general în viața socială

Este vorba de abaterile și delictele care se referă la datoriile de drept comun, ce obligă pe orice creștin, și pe care le grupăm astfel:

— Datorii față de obiectele și lucrările sfinte :

Îndeobște este cunoscut că biserica, ca locaș de cult creștin, nu poate fi destinată sau folosită la lucrări străine de menirea ei sacramentală. De aceea, *orice act de necuviință*, din partea deserventului, fie prin cuvinte, fie prin fapte, *față de casa lui Dumnezeu*, în general, sau *față de obiectele ei sfinte*, înțelegând însușirea lor spre folosință personală și străină de lucrarea sfințitoare, se pedepsește pentru prima dată cu dojană severă «care să-i amintească frica lui Dumnezeu și sfințenia locului și importanța chemării sale» sau cu «oprire de la săvârșirea lucrărilor sfinte pe un interval de timp mai mic și canon de pocăință, după natura greșelii». Repetarea greșelii atnagă după sine «suspendarea pe termen de 1—3 luni și canon de pocăință la episcopie sau minăstire, pentru instruire și îndreptare» și dacă clericul se va vâdi și a treia oară în aceeași greșală se va depune din treaptă (can. 72, 73 ap., 24 IV ec., 49, 97 VI ec., 13 VII ec., 10 I—II Const., 2 Chiril al Alex.; — art. 33 din R.P.).

Sperjurul sau *călcarea jurământului* depus în numele lui Dumnezeu sau în alt chip, este în general aspru condamnat. Greutatea acestui delict se stabilește în raport cu felul în care se depune (mai mult sau mai puțin sărbătorește), cu importanța chestiunii pentru care a depus jurământul (can. 82 V.c.M) și cu calitatea și poziția inculpatului în Biserică pentru clericii vinovați de acest delict se prevede pedeapsa maximă, caterisirea (can. 25 ap.; — art. 34 din R.P.) — «deoarece dacă acestui fel de preoți, găsiți în strîmbătate, li s-ar permite să slujească Dumnezeului dreptății afară de orice altceva, s-ar produce repulsie în fața credincioșilor»²¹.

— Datorii față de autoritatea de stat :

Pe tărîm social-politic, Biserica se conduce după norma biblică: «Tot sufletul să se supună stăpînirilor mai înalte, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu, și stăpînirile care sînt, de la Dumnezeu sînt rînduite. Așa că cel ce se împotrivese stăpînirii, se împotrivese rînduiei lui Dumnezeu, iar cei care se împotrivesc își vor lua osîndă... etc.» (Rom. XIII, 1—7). În consecință, și normele penale bisericești prevăd

21. Nicodim Mîlaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe Însoțite de comentarii*, vol. I, partea I, p. 224.

pentru acest delict, săvârșit eventual de vreun cleric, maximum de pedeapsă, caterisirea, chiar și numai pentru o insultă la adresa autorității de stat (can. 84 ap.), ca să nu mai pomenim de conspirații, trădarea intereselor statului etc. (can. I—IV ec., 34 VI ec.).

| — *Datorii față de semenii noștri :*

Nu este îngăduit clericului de a neglija drepturile legale ale subalternilor săi, la același loc de muncă. Ocrotirea celor neglijați în astfel de situații este asigurată de can. 59 ap., care, în același timp, sancționează, pe cei ce nesocotesc această datorie, cu privarea de poziția oficială și oprirea de la săvârșirea lucrărilor sfinte pe un timp anumit, iar în caz de recidivă chiar cu pedeapsa caterisirii lor.

Batjocorirea celor suferinzi de defecte corporale «se consideră ca transgresiune (inundare) față de cinul preotesc», și potrivit dispozițiilor can. 57 ap., cei vinovați de acest delict, cunoscut sub numele de *blasfemie*, sînt pasibili de pedeapsa afurisirii, ce se aplică numai clericilor.

Însușirea ascunsă sau *furtul* de bunuri bisericești sau în genere a oricărui bun obștesc, sub orice formă, se consideră un prejudiciu adus atât Bisericii, cît și societății, pentru care motiv, infractorii — de sînt clerici — vor fi sancționați cu aceeași pedeapsă, afurisirea, sau chiar cu pedeapsa caterisirii, cînd circumstanțele delictului o cer (can. 25, 72, 73 ap., 13 VII ec., 10 I—II Const. 6, 8 Grig. de Nissa ; — art. 3 lit. 7 și art. 29 și 35 din R.P.).

Pofta după camătă, un alt gen de furt sau cîștig ilicit, care dăunează vieții aproapei ce a fost împrumutat, este, de asemenea, condamnată și osîndită grav. Clericii vinovați, eventual, de acest delict vor fi pasibili de pedeapsă maximă, caterisirea (can. 44 ap., 17 I ec., 10 VI ec., 4 Laod. 16 Cart. ; — art. 3 lit. u, 35 din R.P.).

În virtutea puterii de a lega și dezlega «preotul lui Dumnezeu trebuie să povățuiască pe cel ce nu se supune legilor, prin învățături și sfaturi, oteodată însă și cu certuri bisericești, dar nici odată și sub nici un motiv să nu bată pe credincioșii ce păcătuiesc, ori pe necredincioșii care au făcut nedreptate» (can. 9 I—II Const.), cu intenție de a-i înfricoșa (can. 27 ap.). Dacă, totuși, slujitorul Sf. Altar va recurge la această măsură și bate pe cineva, fie direct sau intermediar, și cu atât mai rău «în biserică în timpul sf. slujbe», el este pasibil de osîndă atît după normele biblice (Matei V, 39 ; I Tim. III, 3 ; Tit. I, 7), cît și după normele canonice și penale bisericești în vigoare, care dispun pedeapsa lui de la dojană duhovnicească și pînă la pedeapsa caterisirii, dacă circumstanțele delictului o cer (can. 27 ap., 9 I—II Const. ; — art. 3 lit. v și art. 35, 36 din R.P.).

Delictul acesta poate duce uneori, chiar și involuntar, la ridicarea vieții celui alacat, și în astfel de situații vina va fi capitală. Sf. Canoane dispun expres pentru clericii vinovați de *omucidere* — fie că s-a făcut cu premeditare, aproape de premeditare sau involuntar (can. 22, 23 Anc., 8, 11, 54, 57 V.c.M., 5 Grig. de Nissa) să fie pedepsiți cu maximum de pedeapsă, adică cu caterisirea (can. 65 ap., 55 V.c.M.). Motivul exigenței canonice față de acest delict, consistă, după renumitul canonist sîrb Nicodim Milaș, în faptul că «aici circumstanța decisivă pentru persoanele sfințite este vărsarea de sînge omenesc fără a se lua în considerare împrejurarea și motivul, care au provocat vărsarea de sînge, și anume, din cauză că vărsarea de sînge omenesc este în coliziune expresă cu slujirea îndeplinită de preot și care slujbă mare ca punct

cardinal jertfa cea fără de sînge în Sf. Taină a Euharistiei»²². Normele penale bisericești mai noi și actuale sînt mai conciliante, pentru cazul în care clericii au săvîrșit acest delict din greșeală sau în legitimă apărare, prevăzînd ca pedeapsă «oprirea pentru totdeauna de la slujirea Sf. Liturghii, rămînînd numai cu drepturile și cinstea demnității de cleric, și puțînd îndeplini celelalte ierurgii, afară de Sf. Treime». În afară de această excepție, ca și Sf. Canoane, aplică clericului delictent pedeapsa caterisirii art. 3 lit. w, art. 35 din R.P.).

Pentru «calomnierea și acuzarea, neîntemeiată, de fapte necinstite» Sf. Canoane prevăd, de asemenea, pedeapsa caterisirii pentru clericii aflați în această culpă (can. 55, 56 ap., 21 IV ec., 9, 19, 128 Cart.), întrucît, după același canonist Nicodim Milaș, «ordinea este baza lucrurilor cerești și pămîntești, și dacă ordinea trebuie păzită pretutîndeni, cu atît mai virtos trebuie observată aceasta între persoanele care sînt în serviciul Bisericii»²³. În normele penale bisericești actuale sancțiunea este mai conciliantă, înconjurîndu-se de circumstanțele ușurătoare ale delictului, astfel că pedeapsa prevăzută pentru clericul delictent va fi oprirea de la săvîrșirea celor sfînte pe timp delimitat (art. 3 lit. i, 29, 82 R.P.).

— *Datorii față de familie* (în special):

În baza rînduieilor Sf. Scripturi (Matei XIX, 5—6; Marcu X, 5—9; Fapte XXI, 9; II Cor. XI, 2; Efes. V, 32; I Tim. III, 2—13; Tit. I, 5—6), ca și în baza tradiției timpurilor primare (Const. Apost. VI, 17), Biserica Ortodoxă îngăduie candidaților la preoție să încheie o singură căsătorie legitimă (can. 17 ap., 3, 26 VI ec., 12, 27 V.c.M.), și numai înainte de a se hirotonii. Orice abatere de la aceste norme canonice se penalizează direct cu pedeapsa caterisirii. În această situație canonică se găsesc și deservenții văduvi, care se recăsătoresc (can. 26 ap., 3, 6, 12, 13 VI ec., 11 Neocez; — art. 38 alin. I din R.P.). Este drept că prin can. 10 Ancira s-a îngăduit căsătoria diaconilor, și numai acestora, după hirotonie, dispoziție canonică pe care s-a întemeiat în mod tacit și excepțional, unele dispense date de autoritatea bisericească superioară, dar, este bine să se rețină, totuși, că această dispoziție canonică, aparte, a fost dată numai temporal și local, ea fiind ulterior abrogată de canonul 6 VI ecumenic.

Exigența normelor canonice cu privire la căsătorie se extinde și asupra situației în care clericii ar evita să trăiască cu soțiile lor «nu pentru înfrinare, ci din scîrbă, uitînd că bărbat și femeie a făcut Dumnezeu pe om». Cei vinovați vor fi pasibili de aceeași pedeapsă maximă, caterisirea (can. 51 ap.), ca și superiorii lor, care le-ar cere sau le-ar impune să săvîrșească acest delict (can. 13 VI ec.).

Pentru divorțul clericilor, introducî «din motiv de evlavie» sau din alte motive, afară de cel de adulter se prevede, pentru prima dată, pedeapsa afurisirii, adică «oprirea de la săvîrșirea tuturor serviciilor religioase pe timp limitat», respectiv «pînă cînd își refac căminul», și dacă vor stărui în despărțire vor fi depuși din treaptă sau caterisiți, ca unii care provoacă dezordine în viața socială, iar în rîndul credincioșilor smînteală (can. 5 ap., 13 VI ec., 2, 8 Neocez., 21, 62 Ioan Postnicul; — art. 38 alin. II din R.P.).

În cazul în care clericul va încheia o căsătorie ilegală, din neștiință, divorțul va fi îngăduit, dar neștiința în sine, ca motiv legal de divorț, este, în același timp, și o vină atribuită clericului, pentru care el va fi pasibil de pedeapsa depunerii din treaptă (can. 26 VI ec., 27 V.c.M.):

22. *Ibidem*, p. 284.

23. *Ibidem*, p. 271.

Și mai grav, pentru viața de familie a clericului, va fi atunci când acesta, din inițiativă personală, va călca castitatea sau sfințenia căsătoriei, căzînd în desfrâu sau curvie sau și mai greu în adulter, căci după explicarea Sf. Grigore de Nissa, la canonul său al 4-lea, «s-a deosebit prin împărțirea generală, ca desfrînarea să se numească împlinirea poftei, ceea ce se comite de cineva fără neîndreptățirea altuia, iar adulterul vătămarea și nedreptățirea celui străin» — deși pentru ambele delictे normale canonice prevăd aceeași pedeapsă, caterisirea, iar normele penale bisericești actuale, mai conciliante, numai pedeapsa depunerii (can. 25 ap., 2, 9 I ec., 4 II ec., 1, 9 Neocez., 3, 6, 18, 32 V.c.M.; — art. 3 lit. k și 1, art. 37 din R.P.).

Aceste două delictе, tulburătoare în viața de familie, sînt considerate și ca impedimente la hirotonia candidaților la preoție, și dacă ele nu s-au observat la timp, ci abia după săvîrșirea hirotoniei, autoritatea bisericească are dreptul să folosească aceeași măsură de constrîngere, aplicată pentru cazurile amintite mai sus (can. 61 ap., 2, 9 I ec., 1, 9 Neocez.).

În aceeași categorie de stricare a vieții morale, se încadrează și actul răpirii, un act violent și samavolnic ce pune în primejdie fecioria sau cinstea unei femei. Clericii care se vor face, eventual, vinovați de acest delict murdar, fie ca autori, coautori sau chiar numai complici, se pedepsesc direct cu maxima pedeapsă clericală, caterisirea (can. 27 IV ec., 92 VI ec.). Motivul exigenței acestei dispoziții canonice constă în explicația că «cel ce-și răpește femeie este cuprins de amor, care îl conduce la o astfel de faptă necinstită, dar cine colaborează sau promovează fapta cu mult mai puțin poate fi dezvinovățit, deoarece, nu există nici ceea ce l-ar îndemna la o astfel de faptă necinstită, afară de răutatea lui în urma căreia stă în ajutorul celui ce comite actul răpirii»²⁴.

— *Datorii față de sine însuși :*

Conștient de valoare și cerințele misiunii sale, sfințitul slujitor va trebui să evite întotdeauna ceea ce este străin de viața și lucrarea sa sfințitoare. Altfel, se va pierde în neantul plăcerilor sau dorințelor fără de margini. Un exemplu negativ, în acest sens, îl constituie dorința după cîștig necinstit, care îl va determina pe slujitorul Sf. Altar la practicarea *jocurilor de noroc* pe bani, sau la alte practici ilicite, ca vrăjitoria, descîntecele, ghicitoria ș.a. — fapte sau delictе disciplinare, pentru care normele canonice stabilesc «ori să înceteze, ori să se caterisească» (can. 42 ap., 50 VI ec., 36 Laod., 24 Anc., 72 V.c.M.), iar normele penale bisericești actuale, ca de obicei mai îngăduitoare, sancționarea în mod gradat, în funcție de circumstanțele lor, de la dojana duhovnicească pînă la caterisire (art. 3 lit. a, art. 42 din R.P.).

«Beția la clerici nu este numai păcat, ci și păcătuiesc împotriva sfințeniei, deoarece prin aceasta se înjosește însuși serviciul preoțesc, care la clericul beat și la cel ce înclină spre beție încetează de a fi un serviciu condus de rațiune»²⁵. De aceea slujitorul Sf. Altar care ar fi în stare de ebrietate în timpul săvîrșirii Sf. Liturghii, sau ar mîlca, bea sau fuma înainte de săvîrșirea acestei sf. slujbe, se pedepsește expres cu pedeapsa caterisirii (can. 42 ap.; — art. 41 alim. I din R.P.). Pentru celelalte cazuri de beție, clerici delicvenți se pedepsesc — în raport de circumstanțele delic-tului — cu canonicisirea la minăstire pe timp de 3 luni, cu oprirea sau fără oprirea de la săvîrșirea celor sfinte, pe timp determinat, cu suspendarea din post pînă la pocăință și îndreptare și chiar depunerea din treaptă (art. 3 lit. m, art. 39, 40 din R.P.).

24. *Ibidem*, vol. I, partea II, p. 256.

25. *Ibidem*, vol. I, partea I, p. 253.

De asemenea, «este oprit clericilor a vizita localurile publice de petrecere cu caracter nepotrivit cu calitatea de preot. Clericul care va contraveni acestei dispoziții, se va pedepsi pentru prima dată cu dojană arhierescă (art. 43 din R.P.), iar pentru cazuri repetate cu pedeapsa afurisirii, în sensul precizat pentru clerici (can. 54 ap., 9 VI ec., 40 Laod., 40 Cart.).

În sfârșit, *automutilarea sau castrarea* «care nu omoară voluptatea din rădăcină, ci numai instrumentul voluptății trupești»²⁶, a fost și este permanent condamnată de Biserică. Dispoziția canonică de a se oaterisi expres deservenții care ar fi vinovați de acest delict, este explicabilă din moment ce aceștia se fac ucigași cu propriul lor trup (can. 23 ap., 1 I ec.).

3. Prescripții juridice de procedură

În aplicarea normelor penale bisericești.

După această analiză sistematică a normelor de comportare disciplinară, cu corespondențele lor penale, cerute și pretinse de autoritatea bisericască membrilor săi, în cazul de față — clericilor, ar mai fi de audăugat câteva precizări, raportate la unele prescripții juridice de procedură în aplicarea normelor penale bisericești, amintite, prin respectarea cărora se va ajunge mai ușor și mai eficient la atingerea scopului urmărit de aceste norme penale, adică, și cum am mai arătat, la îndreptarea și reabilitarea celor penalizați și implicit la păstrarea și întărirea disciplinei clericale, necesare asigurării stării de ordine în viața și activitatea Bisericii noastre.

a) *Imparțialitatea instanței în aplicarea pedepsei bisericești.*

Cea dintâi prescripție juridică în aplicarea normelor penale bisericești este imparțialitatea instanței în procesul deserventului împlicinat, dictonul Mîntuitorului avînd valabilitate veșnică: «nu judecați după înfățișare, ci judecați dreaptă să faceți» (Ioan VII, 24). În acest sens vorbesc și dispun și Sf. Canoane: nimeni să nu fie pedepsit fără a se fi cercetat temeinic învinuirile ce i se aduc (can. 3, 6 Teofil al Alex.), sau fără a i se dovedi vinovăția (can. 133 Cart.), sau să abuzeze de dreptul de a judeca pe cei în subordine (can. 5 I ec., 15 Cart.).

b) *Observarea naturii și gravității infracțiunii disciplinare.*

Cea de-a doua prescripție juridică procedural-bisericască este observarea naturii și gravității infracțiunii, și numai în raport cu acestea să se fixeze pedeapsa, ca nu cumva să se producă o improporționalitate în represiune, și anume, abaterile disciplinare să fie pedepsite cu pedepse prea grele, iar delictelor disciplinare cu pedepse prea ușoare (can. 102 VI ec.). Aici intră și problema responsabilității egale a autorului principal cu coautorii și complicii săi la săvîrșirea infracțiunii. Ei merită să sufere aceeași pedeapsă (can. 29, 30 ap., 2, 27 IV ec., 22, 23, 92 VI ec. și Enciclica patriarh. Ghenadie).

c) *Împrejurările sau cauzele circumstanțiale.*

Autoritatea bisericască juridică va trebui să țină seama și de împrejurările sau cauzele circumstanțiale, care însoțesc săvîrșirea infracțiunii ca să procedeze corespunzător. Acolo, unde apar împrejurări cu efecte atenuante sau ușurătoare, acestea slăbesc imputabilitatea și implicit micșorează pedeapsa prevăzută pentru in-

26. *Ibidem*, p. 221.

fracțiunea săvârșită, și invers, cind infracțiunea este însoțită de cauze cu efecte agravante sporește responsabilitatea penală și implicit se mărește pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea comisă²⁷.

Care ar fi circumstanțele atenuante ?

Mănturisirea inculpatului de bună voie (can. 8 Grig. de Nissa, 61 V.c.M., 29, 30 Nichifor Mărt.; — art. 11 alin. II din R.P.); — străduința acestuia de a repara paguba produsă prin săvârșirea infracțiunii (can. 42 Anc., 38 V.c.M., 4 Grig. de Nissa), ca și viața sa exemplară pînă la comiterea ei (can. 5 Anc.; — art. 16 din R.P.). «Sînt și cauze psihologice, care, fie că acționează asupra factorului rațional adică asupra capacității omului de înțelegere sau de a pricepe, fie asupra factorului volițional, produc anumite anormalități psihologice, în timpul cărora se pot săvîrși infracțiuni nevoite (involuntar). Intre cele care influențează direct și special factorul rațional se află și neștiința sau ignoranța de fapt, care pune pe individ în situația de a săvîrși fapte contrarii legii penale și totuși să fie încredințat că ceea ce a săvîrșit este un fapt normal»²⁸. Efectul penal al acestei scuze legale este de scădere a culpabilității delicvenților, și el este observat întocmai și de instanța bisericească, care sancționează pe delicvenții săi, cu mai multă indulgență, pedepsele aplicate fiind mai blînde decît atunci cînd același delict s-ar săvîrși în cunoștință perfectă de cauză (can. 13 Teofil al Alex.; — art. 11 alin. II și art. 45 din R.P.).

Constrîngerea fizică îndreptată fie împotriva sănătății, integrității corporale sau vieții, prin loviri, răniri etc., fie împotriva averii (can. 6 Anc., 81, 82 V.c.M.) — este, de asemenea, o scuză atenuantă pentru persoana care a comis un delict sub influența ei (asupra factorului volițional), din moment ce starea emoțională l-a împins la săvîrșirea lui. Efectul penal bisericesc va fi deci, același (can. 10, I ec., 3, 4, 6 Anc., 81, 82 V.c.M., 2, 10, 14 Petre al Alex.; — art. 6 din R.P.). Nu același lucru se poate spune despre constrîngerea morală, căreia nu i s-a recunoscut niciodată de autoritatea bisericească caracterul de circumstanță atenuată (can. 6, 7 Petru al Alex.).

Ar mai fi și faptele justificative, determinate de cauze sociologico-juridice, cu legitimă apărare și executarea ordinului autorității legitime. Efectul lor penal bisericesc este de atenuare întrucîtva a culpabilității. Așa se explică, de ce în legiuirile penale bisericești mai noi și actuale, în cazul omuciderii săvîrșite de un cleric în legitimă apărare — cum am arătat la locul potrivit — în locul pedepsei maxime, ceteris paribus, se prevede o pedeapsă mai indulgentă, respectiv pedeapsa depunerii (art. 35 din R.P.).

Care ar fi circumstanțele agravante ?

Săvîrșirea intenționată a infracțiunii de către inculpat (can. 6 Anc. 81, 82 V.c.M.; art. 5, 14, 17, 18, 19 alin. IV, 23, 45 din R.P.); — lipsa căinței pentru săvîrșirea ei (can. 12 I ec., 102 VI ec., 3 Neocez., 3, 74 V.c.M.; — art. 11 alin III din R.P.); — infracțiunea săvîrșită este o urmare a concepției sale morale, în genere (can. 5 Anc.; — art. 16 R. P.); — prin fapta infracțională și urmările ei au produs vătămare, vieții generale bisericești, precum și primejdia corupției morale a altor membri ai Bisericii (can. 45, 55, 56 ap.); — inculpatul este o persoană, care, conform, situației sale în Biserică,

27. N. T. Buzea, *Principii de drept penal*, p. 431; I. G. Bureția, *Despre cauzele care apără de pedeapsă sau micșorează pedeapsa*, București, 1901, p. 18.

28. N. T. Buzea, *op. cit.*, p. 368.

trebuia să servească tuturor celorlalți ca model de virtute și ca icoană a exactei observări a legilor (can. 42, 43, 44 ap., 10 IV ec., 9 VI ec.); — cumulum de infracțiuni (can. 27 IV ec., 92 VI ec., ș.a.; — art. 19, 37 din R.P.); — recidiva (can. 12 I ec. 102 VI ec., 3 Neocez., 3, 74 V.c.M.; — art. 11 alin. III și V, art. 14 alin. II și III, art. 31 alin. III, art. 39 și 42 din R.P.).

d) *Sentința dată de o instanță bisericească are valoare și putere executorie în toată Biserica.*

Orice sentință bisericească dată de o instanță bisericească și rămasă definitivă are valoare și putere executorie în toată Biserica. Pentru a nu fi omisă sau neglijată această normă a competenței *ratione loci*, se practică obiceiul canonic-juridic potrivit căruia autoritatea juridică a unei eparhii va comunica, din oficiu sau la cerere, celorlalte eparhii acele sentințe date mai ales pentru delictele mai grave, precum și numele clericilor penalizați, ca astfel, în cazul în care s-ar refugia aceștia în cuprinsul vreunei eparhii străine, cu scopul de a se sustrage consecințelor penale ca și disciplinei în genere, să nu fie primiți și folosiți (can. 12, 13, 32 ap., 5 I ec., 13 Sard., 9, 105 Cart.; — art. 153—154 din Statut; art. 1, 19, 176, 221, 223 alin. IV și 239 din R.P.).

e) *Poate aplica instanța bisericească două pedepse pentru aceeași greșeală?*

De procedura penală bisericească ține și problema, controversală: este îndreptățită autoritatea bisericească să pronunțe două pedepse pentru aceeași greșeală (abatere sau delict disciplinar)?

În Sf. Canoane găsim dispoziții și pro și contra. Bunăoară can. 25 apostolic, a cărui dispoziție este preluată și de canoanele 3, 32, 51 V.c.M. și 46 Ioan Postnicul, stabilește categoric «nu vei pedepsi de două ori pentru aceeași greșală», aducând ca argument textul biblic de la Naum I, 9. În baza acestui temei canonic conjugat cu cel biblic s-a emis ipoteza juridică că autoritatea bisericească nu poate să pronunțe și să aplice două pedepse pentru aceeași infracțiune. Comparându-se însă sensul lingvistic și exegetic al textului original biblic cu textul canonului 25 apostolic, s-a constatat că dispoziția acestui canon este o interpretare mai largă și sub o formă puțin modificată a expresiei biblice «nu va pedepsi de două ori» (Naum I, 9), ce se referă numai la Dumnezeu. Iar, în ceea ce privește cuprinsul său, canonul 25 apostolic, nu statornicește o regulă generală când oprește pronunțarea a două pedepse pentru aceeași infracțiune, ci se referă numai la delictele pe care le menționează: desfrinare, spérjur și furt. Din alte dispoziții canonice rezultă clar și cert, că, în cazurile altor delictes mai grave ca: sacrilegiu, practicarea vrăjitoriei, descîntecelor, farmecelor, magiei, simoniei etc., autoritatea bisericească nu s-a reținut să pronunțe și să aplice două pedepse deodată, respectiv caterisirea și aafurisirea (can. 29, 30, 72 ap., 86 VI ec., 36 Laod.)²⁹. Acest principiu al pedepsei duble se prevede și se aplică și astăzi în Biserica Ortodoxă Română, ce-i drept, într-o formă evoluată și conciliară, în sensul că în locul caterisirii și afurisirii, se prescrie pedepsele cu «oprirea de la săvîrșirea celor sfînte pe timp limitat și canonisirea la mînăstire» (art. 11 alin. III, art. 14, 33 alin. II și art. 41, 44 din R.P.).

29. Dr. Gheorghe Cronț, *Este îndreptățită autoritatea bisericească să pronunțe două pedepse pentru aceeași abatere?* București, 1937, p. 3—11.

f) *Încetarea sau sistarea pedepsei bisericești.*

O altă chestiune cu caracter juridic procedural este și aceasta: dacă poate înceta sau sista o pedeapsă bisericească și în ce condiții sau împrejurări?

Pedeapsa încetează normal atunci cînd clericul sancționat s-a îndreptat, și, ca urmare, la cererea lui, Chiriarhul dispune aprobarea în acest sens, sau, în al doilea caz, după consumarea timpului fixat pentru executarea sentinței. Mai există și o altă cale excepțională prin care pedeapsa bisericească poate să înceteze și înainte de împlinirea termenului de executare și anume «prin iacomie, potrivit căreia autoritatea juridică bisericească poate înlătura obligativitatea anumitor legi sau sancțiuni, numai în împrejurări excepționale și pentru motive binecuvîntate. Ea se manifestă prin absoluțiune și grațiere — două genuri diferite de iertare juridică. Prin absoluțiune se nimicește delictul comis, iar delicventul cleric se eliberează de peapsă și de urmările delictului. Dreptul de absoluțiune îl are numai autoritatea juridică bisericească care a pronunțat sentința, iar delicventul e îndatorat să repare greșala sau dauna făcută (can. 32 ap., 7, 43 Cart.). Prin grațiere, care este un act de jurisdicție, se oprește executarea pedepsei de către clericul sancționat, repus în drepturile sale funcționale (can. 12 I ec., 16 IV ec., 102 VI ec., 2, 5, 7 Anc., 5 Ant.). «Deosebirea dintre absoluțiune și grațiere rezidă în faptul că pe cînd la absoluțiune se nimicește delictul, la grațiere clericul delicvent se eliberează numai de urmări, de aceea în caz de recidivă, la grațiere pedeapsa se reia în considerare, dar la absoluțiune se judecă numai cazul nou. Absoluțiunea este deci un act de disciplină normală, pe cînd grațierea este extraordinară»³⁰.

g) *Principiul prescripției infracțiunilor bisericești.*

Sf. Canoane nu statornicesc nici un termen de prescripție pentru abaterile sau delictele bisericești pe motiv că «de regulă generală, orice abatere, de la rînduielele Bisericii, constituie și un păcat și întrucît, nici un păcat nu se șterge numai prin curgerea vremii, urmează că în principiu abaterile supuse pedepselor bisericești n-ar trebuie să se prescrie prin trecerea timpului, așa cum nu se pot prescrie nici păcatele»³¹.

«Totuși, sub înfrîurirea Dreptului roman, Biserica a admis principiul prescripției abaterilor bisericești, consfințind acest principiu, nu prin canoane, ci prin Nomocanonul în XIV titluri»³².

Acest act de însușire a principiului prescripției abaterilor bisericești, este motivat la rîndul său tocmai pe seama deosebirii ce se poate face între urmările legale și urmările morale ale aceleiași infracțiuni. «Urmările legale ale unei abateri sînt de competența forului extern al Bisericii și, ca atare, Biserica poate admite înlăturarea acestor urmări și prin prescripție, întrucît canoanele nu se împotrivesc. În ceea ce privește însă urmările morale ale aceleiași abateri, acestea sînt de competența forului intern și firește nu se pot înlătura decît prin pocăință și ispășire. Deci, «prescripția abaterilor, în Dreptul bisericesc ortodox trebuie înțeleasă ca mijloc de stingere a

30. Pr. prof. dr. Valerian Șesan, *Curs de Drept bisericesc universal*, Cernăuți, 1942, p. 245.

31. *Ibidem* (litografiat), Cernăuți, 1936—1937, p. 442.

32. Gh. Cronț, *Prescripțiile în Dreptul bisericesc ortodox*, în *B.O.R.*, LVI (1938), nr. 1—4, p. 47.

acțiunilor penale, ca mijloc de înlăturare a urmărilor legale», în sensul că «după un anumit timp de la săvârșirea abaterilor, nu mai este admisă nici o anchetă și nici o acuzație publică pentru acea abatere — nu însă și ca mijloc de absolvire a păcatelor respective, în fața forului intern»³³.

În Biserica noastră, principiul prescripției infracțiunilor bisericești s-a introdus sub influența legislațiilor penale moderne, care prevăd și aplică regula termenelor scurte. Ca urmare, această regulă se observă și în Regulamentul nostru de procedură bisericească, în funcțiune, care la art. 243 și 244 prevede ca abaterile disciplinare să se prescrie în termen de 3 ani de la săvârșirea lor, iar delictele disciplinare în 5 ani de la săvârșirea și consumarea lor, dacă nu sînt delictे continue. De la această regulă se exceptează numai delictele ca: apostazia, erezia, schisma, omorul și recăsătoria preoților și diaconilor — avîndu-se în vedere, pe de o parte, gravitatea deosebită pe care o prezintă aceste delictе pentru disciplina și viața însăși a Bisericii, iar pe de altă parte, faptul că primele trei delictе «se săvîrșesc în continuare, nefiînd cu putință să se precizeze momentul încetării lor, de la care să poată începe termenul prescripției»³⁴. Pentru cazurile în care «vina este calificată și urmărită de legile penale și civile, prescripția operează potrivit acelor legi» (art. 29 și 244 din R.P.).

De menționat, însă, că «oricît ar fi de necesară ordinea și disciplinei bisericești, prescripția poate fi și păgubitoare prin faptul că poate fi pentru vinovați îndemn de a ascunde abaterile săvîrșite. Așteptînd să fie absolviți de abaterile lor numai prin trecerea timpului, vinovații nu sînt obligați să se gîndească la pocăință și îndreptare. De aceea, prescripția abaterilor bisericești ar trebui reglementată în așa fel încît să se stabilească deopotrivă de obligatorii și condiția trecerii unui timp anumit și condiția îndreptării vinovaților. Numai astfel prescripția abaterilor bisericești ar dobîndi deplin caracter creștin, păstrîndu-și funcțiunea ei juridică firească, dar avînd și funcțiune morală»³⁵.

IV. Considerații de încheiere.

Necesitatea și utilitatea normelor disciplinare, canonice și bisericești actuale, atît pentru Biserică, cît și pentru viața obștească, în genere, sau pentru buna rînduială din cuprinsul statului nostru, nu pot fi trase la îndoială, pentru că disciplina în orice sector de activitate obștească contribuie la întărirea disciplinei în viața obștei întregi.

Ca atare, pentru noi, cunoașterea și respectarea acestor norme disciplinare se impun cu strictețe, și nu numai a lor, ci și a legiuirilor care le cuprind sau le prevăd, respectiv a Sf. Canoane și a legiuirilor bisericești în funcțiune.

Totodată, și în aceeași măsură, se cer cunoscute și respectate legile statului nostru, nu numai ca o îndatorire cetățenească din partea noastră, ci și ca o urmare firească a unui obicei juridic de veacuri, și anume că «prin legile de cuprins juridic propriu-zis, tradiția canonică a Bisericii ancorează mereu în temporal, și, mai precis, în viața profană sau laică a statelor, osmoza dintre legiuirile juridice ale Bisericii

33. *Ibidem*, p. 47—48.

34. *Ibidem*, p. 51, 52.

35. *Ibidem*, p. 53.

și acelea ale societății civile, apare ca un proces firesc. Pe această cale, Biserica și-a însușit o parte din legile și principiile de drept ale statelor, cuprinzându-le și articulându-le în propria sa legislație. Ca urmare, Biserica a ajuns inevitabil în situația de a se conduce și după legi de Stat, nu numai după legi proprii»³⁶.

Verificați, vă rog, pe viu acest lucru, cercetînd cu de-amănuntul atât Sf. Canoane cît și legiurile noastre bisericești actuale.

Să nu uităm, de asemenea, că avem îndatorirea cetățenească de a fi și sprijinitori activi și loiali în cunoașterea și respectarea tuturor legilor statului de către toți cetățenii patriei noastre.

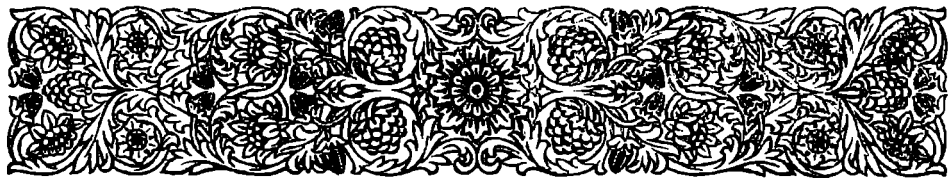
În sfîrșit, sintem clerici, deservenți ai Bisericii Ortodoxe Române, și cu sinceritate trebuie să recunoaștem că acest subiect ne privește în mod direct și în chip special, și în consecință, așteaptă de la noi un răspuns de angajare și lucrare disciplinară, pe care l-aș rezuma astfel — folosindu-mă de cuvintele regretatului pr. prof. Liviu Stan — «Disciplina muncii în toate domeniile de activitate și respectarea cu severitate a legalității, este ridicată în statul nostru la rangul unei îndatoriri cu caracter axiomatic. De aceea, întreaga lucrare a Bisericii și atitudinea deservenților ei trebuie să se încadreze în spiritul disciplinei și legalității, evitînd alternativa contrarie și dînd în permanență exemple pentru credincioși în această privință»³⁷.

Pr. ALEXANDRU — ARMAND MUNTEANU

36. Pr. prof. Liviu Stan, *Tradiția pravilnică a Bisericii...*, p. 340.

37. *Ibidem*, p. 356.

DOCUMENTARE

2050 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA PRIMULUI STAT DAC UNITAR, CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT SUB REGELE BUREBISTA

CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT CONDUS DE BUREBISTA

Reunirea sub o singură autoritate a principalelor grupări politice din Dacia de către Burebista, întemeind primul stat dac centralizat și independent, acum două mii cincizeci de ani, reprezintă momentul culminant din îndelungata istorie a geto-dacilor, ramura de nord a triburilor tracice, care locuiau toată regiunea carpato-dunăreană-balcanică și est-centrală europeană¹.

1. S-au folosit, îndeosebi, lucrările : *Izvoare privind istoria României*, I și II, Ed. Academiei Române, 1964, 1970 ; Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926 ; Idem, *Dacia. Civilizațiile antice din ținările carpato-danubiene*, Ed. a cincea revăzută și adnotată de R. Vulpe, București, 1972 ; C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, București, 1945 ; *Istoria României*, I, Ed. Academiei Române, 1960 ; D. Berciu, *De la Burebista la Decabal*, 1976 ; idem, *Burebista și tradiția statală*, în «Revista de istorie», tom. 33, nr. 6, 1980, p. 1027-1042 ; idem, *Aspecte ale etnogenezei poporului român*, în «Revista muzeelor și monumentelor», nr. 4-5, 1980, p. 3-16 ; Dumitru Berciu, Ioan Berciu, *Crearea sub regele Burebista a statului centralizat și independent al geto-dacilor*, în «Indrumător pastoral», IV, Alba Iulia, 1980, p. 17-20 ; Radu Vulpe, *Les getes de la rive gauche du Bas-Danube et les Romains*, în «Dacia», N.S., IV, 1960, p. 309-322 ; idem, *Getul Burebista - conducător al întregului neam geto-dac*, în «Studii și Comunicări», Pitești, 1968, p. 33-54 ; idem, *Le Gète Burëbista, chef de tous les Gëto-Daces*, în «Studia Thracologica», București, 1976, p. 59-61 ; idem, *Argedava*, în «Studia Thracologica», cit., p. 69-79 ; idem, *Décénée, conseiller intime de Burëbista*, în «Studia Thracologica», cit., p. 62-68 ; idem, *Deceneu, sfetnicul apropiat al lui Burebista*, în «Magazin istoric», 1970, nr. 6 (39), p. 60-65 ; Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, București, 1965 ; Idem, *Dacii*, București, 1972 ; Idem, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972 ; idem, *Procesul închegării statului dac sub conducerea lui Burebista*, în «Revista arhivelor», anul LVIII (1980), vol. XLIII, nr. 2, p. 163-167 ; idem, *Burëbista, roi des Daces*, în «Revue roumaine d'histoire», nr. 2, 5/1980, p. 149-159 ; Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, 1977 ; Idem, *Statul geto-dac*, București, 1977 ; idem, *Primul stat dac centralizat și independent*, în «Mitropolia Olteniei», anul XXX (1978), nr. 7-9, p. 514-527 ; idem, *Statul dac condus de Burebista*, în «Revista de istorie», tom. 32, 1979, nr. 7, p. 1215-1233 ; Alexandru Vulpe, *Puncte de vedere privind istoria Daciei preromane*, în «Revista de istorie», tom. 32, 1979, nr. 12, p. 2261-2284 ; A. Vulpe și E. Popescu, *Sur la culture des gëto-daces de la zone souscarpatique : La nécropole de Cepari*, în «Actele Congresului al II-lea de Tracologie», I, 1980, p. 259-265 ; Alexandru Vulpe, *Problèmes actuels de la protohistoire thrace*, în «Actele Congresului al II-lea de Tracologie», cit., p. 215-221 ; Emil Condrachi, *Burëbista, una grande figure du monde antique*, în «Revue roumaine», année XXXIV-e (1980), nr. 7-8, p. 37-46 ; Mihai

La cumpăna dintre mileniiile III și II î.e.n. se constituieră neamurile tracice, individualizându-se din masa indo-europenilor. În urma dezvoltării și răspîndirii metalurgiei bronzului, a progresului agriculturii primitive și a creșterii animalelor, tracii din regiunea carpato-dunăreană și balcanică au creat o cultură materială și spirituală de un înalt nivel, cu ecou și în poemele homerice. Vatra acestei civilizații se află în Carpați și la Dunăre. În perioada de după anul 2000 î.e.n. și pînă spre anul 1200 î.e.n. în această regiune au înflorit culturi importante, cunoscute arheologic după localitățile unde au fost descoperite.

Reconstituire portretică din zilele noastre

Din epoca bronzului timpuriu (cca. 2000—1800 î.e.n.) se cunosc culturile *Gliina-Schneckenberg* și *Periam*. Din epoca bronzului mijlociu (cca. 1800—1300 î.e.n.) avem culturile: *Tei*, *Monteoru*, *Costișa*, *Verbicioara*, *Girfa Mare* și *Cruceni*, *Pecica*, *Wietenberg-Sighișoara*, *Otmani*. Din epoca bronzului târziu (cca. 1300—1150 î.e.n.) sînt

Gramatopol, *La politique balkanique de Burebista*, in «Revue Roumaine», cit., p. 47—55; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1975; M. Chițescu, *Les débuts de la formation étatique de Burebista d'après les données numismatiques*, in «Dacia», 19, 1975, p. 249—254; Octavian Iliescu, *Questions d'iconographie monétaire géto-dace: origines et signification de l'effigie à double face*, in «Revue roumaine d'histoire», cit., p. 161—172; Mihail Macrea, *De la Burebista la Dacia postromană*, Cluj-Napoca, 1978; Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978; Mircea Eliade, *De Zalmoxis a Gengis-Khan*, Paris, 1970, p. 13—50; Petre Alexandrescu, *Zalmoxis și religia geto-dacilor*, in «Transilvania», nr. 6, 1980, p. 45—47.

Cultura Nouă (după o suburbie a orașului Brașov, unde s-au găsit mai multe morminte de inhumație), *Coslogeni* (Ialomița), *Suciu de Sus* (Maramureș).

Aria de răspândire a acestor culturi depășesc hotarele actuale ale României, dar toate la un loc, formează blocul etnic, cultural și lingvistic nord-tracic, care acoperă în întregime vatra Daciei străvechi, preromane. Dunărea, Carpații și litoralul vestic al Pontului Euxin (Marea Neagră), unitatea reliefului, au cimentat și unitatea etnico-culturală nord-tracică.

Produsele atelierelor metalurgice circulau în întreaga arie tracică, atât de vastă, ajungând pînă și spre centrul și nordul Europei. Obiectele de bronz legate de agricultură, în special seceri, ieșite din atelierele Transilvaniei, se găseau în fruntea producției metalurgice a bronzului din Europa acelor timpuri. Popoarele de agricultori ale neoliticului de aici pot fi cuprinse în noțiunea de «pretraci»; cele din mileniul al III-lea și cea mai mare parte a primei jumătăți a mileniului al II-lea, respectiv din epoca bronzului noțiunea de «traci străvechi», iar locuitorii spațiului carpato-dunărean de la sfîrșitul epocii bronzului pînă la Hallstattul mijlociu, cca. sec. XIV—VIII î.e.n., în denumirea de «geto-daci vechi». Începînd cu sec. VII î.e.n. se poate vorbi despre *geto-daci*, respectiv de geții de la Dunărea de Jos în accepțiunea largă a cuvîntului, din secolul al VII-lea, pînă în secolul I î.e.n. și de dacii din Transilvania, Crișana și Banat, chiar și pentru vremurile de dinaintea sfîrșitului secolului al II-lea î.e.n., de cînd datează cele mai vechi mențiuni despre daci.

După 1200 î.e.n. se trece treptat pe teritoriul vechii Dacii la epoca fierului, prima epocă numită *Hallstatt* (cca 1150 — mijlocul sec. V î.e.n.) și epoca a doua numită *Latène* (mijlocul sec. V î.e.n. — 100 e.n.). Procesul de trecere s-a petrecut fără nici un fel de întrerupere, dovedind o continuitate materială și spirituală. Tracii primei epoci a fierului locuiau aceeași vastă arie geografică, pe care se dezvoltaseră și înaintașii lor direcți, din epoca bronzului. Prin secolele VII—VI î.e.n. se și cristalizase o mare unitate, nord-tracică, cunoscută arheologic sub denumirea de cultura *Basarabi* (localitate din jud. Dolj). Creatorii acestei civilizații locuiau o mare arie geografică de la nord de Balcani (Stara Planina) pînă în Carpații nordici și de la Tyras (Nistru) și litoralul vestic al Mării Negre pînă spre Dunărea de mijloc și nord-estul Serbiei vechi. Această civilizație se integra în marea unitate etno-culturală tracică, ce a constituit temelia unitară pe care se vor ridica geto-dacii, ca ramură nordică a marelui neam al tracilor. În anul 514 î.e.n., cînd Darius I, regele persilor, a întreprins marea expediție împotriva scitilor, trecînd în peninsula Balcanică și înaintînd spre Dunăre, singurii dintre traci care s-au opus cu armele au fost geții, pe care istoricul grec Herodot în sec. V, î.e.n. (*Istorie*, IV, 93 și urm.) îi numea «cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci». Pentru prima dată apar acum geto-dacii în istorie ca luptători pentru libertate și independență, ceea ce dovedește că ei dispuneau de o puternică organizație politico-militară, care va fi trebuit să fi avut premise și mai vechi.

În secolul al IV-lea î.e.n. geții sînt din nou menționați în izvoarele istorice cu prilejul expediției lui Filip II al Macedoniei, în î.e.n., la gurile Dunării, împotriva scitilor, cînd este amintit un rege-basileu la Istru (Dunăre) — «*rex Istriarorum*». Cam în aceeași vreme apar și primele monede getice cu efigia Moskon, o căpetenie a unei formațiuni, social-politice locale. O asemenea uniune tribală getică poate fi localizată în regiunea nord-dobrogeană ca și în aceea a amonimului «rege al Istrienilor». În anul 335 î.e.n., cînd Alexandru Macedon trece într-o noapte Dunărea, poate pe la Zimnicea, geții îi opun o puternică armată de 10.000 de pedestri și 4000 de călăreți, dovedind o numeroasă populație organizată. Această forță de coeziune a geților o întîlnim și spre sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul secolului III î.e.n., cînd în

fruntea unei puternice uniuni tribale locale se afla Dromichaites, care a învins pe Lysimach și l-a făcut prizonier. Reții geților, Zalmodegikos (sec. III î.e.n.), Rhemaxos (200 î.e.n.), menționați în izvoarele epigrafice de la Histria apar ca protectorii cetăților grecești de pe litoral: Histria, Tomis și Callatis. Pe la 200 î.e.n. este amintit de izvoarele istorice și un rege al dacilor, Oroles, care luptă cu bastami germanici ce se instalaseră în părțile de răsărit ale Daciei.

Se cunoaște că geții și dacii constituiau unul și același popor de origine tracică și vorbeau limba dialectal tracică. Trogus Pompeius precizează că «dacii sînt de același neam cu geții», iar Pliniu cel Bătrîn vorbea de geți «pe care romanii îi numesc daci». Geograful Strabon spune că «dacii vorbesc aceeași limbă ca și geții». Numirea de *daci* o întâlnim mai întîi la Iulius Caesar, iar pe aceea de *Dacia* o avem de la Tacit și Agrippa. Dacii locuiau în zona intracarpatică și de vest a Daciei preromane. De la geograful Strabon avem mențiunea că «Geții sînt cei care se întind spre Pont și spre răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și spre izvoarele Istrului». Autorii de limbă greacă îi numeau *geți*, iar cei de limbă latină *daci*. Geto-dacii formau o unitate etnică și lingvistică, legați de Dunăre, de Pont și de Carpați. Acestei entități etnice și lingvistice îi corespundea o entitate de civilizație materială și spirituală, cristalizată deja înainte de Burebista. Descoperirile arheologice făcute, în special după al doilea război mondial, au conturat și documentat aria civilizației geto-dace și nucleul ei de concentrare în Carpați și pe Dunăre, cu sectoare de jur împrejur, pînă departe în cele patru puncte cardinale. Cercetările făcute în Dobrogea și în Bulgaria între Stara Planina, Dunăre și Mare, arată că pînă la cucerirea romană, în primele decenii ale erei noastre, acolo au locuit traco-geții și ei au fost repede cuprinși în procesul romanizării. Cercetările efectuate de arheologii sovietici între Prut și Nistru au descoperit numeroase așezări getice din sec. IV—III î.e.n. și din secolele următoare, dintre care unele se află și la răsărit de Nistru. Cercetările efectuate în ultimii 30 de ani de către arheologii bulgari, jugoslavi, unguri și cehoslovaci dovedesc prezența geto-dacilor pînă pe versantul nordic al Balcanilor, pînă în Slovacia de sud-est, la Dunărea de mijloc și pînă în Carpații Păduroși. Creatorii civilizației geto-dace din nord-estul Daciei protoistorice au fost Costobocii, purtătorii culturii Lipița. Conținutul acestei civilizații este specific dacic, cum rezultă din ceramică, din rit și ritualuri și din toate elementele ei componente. Dovadă a integrării culturii Lipița în marea unitate etno-culturală geto-dacică este sanctuarul circular cu coloane de lemn de la Dolinean de pe Nistrul mijlociu, identic ca formă cu cele de la Sermizegetusa, Fețele Albe, Pecica-Arad și Barboși-Galați. Restul Moldovei istorice a fost acoperită de cultura Carpilor, de aceeași etnicitate dacică și componentă a unității lumii geto-dace și a procesului unitar al etnogenezei poporului român.

Datele arheologice privind realități din prima vîrstă a fierului aduc dovezi că încă de la începutul mileniului I î.e.n. exista o pronunțată tendință de stratificare în pătura luptătorilor. Începînd însă din secolul al V-lea î.e.n. se poate vorbi de o aristocrație militară în toată puterea cuvîntului. Mormintele princiare, ca cele de la Agighiol-Tulcea, Cîrligei-Craiova, Cugir, Peretu-Teleorman, Borovo-Ruse, Vrața — în țara tribalilor, inzestrate cu piese de argînt, coifuri, cupe, aplici, piese de harnașament etc., constituie dovezi pentru existența unor formațiuni politice, state mai mici, premergătoare statului centralizat de tipul celui condus de Burebista². Apariția

2. Dr. Lucian Roșu, *Considerații cu privire la structura societății dacice înainte de Burebista*, în «Revista muzeelor și monumentelor», 1978, nr. 3, p. 44—53.

unor morminte fastuoase, ce imită pe cele ale dinastilor sud-traci, reflectă existența unei stratificări sociale, tendința aristocrației tribale de a se deosebi și pe această cale de luptătorii de rind.

Încă din vremea lui Herodot (IV, 95), izvoarele literare menționează existența unor frunțași la geto-daci. Referindu-se la evenimentele petrecute în secolul I î.e.n., Jordanes (episcop got, scriitor din sec. VI e.n.), citindu-l pe Dion Chrysostomos³, spune că: «Cei dintre ei care erau de neam s-au numit la început *tarabostes*, iar apoi *pilleati*, dintre dinșii se alegeau regii și preoții» (Getica, 40). Pilleati, numiți astfel după un fel de căciulă țuguiață «*pilleus*», pe care o purtau ca semn al rangului lor deosebit, mai sînt pomeniți și de Dio Cassius (Istoria romana, LXVII, 9, 1)⁴. Aceleași izvoare menționează alături de marii nobili pe *comati* (cu plete căzînd pe umeri) sau *capillati* (cu părul lung), care ar reprezenta pe oamenii de rind.

Societatea geto-dacică nu s-a dezvoltat în condițiile unei orînduiri sclavagiste și nici statul din vremea lui Burebista sau din vremea lui Decebal nu au fost state sclavagiste. În cadrul statului dac vîrfurile aristocrației jucau un rol activ, dată fiind poziția lor politică și economică. Aristocrații de frunte dispuneau de avere și putere politică și economică. Regii geto-dacilor erau exponenții păturii superioare a aristocrației geto-dacice, care întruchipau întreaga tradiție și putere a acelei aristocrații de care era așa de strîns legat poporul liber. Societatea geto-dacică era unitar structurată și constituia o entitate bine încheagată. Ea a cunoscut o dezvoltare din ce în ce mai accentuată din secolul al IV-lea î.e.n., datorită trecerii la epoca Latène. Procesul de formare a Latène-ului se va încheia pe la sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n., cînd se va păși în faza de apogeu a culturii materiale și spirituale geto-dacice. În tot secolul III și II î.e.n., legăturile economice și comerciale cu sudul elenistic au continuat, cu toate incursiunile bastarne și celtice, dovadă a dezvoltării social-economice a societății geto-dacice și a accentuării procesului diferențierii sociale, cît și organizarea treptată a așezărilor sau cetăților fortificate, de tip *dovadavae*, ca centre economice, comerciale, politice, militare și religioase. În jurul acestor *davae* gravitează întreaga viață economică, politică și religioasă a geto-dacilor dinaintea lui Burebista. Aceste centre erau comparate de autorii greci cu orașele grecești, *polis-poleis*. Davaele sînt considerate a fi fost centre ale triburilor, destul de numeroase la geto-daci. După harta geografului alexandrin Ptolemeu sînt consemnate 44 de *davae* în Dacia, dintre care unele și-au păstrat denumirile traco-dacice și sub stăpînirea romană. O etapă mai avansată a fost marcată de constituirea uniunilor de triburi înrudite mai de aproape și cu interese comune. Una dintre *davae* a devenit centru unional-tribal. Procesul închegării politice în formațiuni din ce în ce mai mari, care a dus direct spre epoca lui Burebista a fost surprins și de descoperirile numismatice. Moneda, la început grecească, apoi macedoneană, a constituit un factor activ și necesar în promovarea schimburilor de produse ale centrelor

3. S-a născut la Prusa în Bitinia, în anul 40 e.n. dintr-o familie înstărită. A studiat retorica și filozofia, în anul 87 e.n. a fost surghiunit în ținuturile getice, unde a vizitat cetățile grecești din Pontul Sîng, pînă la Olbia. S-a întors la Roma în anul 97 și a fost în relații bune cu Traian. A murit în Bitinia în jurul anului 120 și a scris o *Istorie a geșilor*, astăzi pierdută. Din ea s-a informat Cassiodor (490—575) și Jordanes (pe la anul 553).

4. Dio Cassius s-a născut în Niceea din Bitinia pe la anul 155 e.n., dintr-o familie avută. A venit la Roma și a ocupat demnități înalte, fiind senator, edil, consul în două rînduri, proconsul în Africa și guvernator în Pannonia Superioară. În anul 229 e.n. s-a retras din viața publică la Niceea, unde a scris opera sa de căpetenie *Istoria romană* în 80 de cărți, din care ni s-au păstrat în întregime numai cărțile XXXVI—LIV și fragmente din cărțile LV—LVI, acoperind perioada 69 î.e.n. — 46 e.n. Opera sa prezintă o mare însemnătate pentru istoria Daciei în epoca cuceririi ei de către romani.

Dacii cei nemuritori in luptă pentru apărarea țării lor.

meșteșugărești locale, ale surplusurilor provenite din agricultură sau creșterea vitelor, precum și la intensificarea treptată a pătrunderii la geto-daci a importurilor din lumea grecească și romană. Pentru nevoile comerciale locale s-au răspândit monedele atelierelor proprii. Se cunosc mai multe tipuri de monede geto-dace care corespund uniunilor de triburi mai numeroase în prima etapă și restrinse în secolul al II-lea și în primele două decenii ale secolului I î.e.n., patru formațiuni, care ar fi cuprins următoarele zone: 1) Centrul Munteniei; 2) Nord-estul Munteniei și sudul Moldovei; 3) Oltenia; 4) Sudul și centrul Transilvaniei. Monedele geto-dacice de tip macedonian ce fac parte din categoria zisă Inotești-Răcoasa reprezintă ultima emisiune geto-dacică tradițională, care iese din circulație pe la 80 î.e.n., fiind înlocuită, ca și celelalte tipuri de monede locale, prin denarul Romei republicane. Circulația monetară dovedește că în sinul societății geto-dacice se petrecuse, încă din secolul al II-lea î.e.n., o concentrare de ordin politic în patru zone, care corespundeau unor formațiuni premergătoare statului făurit de Burebista. Fenomenul unificării politice are la bază și entitatea economică, documentată de descoperirile numismatice.

Un factor principal al entității geto-dacice l-a constituit cultura religioasă. Pentru greci, elementul original prin care erau caracterizați geto-dacii era de ordinul culturii religioase. Strabon (VIII, 3, 4), spunea: «Nu ne putem îndoi din cele spuse de Poseidoniu și bazându-ne pe întreaga istorie a getilor — că în neamul lor rîvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie». La baza religiei geto-dacilor a stat «cultul Zalmoxian», cult cu vădite caracteristici inițiatice, esoterice, avînd asemănări cu pitagoreismul, care a impresionat pe greci (Herodot, *Hellanicos*, Mnaseas din Patrai, Platon, pentru sec. VI—V î.e.n.; Strabon (VII, 3, 5) pentru secolele I î.e.n., I e.n.); Jordanes got romanizat (sec. VI e.n.). Legătura dintre pitagoreism și una din caracteristicile cele mai de seamă ale sanctuarelor dacice din munții Orăștiei, importanța dată în planul acestor sanctuare grupărilor numerice «este greu de trecut cu vederea»⁵. Asemănarea dintre essenieni și confreriile monahale numite «pleistoi» sau «polistoi» la daci, evocate de Flavius Josephus (*Antichități iudaice*, XVIII, 1, 5) atît de surprinzătoare, ar putea duce la comparații cu essenienii și pitagoreicii.

După Alexandru Vulpe⁶, în secolul al VI-lea î.e.n., poate chiar din secolul al VIII-lea, î.e.n. s-a produs o reformă importantă a cultului tracilor nordici, reformă care ar putea fi pusă pe seama lui Zalmoxis. Religia geto-dacă, așa cum ne este prezentată de sursele antice, este produsul acestei reforme, fiind de fapt un «cult Zalmoxian». După relatările anticilor, civilizația geto-dacă se distingea, în mod izbitor, tocmai prin aceste trăsături de ordin spiritual de aceea a altor neamuri cu o cultură și cu o istorie mai bogată, cum au fost scitii, celții, germanii și alții.

Ținîndu-se seama de cele prezentate, se poate considera că în primul sfert al secolului I î.e.n. se creaseră condițiile favorabile apariției la geto-daci a unei entități politice atotcuprinzătoare și a unei personalități istorice care s-o realizeze și s-o personifice, cum a fost Burebista.

La procesul formării statului puternic geto-dac, au contribuit și împrejurările din afara lumii geto-dace. Mai întii, înaintarea romanilor în Balcani reprezenta pentru geto-daci un pericol amenințător la Dunăre. Înainte de sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n. romanii ocupaseră coasta de vest a Iliriei, iar la jumătatea secolului al II-lea î.e.n. (146 î.e.n.) Macedonia fusese cucerită și transformată în provincie romană, ca și Grecia. În timp ce Macedonia a fost desființată ca stat și autoritatea romană s-a

5. Șerban Bobancu, Cornel Samoilă, Emil Poenaru, *Calendarul de la Sarmizegetusa Regia*, București, 1980. 6. Alexandru Vulpe, *Puncte de vedere privind istoria Daciei preromane*, cit., p. 2283.

instalat definitiv în Balcani, au avut loc numeroase atacuri ale tracilor, ale scordiscilor și bastarnilor, la care participau și geto-dacii, pentru a preîntîmpina pericolul roman. Appianus (*Macedonica*, IX, 1—2) vorbește de un ajutor al geților dat lui Perseu regele Macedoniei în 168 î.e.n., în lupta împotriva romanilor. Pentru politica expansiunii economice, politice și militare, în special în timpul lui Caesar și Augustus, geto-dacii constituiau un puternic obstacol la Dunăre. După ce Mithridate VI Eupator, regele Pontului, care formase o puternică coaliție antiromană cu cetățile grecești de pe litoralul Pontului Euxin, a fost înfrînt de către Sylla și Pompei, politica de a scoate cetățile de sub influența romană și de a le proteja va fi preluată de Burebista, ca politică tradițională a dinastilor geto-daci.

În aceste împrejurări prezentate, de ordin intern și extern, s-a ridicat în fruntea geto-dacilor marele Burebista. Data precisă a acestui eveniment istoric nu poate fi decît presupusă. Jordanes (*Getica*, XI, p. 67), referindu-se la lucrarea lui Dion Chrysostomos, dispărută astăzi, arată că „în vreme ce la goji (citiți geți), domnea Buruista (resp. Burebista) a venit în Gotia (resp. Getia) Deceneu, pe timpul cînd Sylla a pus mina pe putere la Roma». L. Cornelius Sylla primește titlul de dictator pe termen nelimitat în noiembrie 82 î.e.n. În jurul acestei date, Burebista era deja căpetenia unei formațiuni social-politice importante, care poate fi considerată drept nucleul statal. În jurul căruia s-a desfășurat procesul formării statului centralizat. Cu aproximație, de fapt, se pot reține și datele privitoare la momentul înlăturării din domnie a lui Burebista, păstrate de Strabon (VII, 11), înainte ca Caesar să fi pornit cu război împotriva regelui get. Cum Caesar a fost asasinat la 15 martie, anul 44 î.e.n., s-a presupus că și Burebista a fost înlăturat, prin violență, în jurul acestei date. Ambele date istorice, care conțin un grad de aproximație, indică durata de aproximativ 40 de ani de domnie îndelungată a lui Burebista.

Cît privește localizarea nucleului statal, de unde a pornit acțiunea de făurire a vastului stat centralizat de către Burebista, s-au formulat două puncte de vedere. Unii dintre istorici ca: Vasile Pârvan, Radu Vulpe, Alexandru Vulpe, Dumitru Berciu consideră că acțiunea de unificare a pornit dinspre sud, din cîmpia Munteniei, cu centrul, după Radu Vulpe, la Popești, nu departe de București, pe malul Argeșului, pe care o identifică cu Argedava din decretul dat în cinstea lui Acornion. Alți istorici, ca: C. Daicoviciu, H. Daicoviciu, M. Macrea văd în Burebista un dinast din Transilvania ce își avea la început reședința în grupul de fortificații din Munții Orăștiei.

Un lucru rămîne însă sigur, cum afirmă Ion Horațiu Crișan, că peste tot existau condiții pentru o atare înfăptuire, societatea dacică în ansamblul ei era pregătită. Condițiile interne, conjugate cu cele externe, au favorizat unificarea geto-dacilor și ridicarea unei mari puteri în centrul Europei.

În actuala fază a cercetărilor nu se poate preciza cu siguranță originea lui Burebista, nucleul de unde a pornit și în jurul căruia s-a unit pentru o vreme întregul neam geto-dac. Acest nucleu l-a putut constitui atît Transilvania, ca și Muntenia, ori chiar altă zonă din cele patru sau cinci formațiuni politice identificate numismatic anterior lui Burebista.

O capitală a lui Burebista nu ne este dovedită deocamdată de nici un izvor scris și nici arheologic. Cum spunea Vasile Pârvan, trebuie să ne închipuim viața și acțiunile lui Burebista în cadrul vastului său regat în analogie cu marile monarhii. Capitala era acolo unde era regele. Toate cetățile de pe toate marile drumuri și de la toate hotarele sînt capitalele sale. Se consideră că Burebista, după ce a unificat toate triburile geto-dacice și a pus bazele statului n-a avut o capitală în

Numele lui Burebista în inscripția pe piatră de marmoră cu decretul adunării
poporului din Dionysopolis în onoarea lui Acornion, din anul 48 î.e.n.

sensul exact al acestei noțiuni, n-a avut o reședință permanentă, un centru unde să fie concentrat un aparat de stat centralizat, un «oraș» cu palate locuite de rege și de curtenii săi. Prof. Radu Vulpe afirmă că Argedava, identificată cu Popeștii, devenea reședința lui Burebista numai atunci când el avea nevoie să se ocupe de afacerile răsăritene. Când a simțit însă nevoia unui centru permanent, ca refugiu suprem la caz de nevoie și ca adăpost pentru averiile sale și pentru sanctuarea populației geto-dace, s-a fixat în Munții Orăștiei, la Sarmizegetusa regală de la Grădiștea Muncelului, care, după toate semnele, a fost întemeiată de el⁷.

Cetatea de piatră de pe Dealul Grădiștei, cu vasta zonă sacră, în care se pare că putem identifica acel munte sfânt, *Kogaionon*, al geto-dacilor, a putut fi concepută, consideră Ion-Horațiu Crișan, de Burebista în vederea unui suprem refugiu în cazul unei primejdii, fie ea internă sau externă. Aici puteau fi ocrotite comorile regelui, dar nu poate fi vorba de «un centru permanent», de o capitală, dacă ne gândim numai la faptul că este vorba de un loc ascuns, greu accesibil, departe de căile mari de comunicație, la care se adaugă relieful ce atinge la Grădiștea Muncelului, cota 1200 m altitudine⁸.

Dacă ținem seama de rolul important ce-l avea religia pentru geto-daci, de identificarea Dealului Grădiștei cu *Kogaionon*, putem să considerăm că geto-dacii erau uniți religios, având același cult «Zalmoxian», înainte de Burebista, ceea ce a înlesnit și unitatea politică într-un singur stat centralizat, iar centrul politic se va fi unit cu cel religios, la Sarmizegetusa sub Burebista, făcând ca autoritatea politico-administrativă și autoritatea religioasă să fie laolaltă.

Caracterul teocratic oficial al statului lui Burebista este un element al organizării centralizate a statului. Pentru consolidarea unității spirituale a geto-dacilor Burebista a acordat lui Deceneu, marele preot, o putere aproape regală (pene regiam potestatem — spune Jordanes în *Getica*, 67). Marii preoți la geto-daci, ca și druziile la celți, exercitau o funcție religioasă, dar și juridică și politică, ei fiind aleși pe viață dintre căpeteniile aristocrației. În epoca lui Burebista va fi avut loc o reformă și religioasă, cu marele preot în frunte, care era aproape un vice-rege. Religia oficială a contribuit la consolidarea unității spirituale a geto-dacilor și a ajutat la păstrarea tradiției statale și a regalității. Prin Deceneu avea să fie asigurată continuitatea regalității și a regatului ca organizare statale după Burebista, iar pe aceeași linie a continuității regalității și împletirii acesteia cu funcția de judecător, rege și mare preot, s-a aflat și Comosicus, succesorul lui Deceneu și contemporanul lui Augustus. Această situație ne îndreptățește să considerăm Sarmizegetusa *capitala oficială*, am spune noi, cu rol politic și religios în statul dac centralizat încă din timpul lui Burebista⁹.

7. În «Omagiul lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani», București, 1960, p. 563; idem, în *Getul Burebista*, cit., p. 4 și urm.

8. Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, cit., p. 123.

9. I. Glodariu, *Când a devenit Sarmizegetusa capitala Daciei?* în «Îndrumător Pastoral», IV, Alba Iulia, 1980, p. 95—99, consideră că în zona Munților Orăștiei avem de-a face cu un adevărat sistem de fortificații menit să apere Sarmizegetusa, a cărui concepție este atribuită lui Burebista, iar execuția sistemului se va fi încheiat sub urmașii lui Burebista. Transferul capitalei statului dac de la Costeșii, pe care H. Daicoviciu o vede o reședință tribală, mai veche decît domnia lui Burebista, devenită capitală sub marele rege la Sarmizegetusa, va fi avut loc în perioada următoare lui Burebista, atunci cînd puterea politică și religioasă au fost cumulate de Deceneu și Comosicus. Întrebarea însă se pune: Deceneu, ca mare preot, cu puterea de vice-rege în timpul lui Burebista, putea să-și aibă reședința în

Deceneu ca mare preot, sfetnicul apropiat al lui Burebista, cu puterea acordată de vice-rege (*pene regiam potestatem*), își va fi exercitat funcția sa alături de rege, care, în lipsă, îi va fi ținut și locul, și aceasta, nu putea avea loc decât unde se află grandioasele sanctuare de piatră pe muntele sfânt, Kogaion, adică la Sarmizegetusa¹⁰. În realitate, Sarmizegetusa va fi fost mai întâi capitala religioasă a geto-dacilor, loc sfânt pentru toți dacii, care devine apoi și capitala politică a întregului popor geto-dac sub Burebista și sfetnicul său, marele preot Deceneu. După căderea lui Burebista, urmată de dezmembrarea considerabilei uniuni de triburi pe care o condusesse, Deceneu a rămas singura autoritate la Sarmizegetusa, care a asigurat continuitatea progreselor neamului său, incredințind unimii triburilor dacice din Transilvania reședința politică întemeiată de Burebista și totodată și țelurile acestuia, care erau în primul rând și ale lui însuși, de a consolida un stat central¹¹.

Pentru reconstituirea evenimentelor petrecute pe vremea lui Burebista și a sfetnicului său Deceneu, știrile istorice mai complete le datorăm lui Strabon, contemporan cu Burebista. Geograful grec s-a născut în Amaseia din Pont, în anul 64/63 î.e.n. și a trăit pînă în 21 e.n. Din opera sa principală, intitulată *Geographia*, terminată cu un an înainte de a muri, aflăm :

«Lăsînd la o parte trecutul îndepărtat al geților, întîmplările din vremea noastră sînt următoarele: Ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, gețul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încît, în cîțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani. Căci, trecînd plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia — pînă în Macedonia și Iliria —, a pustiit pe celții, care erau amestecați cu tracii și cu ilirii, și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe taurisci. Spre a ține în ascultare poporul, el și-a luat ajutor pe Deceneu, un șarlatan care rătăcise multă vreme prin Egipt, învățînd acolo unele semne de proorocire, mulțumită cărora susținea că tălmăcește voința zeilor. Ba încă de un timp fusese socotit și zeu, așa cum am arătat cînd am vorbit despre Zalmoxis. Ca o dovadă pentru ascultarea ce i-o dădeau (geții), este și faptul că ei s-au lăsat înduplecați să taie vița de vie și să trăiască fără vin. Cît despre Burebista, acesta a pierit din pricina unei răscoale, mai înainte ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui. Urmașii acestuia la domnie s-au dezbinat, fărâmițînd puterea în mai multe părți. De curînd, cînd împăratul August a trimis o armată împotriva lor, puterea era împărțită în cinci state. Atunci (la moartea lui Burebista), însă stăpînirea se împărțise în patru. Astfel de împărțiri sînt vremelnice și se schimbă cînd într-un fel, cînd într-altul» (VII, 3, 11).

alt loc, decât acolo unde era Burebista? — și numai după moartea lui Burebista Sarmizegetusa să devină capitala statului dac?

Considerăm că Sarmizegetusa va fi fost din timpul lui Burebista *capitala oficială* a statului centralizat dac, unind cele două puteri, politică și religioasă, cum afirmă și prof. R. Vulpe.

10. Descoperiri arheologice databile din sec. I î.e.n. sînt întregirate pe Dealul Grădiștei, cum este existența de atunci a marelui sanctuar de calcar de pe terasa a XI-a (Vezi: H. Daicovicu — I. Glodariu, *Acta Musei Napocensis*, XIII, 1976, p. 75—77).

11. R. Vulpe, *Deceneu, sfetnicul apropiat al lui Burebista*, în «Magazin istoric», anul IV (1970), nr. 6 (39), p. 65.

12. *Izvoare privind istoria României*, I, p. 238—239.

O importanță deosebită pentru reconstituirea istoriei lui Burebista o are și decretul adunării poporului din Dionysopolis (azi Balcic—Bulgaria), în onoarea cetățeanului lor, Acornion, fiul lui Dionysios, păstrat în inscripția ce ne-a parvenit fragmentar, din anul 48 î.e.n., după 7 iunie și înainte de 9 august¹³, din care reținem:

«...Și în timpul din urmă regele Burebista¹⁴ ajungând cel dinții și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînind tot teritoriul de dincoace de fluviu (Dunăre) și de dincolo și a ajuns de asemenea la acesta (la Burebista) în cea dinții și cea mai mare prietenie, a obținut cele mai bune foloase pentru patria sa, vorbindu-i și sfătuindu-l în ceea ce privește chestiunile cele mai importante, atrăgîndu-și bunăvoința regelui spre binele orașului; și în toate celelalte (ocazii), oferindu-se pe sine fără să se cruțe în soliile orașului și luînd asupra-și fără șovăire primejdiile pentru a contribui în tot chipul la binele patriei.

Și fiind trimis de regele Burebista ca ambasador la Cn(aesius) Pompeius, fiul lui Cnaeus, imperator al romanilor și întîlnindu-se cu acesta în părțile Macedoniei, lângă Heraclea Lyncestis (astăzi Bitolia-Monastir), nu numai că și-a îndeplinit cu bine însărcinările primite de la rege, cîștigînd pentru acesta bunăvoința romanilor, dar și pentru patrie a purtat cele mai frumoase negocieri...»¹⁵.

Din cele două izvoare menționate rezultă că Burebista a realizat, într-un timp scurt unirea tuturor semințiilor geto-dacice, devenind conducător pe ambele maluri ale Dunării, supunînd autorității sale neamurile străine care pătrunseseră în vasta arie de locuire carpato-balcanică a geto-dacilor ori se așezaseră în apropierea acestora. După relatarea lui Strabon, Burebista putea ridica o oaste de 200.000 luptători, ajungînd să fie temut și de romani. În fruntea acestei puternice armate va începe Burebista războaiele sale victorioase, în urma cărora va ajunge stăpînul vastului teritoriu ce se întindea de la Carpații nordici, la Dunărea Mijlocie și Balcani, iar pe litoralul Mării Negre de la Olbia la Apollonia. Întreg acest spațiu intra în aria de formare și de locuire a geto-dacilor. În acest spațiu pătrunseseră în decursul vremurilor diferite neamuri străine. În vest se așezaseră triburi celtice în fruntea cărora se găseau tribul boiilor și al tauriscilor.

Primul dintre războaiele purtate de marele rege a fost îndreptat împotriva celților stabiliți în teritoriile din vestul Daciei, în zona Dunării Mijlocii, pe teritoriul de azi al Slovaciei. Evenimentul a avut loc în jurul anului 60 î.e.n. Coaliția triburilor celtice era condusă de Critasiros, un fruntaș al boiilor, și a fost «nimicită pe de-a-ntregul» cum relatează Strabon.

13. R. Vulpe, *Getul Burebista*, cit., p. 41.

14. În inscripție numele lui *Burebista* figurează în două feluri. Mai întîi apare în rîndul 22 în grafia $\beta\upsilon\rho\beta\iota\sigma\tau\alpha$, iar a doua oară în rîndurile 33–34 $\beta\upsilon\rho\alpha\beta\epsilon\iota\sigma\tau\alpha$. În unele manuscrise întîlnim $\beta\upsilon\rho\beta\iota\sigma\tau\alpha\varsigma$ apoi $\beta\upsilon\rho\beta\iota\sigma\tau\alpha\varsigma$ și chiar $\beta\epsilon\iota\rho\beta\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\varsigma$. Forma $\beta\upsilon\rho\beta\epsilon\iota\sigma\tau\alpha$ o întîlnim și pe o epigrafă, păstrată fragmentar, descoperită la Mesembria (azi Nesebăr, Bulgaria), ridicată în onoarea unor comandanți militari care s-au distins «conducînd oastea în războiul împotriva lui Burebista» ($\epsilon\pi\iota\ \beta\upsilon\rho\beta\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\nu\ \pi\omicron\lambda\epsilon\mu\omicron\nu$). Dintre autorii de limbă latină, numele regelui geto-dac îl întîlnim la Jordanes (*Getica*, 11, 671, transcris sub forma *Burebista*). Forma cea mai apropiată de aspectul fonetic traco-dac este *Byrebistas*, care, după normele transliterăției din acea vreme, va da forma latină *Burebista*. Etimologic, *Burebista* este un nume compus, *Bur* — *Bure* — *Buris* — îl întîlnim și la alte antroponime ori toponime tracice, v. indian *bhuri* — «bogat, mult, tare». A doua parte, cea finală, își găsește numeroase analogii în nume proprii sau colective care se termină în *bista* — *beista* (ca în numele compus *tara-bostes*), ce își are originea în *bho-s-k* «strălucit» sau «bine cunoscut». I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a doua, București, 1967 p. 95–97; Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, cit., p. 83–85; după Vasile Părvan, *Getica*, p. 148, *tarabostes* ar însemna «domnii nobili», *tara*, fiind legat de armen. *tir*, «dominus».

15. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 93.

Burebista va purta apoi război cu un alt trib al celților, care trăiau la sud de Dunăre, scordiscii, amestecați cu tracii și ilirii. Celții scordisci ocupaseră un teritoriu din Serbia cuprins între Morava și Drina cu centrul cel mai important la Singidunum (actualul Belgrad), încă de la începutul secolului al III-lea î.e.n. În numeroase rânduri scordiscii reușiseră să prade posesiunile romane pînă la țărmurile Mării Adriatice și să traverseze Macedonia pînă în Epir. Ei vor fi înfrinși de Burebista și vor înceta să mai joace după aceea un rol politic.

Un alt război l-a făcut pe Burebista stăpîn al tuturor cetăților grecești de pe litoralul geto-dacic al Mării Negre, de la Olbia și pînă la Apollonia. Acțiunea de cucerire a acestora a început pe la anul 55 î.e.n. cînd a fost cucerită Olbia.

Cetatea Histriei a avut aceeași soartă. O inscripție în cinstea lui Aristagoras fiul lui Apaturos ne vorbește despre ocuparea efectivă, pentru o vreme, de către armatele geto-dacice, a orașului și a teritoriului său și despre menorociunile abătute asupra cetății¹⁶.

Și Mesembria (azi Nisebăr în Bulgaria) a fost cucerită. Unele dintre cetățile grecești au acceptat de bună voie supremația regelui geto-dac, ca și tributul impus. Printre acestea se numără Dionysopolis-ul (Balcicul de azi în Bulgaria), patria de origine a lui Acornion care va îndeplini importante demnități la curtea lui Burebista. Despre stăpînirea teritoriului din sudul Dunării avem informații din inscripția în cinstea lui Acornion, menționată.

În spațiile Daciei de la nordul Dunării, dintre Carpați și Nistru, pe la anul 200 î.e.n., pătrunseseră bastarnii. În izvoarele istorice nu se menționează un război al lui Burebista cu bastarnii, dar el va fi existat. Învinși de Burebista, vor fi fost împinși undeva într-o zonă din nord¹⁷.

Sarmații, care vor înainta treptat spre Dunăre, în secolul I î.e.n. nu vor depăși ca teritoriu ocupat efectiv și locuit de ei linia Niprului. Expansiunii sarmaților spre vest îi pune stavilă Burebista, care înaintează pînă la Olbia, situată pe limanul Bugului.

În prima jumătate a secolului I î.e.n., regatul lui Burebista va fost cel mai puternic din Europa rămasă în afara granițelor romane. Cînd, la începutul anului 48 î.e.n., izbucni războiul civil și cei doi adversari, Caezar și Pompei, comandînd cîte o puternică armată, erau gata să se înfrunte, Burebista va interveni, știind că, mai curînd sau mai tîrziu, romanii vor încerca să atace statul său. Era o măsură directă de prevenirea pericolului. La Roma, posibilitatea unui atac daco-getic era prezentă în opinia publică.

În lupta de la Dyrrhachium, Caezar a fost învins, iar Pompei proclamat *imperator* de către soldații săi. Pompei își va fi anunțat izbînda sa și la curtea regelui Burebista, care ia hotărîrea de a-l sprijini, și-l trimite în misiune diplomatică pe unul dintre curtenii săi, pe Acornion din Dionysopolis, care se va întîlni cu Pompei în Macedonia, la Heraclea Lyncestis, prin luna iunie a anului 48 î.e.n. Tratativile n-au apucat însă să se materializeze, fiindcă, în lupta de la Pharsalus, Pompei a fost învins de Caezar, rămas singur stăpîn, va plănui să poarte război împotriva dacilor și a partilor, pentru care pregătise o mare armată. Războiul n-a mai avut loc, fiindcă Caezar va fi asasinat la 15 martie 44 î.e.n., iar în același timp, sau imediat după aceea, «a sfîrșit prin a fi răsturnat de niște răsculați» și Burebista, care i-au împărțit stăpînirea, la început în patru, apoi în cinci părți.

16. Idem, în «Revista de istorie», tomul 32, 1979, nr. 7, p. 1218—1220.

17. *Ibidem*.

Este de reținut că Burebista, prin marile sale însușiri de conducător de oști, de diplomat și mare organizator, a întemeiat primul și cel mai mare stat daco-getic, despre care Strabon vorbește ca despre o mare stăpînire (ἀρχή), după ce a pus capăt «deselor războaie» care istoviseră neamul său. Faptul că Burebista a reușit să scoată poporul său din starea permanentă de conflicte locale, ceea ce a impresionat și pe geograful și istoricul grec, și să-l ridice pe o treaptă superioară, reprezentată latura majoră a operei de creare a statului centralizat dac¹⁸. În cadrul unificării pe plan politic și militar, are loc și o acțiune legislativă, care a dus la consolidarea internă a statului dac. Burebista introduce în regatul său un cod de reglementări, un cod de legi, care trebuia respectat de toți. Strabon spune că Burebista a ridicat neamul său «prin exerciții, cumpătare și ascultare față de porunci». Legiferarea este o trăsătură caracteristică a statului și ea a constituit un factor important la unificarea statului centralizat geto-dac. Funcția juridică o exercitau la getodaci, ca și druzii la celți, preoții, în frunte cu marele preot Deceneu. Pe lângă această funcție importantă, ei îndeplineau și pe cea didactică, de învățători ai legilor, ai filozofiei și cunoștințelor fizice, matematice și religioase ale timpului. Strabon ne spune: «Așadar, n-au lipsit cei care să-i învețe pe geți înțelepciunea. De aceea geții au rămas totdeauna superiori în filozofie tuturor barbarilor și aproape asemănători grecilor...»¹⁹.

Jordanes, descriind însușirile spirituale ale geților, reproducind textul lui Dion Chrysostomos, spune: «Ei socoteau ca noroc și câștig drept unica lor dorință, îndeplinirea în orice chip a lucrurilor pe care le sfătuia îndrumătorul lor Deceneu, judecînd că este folositor să realizeze aceasta. El, observînd înclinarea lor de a-l asculta în toate, și că ei sînt din fire deștepți, i-a instruit în aproape toate ramurile filozofiei; căci era un maestru priceput în acest domeniu. El i-a învățat etica, dezvăvîndu-i de obiceiurile lor barbare, i-a instruit în științele fizicii, făcîndu-i să trăiască conform legilor naturii; transcriind aceste legi, ele se păstrează pînă astăzi, sub numele de *blagines*; i-a învățat logica, făcîndu-i superiori celorlalte popoare, în privința minții; dîndu-le un exemplu practic i-a îndrumat să petreacă viața în fapte bune; demonștrîndu-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cu cît globul de foc al soarelui întrece măsura globului pămîntesc, și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele trei sute și patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit pînă la apus spre a se apropia sau depărta de polul ceresc.

Vezi cu mare plăcere, ca niște oameni prea viteji să se îndeletnicească și cu doctrinele filozofice, cînd mai aveau puțin timp liber pentru lupte. Putem vedea pe unul cercetînd poziția cerului, pe altul însușirile ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiînd descreșterea lunii, pe celălalt observînd eclipsele soarelui și cum, prin rotația cerului (astrelor), care se grăbesc să atingă regiunea orientală sînt duse înapoi spre regiunea occidentală, odihnindu-se apoi după o regulă prestabilită.

Comunicînd acestea, și alte multe, geților, cu măiestrie, Deceneu a devenit în ochii lor o ființă miraculoasă, încît a condus nu numai pe oamenii de rînd, dar chiar și pe regi. Căci atunci a ales dintre ei pe bărbații cei mai de seamă și mai înțelepți, pe care i-a învățat teologia, i-a sfătuit să cinstească anumite divinități și sanctuare

18. Dumitru Berciu, *Burebista și tradiția ștatală*, cit., p. 1037.

19. La Radu Vulpe, *Deceneu, șfeticul apropiat al lui Burebista*, cit., p. 62—63.

făcându-i preoți și le-a dat numele de pileati, fiindcă, după cum cred, având capetele acoperite cu o tiară, pe care o numeau cu un alt nume *pilleus*, ei făceau sacrificii; restul poporului a dat ordin să se numească *capilati*..

Iar după moartea lui Deceneu, ei au avut aproape în aceeași venerație, pe Comosicus, fiindcă era tot așa de iscusit. Acesta era considerat la ei și ca rege și ca preot suprem și ca judecător, datorită priceperii sale, și împărțea poporului dreptatea ca ultimă instanță...»²⁰.

Aprecierile entuziaste ale lui Dion Chrysostomos asupra preocupărilor filozofice, științifice și religioase ale geților lui Deceneu, despre care scrie la o distanță de un secol și jumătate, n-ar putea fi luate, desigur, *ad litteram*, dar pasajul citat este deosebit de valoros, pentru cunoașterea spiritualității pe care i-au lăsat-o locuitorii Daciei în timpul cât a trăit la ei, în timpul lui Decebal (în anul 87 e.n.).

Activitatea lui Deceneu a contribuit, în mare măsură, la cele mai grandioase dintre acțiunile întreprinse de Burebista. Din relatările izvoarelor istorice se deduce că Deceneu, spune prof. R. Vulpe, n-a fost simplul deținător al unei demnități religioase, care de la sine conferea o mare autoritate, ci a fost el însuși o personalitate excepțională. Nu este vorba numai de erudiția sa, de abundența cunoștințelor sale, nici de talentul său de a convinge poporul și pe rege de puterea divină a sfaturilor sale, ci mai ales de rana sa capacitate de a citi, mai mult chiar decât în stele, în sufletele oamenilor și în sensul evenimentelor. A fost prin excelență un vizionar politic, care, pentru a-și realiza mărețele gânduri, a avut norocul să găsească un rege ca Burebista, energic și luminat conducător de oaste, care i-a urmat îndemnul cu deplină înțelegere, cu vrednicie și cu eficacitate. Nu s-ar putea atribui inițiativei lui Deceneu toate acțiunile lui Burebista, dar, fără îndoială, toate au avut la temelie colaborarea lui. O realizare atât de dificilă ca unirea politică a triburilor geto-dace sub conducerea lui Burebista, săvârșită atât de iute și aproape spontan în ciuda înrădăcinatelor tradiții de autonomie, care le separau, nu s-ar putea explica fără Deceneu, care, exercitându-și autoritatea asupra întregului neam geto-dac, a izbutit să-i convingă pe șefii de triburi de necesitatea imperioasă a acestei solidarități etnice.

Când și-a dat seama de însușirile eminente ale lui Burebista, Deceneu a coborât la el, de la sanctuarul lui Zalmoxis de pe Kogaionon, fie din proprie inițiativă, fie chemat, pentru a-l călăuzi și a-l susține în marile lui realizări. S-ar putea ca începutul colaborării celor două personalități să fi însemnat prima etapă a acestor realizări: unirea dacilor din Carpați cu geții de la Dunărea de Jos²¹.

Burebista a reușit să dea statului centralizat geto-dac nu numai o extensiune pe care urmașii săi nu o vor mai realiza, el a reușit să creeze poporului său, prin intermediul statului centralizat, condițiunile unei reale civilizații spirituale și materiale. Începând cu domnia lui, se desfășoară peste tot în Dacia o intensă activitate a meșteșugurilor și a artelor, a schimburilor comerciale ce se intensifică pe plan intern ca și cu lumea din afară. Emisiunile monetare locale, expresie a autonomiei șefilor de triburi, au încetat odată cu întemeierea statului centralizat al lui Burebista, iar moneda romană ce ajungea în Dacia nu era suficientă pentru o atât de intensă activitate internă și externă și acum geto-dacii vor bate ei însuși denari romani. Odată cu domnia lui Burebista începe cea de a treia fază a monetăriei daco-getice, cea care are la bază denari republicani romani, pe care îi copiază fidel. Se cunosc până acum peste 200 de tezaure cu mai mult de 20.000 de asemenea monede²². Ince-

20. *Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970, p. 417-419.

21. Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 64-65.

pînd cu secolul I î.e.n. comerțul se orientează, din ce în ce mai mult, spre ținuturile romane de vest. Negustorii romani vin în Dacia de pe țărmul răsăritean al Mării Adriatice din Dyrhachium și Apollonia sau din Italia de Nord. Alături de ei își vor desfășura mai departe activitatea negustorii greci la care se vor fi adăugat și cei autohtoni. Comerțianții străini vor aduce în Dacia mai ales produse de lux destinate aristocrației și vor duce, în schimb, cu ei produse agricole și vite.

Înfloritorul comerț, începînd din timpul lui Burebista, atît intern cit și cu lumea greco-romană, face dovada unei bune stări, a unei producții agricole și meșteșugărești dezvoltate, capabilă să asigure comerțul cu străinii și cerințele interne din ce în ce mai sporite.

Activitatea edilitară cunoaște și ea o înflorire deosebită. Se construiesc noi cetăți care se adaugă celor mai vechi. Valurile de pămînt sînt înlocuite cu ziduri de piatră, după modelul grecesc. Se vor înălța monumentele sanctuare din centrul religios de la Grădiștea de Munte²³. Prin încorporarea orașelor grecești în statul geto-dac, revenindu-se la politica tradițională a căpeteniilor basilei geto-daci, Zalmodigkos, Rhemaxos și alții, care erau protectori ai acelor orașe, s-a dezvoltat și economia vastului stat, negustorii și meșterii greci putînd circula pretutîndeni. Asemenea meșteri au putut fi prezenți la inițierea ridicării cetăților de piatră din Munții Orăștiei, pe ale căror blocuri de ziduri apar numeroase litere grecești. Astfel au fost create condițiile favorabile difuzării alfabetului grecesc pînă departe în interiorul țării, ca și a alfabetului latin, odată cu difuzarea bunurilor de civilizație romană²⁴. Societatea daco-getică din timpul lui Burebista, deși depășise orînduirea gentilică, fiind împărțită în clase, nu era o societate sclavagistă. Caracteristicile ei se regăsesc la statele care au făcut parte din așa-numitul mod de producție «asiatic» sau «tributal».

Statul întemeiat de Burebista în prima jumătate a secolului I î.e.n. a fost prima formațiune politică de tip superior din istoria daco-geților.

Pentru a uni într-un timp foarte scurt, spune prof. R. Vulpe, numai prin forța prestigiului său toate triburile geto-dace, pentru a suprima toate stăpînirile celtice și ale altor neamuri din preajma Daciei, pentru a deveni stăpînul tuturor orașelor grecești din Pontul Stîng, amenințînd însăși puterea Romei, Burebista nu putea fi un conducător oarecare. Energia sa, autoritatea, istețimea de spirit, lărgimea de vederi, capacitatea de gînditor politic și de organizator, măiestria de a conduce masele, valoarea sa militară trebuie să fi fost la înălțimea uimitoarelor sale realizări. Este portretul pe care faptele ne obligă să ni-l imaginăm la superlativ. O asemenea personalitate ne apare ca extraordinară, ce poate fi definită pe scurt «genială»²⁵.

Însăși semnificația numelui pe care îl purta Burebista, se pare că era acela de «cel strălucit», «cel puternic», «cel nobil»²⁶.

Crearea primului stat dac centralizat și independent în secolul I î.e.n., de către Burebista și Deceneu, reprezintă un moment de cea mai mare însemnătate în milenara noastră istorie, fiindcă unitatea străveche a acestuia se va păstra în cadrul Dacoromaniei, ca o realitate istorică, fiind temelia procesului etnogenezei poporului român.

Pr. prof. I. IONESCU

22. Ion Horațiu Crișan, *Statul dac condus de Burebista*, cit., p. 1230.

23. *Ibidem*.

24. Dumitru Berciu, *op. cit.*, p. 140.

25. R. Vulpe, *Burebista — geniu militar sau politic*, în «Magazin istoric» III, 4, 1969, p. 2-5; Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, cit., p. 80-83.

26. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 83.

CONTINUITĂȚEA DACO-ROMÂNĂ. PROCESUL DE FORMARE A POPORULUI ROMÂN ȘI A LIMBII ROMÂNE. ROLUL CREȘTINISMULUI.

Puține teme din literatura istorică universală au concentrat atita atenție ca aceea a continuității daco-romane în Dacia, a originilor poporului român și a limbii sale, a locului și a momentului constituirii sale ca entitate etnică și politică. În istoriografia românească aceste probleme au ocupat, cum era și firesc, locul de frunte și trebuie să spunem că, din păcate, ele n-ău dispărut de pe afișul actualității cercetărilor și mai ales al necesității afirmării și apărării unor teze esențiale pentru trecutul și prezentul poporului nostru. Am spus, *din păcate*, fiindcă istoricii români trebuie să se ocupe cu această problemă, nu pentru că ea nu ar fi mai importantă și că toate aspectele ei ar fi azi pe deplin elucidate. A lămuri originile unui popor, mai ales când el este foarte vechi, cum e cazul cu poporul român, este un lucru dificil, mai întâi din cauze obiective: puținătatea izvoarelor și lipsa lor de claritate. Dar în cazul problemelor legate de continuitatea și etnogeneza românilor nu există numai dificultăți obiective, ci sentimente ori resentimente de ordin politic manifestate de străini.

O problemă a continuității noastre pe pământul pe care ne-am născut și trăim azi a fost creată artificial cu mai bine de 200 ani în urmă, de istoricii străini, interesați să justifice ocuparea unor teritorii românești, în primul rând a Transilvaniei, care au denaturat adevărul istoric elaborând teorii false, tendențioase.

Deși *conștiința romanității noastre*, prin care înțelegem persistența neîntreruptă a elementului daco-roman în perioada migrației popoarelor, unitatea poporului român pe întreg teritoriul pe care îl ocupă, latinitatea limbii române și originea daco-romană a unor datini și obiceiuri populare, a fost mereu prezentă și afirmată în decursul timpului de poporul însuși și de reprezentanții săi, aceasta n-a devenit o armă de luptă națională pentru emancipare politică și socială decât în cursul secolului al XVIII-lea în Transilvania. În acea vreme absolutismul austro-ungar dezvoltase noi forme de asuprire economică, socială și spirituală împotriva populației românești din Transilvania, ceea ce i-a determinat pe români să înceapă lupta pentru o poziție socio-politică mai bună, pentru emancipare națională și schimbarea statutului din populație tolerată, în care se afla, într-una egală cu minoritățile privilegiate: nobili, sași, secui. Promotorul acestei lupte a fost episcopul Inochentie Micu (1692—1768; episcop: 1728—1751), care a elaborat un ansamblu de argumente politice și istorice pentru a servi ca bază programului de revendicări ale românilor transilvăneni. El accentua originea nobilă romană, vechimea și continuitatea fără *hiatus* pe pământul Transilvaniei din vremea lui Traian, precum și numărul mare al românilor, care suportând sarcinile cele mai multe și grele, trebuia să aibă, potrivit dreptului natural (*qui sentit onus, sentiat et commodum*) o soartă cel puțin egală cu a minorităților privilegiate: «Căci noi de pe timpul lui Traian... am fost moșteni în acel pământ regesc și pînă azi stăpînim sate întregi, deși asupriți cu mii de mizerii și felurite sarcini de cei puternici».

Dar la cererile înaintate de episcop împărătesei Maria Tereza la Viena și transmise apoi de aceasta Dietei transilvane de la Cluj-Napoca, li se dă în anul 1744 un răspuns care merită să fie cunoscut: ...românii «cer niște lucruri pe care mimenea nu

le-a mai cerut vreodată de la străbunii noștri. Cer aceea ce păgubește în gradul cel mai mare privilegiile și scutirile cele mai vechi dobândite de la regi și principii. Cer ceea ce vatămă sancțiunile pragmatice ale regatului. Cer ceva ce răstoarnă din temelie drepturile și libertățile avute pînă acum, în pace, din partea națiunilor patriei. Cer ce, de fapt, catină și turbură întreg sistemul acestei țări păstrat pînă acum în ordine bună, atît în cele religioase, cît și în cele politice și economice. În fine, cer aceea ce clerului și plebei valahe, după firea ei prea bine cunoscută, nu i se cuvine niciodată...».

Iată deci modul cum au înțeles clasele stăpînitoare de atunci cererile *modeste, minimale*, nu mai vorbim de *justețea lor*, ale românilor transilvăneni. Ideile lui Inochentie Micu au continuat însă să trăiască în ciuda exilului și morții sale departe de ai săi, însuflețind pe revoluționarii conduși de Horia, Cloșca și Crișan, pe reprezentanții Școlii Ardelene, întregul popor. Ele au reapărut în *Supplex Libellus Valachorum* (1791): «Națiunea română este cu mult cea mai veche dintre toate națiunile Transilvaniei din vremea noastră, întrucît este lucru sigur și dovedit, pe temeiul mărturiilor istorice, a unei tradiții niciodată întrerupte, a asemănării limbii, datinilor și obiceiurilor, că ea își trage originea de la coloniile romane aduse la începutul secolului al II-lea de către împăratul Traian... Și Petiția aceasta a românilor (Libellus), trimisă împăratului Leopold al II-lea, și apoi de acesta Dietei Transilvaniei, n-a avut o soartă mai bună decît revendicările lui Inochentie Micu.

Esuarea revendicărilor politice încercate pașnic de episcopul Inochentie Micu și prin luptă armată de Horia, Cloșca și Crișan a obligat pe români să încerce împlinirea idealului lor prin desfășurarea unor ample activități culturale și științifice, care să facă cunoscut în cercuri cit mai largi justețea cererilor și drepturilor lor, bazate pe argumente istorice, demografice și filologice. Lupta se deplasează astfel, cumva, pe plan intelectual și asistăm la apariția unor lucrări publicate mai cu seamă de reprezentanții de frunte ai Școlii Ardelene. Samuel Micu (nepotul episcopului Inochentie Micu) va publica *Elementa linguae dacoromanae sive valahicae* (1780) și *De origine Dacoromanorum*, Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* (1812), Gh. Șincai, *Cronica românilor și a mai multor neamuri* demonstrînd latinitatea limbii noastre, originea romană și continuitatea neîntreruptă a poporului nostru. Învățații ardeleni preiau de fapt idei care fuseseră exprimate de cronicarii moldoveni și munteni, de Gr. Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir și Stolnicul Constantin Cantacuzino, dar le dezvoltă și le întăresc cu argumente istorice și filologice, dovedindu-se și în felul acesta unitatea de gândire și simțire a tuturor românilor.

Desigur că opera desfășurată de învățații români n-a rămas fără ecou și fără răspuns din partea reprezentanților imperiului austro-maghiar, interesați să apere «privilegiile și scutirile... dobândite de la regi și principii, ...sancțiunile pragmatice ale regatului împotriva clerului și plebei valahe, căreia nu i se cuvine nimic», ca să ne exprimăm cu termenii răspunsurilor date de Dieta din Cluj-Napoca cererilor formulate de episcopul Inochentie Micu. S-au angajat în această luptă cărturărească mulți învățați ca I. Fr. Sulzer (*Geschichte des transalpinischen Daziens*, Wien, 1781), I. Chr. Engel (*Geschichte der Moldau und Walachei*, Halle, 1804), P. Hunfalvy (*Die Rumänen und ihre Ansprüche*, Wien, 1883) și alții pe care nu e cazul să-i menționăm. Între aceștia un loc aparte ocupă Robert Roesler cu lucrarea *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens*, Leipzig, 1871, care a dezvoltat cel mai complet concepția statului absolutist austro-ungar, cunoscută azi sub denumirea de

teoria roesleriană sau *imigraționistă*. Cum se va vedea mai departe, teoria aceasta n-a fost elaborată din dorința de a clarifica o problemă istorică, atât de importantă cum este aceea a etnogenezei unui popor, ci cu scopul vădit de a justifica privilegiile unor națiuni dominante. Că este așa o dovedesc mai multe lucruri, între care și acela că după destrămarea imperiului habsburgic și pierderea speranței ca ordinea veche să mai fie vreodată restabilită a pierit și «pasiunea științifică» de a mai cerceta și clarifica problemele etnogenezei noastre la învățaji austrieci. Pasiunea aceasta «pur științifică» a rămas doar la învățaji maghiari și s-a manifestat mai cu seamă după primul război mondial, continuând și astăzi în curburile reacționare ale emigrației maghiare.

Punctele principale ale teoriei roesleriene-imigraționiste, vechi și noi, sînt următoarele :

Poporul român s-ar fi format în Peninsula Balcanică, de unde ar fi imigrat sau reemigrat pe teritoriul pe care se găsește astăzi pe la sfîrșitul secolului al XII-lea ori începutul secolului al XIII-lea. El nu s-ar fi putut forma în Dacia, deoarece dacii ar fi fost exterminați de romani sau alungați în afara granițelor romane. Populația romană ar fi fost retrasă complet de către Aurelian în anul 275 la sud de Dunăre. Chiar dacă ar mai fi rămas unele resturi acestea ar fi fost înghițite de populațiile migratoare. De altfel, o romanizare a dacilor într-o perioadă atât de scurtă de 169 ani (de la 106—275) ar fi fost imposibilă. În alte provincii rămase timp mai îndelungat sub dominație romană nu s-a produs romanizarea totală a populației, ori Dacia ar fi o excepție. În consecință, romanizarea s-ar fi putut realiza numai în Peninsula Balcanică, locuită de romanici pînă la venirea slavilor. O dovadă împotriva continuității ar fi, după ei, lipsa totală a știrilor despre o populație daco-romană în nordul Dunării timp de 8—10 secole, după părăsirea provinciei, precum și absența toponimelor moștenite direct din limba dacă sau latină în regiunile nord-dunărene, toate numele de riuri și de localități mai însemnate le-am avea de la slavi, maghiari, sași și alte populații. Existența în Peninsula Balcanică a unor grupuri etnice române (macedo-românii, megleno-românii, aromânii, istro-românii) ar constitui iarăși un indicu în plus în favoarea imigrării românilor din Balcani în nordul Dunării. Patria din Balcani ar explica, după adversarii continuității, și prezența în limba română a unor cuvinte comune cu albaneza, ca și lipsa elementelor germanice în limba noastră, elemente pe care ar fi trebuit să le împrumute populația daco-romană de la goții și gepizii din Dacia, în cazul stăruiii ei pe aceste meleaguri. În ce privește elementele traco-dacice și cele slave, adversarii continuității susțineau că acestea au putut intra în limba română tot atât de bine și de la tracii și slavii din sudul Dunării.

Țelul spre care ducea toată această pledoarie era să dovedească lipsa de continuitate a românilor pe acest pămînt, care, după părăsirea Daciei de către Aurelian ar fi devenit o *terra deserta*, un *vacuum*, pe care ungurii în secolul al X-lea și al XI-lea l-ar fi ocupat de drept. Consecințele politice ale acestei pledoarii sînt deci evidente. În sprijinul pledoarei care încerca să dovedească părăsirea totală a Daciei au fost aduse în discuție cîteva texte ale autorilor antici, mai cu seamă din *Eutropius* și *Scriptores Historiae Augustae*, cărora, bineînțeles, li s-au dat interpretări meșteșugite și tendențioase.

Vom vedea cîtă valoare trebuie acordată acestor texte și cît de greșită este interpretarea lor.

Desigur că în fața ofensivei dezlănțuite de reprezentanții teoriei roesleriene-
 imigraționiste istoricii români n-au stat cu brațele încrucișate. Cei mai de seamă
 dintre ei ca A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Onciul, V. Pârvan, P. P. Panajtescu, Gh.
 Brătianu, C. Daicoviciu, C.C. Giurescu, Gh. Ștefan și alții au scris lucrări care au com-
 bătut teoriile false emise de străini, susținând, în schimb, teza autohtoniei noastre,
 arătând în esență :

a. Continuitatea dacilor în provinciile Dacia și Moesia.

b. Romanizarea acestora și formarea unei populații romanice.

c. Continuitatea neîntreruptă a daco-romanilor și asimilarea unor grupuri etnice
 alogene, în primul rând slave, în urma căreia procesul de etnogenază al românilor
 s-a încheiat.

Justețea tezei autohtoniei a fost admisă și de mari istorici străini ca Ed. Gibbon,
 Th. Mommsen (singurul laureat al premiului Nobel pentru istorie pînă azi), Iul. Jung,
 L. Homo, Carl Patsch, Fr. Altheim și alții.

O coloratură nouă acestei dispute au adus-o unii istorici din țările vecine, care
 au arătat că daco-romanii n-au putut trăi niciodată pe pămîntul țării lor, fiecare
 propunînd teritoriul altei țări. S-a ajuns astfel la situația stranie că poporului român
 nu i s-a putut găsi nici o vatră de formare, deși el există, și este mai numeros decît
 multe popoare din jur. De aceea el a fost etichetat ca o «enigmă» și un «miracol».

Din prezentarea de pînă acum ne dăm seama de amploarea care au luat-o discu-
 țiile privind problemele legate de etnogeneza românilor, de pasiunea care a fost pusă în
 susținerea diverselor puncte de vedere și varietatea argumentelor aduse de o parte
 și de cealaltă, ca într-un adevărat proces juridic. S-a ajuns uneori ca pasiunea să
 întrecă măsura și să se uite tonul academic, care trebuie păstrat în discuțiile
 științifice.

Important pentru noi este să știm ce se poate răspunde la pledoaria desfă-
 șurată de reprezentanții teoriei imigraționiste și care este modul în care istoricii ro-
 mâni și străini obiectivi înțeleg problemele de bază ale formării poporului român și
 ale limbii sale. Vom face o sinteză a rezultatelor atinse de cercetările istorice, arheo-
 logice, epigrafice și numismatice actuale. Aș vrea să subliniez că în această privință
 cercetările românești efectuate după primul război mondial și mai ales după cel de
 al doilea război mondial au făcut progrese foarte mari. Dacă înainte de primul război
 istoricii noștri erau uneori reduși la argumente logice, astăzi, din fericire, putem
 dovedi cu probe materiale tezele care au fost apărute de înaintași. Pentru ușurința
 înțelegerii vom grupa expunerea în cîteva puncte principale : aria de formare a
 poporului român, componentele etnice fundamentale ale etnogenezei noastre, coordo-
 natele cardinale ale procesului de formare a poporului și limbii române : *romanizarea*
 și *creștinismul*.

Vatra de formare a poporului român este o zonă largă a României orientale,
 care cuprindea Dacia, Pannonia Inferior, Moesia Superior, Moesia Inferior cu Dobro-
 gea, adică o zonă care se întindea din nordul Carpaților Transilvaniei pînă la Munții
 Haemus (Balcani). În acest spațiu au trăit cele două elemente etnice fundamentale,
 care stau la baza poporului român : *geto-daco-moesii* și *romanii*. Le numim fundamen-
 tale, fiindcă din contopirea lor s-a născut poporul român. Ele constituie, în primul caz,
substratul, în al doilea *stratul* etnic de bază ale acestui însemnat proces.

Prima componentă o constituie *geto-daco-moesii*, cei mai vechi strămoși cărora
 le cunoaștem numele din izvoarele scrise. Aceștia locuiau de o parte și de alta a
 Dunării și formează substratul etnic și lingvistic al poporului român.

Deși sînt numiți diferit de izvoarele antice, *geți* (*γέται*), de cele grecești, și *daci*, de cele latinești, ei constituiau o unitate teritorială și etnică, de limbă și civilizație. Intrînd de timpuriu în contact cu lumea mediteraneeană, de la care au împrumutat valori materiale și spirituale și înzestrați cu calități deosebite pe plan religios și militar, cunoscători ai astronomiei și medicinei populare ei ating în cursul secolului I î. de Hr. un nivel de civilizație ridicat, încît în jurul anului 70 î.e.n. îi găsim organizați sub conducerea lui Burebista într-un stat puternic, care se întindea, în vest, pînă la Dunărea mijlocie, în est, pînă la Olbia (URSS) și Pontul Euxin, în nord, pînă în Slovacia și în sud, pînă la Munții Haemus (Balcani). Într-o perioadă istorică bogată în personalități excepționale ca Pompeius și Caesar la romani, ca Vercingetorix la celți și alții, Burebista a fost cel mai de seamă dintre vecinii Romei. Geograful și istoricul Strabon ne spune că Burebista «ajungînd în fruntea neamului său l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abținerea de la vin și ascultarea față de porunci, încît în cîțiva ani a făcut o stăpînire puternică și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba a ajuns să fie temut chiar de romani». O inscripție din Dionysopolis (Balcic) vorbind despre regele get mi-l arată ca «cel dintîi și cel mai mare dintre regiî din Tracia, stăpînitor al ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre».

În timpul stăpînirii romane, după războaiele purtate de Traian și Decebal, dacii au continuat să trăiască în provincia Dacia, nou înființată, și în afara ei. Ei n-au fost exterminați, fiindcă acest lucru era chiar împotriva intereselor economice, politice și strategice ale Imperiului roman. Numeroase izvoare istorice, arheologice, epigrafice și numismatice, toponimia și onomastica ne arată că deși pierderile dacilor au fost simțitoare, populația a continuat să trăiască pe teritoriul său de baștină, chiar dacă în condiții de inferioritate socială. Factorul majoritar demografic l-au constituit geto-dacii, chiar în interiorul provinciei. Acest lucru ne este dovedit de toponimie, hidronimie și onomastică și de cercetările arheologice care au dat la iveală sute de așezări (*davae*), în care la început predomină resturile materiale ale dacilor, apoi cele romane devin tot mai numeroase, arătînd că a avut loc o simbioză daco-romană, în urma căreia s-a produs asimilarea progresivă a indigenilor, în sensul romanizării lor etnice și culturale. Că n-au fost exterminați dacii, ne-o atestă între altele și numeroasele unități militare, recrutate dintre daci, atestate de inscripții. De altfel, o inscripție (CIL, III, 1444) ne spune că «împăratul Traian a supus pe daci și pe regele lor Decebal» nu i-a exterminat (Imp. Terva Traianus Dacicus gentem Dacorum et regem Decebalum bello superavit).

Al doilea element fundamental al etnogenezei românilor îl formează componenta romană (*stratul roman*). Se știe că după terminarea celui de al doilea război dacic (105—106) Traian a organizat teritoriul cucerit în provincie romană. Poziția strategică și pericolul pe care îl prezentase Dacia pentru Imperiul roman a determinat pe Traian să acorde acestui teritoriu o atenție specială. Se adăugau și considerente economice, anume imensele bogății ale Daciei, care trebuiau exploatate în folosul imperiului. De aceea, împăratul a instalat pe meleagurile cucerite un număr extraordinar de mare de coloniști aduși din diferite părți ale Imperiului roman. Eutropius ne spune: *ininitas copias hominum ex toto orbe Romano*, cu scopul de întemeia orașe și a cultiva ogoarele: *ad agros et urbes colendas*. Orientali și occidentali, din Balcani, din Illiricum și Pannonia, dar toți purtători ai civilizației romane și vorbitori ai limbii latine, cum arată și inscripțiile, au venit în Dacia și au început o viață nouă. Bunăstarea pe care au reușit să și-o asigure în scurtă vreme a îndemnat și pe alți cetățeni

din imperiu să vină spre aceeași Dacie Felix și în urma succesorilor lui Traian. Statul roman a desfășurat o amplă activitate de organizare a economiei, a întemeiat orașe, a întreprins importante lucrări edilitare, construind apeeducte, băi publice, amfiteatre, drumuri, clădiri administrative și religioase, a organizat agricultura și pășunatul. Toate acestea au oferit condiții de viață mai bună și populației autohtone, atrăgând-o în noua ordine economică și socială superioară. Nu se poate tăgădui că romanii veneau cu o cultură și tehnică superioară, care în contactul cu cea dacică avea să fie biruitoare. La succesul romanizării a contribuit și faptul că romanii fiind învingători aveau o poziție socială și politică privilegiată. Folosirea limbii latine în administrație a contribuit în foarte mare măsură ca autohtonii să împrumute modul de viață roman și să se romanizeze. Prin romanizare înțelegem un proces complex economic, social, cultural, religios, lingvistic și etnic îndelungat, în urma căruia populația autohtonă a împrumutat limba latină, elemente de viață romană și a suferit profunde transformări etnice.

Un rol important în grăbirea și adâncirea procesului de romanizare l-a avut armata în număr mare, ale cărei unități militare au favorizat înființarea de așezări civile dependente (*canabae*), sate (*vici* și *pagi*), locuite de soldați eliberați (*veterani*) și împrumătăriți cu familiile lor, dar și de indigeni. Pentru indigeni, de asemenea, serviciul militar îndelungat (20—25 ani) reprezenta o adevărată școală de romanizare și de obținere a cetățeniei romane. *Villae*-le (mari proprietăți) din teritoriul rural aparținând latifundiarilor romani înlesneau influența reciprocă dintre autohtoni și coloniștii latinofoni. Căsătoriile dintre soldații romani și femeile autohtone, angrenarea indigenilor în diferite activități economice (expolatări miniere, ateliere meșteșugărești, asociații de lucrători — *collegia*, organizate după sistemul roman) au avut rolul lor în procesul de romanizare.

Romanizarea dacilor a început însă mai înainte de cucerire și anume încă de la pătrunderea romanilor în Balcani, în special odată cu instalarea oștilor romane pe linia Dunării în vremea împăraților Augustus și Tiberiu. Dacia deveni încă din această vreme un deșeu important al economiei romane, negustorii precedând cucerirea militară, pătrund pînă în cetatea Carpaților. Meșteșugarii din imperiu, fugari civili, prizonieri ori dezertori din armata romană își găsesc refugiu la curțile regilor daci. Denarul roman înlocuise în secolul I d.Hr. moneda dacică. Ștanțele monetare descoperite pe teritoriului Daciei preromane (Tilișca, jud. Sibiu) arată că aici se organizează adevărate monetații, care băteau moneda universală a epocii, denarul roman de argint.

Odată cu produsele și specialiștii romani pătrundea în Dacia o tehnică mai avansată, o mentalitate nouă, utilizarea alfabetului latin, cum o dovedesc inscripțiile descoperite la Sarmizegetusa dacică (*Decebalus per Scorilo*) și la Buridava (Ocnița, Vâlcea). Cunoașterea limbii latine, cel puțin la curtea regilor, în rindurile preoțimii și ale aristocrației, ale negustorilor și meșteșugarilor dinainte de cucerire este astăzi admisă. Iată deci o serie de factori care dovedesc romanizarea pe teritoriul Daciei începută încă înainte de cucerire și consolidată după aceea. Cit de rapid progresase ea ne spune biograful împăratului Hadrian, care relatînd despre intenția acestuia de a părăsi Dacia, a trebuit să renunțe la acest plan de teama de a nu lăsa în mîna barbarilor mulți cetățeni romani (*ne multi romani barbaris traderentur*). Cele peste 3000 de inscripții latine descoperite pînă acum pe pămîntul Daciei (în cca. 210 localități)

sint și ele o dovadă grăitoare a profunzimii romanizării. În alte provincii, care au stat timp mai îndelungat sub ocupație romană numărul inscripțiilor este mult mai mic: Moesia Superior: 1448, în 311 localități; Moesia Inferior: 1673 în 197 localități.

După cucerirea Daciei romanizarea a cunoscut un ritm mai rapid, fiindcă ea s-a făcut sub supravegherea statului, interesat să creeze aici un bastion inespugnabil în fața conglomeratului de populații germanice și sarmatice, Dacia trebuind să reprezinte prima linie de rezistență împotriva barbarilor.

Romanizarea dacilor din afara provinciilor romane, s-a făcut mai lent și diferențiat de la zonă la zonă. Ea a fost mai intensă în sudul Moldovei și estul Munteniei, regiuni care intraseră direct sub controlul roman din vremea lui Augustus și Tiberiu, mai slabă în nordul Moldovei, Maramureș și Crișana. Aceste ultime teritorii s-au aflat doar sub influența romană, exercitată prin intermediul castrelor de pe *limes*.

Asimilind valorile spirituale ale civilizației romane, prin primirea limbii latine și felul de viață roman, apoi contopindu-se etnic cu populația nou venită, geto-dacii s-au transformat într-un popor nou, superior, cu condiții de viață mai bune în timpul stăpînirii imperiale și cu o putere de supraviețuire mai mare în luptă cu vicistitudinile istoriei, după aceea.

Dar în cadrul procesului de romanizare nu trebuie uitată nici contribuția substratului autohton. Acolo unde civilizația romană a învins și au luat naștere popoare romane, neolatine, apar și deosebiri date de substratul autohton. Elementele comune sint cele romane, iar deosebirile se datoresc substratului.

Continuarea romană după anul 275.

În fața neîncetatei atacuri ale barbarilor și din cauza slăbiciunii interne a imperiului, cunoscută sub numele de «marea criză a secolului al III-lea», care a durat 50 de ani (de la 235 la 285), împăratul Aurelian se vede nevoit să restrângă granița imperiului din nou pe Dunăre. Actul acesta s-a desfășurat în etape și el a cuprins doar armata, organele de conducere ale provinciei și o parte a oamenilor bogați. Majoritatea populației daco-romane a rămas însă pe locurile de baștină. O evacuare totală nu era nici posibilă în condițiile de atunci, fiindcă dacă am socoti doar 5 locuitori pe km², tot ar fi depășit un milion. În toată antichitatea nu se cunoaște un fenomen asemănător, iar din sudul Dunării, unde această populație ar fi fost transplantată, nu este cunoscut nici un monument ori inscripție, pus la vreunul din cetătenii mutați, care să-și exprime recunoștința față de împărat, pentru că l-a adus într-un loc mai sigur, ferindu-l de barbari. Este cel puțin curioasă această tăcere unanimă, dacă am admite strămutarea întregii populații. Istoria ne arată că în toate timpurile și la toate popoarele mulțimea aceea legată de pământul care o hrănește, nu fuge. N-au fugit galo-romanii în fața francilor, n-au fugit nici italicii în fața goților și apoi a longobarzilor, n-au fugit nici mai târziu sîrbii, grecii, bulgarii, albanezii și muntenegrenii în fața turcilor. S-au retras desigur prin locuri mai ferite, dar de plecat n-au plecat. De altfel, unde erau să se ducă daco-romanii, fiindcă în sudul Dunării găseau terenuri mai sărace, cu mai puține resurse naturale. Dacă într-adevăr ar fi avut loc o strămutare de populație în număr așa de mare, ar fi trebuit să ia ființă în sudul Dunării orașe și sate noi ori să constatăm arheologic și epigrafic largirea simțitoare a vechilor așezări. Dar nimic din toate acestea nu este dovedit ori sugerat de ceva.

Se părea că despre o evacuare a armatei și a întregii populații vorbesc unii autori antici ca Eutropius, Rufius Festus și biograful lui Aurelian din *Scriptores Historiae Augustae*, dar cercetările moderne au progresat și au arătat că este vorba de o singură știre dată de Eutropius și preluată apoi de ceilalți. Că Eutropius a putut afirma acest lucru, cu aproape un secol după evenimentele pe care le relatează, se explică prin simpatia pe care acesta o manifestea pentru persoana împăratului Aurelian, căruiua nu vroia să-i atribuie o vină așa de mare de a fi lăsat pradă barbarilor o populație romană atât de numeroasă. De altfel, afirmația lui Eutropius, explicabilă în contextul operei sale, este contrazisă de alți autori și în special de Iordanes, care fiind originar din părțile noastre (născut în Moesia) și deci cunoșea mai bine realitățile, limitează evacuarea la armată. Partizanii de azi ai teoriei imigraționiste ignoră cu bună știință aceste argumente, ei nu iau act de progresele realizate în studierea operelor amintite, deși uneori acestea însumează zeci de volume, cum e cazul cu *Scriptores Historiae Augustae*, despre care în ultimii 18 ani au fost publicate 15 volume de specialitate.

Mergând pe linia teoriei lor, ei nu pot explica nici coincidența dintre teritoriul Daciei vechi și teritoriul de azi al țării noastre în care s-ar fi așezat românii imigranți. Cum se explică faptul că ei au recupat exact teritoriul pe care l-ar fi evacuat strămoșii lor daco-romanii în anul 275? Partizanii aceleiași teorii nu țin seama de faptul că nici un document sau cronică contemporane presupusei imigrări a românilor în sec. XII—XIII nu menționează o asemenea deplasare în masă la o dată așa de târzie, într-o direcție contrară celor urmate de migrații în antichitate și în evul mediu, anume de la nord la sud sau de la est la vest.

În consecință daco-romanii au fost prezenți în Dacia din totdeauna, ei erau oamenii pământului iar izvoarele bizantine nu-i pomenesc, cum nu amintesc nici alte popoare, fiindcă, de obicei, istoricii din acea vreme nu vorbeau decât de popoarele cu care imperiul bizantin avea conflicte. De altfel, perioada migrației popoarelor este săracă în știri privind întreaga istorie culturală și artistică a sud-estului european, caracterizată de specialiști ca «marea ruptură cu trecutul» (Bruch mit der Vergangenheit).

Lipsa documentării literare privind prezența neîntreruptă a populației autohtone daco-romane în Dacia după părăsirea aureliană este suplinită în chip fericit de descoperirile arheologice, epigrafice și numismatice. Progresele care s-au făcut în ultimele trei decenii în această privință sînt într-adevăr remarcabile. Ele arată că deși orașele se ruralizează, proces obișnuit în întreaga Europă, viața în ele în perioada migrațiilor nu dispăre încă multă vreme. Ea se duce mai departe în condiții modeste pe vatra ori în apropierea așezărilor urbane ori castrelor de odinioară. Au loc reamenajări ale edificiilor, cum s-a întimplat la Sarmizegetusa romană (Hațeg), unde palatul Augustalilor este transformat în locuințe, construindu-se ziduri rudimentare, care despart sala mare a bazilicii. De asemenea, porțile vechiului amfiteatru sînt blocate, acesta fiind transformat într-o fortăreață. Tot la Sarmizegetusa s-au descoperit urme materiale și monede din secolul al IV-lea. Același lucru este demonstrat de descoperirile de la Apulum, Ampelum, Potaissa, Napoca, Porolissum, Tibiscum și din ale părți. Dar nemădîșpunînd de condițiile de viață asigurate de statul roman orașele scad în importanță, se ruralizează pînă la schimbarea caracterului lor, iar centrul de greutate se va deplasa spre sat. Constatăm că vechile așezări civile romane continuă și în secolele următoare, că în interiorul și preajma castrelor persistă o locuire autohtonă și că iau naștere chiar așezări noi, nefortificate, care durează pînă în seco-

lul al VI-lea. Așezările rurale (*fossatum*) se află peste tot unde este pământ bun pentru agricultură și creșterea animalelor. În ele a trăit populația rurală și aceasta a constituit nucleul de bază al producătorilor de bunuri materiale și spirituale, care a păstrat romanitatea carpto-danubiană și stă la baza poporului român.

Trebuie de asemenea arătat că fondul demografic autohton este întărit de dacii liberi și de carpi, care, după desființarea granițelor provinciei Dacia, pot pătrunde pe pământurile libere și se romanizează prin contactul cu daco-romanii, dând acestora un spor de rezistență în fața elementelor alogene (sarmați, goți, huni, gepizi, avari).

Pe teritoriul Transilvaniei și Banatului există pînă acum 160 de localități cu descoperiri monetare de la Aurelian pînă în secolul al V-lea. Monedele au putut aparține numai autohtonilor, fiindcă ele apar în complexe cu materiale romane. Barbarii posedau mai cu seamă monede de aur, pe care le primeau ca subsidii din partea imperiului. În schimb, autohtonii foloseau moneda de bronz nu pentru valoarea ei intrinsecă, ci ca mijloc de schimb.

Dar, spre deosebire de Transilvania și teritoriile nordice ale țării, intrate curînd sub dominația barbară după părăsirea Daciei, largi zone din Banat, Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei, aflate în imediata vecinătate cu imperiul bizantin, au avut o soartă mai bună. Alcătuită împreună cu provinciile din sudul Dunării o comunitate romană de civilizație, de limbă și etnică, desemnată în mod curent ca *romanitate carpto-danubiană*, și avînd un rol strategic primordial pentru securitatea capitalei imperiului și a Peninsulei Balcanice, împărații bizantini au făcut eforturi să mențină regiunile nord-dunărene sub control permanent. Ei au și reușit acest lucru pe o perioadă destul de îndelungată în cursul secolelor IV—VI, cu excepția timpului cît au durat invaziile hunice.

Imperiul și-a exercitat puterea dincolo de Dunăre prin intermediul numeroaselor capele de pod — cetăți și castre —, pe o linie care pornește din Banat și ajunge pînă aproape de gurile Dunării: Pojejena, Gornea, Șvinița, Dubova, Mehadia, Dierna, Drobeta, Desa, Sucidava, Turris (Turnu Măgurele), Constantiniana Dafne, Gura Ialomiței (în fața cetății Carsium), Barboși (la gura Siretului), Aliobrix (Cartal), în fața Isacei și altele. În perioada de ofensivă militară și diplomatică, cum a fost cea din secolul al IV-lea, imperiul a reușit să aibă sub supraveghere și o zonă mai la nord de acest lanț de fortărețe, anume pînă în zona sud-deluroasă, delimitată de acel val de pământ, care pornește de la Turnu-Severin și ajunge aproape de Buzău, cunoscut sub numele de «Brazda lui Novac de Nord».

Fortărețele romane erau nu numai puncte de apărare a limesului dunărean, ci și baze ale flotei și centre economice și politice. În această zonă viața romană a dăinuit aproape în forme similare celei din provinciile sud-dunărene și de aici pătrundeau adînc în interiorul fostei Dacii negustori, oameni de afaceri și mai ales misionari creștini. Toți acești factori au menținut și întărit conștiința că daco-romanii aparțin *Impăratului* prin excelență și au contribuit la răspîndirea creștinismului, care a preluat treptat, prin ierarhia sa, conducerea spirituală și politică a populației, acolo unde statul nu o mai putea exercita sub formele sale obișnuite.

Istoriografia românească actuală admite punctul de vedere că *romanizarea și creștinismul* au constituit cele două coordonate magistrale ale etnogenezei românilor. Prin romanizare populația autohtonă a asimilat valorile spirituale și materiale ale civilizației romane, dobîndind astfel o superioritate față de popoarele alogene, cu care a venit în contact, mărindu-i capacitatea de rezistență; prin creștinism s-a adînc-

cît procesul romanizării și i s-a asigurat perenitatea. Se știe că religia creștină a devenit la un moment dat o caracteristică a lumii romane și că aceasta îi dădea un prestigiu care o impunea și în fața populațiilor barbare. Oriciți factori am lua în considerare că au contribuit la romanizarea strămoșilor noștri, n-am putea înțelege cum atîtea populații de geto-daci din afara Daciei Traiane ar fi putut renunța la graiul lor străvechi pentru a-l înlocui atît de radical cu cel latin, fără creștinism. Numai o acțiune perseverentă, de ordin spiritual, puternic pătrunzătoare în adîncul sufletelor, cum a fost creștinismul, care afirma și dovedea o morală superioară și cele mai nobile principii de solidaritate umană, pacea și iubirea între toți oamenii, fără deosebire, proclama iertarea, modestia, caritatea, dragostea pentru cei săraci și în suferință ca supreme virtuți răsplătite cu o veșnică fericire, a putut cucerii sufletele, devenind expresia sufletească specifică a maselor din întreg imperiul. Creștinismul, așadar, a contribuit la desăvîrșirea romanizării noastre și tot prin el s-a asigurat menținerea ei. Este deci just să se spună că noi sîntem romani, fiindcă am devenit creștini, și am devenit creștini, fiindcă am fost romani.

Cum s-a propagat și dezvoltat creștinismul în regiunile noastre în perioada formării poporului român, este o chestiune care merită să fie tratată aprofundat cu alt prilej. Ceea ce trebuie subliniat acum este faptul că el a fost cunoscut de timpuriu pe teritoriul țării noastre, încă din primele secole, mai întîi în așezările de pe litoralul Mării Negre, apoi în restul Dobrogei și dincolo de Dunăre. Într-însele legături comerciale cu Orientul și mișcările frecvente ale unităților militare romane dintr-o parte într-alta a imperiului au favorizat activitatea misionară creștină. Pe baza descoperirilor arheologice, epigrafice, de care dispunem la ora actuală și a unor texte literare antice meluate în seamă de specialiști, se poate afirma că în stînga Dunării au existat deja în secolul al IV-lea în aproape toate regiunile țării comunități creștine, dispunînd de bazine și ierarhie proprie. Într-o regiune a țării (nord-estul Munteniei), comunitățile creștine formau acea *Biserică sfințită și ortodoxă*, care purta chiar corespondența cu biserici ortodoxe din imperiu (Cappadocia).

Astfel, în momentul cînd se plămădea romanizarea noastră ne mășteam și creștini, încît noi, spre deosebire de alte popoare, care își cunosc anul, uneori și ziua, cînd au devenit creștine, nu putem preciza acest moment.

Desigur că în opera de romanizare și creștinare un rol esențial l-a avut imperiul bizantin. Cunoaștem cum unii împărați din secolul al IV-lea impuneau barbarilor din stînga Dunării, în înțelegerile de pace pe care le încheiau, libertate pentru creștini. Răspîndirea creștinismului la popoarele barbare era o sarcină a Patriarhatului de Constantinopol, fixată expres și prin canonul al 28-lea al Sinodului de la Chalcedon, dar înainte de aceasta împărații bizantini înțeleseseră ce avantaje politice decurgeau din creștinarea popoarelor barbare: ele devenau mai favorabile imperiului și de aceea ostașul bizantin era însoțit de diplomat și misionar creștin: Zelul misionarilor din tot imperiul și, mai ales opera desfășurată de episcopatele din dreapta Dunării desăvîrșeau ceea ce începuseră autoritățile centrale. În această privință cele 15 episcopate din Scythia Minor, a căror existență este azi admisă, au jucat un rol esențial. Un număr de opt episcopate se aflau pe malul dobrogean al Dunării și el nu poate fi explicat decît și prin misiunea acestora în cîmpia muntenă și sudul Moldovei, la populația autohtonă și migratoare. Celelalte episcopate de pe linia Dunării, aparținînd provinciilor Moesia Secunda, Dacia Ripensis și Moesia Superior precedau la fel. Novella XI a lui Iustinian ne amintește chiar două episcopate în stînga

Dunării la Litlenata și Ricidiva (Arcidava), în Banatul de azi. De o parte și de alta a Dunării era aceeași populație romanică, cu substrat geto-dac, care se simțea solidară, iar apartenența la o provincie sau alta, o simplă împărțire administrativă, ca județele noastre, nu o împiedica să fie mereu una. Fluviul n-a însemnat niciodată o graniță de netrecut.

Prin romanizare și creștinism toată această zonă demografică se simțea legată de imperiu, iar împărații de la Constantinopol n-au renunțat niciodată la ea. Ei n-au recunoscut *de jure* niciodată ca pierdute teritoriile ocupate de barbari, chiar și atunci când erau obligați să le cedeze în baza unui tratat de pace. În această privință este de amintit un episod povestit de istoricii Theophanes Confessor și Theophilact Simocata, întâmplat în vremea împăratului Mauriciu, prin anul 598. Generalul Priscus plecase într-o expediție împotriva barbarilor din Banat și ajungând în orașul Novae din Pannonia Inferior, aflat atunci sub dominația avarilor, stabiliți cu centrul lor politic la Sirmium, a fost întâmpinat de solii haganului avar Baian, care i-au reproșat comandantului bizantin că încalcă un pământ străin și în felul acesta mesocostește tratatul. Priscus a răspuns că «a venit la vânătoare pe pământul său și l-a învinuit pe hagan că e un *fugar* din răsărit». Într-o perioadă atât de tulbură ca aceea de la cumpăna secolelor 6 și 7, când imperiul avea de înfruntat atâtea greutăți, când avarii își întemeiaseră regatul lor cu capitala la Sirmium și controlau o mare parte din regiunile de la Dunărea de Jos, când slavii outreierau ținuturi întinse în stînga Dunării, bizantinii se considerau adevărații stăpîni ai întregului spațiu carpato-balcanic și încercau să salveze ce se mai putea salva. Pentru populația autohtonă din aceste regiuni singurul stăpîn legal era *împăratul*. De aceea, cum subliniază lingviștii, limba română este singura care a păstrat acest cuvînt neîntrerupt pînă astăzi. În celelalte limbi romanice el a fost introdus tîrziu, fiind înlocuit cu *rege*, așa cum aveau populațiile germanice cu care au conviețuit autohtonii.

Că populația romanică și apoi românească din nordul Dunării vedea în persoana împăratului singura autoritate legală, de care se simțea legată și de la care spera să aibă ajutor, ne-o dovedește un text deosebit de important al Notarului Anonim al regelui Bela. Povestind luptele duse de unguri pentru ocuparea cîmpiei panonice și a regiunilor din jur sub regele Arpad, notarul amintit, care scria în secolul al XII-lea, dar relatea evenimente petrecute la sfîrșitul secolului al IX-lea — începutul secolului al X-lea, spune că Arpad a trimis la ducele Menumorut, care își avea reședința la Biharea, soli să ceară acestuia pămînturile de la riul Someș la cîmpia Tisei, justificînd această cerere cu «întreprinderile strămoșești», deoarece el se considera un urmaș al lui Atila. Răspunsul dat de Menumorut este deosebit de semnificativ pentru mentalitatea poporului nostru: «Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru. Datori îi sîntem ca un amic unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e un om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-a cerut buneivoinței noastre, nu i-l vom ceda niciodată, cită vreme vom fi în viață. Noi nici din dragoste nici din frică nu-i cedăm din pămînt nici cit un deget (*etiam quantum pugillus caparet*) deși a spus că are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima, că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Atila, care se numea Biciul lui Dumnezeu. Și chiar dacă acela a răpit prin violență această țară de la strămoșul meu, acum însă, grație stăpînului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o mai zmulgă din minile mele». Și spunîndu-le acestea le-a dat drumul să plece,

Din pasajul reprodus mai sus aş vrea să subliniez doar următoarele: ũngurii nu-şî pot justifica dreptul lor asupra pămîntului pretins, pe faptul cã acesta aparţine lui Atila, fiindcã regele hunilor îl rãpise prin violenţã (*violenta manu rapuerat terram hanc*), de la strãmoşul lui Menumorut; în al doilea rînd, Menumorut numind pe împãratul de Constantinopol *dominus meus*, stãpînul meu, este de presupus cã îl recunoştea pe acesta ca suveran.

Dupã patru secole de la cãderea frontierei dunãrene, într-o perioadã istoricã alfit de tulbure, gãsîm, graţie lui *Anonymus*, populaţia nord-dunãreanã şi încã din Transilvania, în strînsã legãturã cu Bizanţul. Aceastã realitate, confirmatã pentru începutul secolului al X-lea, ne îndreptãţeşte sã o considerãm valabilã şi pentru perioada anterioarã, mai ales cã în sprijinul ei vin o serie de descoperiri arheologice, care atestã pe pãmîntul României o culturã materialã formatã în strînsã legãturã cu aceea din imperiul bizantin.

Este vorba de cultura materialã *Bratei*, numitã aşa dupã locul unde s-au fãcut descoperirile cele mai caracteristice şi anume în com. Bratei, jud. Sibiu (îngã Mediaş) Aceastã culturã se gãseşte în sute de asezãri pe cuprinsul ării şi e caracteristicã secolelor IV—VI. Ea este asemãnãtoare civilizaţiei materiale de la sud de Dunãre, am spune o variantã tîrzie a culturii romane provinciale. Începînd din a doua jumãtate a secolului al VI-lea şi în cursul secolului al VII-lea civilizaţia materialã a populaţiei autohtone, în care au pãtruns şi elemente strãine (slave), este caracterizatã de cultura Ipoteşti-Cîndeşti.

Se dovedeşte astfel cã autohtonii s-au menţinut nefînterupt pe întreg spaţiul carpato-danubian, ei fiind atestaţi, pe de o parte, de descoperirile arheologice, pe de alta, de texte literare, cum ar fi de pildã şi mãnturia lui Priscus din Panion, potrivit cãreia ei apar în Banat ca agricultori, chiar în perioada invaziilor hunice.

Slavii. În momentul cînd populaţia autohtonã, dupã o evoluţie în contact cu lumea romanã de aproape şapte secole, se putea numi romanicã, prin limbã, prin cultura materialã şi spiritualã, un nou element etnic vine sã i se adauge, fãrã sã-i modifice însă fundamental caracterul sãu etnic şi cultural. Este vorba de slavi. Aceştia au apãrut la nord de Dunãre în prima jumãtate a secolului al VI-lea, dar ei ne sînt prezentaţi de scriitorii contemporani mai de grabã ca nişte nomazi. Procopius din Caesarea ne spune cã «locuiau în colibe jalnice, rãzleţii mult unii de alţii şi cã mereu se mutã dintr-un loc în altul», de aceea ei sînt numiţi şi *spori*, adicã locuiau *sporadic* (*σποράδιον*). Mişcarea lor rapidã pe spaţii întinse a dat impresia cã ei sînt în numãr mare, dar cercetãrile arheologice nu le-au depistat asezãrile decît din a doua jumãtate a secolului al VI-lea şi în secolul al VII-lea cînd încep sã se sedante-rizeze. Dar în nici una din asezãrile atribuite slavilor timpurii nu apare o culturã slavã purã. Cãci în colindãrile lor spre Dunãre ei au gãsit peste tot populaţia mai veche romanicã, de la care au împrumutat elemente de culturã materialã şi spiritualã. Cu o culturã materialã rudimentarã şi cu o religie primitivã, slavii n-au putut influenţa puternic populaţia romanicã, cãreia nu avea ce sã-i transmitã. De aceea contribuţia lor se reduce la îmbogãţirea substanţialã a vocabularului şi la prelucrarea tîrzie a unor instituţii cu terminologie slavã.

Dupã anul 602, cînd apãrarea bizantinã pe linia Dunãrii se prãbuşeste, o mare parte din slavii care se aflau pe teritoriul Daciei au trecut în imperiu, unde au dislocat populaţia moeso-romanicã, împingînd-o în regiuni montane şi unde aceasta va

apare mai tirziu sub numele de vlahi, aromâni, macedoromâni, megleno-români, istro-români.

În nordul Dunării însă plecarea slavilor, în sud a fost favorabilă populației autohtone, fiindcă micșorându-se numărul celor rămași, ei au putut fi mai ușor asimilați. Dispunând de o organizare social-economică și politică mai potrivită împrejurărilor istorice și de o cultură spirituală mai înaintată, populația autohtonă a reușit în cursul secolelor VII—IX să asimileze pe slavii rămași. În linii generale procesul de asimilare a slavilor de la nord de Dunăre și de slavizare a moeso-romanicii la sudul fluviului a durat cam două secole, uneori mai mult, alteori mai puțin, dar poate fi considerat încheiat pe la finele secolului al IX-lea.

Cercetările arheologice au demonstrat că în cursul secolelor VII—VIII elementele culturii materiale slave sînt înlocuite cu cele autohtone, ceea ce reflectă mersul procesului de asimilare a slavilor de către populația majoritară romanică, aflată pe o treaptă economică și culturală mai avansată. Începînd din secolul al VIII-lea ca urmare a progreselor asimilării etnice și culturale a slavilor, apare în cîmpia munteană o nouă cultură materială *Dridu*, dezvoltată din cultura Ipotești-Cindești, și care va fi caracteristică românilor pînă în secolul al XI-lea. Acesta e momentul de cînd putem vorbi de protoromâni, bazați alît pe documentele arheologice, cit și pe cele lingvistice. Cultura *Dridu* o vom găsi apoi pe întreg spațiul României și pe alcuri, la sud de Dunăre. Apariția ei în șesul Dunării este grăitoare și pentru aceea că tot aici avem, la o dată pe care nu o putem preciza, și Vlașca — Țara vlahilor, și Codrii Vlășiei, care se întindeau pînă la Dunăre.

Formarea limbii române.

Limba română este rezultatul dezvoltării neîntrerupte a limbii latine vorbite (populare) pe un teritoriu care cuprindea vatra de formare a poporului român.

Latinitatea limbii noastre este dovedită de fondul principal de cuvinte și de flexiunea gramaticală. Adoptarea limbii latine de către geto-daco-moesi a început în secolul I d.Hr., odată cu stabilirea frontierei romane la Dunăre. Într-o primă fază ea a fost folosită în cercuri restrînse. După cucerirea Daciei ea a pătruns în toate straturile societății, fiind elementul cel mai de seamă al romanizării. Dovada progreselor făcute de limba latină în mediul autohton dacic o constituie cele peste 3000 de inscripții latine, dar și faptul că după părăsirea provinciei la anul 275 ea ar fi pierit odată cu plecarea armatei și administrației. Păstrarea în continuare a limbii latine constituie o dovadă în plus că cei 169 de ani de ocupație romană efectivă au fost suficienți pentru romanizare.

După părăsirea Daciei de către Aurelian limba latină s-a extins la populațiile geto-dacice din afara provinciei și un rol esențial în acest sens l-a avut creștinismul. Terminologia de origine latină conservată în românește demonstrează caracterul latin, deci vechi, al creștinismului daco-roman. Simplul fapt de a vorbi latinește și de a fi creștin conferea acestei populații un prestigiu care a ferit-o de asimilare etnică și lingvistică și i-a dat posibilitatea de a asimila populații aloglote și heterodoxe.

Substratul dac. În afară de numeroase toponime și hidronime găsim în limba română cuvinte dacice, pentru care nu existau corespondente latine (elemente ale civilizației autohtone), fie că erau greu de învățat (floră, forme de relief). Astfel din sfera păs-

toritului sau industriei oasnice avem : argea, burduf, brinză, caier, strungă, țarc, urdă ; îmbrăcăminte specifică : briu, căciulă, nume de animale : barză, viezure, mînz ; nume de plante : brad, brusture, coacăză, gorun, mazăre, simbure ; cuvinte familiare ca : a bucuna, copil, moș etc.

Vocabularul latin din limba română poate fi adus în sprijinul continuității. În terminologia casei și a mobilierului, care denotă așezări stabile, avem : *casa* = casă, *paries* = pereche, *fenestra* = fereastră, *tenda* = tindă și altele, la care se poate adăuga *vatră*, provenit din substrat.

Terminologia așezărilor și căilor de comunicație se referă exclusiv la cele rurale : *fossatum* = (așezare împrejmuită cu șanț) = sat, *civitas* = cetate, *callis* (drum de turme) = cale, *carraria* (drum de care) = cărare. În domeniul activității productive, agricultura și creșterea vitelor (inclusiv păstoritul) ocupă locul central, ceea ce arată o civilizație sedentară.

Cronologia procesului de formare a limbii române.

Se admite că pînă în secolul al VI-lea populația romanizată din spațiul carpato-dunărean vorbea o latină care se putea înțelege, în ciuda unor mici diferențe, și în alte părți ale imperiului. Diferențele nu vor fi depășit pe acelea care există între graiul moldovenesc și cel muntenesc de azi. Prima jumătate a secolului al VII-lea marchează o etapă nouă și anume se accentuează diferențele dintre graiurile latine între ele și față de latina anterioară. Cauza rezidă, pe de o parte, în grecizarea imperiului bizantin, pe de alta în izolarea regiunilor nord-dunărene de restul imperiului, ca urmare a așezării slavilor în Balcani. La începutul secolului al VII-lea se încheie faza *latină* a limbii, și începe cea *romanică*, ori româna comună sau proto-română. Acum apar o serie de transformări fonetice : *l* intervocalic devine *r*, vocalele scunde accentuate se diftonghează (*peptus* = piept), apare vocala *ă*, consoana *ș*, iar în morfologie, articolul. În această fază romanică înțelegerea între locuitorii diverselor regiuni ale fostului imperiu era încă posibilă, cu oarecare dificultăți. În orice caz, pentru un străin limba vorbită de populația romanică era percepută ca latină, de unde denumirea de *vlahi*. Momentul cînd începe perioada românească propriu-zisă este secolul al VIII-lea, cînd și pe plan arheologic cunoaștem o nouă sinteză etno-culturală. În secolul al VIII-lea limba română se prezintă cu o structură clar constituită, a cărei esență nu va suferi schimbări în secolele următoare.

În concluzie, pe baza celor expuse mai sus, se poate spune : Vatra de formare a poporului român este o zonă largă a României orientale, care se întindea din nordul Carpaților orientali pînă la munții Haemus (Balcani) și la M. Neagră. Pe acest spațiu au trăit cele două elemente etnice fundamentale, care stau la baza poporului român : *geto-daco-moesii* și *romanii*. Ele constituie, în primul caz, *substratul*, în al doilea, *stratul* etnic al poporului nostru. Prin romanizare, care a început în sec. I d.H.r., înainte de cucerirea Daciei, a continuat într-un ritm rapid în timpul stăpînirii ro-

Tagliavini, C., *Originile limbilor neolatine*, București, 1977.

Teodor, Dan Gh., *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978.

Vulpe, R., *Considérations historiques autour de l'évacuation de la Dacie*, în «Dacoromania», I, 1973, p. 41—51.

Vulpe, R., *Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei românilor*, în vol. «De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină», Ed. Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, ediția II-a, Galați, 1979, p. 16—22.

Zaharia, Eug., *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 1967.

Zaharia, Eug., *Populația românească în Transilvania în secolele VII—VIII. Cimitirul nr. 2 de la Bratei*, București, 1977.

Zaharia, Eug., *Données sur l'archéologie des IV-e—XI-e siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, Dacia, N.S., XV, 1971, p. 269—278.

Prof. EMILIAN POPESCU

GLASUL VEȘNICIEI ÎN CÎTEVA EPITAFE DESCOPERITE LA TOMIS

De la informații scrise, la cercetarea trecutului.

Așa cum Herodot este, pe bună dreptate, numit «Părintele istoriei», tot așa, astăzi arheologia (cu mijloacele ei de investigație, ajutată și de C 14 și R x) a devenit *radiografia istoriei* separînd adevărul de plămăuire, de legendă. Cum asupra pămîntului nostru privesc unii ochi prin altă prismă decît prin aceea limpede, odihnitoare și sigură, școala românească de istorie veche a adus și aduce și astăzi o serioasă contribuție la lămurirea lucrurilor¹.

Este greu, într-adevăr, să contrazici pe Herodot, Strabon, Tacit, Iordanes ș.a., dar s-ar putea ca și aceștia, în unele cazuri, să nu fi fost întru totul exacti. Și s-a dovedit că unele exagerări ale istoricilor narativi antici au fost sortite eșecului.

Herodot a călătorit mult, dar nu s-a oprit într-o cetate «grecească» sau geto-dacă de pe malul Pontului Euxin al Daciei sau Istrosului; el însuși mărturisește: «am auzit despre geto-daci de la alții...»², iar despre sciți vorbește mai precis, cunoscîndu-i la ei acasă (mai ales în cetatea Olbia)³. Din *Istoriile* lui Herodot s-au inspirat toți istoricii antichității, iar poezii și literații au început a descrie pe strămoșii noștri fie care «nemuritorii geți», fie «ucigași și războinici». Adevărul este la mijloc: *strămoșii noștri erau meditativi și cugetători la viața de dincolo și neiertători cu cei care le pîngăreau linița și le răpeau glia*. În acest context se înscriu migrațiile asupra pămîntului străbun înainte de cucerirea romană⁴.

De la Herodot, istoria a înregistrat eroarea, care, pe ici pe colo, mai dănuie și astăzi, că sciții ar fi fost «stăpînitori» peste glia geto-dacă dintre Dunăre și Mare. Sciții, într-adevăr au migrat aici, dar cu timpul au fost asimilați de populația autohtonă. Mai mult, în epoca lui Burebista nici nu se mai amintește de ei⁵. După cucerirea Daciei de către Traian (98—117) și supunerea regatului lui Decebal (87—106), istoricii greci și latini au vorbit despre «sciți în Dobrogea» pentru a face uitată civilizația geto-dacă și pentru a înspăimînta alte seminții traco-dace libere, din afara Daciei cucerite, care atacau limesurile romane. Așa se explică de ce chiar unii scriitori bisericești vorbesc de acei «sciți» din nordul Mării Negre, cărora le predică Evanghelia

1. D. M. Pippidi, *Studii istorice a religiilor antice*. Texte și interpretări, Editura Științifică, București, 1969; *Dicționar de istorie veche a României*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

2. Herodot, *Istorii*, Cartea IV, cap. 94—96, la Petre Alexandrescu, *Călătoria lui Herodot la Marea Neagră*, în «Magazin istoric», XII (1978), nr. 1 (130), p. 6—10.

3. Idem, *Scrisoarea cit.*, p. 7.

4. Vasile Pirvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, Ediția II-a îngrijită și adnotată de Radu Vulpe, Ed. Științifică, București 1974, p. 49—50; 54, 97 ș.a.; Andrei Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, Ed. Militară, București, 1977, p. 15—22.

5. D. M. Pippidi, *Sfîrșitul păgînismului în Sciția Mică*, în «Studii de istorie a religiilor antice», 1969, p. 284; Vladimir Ilescu, *The Scythians in Dobruja and their relations with native population*, în «Relations between the Autochthonous population and the Migratory populations on the territory of Romania», Ed. Academiei, București, 1975, p. 13—24; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Ediția științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 73—78.

Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat la apostolat (Matei IV, 18)⁶. De asemenea, s-a scris și se insistă și astăzi asupra acelor «părinți sau călugări sciți»⁷.

Regretatul academician Constantin C. Giurescu arăta că cei ce «ne-au scris istoria de afară nu cunosc realitatea de aici»⁸. Într-adevăr, după cucerirea romană, Dacia a fost împărțită pentru o mai ușoară administrare. S-au adus coloni — adică țărani liberi, lucrători, meseriași — din alte părți ale imperiului pentru conviețuire cu populația autohtonă și pentru ca legiunile romane să fie liniștite și să aibă în grijă noile cuceriri.

După retragerea Administrației romane (270—275) provinciile Daciei și-au păstrat vechile denumiri (Dacia Porolissensis, Dacia Inferior, Dacia Superior, Dacia Malvensis), iar locuri străbune, dintre Dunăre și Mare, sînt numite de istoricul de mai sus *Dacia Pontica*⁹. Această denumire corespunde adevărului istoric: pe de o parte, romanii, deși cuceriseră cetățile pontice, nu au putut înlătura civilizația elenistă — aci de secole — iar pe de altă parte, populația autohtonă era aceea care furniza nu numai hrană și îmbrăcăminte cuceritorilor, ci alimenta comerțul acestora cu marile orașe ale imperiului roman.

Titulatura Dobrogei de «Sciția Mică»⁹ este iarăși un neadevăr istoric. Această titulatură a fost dată și impusă de Bizanț cu tendința de hegemonie¹⁰ și a dăinuit pînă tîrziu în sec. V—VI, așa cum, după migratorii goți — care mai înainte împinseseră triburi de sarmați și sciți în aceste părți — Oltenia și Muntenia de astăzi se numeau în veacurile IV—V: Goția (sic)¹¹. Sciții, ca și goții, ca de fapt toți migratorii, s-au retras din părțile noastre sau au fost asimilați de autohtoni.

Odată cu revenirea fostei Dacii, de acum Dăcoromania sub influența — și o parte sub stăpînirea — Bizanțului, populația autohtonă își dezvoltă cultura, limba și

6. *Religia tracodacă și celtobritană*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 3—4, p. 389—408; *Originea geto-dacilor și începutul creștinării lor*, în «Mitropolia Olteniei», XXX, (1978), nr. 1—3, p. 154—161.

7. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori teologi în Scythia Minor*, în «De la Dunăre la Mare». Mărturii istorice și monumente de artă creștină, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1977, p. 65—83; s-a tipărit și în volumul *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1979, 540 p.

8. Const. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Editura științifică, București, 1974, vol. I, «Prefața».

9. O poziție clară asupra titlaturii de Dacia Pontică: «În Dobrogea, în Dacia Pontică — spune istoricul român de renume mondial C. C. Giurescu — nume care sub raportul populației antice a acestei țări îl socotim mult mai indicat acela de «Sciția Mică», — stăpînirea romană a protejat vechile așezări și a creat altele noi. Cetățile grecești de la malul mării și-au văzut mai departe de negoțul lor...», *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Ed. Albatros, București, 1971, p. 113. A se vedea și altă opinie în «Dicționar de istorie veche a României», p. 536—537.

10. A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 151—160: «...descoperirile arheologice de pe teritoriul Dobrogei, făcute în ultimii ani, atestă fenomenul persistenței îndelungate a etnicului getic, în plină epocă romană, cu precădere în mediul rural. *Geții au asimilat pe sciți, celți și bastani* (subl. n.). La rîndu-le, asimilarea lor lentă, dar sigură, a durat și după secolul al IV-lea d.Hr. La Bugeac avem o așezare gotică din sec. al II-lea d.Hr.; La Enisala, lângă Babadag, s-a descoperit o necropolă de incinerare din sec. II—III d.Hr., care constituie cea mai plauzibilă dovadă a perenității autohtone...» (p. 110).

11. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, p. 164—170. Numirea sigură la Pr. prof. I. G. Coman, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 1; Gh. Diaconu, *On the socio-economic relation between natives and Goths in Dacia*, în «Relations...», p. 67—76.

crediința în conformitate cu vechile tradiții¹², așa încît în timpul împăratului Constantin cel Mare, «Moesia Inferior» prezintă o deosebită importanță¹³, iar în vremea împăratului Justinian (527—565), Episcopia Daciei (Sucidava) era sub jurisdicția Arhiepiscopiei Justiniana Prima. Odată cu venirea masivă a migratorilor slavi (sec. VI—IX), în vechile provincii ale Daciei, deja se încheiase procesul de formare a poporului român, cu o limbă de sine stătătoare, limba română (latina populară, după unii istorici literari)¹⁴. Populația băstinașă era organizată și condusă de preoți și episcopi, în același timp și conducători politici, pînă la organizarea statelor prefeudale românești (sec. IX—XII).

Unul dintre elementele de bază ale unității populației daco-romane a fost, așa cum am spus, creștinismul. Sfîntul Apostol Andrei vine într-adevăr din părțile Scîției Mari în orașele pontice și trece apoi prin davele dacice și cetățile de pe Istros (Dunăre). Cu toate că romanizarea pătrunsese în Dacia cu mult înainte de cucerirea română¹⁵, totuși o mare pondere spirituală, cu deosebire asupra Tomisului, Callatisului și Histriei, o avea cultura greacă. Așa se explică de ce urmașii Sfîntului Apostol Andrei — așa cum vom vedea — erau elini, de asemenea și trimișii Sfîntului Apostol Pavel din Filipi, Tesalonic sau Corint aparțineau aceleiași civilizații (Fapte XVI—XIX).

*

Am arătat acestea pentru a înțelege mai bine sensul inscripțiilor pietrelor funerare ale unor prezumtivi urmași ai Sfîntului Apostol Andrei¹⁶. Aceste mărturii, ca multe altele¹⁷, străjuiesc aleea intrării în marea sală a Mozaicului bizantin din vechea cetate a Tomisului, sub ochii reci de piatră ai statuii lui Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului¹⁸.

Ei tac, și totuși pietrele vorbesc... Trei dintre aceste pietre funerare, asupra cărora ne vom opri, datează, după aprecierea specialiștilor, din veacul II—III, deci printre primele mărturii scrise¹⁹, despre mult-disputata problemă a originii creștinismului

12. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, Editura științifică, București, 1969, p. 15—23; Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I. Perioada veche, Ediția a III-a revăzută, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1970, p. 3—4; C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, p. 118, 126—137.

Pe larg și considerațiile lui Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*, trad. în l. rom. de Anca Giurescu — Mihaela Crstea-Romașcanu, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 12—133.

13. A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 123—138.

14. P. F. David, *Coincidențe și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 5—6, p. 746—781; *Confluente daco-britane*, în «Magazin istoric», XII (1978), nr. 3; a se vedea și *Istoria României în date*, p. 51—52.

15. Vasile Pirvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-dunărene*. Ediția a cincea revăzută și adăugită, Ed. științifică, București 1972, p. 129—158; Hadrian Daicovicu, *Dația de la Burebista la cucerirea romană*, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 112—124; Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, Ed. Enciclopedică română, București, 1975, p. 246—256; Prof. Radu Vulpe, *Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei române*, în «De la Dunăre la Marea», p. 16—22.

16. Am arătat, ca altă ocazie, că Sfîntul Apostol Andrei, cel care a adus vestea cea bună la Tomis și Bizanț și-a continuat predica în Davele Daciei de pe Dunăre, oprindu-se și la Capidava, la Sucidava, la Drobeta, la Dierna, Oesus etc. *Despre originea geto-dacilor...* p. 159.

17. A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 79—104 și planșele respective.

18. Ovidiu Drimba, *Ovidiu poetul Romei și al Tomisului*, Ed. Tineretului, București, 1966, Ediția a II-a, p. 255. În *Trestia* (V, 7, V, 9—12); poetul constată: Vrei tu să afli poate și cine-s tomitanii / Și ce fel de oameni se văd în jurul meu? / Cu geții în amestec sînt grecii de pe-aice / Dar geții cel războinici, pe greci îi covîrșesc (Traducerea Th. Naum).

19. † Tit Sîmedrea, *Cel mai vechi document arheologic creștin găsit pe teritoriul țării noastre Gema creștină de la Tomis*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), nr. 5—6, p. 719—720. A se vedea și altă opinie la Emilian Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII, descoperite în România*, Ed. Academiei, București, 1976, p. 89—90, fig. 53.

la români... Ele sînt încrustate mult mai tîrziu față de timpul cînd au decedat cei despre care s-a scris. Părinții lui Hermogenes și Epifaniei au trăit se pare în timpul Sf. Apostol Andrei, fiind probabil convertiți de acesta sau ucenicii lui, conform poruncii Mîntuitorului Hristos: «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cite v-am poruncit vouă...» (Matei XXVIII, 19—20), sau de unii dintre ucenicii Sfîntului Apostol Pavel, care «veneau să întărească pe frați...» (II Cor. IX, 1—6).

Cu toate măsurile luate de împăratul roman Domițian (81—96), care introdusese cultul împăratului, numindu-se el însuși «dominus ac deus» și organizarea persecuțiilor împotriva creștinilor, predica apostolică avea adepți în cele mai importante orașe ale imperiului, în Asia Mică și în cetățile nord și sud pontice. Să nu uităm că sîntem în plină epocă de aur a împărăției dacilor, condusă de regele Decebal.

Împărații Traian²⁰, și Adrian (117—138)²¹ au dat decrete de persecuții împotriva creștinilor, dar urmașul lor, Antonius Pius (138—161) sau Antoniu Piosul, un împărat pașnic, înțelept și ponderat, n-a dat curs unor asemenea măsuri. Dimpotrivă, Antoniu Piu a scris «tuturor grecilor» mai ales celor din provincia Ahaia (II Cor. I, 1) pentru a nu mai produce greutăți și a nu mai batjocori pe cei care «se închină lui Hristos»²².

Descrierea stelelor funerare.

Așa cum arăta și prof. D. M. Pippidi, la sfîrșitul secolului I, tot veacul II și mai puțin în secolul al III-lea a existat în părțile Daciei Pontice o luptă acerbă între cultele păgîne vechi, curentele gnostice și iudeo-creștine și creștinism, ca apoi în sec. al IV-lea să găsim în aceste părți nenumerate mărturii despre ereziiile hristologice²³.

Afît la cultele autohtone, cît și în creștinism, la loc de aleasă cinstire erau preocupările pentru cei morți. De aceea ne surprind o serie de pietre funerare pe care sînt scrise cuvinte de invocare pentru *Îngerul păzitor*. Specialiștii nu identifică totdeauna apartenența religioasă a celui ce zace sub lespeda rece de piatră²⁴, de aceea, la început nu s-a dat importanță nici pietrei, nici inscripțiilor, nici sensului lor.

Aceeași soartă a îndoielii și neglijării au avut-o și pietrele funerare în discuție, dacă nu s-ar găsi pe ele monogramul creștin și semnul Sfintei Cruci.

I. HERMOGENES GRĂIEȘTE VEACURILOR

Prima piatră funerară are un text scris și este ridicată în cinstea arhontelui HERMOGENES (ΧΕΡΜΟΓΕΝΕΣ). Dimensiunea obișnuită a unui capac de sicriu (aproximativ 1,80 × 0,70) și cuprinde următoarele cuvinte în traducerea și datarea specialiștilor:

«Sec. II—III e.n. Hermogene îmi era numele, dar îmi ziceau și Cyzicianul; am fost arhonte, cu demnitate în patria mea și am îndeplinit funcția de agoranom; am

20. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 76—125; Plinius cel Tânăr, *Opere complete*, trad. note și prefață de Liana Manolache, Ed. Univers, București, 1977, *passim*.

21. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 47—53. A se vedea și Ocuparea Daciei. *Organizarea și dezvoltarea provinciei*, în «Inscripțiile Daciei Romane», Ed. Academiei, București, 1975, p. 9—32.

22. Eusebiu, Episcopul Cezareei, *Istoria bisericească*, IV, 26, 10.

23. *Studii de istorie*, p. 295—296 și Idem, *Inscripțiile grecești din Sciția Mică în ultima sută de ani*, în vol. «Contribuții la istoria veche a României», Ed. științifică, Ed. a II-a, București, 1967, p. 17—31.

24. *Studii de istorie...*, p. 267—283.

socotit prietenia față de toți ca un titlu de glorie. La vârsta de 50 de ani, ajungînd la capătul vieții, am murit, așa cum trebuie să sosească tuturor sorocul.

Salutare trecătorule!»

Hermogenes, nume propriu în limba greacă, se născuse în Cyzic și se ocupa cu comerțul. A ajuns conducător (arhonte) al acelei localități (sau la Tomis) și probabil aici, la Tomis, a decedat, avînd funcția de șef al comerțului cetății. Cu toate că a murit de tînr (50 de ani) a socotit «prietenia față de toți ca un titlu de glorie». Este de fapt parafrazarea cuvintelor Mîntuitorului Hristos «... ce voiți să vă faceă vouă oamenii, faceți și voi lor...» (Matei VII, 12) sau mărturisirea Sfîntului Apostol Pavel «m-am făcut tuturor toate, ca măcar pe unii dintre ei să-i dobîndesc...» (I Cor. IX, 22).

În stînga epitafului, se găsește monogramul creștin (X + P = Hristos, Răscum-părător). Piatra funerară a fost pusă de familia celui trecut la veșnicie. Decesul său s-ar putea să fi avut loc chiar la sfîrșitul secolului I, fiind una dintre cele mai vechi mărturii creștine.

Nu se știe dacă Hermogenes va fi avut vreun rol în «comunitatea» creștină din Tomis, cert este că predica Sfîntului Apostol Andrei dăduse roade.

Avînd în vedere poziția sa socială, nu se poate ca Hermogene să nu fi avut o deosebită influență asupra familiei sale, asupra prietenilor și celor cu care lucra sau făcea comerț, dar și pentru a discuta despre nouțai, printre care și Evanghelia lui Hristos. Așadar, sămînța Evangheliei găsise la Tomis pămînt fertil pentru schimbarea vieții spirituale a lumii vechi și a strămoșilor noștri.

N-ar fi exclus ca tatăl lui Hermogene să fi făcut parte din «frații» din Macedonia (II Cor. VIII, 1—5) sau din Ahaia (II Cor. I, 1), despre care vorbește cu admirație Sfîntul Apostol Pavel.

În orice caz, noua piesă arheologică completează mărturiile apologeților din secolul al II-lea despre pătrunderea creștinismului în cetățile pontice și în împărăția puternicului rege al Daciei, Decebal²⁵.

II. PAUL SIRIANUL, PRIMUL DIACON CUNOSCUȚ LA TOMIS ȘI UN STRĂMOȘ CU NUME LATIN, TITUS

A doua stelă funerară, sau piatră de mormînt asupra căreia ne oprim este scrisă tot în secolul II—III; răposașii au fost ucenici, dacă nu ai Sfinților Apostoli, cu siguranță ai Părinților Apostolici. Piatra este o bucată compactă (circa 1,18 X 0,44); deasupra, în relief, se află crucea întoarsă în ancoră pe o linie groasă în relief, avînd în vîrf, în partea stîngă, un vrej de iederă terminat în săgeată. Semnul crucii înfip în ancoră — simbol al protecției corăbierilor «de aici și de pe mare departe...» — s-a folosit pînă în jurul anului 312, cînd s-a arătat pe cer împăratului Constantin cel

25. Insuși acad. sovietic J. S. Derjavin recunoaște vasta întindere a tracilor și geto-dacilor, care sub Burebista și Decebal, regii lor, ajunseseră puternici, devenind astfel în cursul secolului I e.n. «vecinul cel mai periculos al romanilor» (История Болгарий) Moscova—Leningrad, 1947, vol. I, passim; P. I. David, *În legătură cu Rotonda de la Alba Iulia...*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVI (1978), nr. 9—10, p. 1071—1095.

Cunoscutul istoric Tomascheș — autorul clasicei lucrări consacrate tracilor: *Die alten Thraker* (1893—1894) — arată că triburile cele mai importante (24) au trăit în nordul Dunării (geții, agatirșii și dacii), iar cînd au apărut romanii la granițele lor, «timp de decenii întregi o rezistență deosebit de îndrîjită față de cuceritorii romani au opus dacii (trib trac, înrudit cu geții) care ocupau teritoriul Transilvaniei, Valahiei, Moldovei și Basarabiei, pînă la Marea Neagră și Nistru...» (trad. de Valentina Popovici), citat după «Magazin Istoric» XII (1978), nr. 6, *Dacia în Conștiința lumii*, p. 53—59.

Mare semnul Crucii Mântuitorului. Tot după această dată nu mai apare nici hrisma (X + P), fiindcă se știa de acum semnul biruinței, crucea Domnului.

Iată textul vechii inscripții săpat în piatră de sus în jos :

«Amintire (mormint) Paula soția și Paul Sirianul Ipodiatonul»²⁶.

Este clară originea celor doi creștini misionari din Tomis, plecați din Siria, probabil tot negustori sau corăbieri, veniți din cetățile Asiei Mici, unde Sfântul Apostol Pavel și ucenicii săi Tit, Timotei și Barnaba, Sfântul Apostol Ioan, Sfântul Apostol Bartolomeu, organizează solide comunități creștine.

Paul «cel mai mic între diaconi», nu «ipodiatonul» (ajutător de diacon) așa cum l-au tradus specialiștii, este primul nume de slujitor în treapta diaconiei, menționat pe teritoriul sfânt al Patriei noastre. Dovadă sigură că încă din primele secole creștine, Evanghelia nu numai că pătrunsese în Dacia Pontică, ci creștinismul se organizase și avea ierarhia completă : apostoli (apoi episcopi), preoți și diaconi.

La mijlocul pietrei funerare se află o cruce modelată (latină) cu terminația inferioară puțin mai lungă și apoi textul mare al inscripției poruncită de tatăl decedatului adolescent : Titus. Iată textul :

Sec. III e.n. «Speră tatăl, când ajunge la sfârșitul vieții, să lase un urmaș din sângele său. Dacă vreun blestem i-a căzut, acesta l-a răpit din mijlocul speranței și al vieții (ducându-l) către ținutul fără margini (Hades) crușându-l de rău. Din partea tatălui (?), văzînd o Titus, mai mult își cer...».

Iscripția în versuri a fost ștearsă parțial mai, tîrziu și pisania refăcută tot pentru o piatră funerară, de această dată cu cruce, în sec. V—VI, avînd următorul conținut : Paul Sirianul a ridicat (acest) monument soției sale Paula...

Deci, decedase și Paula, soția diaconului tomitan.

26. Pentru documentare, dar de altă opinie, a se vedea Emilian Popescu, Muzeul... Constanța inv. nr. 1508 Stelă de marmură descoperită întîmplător în anul 1961, în Constanța, la «Ville noi». Inscripția creștină a fost săpată prin ciocănire. Deasupra chenarului inscripției este un decor format dintr-o cruce, terminată la bază în formă de ancoră stilizată și un vrej de iederă. Colțul din dreapta sus este puțin știrbit. Sub inscripția creștină e o cruce mai mare, iar la stînga și dedesubtul ei resturi de litere : MK T KH H, care ar putea aparține unei a treia inscripții (a doua ordine cronologică).

Dimensiuni : 1,18×0,44×0,08 m ; înălțimea literelor 0,035—0,04 m. Secolul al VI-lea (Barnea Pontica, 5, 1972, p. 257), fig. 5, 6, 1973, p. 300. †Μνιμῶν παντα συμβα Παύλου ὑποδίακον «Amintire. Mormint (Paula, soția lui Paul sirianul, hipodiatonul». 1. Deasupra literei M este o cruce; primul I din cuvînt este încadrat de o parte și de alta de cite un punct (diarexis), iar cel de-al doilea, de cite o liniuță puțin ondulată, asemănătoare literei S sînt la sfîrșitul r. 1 și la începutul și sfîrșitul r. 2 (cf. Pfohl, *Attische Grabinschriften*, p. 218—219 ; Bandy, p. 13—14). Semnul de la sfîrșitul r. 5 este pentru prescurare. Același semn se află pe numeroase inscripții din Bulgaria (Beșevliev, 3, 4, 11, 87 etc.) ; în Creta și în alte părți. Al doilea M este răsturnat în primul cuvînt μνιμῶν pentru μνημεῖν se explică prin iotatism (cf. nr. 31, 44, 51, 228, 261, 443). Este singura inscripție din Scythia, în care apare μνιμῶν pentru a desemna mormintul. În Bulgaria, nici un exemplu. După Cumont (*Inscriptions chretiennes*, p. 259), termenul ar fi moștenit din terminologia păgînă, lucru des uzitat și cu alte cuvinte asemănătoare din Asia Mică. Pentru μνημεῖν în epoca greco-romană, în Asia Mică, v. Kubinska, *Monument funeraires*, passim.

2—4. παύλα παύλος, nume pentru prima oară în Scythia, dar întîlnite în Bulgaria (Beșevliev, 47, 1, 99, 3—4, 234, 3) și frecvent la inscripțiile latine (Diehl, III, p. 22—123). παύλα—ον, greșit despărțit în silabe ; σύββα formă nouă de feminin pentru μβ=ββ. v. Schwyzer, I. 213 ; Mihailov, Langue, 381 ; Beșevliev, 9, 12, 102, 4 ; Bandy, 87, 4, 88, 4. Pentru sicieni în Scythia Minor v. Barnea, op. cit., p. 251—265, cf. DACL, 1, 2, 421, 2422, 3, 2266—2277 ; Honigmann, RE I V A 1922, 1712—1713 Beșevliev, 8, 1.

5. Ἀ ὑποδίακ(όνου) este făcut ca un A ; inscripția este prima mențiune a unui hipodiaton în Scythia. *Hipodiatones în Bulgaria*, v. Beșevliev, 180, 5—6 ; 243, 3—4 ; Creta, V. Bandy, 76, 4 ; în Asia Mică, MAMA I 179, 2—3, II, 109, 110 ; VII, 104 c. 2—3.

Probabil unul dintre soți — mai de grabă Paul, diaconul, a șters premeditat câteva rinduri din inscripția veche și a refolosit piatra de mormînt²⁷. De fapt era o practică milenară, oare dăinuie și astăzi în cimitirele strămoșești, dar în loc de piatra de mormînt, în zilele noastre, se folosește mausoleul.

III. EPIFANIA CEA ÎNTELEAPTĂ NE INVITĂ LA MEDITAȚIE

Deși, aparent nu se observă vreun semn de proveniență creștină totuși stilul funerar și scrierea se aseamănă uimitor cu celelalte, mai ales cu stela funerară ridicată pentru Hermogenes, arhonte cețării Tomis.

Cuvintele cutremurătoare despre viață și moarte par a fi mai de grabă un panegiric — printre primele de acest fel — decît o inscripție funerară obișnuită. Dar iată textul de pe acest monument funerar în traducerea și datarea specialiștilor:

«Sec. II—III e.n. Salutare, trecătorule! Și ție (salutare) cel care te-ai oprit spunîndu-ți în gînd : oare unde și cine este acesta (care zace aici).

Ascultă străinule, patria și numele meu ; locul meu de baștină a fost mai înainte Hellada. M-am născut (adică), din mamă ateniană și din tată originar din Hermione, iar numele îmi este Epiphania. Am văzut multe ținuturi și am plutit pe tot întinsul mării, căci îmi erau armatori și tatăl și soțul, pe care, după moarte, l-am așezat, cu mîini curate în mormînt. Cu adevărat fericită îmi era înainte viața! M-am născut printre muze și m-am împărtășit din bunurile înțelepciunii.

Ca femeie, unor femei am dat mult (ajutor), soțiilor părăsite, stăpînită fiind de sentimente pioase. De asemenea am ajutat pe cea reținută pe patul de suferință... Hermogenes, ancyrantul și tomitanul din tribul Dinopes, plin de recunoștință față de soția sa a ridicat (acest monument) ca amintire».

După cum se vede, Epifania, acest al cincilea nume de pe pietrele funerare din Tomis era o femeie foarte învățată născută în Hellada (mama ateniană și tatăl originar din Hermione) din părinți înstăriți, proprietari de corăbii și probabil creștini stabiliți, sau expulzați din imperiu, la Tomis.

Epifania a fost o soție ideală și cu adevărat fericită îi era viața înainte de pierderea soțului. Se pare că strămoșilor noștri i-au creat mulțumirea celei de-a doua Patrii. Epitaful l-a alcătuit și a poruncit să fie săpat pe stilul funerar după această nedorită întimplare a morții soțului pe care l-a așezat în mormînt «cu mîini curate». De acum, viața pentru ea a devenit grea, mîngîindu-se doar cu faptul că «a trăit printre muze și s-a împărtășit din bunurile înțelepciunii».

În ceea ce privește credința ei lucrătoare prin dragoste se exprimă clar : «... am dat multor femei ajutor, ca femeie și am ajutat pe soțiile părăsite, stăpînită fiind de sentimente pioase. Am ajutat de asemenea pe cea reținută pe patul de suferință...».

Se constată, așadar, răspunsul la înfricoșătoarea judecată (Matei XXV, 35—36), precum și fapta Martei și Mariei (Ioan XII, 1—7), dar și activitatea intensă a femeilor purtătoare de mir (Matei XXVIII, 8—10). Este un exemplu de caritate creștină și nu este exclus ca Epifania să fi îndeplinit misiunea de «diaconiță» pe lângă urmașii Sfîntul Apostol Andrei în Tomis și să fi luat parte la marile acțiuni întreprinse de

27. Se mai observă, dacă nu proveniența păgînă și destul de veche, influența «păgînă» prin inițialele D și M D(is)M(anibus) / = zeilor Mani. Alții consideră mai exactă traducerea Maica Domnului. Nu este exclus ca mai tîrziu să se fi refăcut textul ceea ce a determinat, pe bună dreptate, pe unii să dateze, epigrafic, perioada de timp mai tîrziu (sec. IV), E.n. Popescu, *op. cit.*, p. 84, fig. 48.

comunitățile creștine în vederea ajutorării fraților în necazuri și nevoi, așa cum poruncește tuturor celor îmbrăcați în Hristos Sfântul Apostol Pavel (I Cor. XVI, 1).

Rămâne în continuare o taină în memoria Tomisului această familie. Cunoaștem și amănuntul că soțul Epifaniei se numea Hermogenes, inscripția indicând și date sigure că Hermogenes avea titulatura de Anciranul și Tomitanul și era din tribul dinopilor și că «plin de recunoștință față de soția sa a ridicat (acest monument) ca amintire». O dovadă în plus de o viață cu adevărat creștină și de o familie ideală.

Față de cele înscrise pe stelele funerare puse în discuție, s-ar părea, mai ales la ultima, o ușoară contradicție. Anume: 1. Epifania alcătuiește singură epitaful vorbind de soțul ei mai înainte decedat; iar 2. Hermogenes, Ancireanul și Tomitanul ridică «monumentul» în cinstea soției sale! Așadar este o raritate în epigrafie.

Considerăm că într-adevăr, Hermogenes a murit mai înainte — este clară inscripția, apoi s-a adăugat epitaful Epifaniei la dorința ei, așa cum îndeamnă și Evanghelia: «Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despărte» (Matei XIX, 6), soții fiind un singur trup (Efes, V, 31) și în această viață și dincolo.

Nu este exclusă posibilitatea să fi existat în cetatea Tomis un mausoleu al familiei Hermogenes distrus de intemperii, rămânând printre altele, și aceste mărturii extrem de importante pentru înțelegerea vieții din cetatea geto-dacă, elină și apoi daco-romană.

De asemenea, nu-i exclus ca cele două pietre funerare să fi aparținut la două familii înrudite, în mod sigur cu creștini printre ei, sau aceeași familie «Hermogenes», înainte și după perioada de creștinare.

Dezvoltarea artei scrisului în Cetatea Tomis.

În ceea ce privește arta scrisului, la a doua stea se constată limpede «două mâini». Cea care a scris textul pentru Paula și diaconul Paul și cea care a așternut spusele de durere ale tatălui lui Titus. Grafia perfectă și într-un caz și în celălalt, echilibrul dimensional, litere ordonate și rînduri drepte. La scrierea mai nouă (Paul Sirianul) se constată puțină stingăcie și grabă, despărțirea inc corectă a silabelor, ceea ce dovedește autohtonul, pe cînd inscripția din capătul celălalt trădează grijă, sensibilitate, control, ordine, precizie, supraveghere — ceea ce ne îndreptățește să datăm inscripția la sfîrșitul secolului al II-lea și începutul celui de-al III-lea (probabil în perioada edictului de cetățenie romană al împăratului Caracala, 212)²⁸.

Cei chemați la Domnul (Hermogenes și Epifania) doreau ca urmașii lor să cunoască și cititorii inscripțiilor să se convingă de faptul că răposații au fost de neam grec și nu de alt neam «barbar» etc.

Revenind la prima stea funerară creștină (poziția a doua — Hermogenes) aceasta se pare că este scrisă de aceeași mîna ca și partea primă (de sus în jos) — cu Titus — în mod precis de un meșter din aceeași școală de pisari a cetății. Dovadă că în Tomisul sec. II—III exista o adevărată artă pentru alcătuirea și scrierea epitafelor de pe pietrele funerare. Și trebuie subliniat și de data aceasta, că mărturiile cele mai multe despre viața și preocupările strămoșilor noștri le dau pietrele²⁹. Cu adevărat

28. A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 90—91.

29. Parafrazînd cuvintele Mintuitorului Hristos «dacă voi tăceți, pietrele vor da glas...» (Luca XIX, 40), Profesorul american Paul Mackendrick a și scris o interesantă carte despre strămoșii noștri: *The Dacian stones speak*, The University of North Carolina Press, 1975, tradusă și în limba română de Horia Florean Popescu sub titlul *Pietrele dacilor vorbesc*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1978, 176 p. Pe larg și lucrarea *Epigraphica*, «Travaux dédiés au VII-e congrès international d'épigraphie grecque et latine», Ed. Academiei, București, 1977, 286 p.

astăzi, ca de altfel totdeauna inscripțiile și însemnele lapidare, cercetate din toate punctele de vedere aduc mărturii de netăgăduit în completarea datelor istorice, cum este și cazul de față.

Așteptăm noi surprize.

Din cele de mai sus se poate conchide că pietrele funerare discutate aici sînt o mărturie incontestabilă că înșiși conducători și locuitori de vază ai Tomisului fuseseră catehizați, sau primiseră creștinismul de la Sfinții Apostoli (Andrei, Ioan din Efes, sau Pavel) sau ucenici ai acestora — Sfîntul Ignatie al Antiohiei, Policarp al Smirnei etc., — cunoscuți pentru activitatea lor în slujba Evangheliei și a vieții în Hristos.

Și dacă în cetatea Tomisului, creștinismul pătrunsese în diferite straturi sociale grecești, sîntem siguri că și autohtonii geto-daci și apoi daco-romani erau receptivi la tot ceea ce era nou, mai ales în domeniul credinței și în viața de apoi. Băstinașii aveau preocupările lor spirituale, dar nu erau refractari la nou, la ceea ce se oferea pentru sufletul lor. De aceea Tomisul — ca de fapt toate cetățile pontice și împrejurimile lui — a fost punct de plecare pentru creștinarea restului Daciei. Mulți misionari plecau în nordul Mării Negre sau în stepele pontice, pentru a arunca și acolo sămînța Evangheliei.

Din trecut și pînă astăzi.

Cu ocazia întronizării ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa Iustin spunea: «... o străveche tradiție, păstrată pînă în zilele noastre mărturisește că Sfîntul Apostol Andrei a vestit cuvîntul Evangheliei în părțile de răsărit ale țării noastre, îndeosebi pe malurile Mării Negre. Sîntem așadar o *Biserică Apostolică* în cel mai autentic înțeles al acestui cuvînt. Pînă tîrziu, în secolul al VI-lea, se mai vorbea încă de episcopiiile înființate de Apostolul Andrei în părțile noastre.»

Cu toate că știrile istorice se intrerup din vreme în vreme, cunoaștem astăzi din descoperirile arheologice și din tradiții consemnate în scris, mai tîrziu, că șirul marilor ierarhi ai Bisericii noastre vechi începe chiar în secolul al III-lea. Se cunosc acum nume de mari ierarhi la Tomis, teologi învățați, scriitorii iscusiți, apărători ai Ortodoxiei și organizatori ai vieții monahale»³⁰.

Cînd au început migrațiile slave în Dacoromania, deja populația autohtonă era formată cu limbă proprie românească și de credință creștină apostolică; nu o credință «răsăriteană (grecească) sau apuseană (latină)» sau de la bulgari (slavă) cum caută să arate E. Golubinski³¹, a cărui teorie este încă o dată infirmată și de aceste mărturii arheologice funerare. De fapt, teologii din vechime ai Bisericii Ortodoxe Ruse nu au acceptat «în corpore» ipotezele lui, iar cei de astăzi, dimpotrivă subliniază în revistele lor de specialitate, printre altele că atunci «cînd au venit slavii (peste populația autohtonă dacoromană sau străromană) în Dobrogea, au găsit acolo nenumărate și (bine) organizate comunități creștine...»³². Propovăduitori ai Evangheliei și apoi călugări dacoromani numiți și «sciiți», fiindcă au creștinat pe sciiți și urmașii

30. «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977) nr. 7—8, p. 646.

31. Краткий очерк истории православных черквен Болгарски, румынской или молдовлахской и Сербской. Scurtă prezentare a istoriei Bisericilor Ortodoxe Bulgară, Română, sau Moldovlahă și Sîrbă, Moscova, 1871 (VIII+732 p.) p. 346—349.

32. Журнал Московской Патриархии, nr. 10/1973, p. 46.

acestora au ajuns în văile și pe firul apelor din nordul Pontului Euxin (Marea Neagră) ³³.

Țarul Petru cel Mare, cu aproape trei secole în urmă recunoștea suveranitatea pentru totdeauna și în granițele ei strămoșești, Țării Moldovei, iar pe Dimitrie Cantemir și urmașii săi domni pămînteni ³⁴.

În același timp, viziunea clară și politica justă față de vecinii de la Carpați, Dunăre și Mare, a împăratului rus, recunoscînd pe Constantin Brîncoveanu drept principe «del Sacro Romano Impero» și ca stăpînitor a toată Țara Românească, i-a conferit ordinul «Sfîntul Andrei» ³⁵. Prin acest merit acordat voievodului român, țarul Petru Alexeievici înțelegea și recunoștea originea creștinismului apostolic în părțile fostei Dacii Pontice, precum și moștenirea de veacuri a gleei geto-dace, dacoromane și române de către locuitorii acestor locuri ³⁶. Fapta de creștin și neobosita preocupare de a împăca lumea de atunci sînt ideile forță ale uneia din cele mai strălucite epoci a istoriei, anume epoca lui Constantin Brîncoveanu ³⁷.

Însuși Sanctitatea Sa Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, într-o cuvîntare solemnă preciza: «Privind la trecutul istoric, noi mărturisim cu multă satisfacție că primele semințe ale credinței creștine au fost semănate pe teritoriul României conform tradiției, de Sfîntul Apostol Andrei și de ucenicii Sfîntului Apostol Pavel.

În decursul veacurilor trecute, ceata celor mai vrednice lumini, ale Ortodoxiei, arhiepiscopi și preoți, au slujit cu toată dăruirea și dragostea, desăvîrșirea poporului credincios al Dvs. ...» ³⁷, iar prof. K. E. Scurat, de la Academia teologică din Zagorsk—Moscova scria: «În conformitate cu tradiția, cei care au adus cele dintîi semințe ale creștinismului pe teritoriul dintre granițele României de azi au fost Sfîntul Apostol Andrei și ucenicii Sfîntului Apostol Pavel. Pe acest teritoriu exista în veacul al II-lea și al III-lea provincia romană Dacia. Tertulian mărturisește că în vremea lui (sfîrșitul secolului al II-lea — începutul secolului al III-lea) existau creștini între daci (subl. n.) strămoșii românilor de azi» ³⁹. Oare E. Golubinski nu cunoștea așa ceva despre strămoșii noștri chiar din izvoarele traduse în limba rusă?

Un alt teolog rus, Protoiereul F. Abramov, de la academia teologică din Leningrad, parcă sfidînd teoriile eronate ale lui Golubinski despre creștinismul strămoșilor noștri, afirmă categoric: «Actualul teritoriu al României, fiind cucerit la 106 d.Hr. de către împăratul Traian, a fost colonizat și cu cetățeni (aduși) din toate laturile imperiului. Romanii au adus aici limba latină, care s-a impus asupra limbii populației daco-getice (subl. n.). Odată cu coloniștii romani și cu soldații legiunilor a fost adus în aceste părți și creștinismul» (subl. n.) ⁴⁰.

33. *Ibidem*, nr. 3/1979, p. 51—53.

34. Pe larg, *Dimitrie Cantemir și urmașii săi în Rusia, exemplu de demnitate și patriotism*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 7—8, p. 928—955.

35. *Documentul nr. 42, 1700, august 21*, publicat în «Relațiile istorice dintre popoarele URSS și România în veacurile XV, începutul celui de-al XVII-lea. Documente și materiale în trei volume», Editura Științifică, Moscova, 1970 (în limbile rusă și română), vol. III, p. 323—338.

36. *Dimitrie Cantemir și urmașii săi*, p. 933—934.

37. Ștefan Ionescu, Panaît I. Panaît, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața, domnia, epoca*. Editura științifică, București, 1969, p. 180—181 și Prof. K. E. Scurat, *art. cit.*, p. 50—52.

38. «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 1297.

39. Autorul indică izvorul rusesc al informației: Tertulian, *Opere*, trad. în l. rusă, Sanct Petersburg, 1850, partea a III-a, p. 187. *Biserica Ortodoxă Română* (Румынская Православная церкве), de Prof. K. E. Scurat, în *Журнал Московской Патриархий*, nr. 1, 1974, p. 47—54.

40. Pro. F. Abramov, Митрополит Сучавский Досифей, (mitropolitul (Moldovei) și Sucevei, Dosoftei), în *Журнал Московской Патриархий*, nr. 3/1974, p. 50—52.

*

Noile mărturii ale vechii cetăți a Tomisului contribuie, în mod substanțial, la formarea unei cât mai precise imagini a pătrunderii creștinismului în părțile dinspre Dunăre și Mare ale Patriei noastre. Totodată, inscripțiile respective sînt piese prețioase în tezaurul patrimoniului cultural al țării noastre, vădînd influența civilizației elenice în Dacia Pontică și pătrunderea noilor idei și curente la locuitorii autohtoni din cetatea Tomisului și împrejurimi.

Și prin aceste mărturii funerare (stele) creștine, sau influențate de creștinism, descoperite la Tomis, Istoria Bisericească Universală și mai ales Istoria Bisericii Ortodoxe Române se întregesc și se completează cu noi date.

Desigur, sînt și alte pietre prețioase de cultură și spiritualitate veche care așteaptă să fie valorificate de harnicii noștri arheologi și epigrafi și să fie puse la loc de cinste pentru ca, mai mult și fără preget, să ne iubim pămîntul strămoșesc și tainele lui ascunse.

Este totodată, o datorie de conștiință ca să valorificăm și să conservăm totul în vederea demonstrării unora, care vîntură idei și emit teorii neavenite în legătură cu noi cei care aici am fost, aici ne creăm fericirea pămîntească și aici formăm fii credincioși ai Bisericii strămoșești și cetățeni vajnici apărători ai patriei.

Vestigiiile Tomisului de atunci așteaptă pe oricine, iar noi cei de astăzi, urmașii legitimi ai celor de ieri și de totdeauna, îi întîmpinăm cu dragoste și cu netăgăduită ospitalitate. Și să știe generațiile de mîine, că noi, cei de acum, am valorificat munca celor de atunci și că noi, ca și ei nu dispărem atîta timp cît iubim glia strămoșească și ne împărtășim «din bucuriile înțelepciunii», așa cum grăiește de două mii de ani și martora timpului: piatra de mormînt a credincioasei Epifania, din Tomis.

Diac. Conf. P. I. DAVID

PRACTICI RELIGIOASE ALE TRACO-DACILOR MENȚIONATE LA UNII SCRITORI DIN ANTICHITATE*

Anul 1980 reprezintă pentru istoria neamului nostru al 2050-lea an de la atestarea certă a unui stat puternic în spațiul carpato-danubian, stat condus de unul dintre cei mai de seamă organizatori și conducători ai dacilor — Burebista. Acest fapt constituie nu numai o simplă aniversare, ci, privind din cumpăna celor două milenii trecute, înțelegem importanța rolului pe care l-au avut de jucat în istoria Europei — deci a întregii lumi civilizate — înaintașii noștri. Gradul de dezvoltare socială, politică și religioasă la care ajunsese geto-dacii acum 2050 de ani, dezvoltare ce determină constituirea într-un stat unitar bine organizat, fiind unul dintre cele dintîi popoare din Europa și din lume care recurge la o astfel de organizare politico-socială, nu este rodul unei simple întîmplări sau dorința unei manifestări spontane a conducătorilor acestor populații, ci este rezultatul unei dezvoltări lente dar sigure a valorilor spirituale și materiale de care dispuneau înaintașii noștri, precum și dorința — materializată de nenumărate ori — de a participa la fazele semnificative

*) Lucrare de seminar susținută la secția Sistematică, în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, sub îndrumarea P. C. Diac. conf. Petru I. David, care a dat avizul pentru publicare.

ale istoriei și civilizației europene¹. Procesul formării poporului nostru nu trebuie pus pe seama unui miracol, etnogeneza neamului românesc nu constituie nici o «enigmă» ci se integrează, în procesul normal al formării popoarelor romanice².

Având un rol important în conjunctura politică a lumii contemporane lor, triburile traco-geto-dace, care populau spațiul carpato-dunărean, au atras atenția lumii greco-romane, ceea ce înseamnă că ele s-au impus ca un factor important în contextul civilizației europene contemporane lor. Făcând parte din marea familie a tracilor (care alături de iliri reprezentau cele două mari grupuri de indo-europeni semnalate în Europa în mileniul III î.Hr.), geto-dacii se trag din ramura nordică a tracilor. Ei vor dezvolta o cultură materială, o civilizație și o formă superioară de organizare politică, detașându-se astfel, prin gradul de organizare, de celelalte triburi trace. În această situație, ținând seama de conjunctura politică a timpului, importanța geto-dacilor crește, atât ca factor politic de rezistență în fața cuceritorilor cât și ca factor cultural, însemnând o etapă superioară de evoluție spirituală, element pe care cei mai importanți istorici și scriitori ai antichității, nu l-au putut neglija. Numele geților apare în operele mai de seamă ale scriitorilor din antichitate încă din secolul V înainte de Hristos. Astfel, poetul grec Sofocle (494—406 î.Hr.) menționează în tragedia «Triptolem» numele unei căpetenii gete: «Charnabon, care în timpul de față domnește peste geți»³, mărturie care datează cam din aceeași perioadă cu cea pe care o avem de la părintele istoriei, Herodot (484—420 î.Hr.). Documentul lui Herodot este însă de o importanță incontestabil mai mare, atât prin faptul că ni se dau informații privind o perioadă mai veche a istoriei acestor populații — din timpul expediției lui Darius, regele persilor, în Scitia (514 î.Hr.) — cât și prin faptul că ni se relatează unele lucruri deosebit de importante privind istoria înaintașilor noștri, și anume: 1. este localizată zona geografică — spațiul carpato-danubian-balcanic ca teritoriu stăpinit de populațiile trace; 2. ni se dau informații despre numărul lor: «neamul tracilor era cel mai numeros după cel al inzilor»⁴ și în fine 3. ni se relatează și despre unele trăsături de caracter ale acestor populații care, dacă ar fi «sub un singur cirmuitor sau dacă s-ar înțelege între ei, neamul lor ar fi de nebiruit»⁵, iar unul dintre popoarele trace, geții «cei mai viteji și mai drepti dintre traci»⁶, au fost singurii care s-au împotrivit oștilor cotropitoare ale regelui persilor.

Un alt istoric renumit al antichității, Tucidide (465—395 î.Hr.), vorbind despre Sitalkes, regele odrizilor, care în a doua jumătate a secolului V înainte de Hristos, supune mai întâi pe tracii din sud-estul Peninsulei Balcanice, apoi pe «geții de dincolo de Hemus, care locuiau mai ales dincoace de Istru... lângă Pontul Euxin... Geții și alte popoare vecine cu aceștia... care au aceleași nume și toți trag cu arcul de pe cai»⁷ Desigur, niște populații atât de numeroase și cu calități ce le făceau renumite în lumea civilizată contemporană lor, au atras atenția celor mai ascuțite minți din antichitate. Astfel Platon (427—347 î.Hr.) în dialogul «Charmide» este primul

1. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu: *Istoria Românilor*, Edit. Științifică, București, 1974, vol. I, p. 7. 2. *Idem*, p. 8.

3. Sofocle: *Tragedia Triptolem*, în *Izvoare privind Istoria României*, Editura Academiei R.S.R., București, 1964, vol. I, p. 2.

4. Herodot: *Istoriei*, în *Izvoare...*, op. cit., p. 65. 5. *Idem*. 6. *Ibidem*.

7. Tucidide: *Istoriei*, în *Izvoare...*, op. cit., p. 75.

scriitor din antichitate care spune despre traci că aveau conducători (regi), având deci o organizare politico-socială asemănătoare cu cele mai înaintate popoare ale vremii respective⁸. Din același secol IV deținem o seamă de informații mai precise privind istoria înaintașilor noștri. Astfel unul dintre generalii lui Alexandru Macedon, Ptolemaios al lui Lagos amintește de populațiile din nordul Dunării a căror revoltă a fost înfrântă de Alexandru, informație ajunsă pînă la noi din relatarea pe care ne-a lăsat-o istoricul Arrian (secolul III) asupra expediției întreprinse de tînărul rege pe meleagurile locuite de înaintașii noștri în anul 336 î.Hr.⁹. Expediția lui Alexandru cel Mare în aceste ținuturi, cu care ocazie ni se dau nenumărate amănunte semnificative privind populațiile respective, este relatată și de geograful Strabo (60 î.Hr.—19 d. Hr.), contemporan cu Augustus; mai mult chiar, Strabo amintește faptul că, pe vremea urmașilor lui Alexandru, geții aveau oa rege pe Dromichaite, relatînd chiar lupta acestora, conduși de Dromichaite, cu generalul macedonean, continuatorul politicii lui Alexandru¹⁰. Denumirea de daci, pe care o foloseau de regulă romanii pentru populațiile din această arie geografică o găsim înții la Iulius Caesar, care, vorbind despre pădurea Hercinică, spune că începe din țara Helveților și «mergînd paralel cu Dunărea ajunge la țara dacilor»¹¹; cea mai clară precizare o avem însă de la istoricul latin Pliniu cel Bătrîn, care spune că pe geți, «romanii îi numesc daci»¹².

O informație prețioasă privind populațiile din spațiul carpato-dunărean ne este transmisă de istoricul latin Dio Cassius, care ne spune că «dacii locuiesc de ambele părți ale Istrului», iar că «acei (oameni) ce locuiesc pe malul nordic al Dunării se numesc daci»¹³. Referitor la ținutul unde s-au născut geto-dacii, se poate spune că era foarte întins¹⁴, în timp ce toate popoarele trace ocupau un spațiu încă și mai mare¹⁵.

Am socotit necesare precizările făcute în prima parte a acestui studiu atît pentru faptul că autorii din antichitate folosesc, referindu-se la locuitorii din aceste ținuturi fie numirea de daci, fie de geți, fie de traci: la scriitorii greci întîlnim cu precădere cel de al doilea termen în timp ce latinii s-au folosit îndeosebi de primul; deasemeni trebuie avut în vedere și faptul că în multe scrieri din antichitate găsim referiri la popoarele ce locuiau în bazinul carpato-danubian, fie fără a fi numite, fie atribuindu-li-se genericul de traci. Ori, știînd că aceste ținuturi au fost populate fără întrerupere de popoarele traco-geto-dacice, vom înțelege că informațiile respective se referă la aceste popoare — chiar cînd nu sînt numite în mod expres — și nu la alte populații, de mai mică importanță din această zonă geografică¹⁶.

8. Platon : *Dialoguri* (Charmide) traducere de Șt. Bezdechi, Cultura Națională, București, 1922, p. 176—177.

9. Arrian : *Expediția lui Alexandru cel Mare*, în *Crestomație de texte privitoare la Istoria Antică*, Intocmită de Acad. Emil Condurachi și Vladimir Iliescu, ed. II, Editura Didactică și Pedagogică, București 1963, p. 127.

10. Strabo : *Geografia în Crestomație...*, op. cit., p. 127.

11. Iulius Caesar : *De bello gallico în Izvoare...*, op. cit., p. 179.

12. Pliniu cel Bătrîn : *Istoria naturală în Izvoare...*, op. cit., p. 403.

13. Dio Cassius : *Istoria Romană în Izvoare...*, op. cit., p. 671.

14. Hadrian Daicoviciu : *Epoca străveche în Istoria României — Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 34.

15. V. Pârvan : *Getica, O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 752.

16. Constantin C. Giurescu : *Formarea poporului român*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973, p. 21—25.

Viața religioasă a geto-dacilor, parte constitutivă de primă importanță a existenței lor, a trezit interesul și, de cele mai multe ori, chiar admirația istoricilor și scriitorilor din antichitate, precum și a popoarelor vecine, sau cu care dacii aveau contacte. Dirzenia cu care strămoșii noștri își apărau pământurile trebuia să-și aibă un corespondent în viața interioară, în convingerea că faptele ce le săvârșesc sînt conforme cu ceea ce zeii le cer. Datinile și obiceiurile înaintașilor noștri formau forța morală a identității etnice¹⁷. Scriitorii antici, care s-au ocupat în lucrările lor de religia sau de practicile religioase ale geto-dacilor ni-i prezintă pe aceștia ca fiind profund religioși. «În neamul lor, rîvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie»¹⁸. Izvoarele, nu prea numeroase, care au servit la realizarea unei imagini cît mai veridice privind religia și practicile religioase ale geto-dacilor, au făcut să se emită mai multe teorii. Unii cercetători au avansat teoria monoteismului geto-dacilor¹⁹ din faptul că Herodot vorbește pe larg numai despre Zalmoxis — principala zeitate a acestor populații — spunînd că unii geți «il cred același» cu un alt zeu, Gebeleizis, și că geții «nu recunosc vreun alt zeu afară de al lor»²⁰. Această teorie este infirmată astăzi de cvasitotalitatea cercetătorilor, ca și cea care susține că religia geto-dacilor ar fi avut un caracter dualist²¹. Chiar dacă nu s-a ajuns la un acord unanim al istoricilor referitor la acest aspect al problemei, se admite în general că religia geto-dacilor avea, cel puțin în faza finală, un caracter urano-solar bine conturat²². Acest caracter predominant trebuie pus în legătură cu faptul că religia geto-dacilor, ca toate religiile primitive, era personificarea forțelor naturii. În cadrul acesteia, divinitățile nu erau considerate ca entități superioare naturii, deosebindu-se de ea, ci erau întruchipări imanente naturii, participînd la toate transformările și creațiunile ei. Acest fapt a făcut ca zeitățile dacice să nu fie concepute antropomorf²³, iar practicile religioase, ținînd de cultul acestor zeități, să aibă un caracter cu precădere spiritual, de o ținută mult mai austeră decît cultele orientale ce se vor practica mai tîrziu, odată cu ridicarea de castru romane cu militari aduși din părțile răsăritene ale imperiului²⁴.

Zeitatea principală, Zalmoxis, cel care «învățase» medicina la egipteni, ajuns apoi Mare preot al dacilor, fiind divinizat după moartea sa²⁵, pare că a fost consi-

17. Diac. P. I. David : *Premize ale dialogului Anglicano—Ortodox*, Teză de doctorat, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977, p. 163 ș.u.

18. Strabo : *Geografia*, VII, 3, 4, în *Izvoare...*, op. cit., vol. I, p. 229.

19. Motonga, Victor : *Istoria veche a Românilor*, Editura «Presă», p. 15.

20. Herodot : *Istoria*, IV, 94, traducere românească, Editura Științifică, București, 1961, p. 345—346.

21. Și această teorie, susținută mai cu seamă de istoricul A. D. Xenopol, (*Istoria Românilor din regiunile carpațo-danubiene*, Editura Cartea Românească, București, 1925, vol. I, p. 65—72) este fondată tot pe textele lui Herodot, care amintește doar de doi zei : Zalmoxis și Gebeleizis. S-a făcut greșeala să se afirme că și marele istoric Vasile Pârvan (1882—1927) ar fi acceptat teoria caracterului monoteist al religiei geto-dacilor, ceea ce este inexact. V. Pârvan a susținut că geto-dacii erau henoteiști, adică adorau o divinitate principală ca și cînd ar fi fost singura, fără însă a fi singura divinitate. De asemenea, V. Pârvan a afirmat că Gebeleizis era «poate» un alt zeu decît Zalmoxis. *Getica*, op. cit., p. 156. Conform E. Vasilescu : *Istoria Religiiilor*, București, 1975, capitolul *Religia geto-dacilor*, p. 321—332.

22. Emilian Vasilescu : *Istoria Religiiilor*, op. cit., p. 325.

23. Paul Mac Kendrick : *Pietrele dacilor vorbesc*, traducere de Horia Florian Petrescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 152.

24. *Idem*, p. 153.

25. Diac. P. I. David : *Religia tracodacă și celtobritanică*, în B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. 391.

derat, într-o perioadă mai îndepărtată, ca avind caracter «demonic», hitonian²⁶, dar în perioada de înflorire a civilizației dacice el avea cu siguranță un caracter uranian, fiind socotit domn al cerului senin²⁷, al înălțimilor și al spiritului, opinie însușită de majoritatea cercetătorilor mai noi²⁸. Tot ce-i tulbură armonia și frumusețea, cum ar fi furtuna, norii, grindina, trebuie combătut. Pentru a restabili domnia lui în înfrunțărilor cu duhurile rele care, sub formă de balauri, se ascundeau în norii întunecoși din timpul furtunilor, adoratorii săi de pe pământ anunceau din arcuri săgeți asupra acestor spirite necurate²⁹. Dar cea mai importantă trăsătură a religiei geto-dacilor — nemurirea sufletelor — se desprinde din practica religioasă a trimeriei de soli la Zalmoxis. Această practică a sacrificiilor umane, strâns legată de adorarea lui Zalmoxis, căci sacrificiul uman era precedat de invocarea zeului, așa cum dovedește Sanctuarul de sacrificii de la Sarmizegetusa dacică³⁰, se pare că a fost părăsită în timpul lui Burebista și a marelui preot Deceneu, sau chiar mai târziu, căci la Roma abia în anul 97 î.Hr., sacrificiile umane au fost oprite prin lege³¹. Iată ce ne spune Herodot, cea mai importantă — dacă nu chiar unica sursă — referitor la această practică religioasă: «Însă trebuie să spun cum Țeji se cred nemuritori. Ei au convingerea că nicidecum nu mor, ci că apucă drumul către Zalmoxis, pe care unii îi țin drept Gebeleizis. Din cinci în cinci ani ei trimit la el, ca un sol, pe unul dintre-înșii tras la sorți, și-i dau sarcina de ce le face îndeobște trebuință. Unii din ei se puneau la rînd, ținînd cîte trei sulii în mîină, iar alții, apucînd de mîini și de picioare pe solul lor către Zalmoxis, îi fac vînt în sus deasupra sulitelor, și dacă el murea înțepat, ei credeau că zeul le este prielnic; dar dacă nu moare, îi spun batjocuri și-l dojenesc ca pe un om rău. În fine, după ce l-au insultat bine, trimit zeului un altul, și-i dau acea sarcină, pe cît timp el se află încă în viață. Acești traci trag contra cerului sulile și săgeți cînd tună sau fulgeră, amenințîndu-l pe zeul lor și crezînd că nu mai este un altul»³².

Sacrificiul uman, cultul morților și credința în nemurire constituiau și la getodaci, ca de altfel la toate popoarele, suprema preocupare. Frica de moarte era nesocotită, adoratorii lui Zalmoxis considerînd firească și precisă continuarea vieții de aici, dincolo³³. După relatarea aceluiași Herodot, însuși Zalmoxis, care și-a trăit o parte din viață cu Pitagora (aprox. 530 î.Hr.), întorcîndu-se în țara sa, văzînd ticăloșia (în sensul de degradare a moravurilor) în care trăiau locuitorii ei, îi învață «chipul de trai al ionienilor, și obiceiuri mai blînde, ca unul ce fregventase pe greci și convorbise cu Pitagora... El puse să se pregătească o încăpere unde primea

26. I. G. Coman : *Zalmoxis. Une grand problême gète*, în «Zalmoxis», «Revue des Etudes Religieuses», III, (1939), p. 92.

27. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 325. Există și părerea că Zalmoxis ar fi fost zeul lumii subterane și al vegetației (cf. I. I. Russu : *Religia getodacilor. Zei, credințe, practici religioase*, Cluj, 1947, p. 32—33).

28. Mircea Eliade : *De Zalmoxis à Gengis Khan*, Payot, Paris, 1970, p. 55.

29. V. Motonga, *op. cit.*, p. 15 (după Herodot, IV, 94).

30. H. Daicoviciu : *Dacii*, Editura Științifică, București, 1965, cap. LV : *Cultura Spirituală a daco-geților*, p. 163—198.

31. Plinius cel Bătrîn : *Istoria Naturală*, XXXIII, 1 : «DCLVII demum anno Urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crassus coss., senatus consultum factum est ne homo immolaretur» în Gr. G. Tocilescu : *Dacia înainte de romani*, Tipografia Academiei Române, București, 1880, p. 360.

32. Herodot, IV, 94, *op. cit.*, p. 346.

33. Diac. P. I. David : *Religia tracodacă...*, *op. cit.*, p. 399, precum și H. Daicoviciu : *Dacii*, Editura Științifică, București, 1965 Ediția I, Capitolul : *Elemente de cultură spirituală*, p. 47—50.

pe căpeteniile tracilor, și... îi învătă cum, nici el, nici dinșii, nici urmașii lor, nu vor muri, ci vor merge la locul unde, trăind pe vecie, se vor bucura de toate bunurile»³⁴. Din cele spuse de părintele istoriei aflăm cu certitudine: a) că populațiile traco-geto-dace aveau o credință vie în nemurirea sufletului; b) că cei răposați se duc la Zalmoxis; c) că credința în nemurire era la ei atît de generală, atît de puternică încît în sacrificiul ce i se aducea din cinci în cinci ani, cei care nu mureau erau socotiți ca niște criminali; zeul refuzînd să-i primească în locașul său, arăta prin aceasta că dorește să-i pedepsească, lăsîndu-î în viață și lipsindu-i de fericirile eterne ale celeilalte lumi; d) că geții obișnuiau, în semn de amenințare a divinității, să răspundă cu sulițe și săgeți la fulgerele și trăsnetele cerului³⁵. Desigur, o anumită concepție religioasă generează o serie de practici religioase conforme cu viața și concepția despre viață a celor ce au îmbrățișat religia respectivă, ceea ce face ca, în cazul populațiilor geto-dace, să constatăm că obiceiuri oarecum asemănătoare celor ce erau practicate de adoratorii lui Zalmoxis să fie întîlnite și în cadrul altor culte, cum ar fi cultul dionisiac acordat lui Sabasius sau cel acordat lui Dionisos Omestos³⁶.

O altă relatare despre principalul zeu al geto-dacilor o avem de la Strabo Geograful (60 î.Hr.—19 d.Hr.), care, în lucrarea sa *Geographia*, ne spune că Zalmoxis, fiind un timp sclav în serviciul lui Pitagora, cîștigă de la dînsul, precum și din călătoriile pe care le-a făcut în întregul Egipt, numeroase cunoștințe astronomice. Întorcîndu-se în patria sa, el se bucura de o mare considerație din partea poporului și a căpeteniilor acestuia, pentru știința lui de a prezice după stele și după semnele cerești. El reuși să facă pe rege să-l asocieze la domnie ca pe un organ al voinței zeilor. Deși la început trecea numai ca preot al zeilor, cu timpul deveni el însuși zeu; retrăgîndu-se într-o peșteră din muntele sacru Kogaion, departe de orice contact cu oamenii, nu primea la sine decît pe rege și pe miniștrii săi. El a fost de mare ajutor regelui, care cîștigă supunerea oarbă a poporului, cel neascultător pînă atunci, și făcu să se creadă că ordinele sale sînt cu adevărat ordine zeești³⁷. Pentru noi are valoare deosebită această relatare prin aceea că ne permite să facem o comparație între credința în nemurirea sufletului pe care o aveau strămoșii noștri și doctrina pitagoreică a metempsihozei. Ideea vieții viitoare se găsește nu numai la Pitagora și la continuatorii școlii sale (Philolaos, Arhytas, Aristoxenos, medicul Alkmaion) ci și la Pindar. Empedocle sau Platon, reunită cu concepția că există o continuă purificare prin emigrările sufletului. Imortalitatea sufletului la geto-daci, ca și cea a celțior³⁸ diferă esențial de cea greacă a vieții viitoare, ca și de metempsihoza pitagoreică, ea constituind în esență, în credința unei adevărate invierii materiale dincolo de această lume, continuarea reală într-o altă lume a vieții duse pe pămînt, pentru geto-daci moartea fiind mijlocul unei lungi existențe³⁹. Această credință puternică a geto-daco-tracilor în viața ce începe după moartea trupului o găsim exprimată, sub formă literară însă, la poetul tragic grec Euripide (480—406 î.Hr.) în tragedia «Rhesus»: «Mama regelui trac, plîngîndu-și moartea fiului său, exclamă:

34. Herodot, IV, 95, *op. cit.*, p. 346.

35. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 321.

36. *Idem*, p. 322.

37. Strabonius: *Geographica, Graece cum versione reflecta*, VII, 111 (Getae), 5, Editore Ambrosio Firmin Didot, MDCCCLIII, col. 456—457, p. 214.

38. Diodor din Sicilia: *Biblioteca istorică*, V, 28, citat după Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 325.

39. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 326.

Ascuns în găurile pământului care ascunde, argintul, demon care ține de om și de zeu, va fi acolo îngropat, dar trăind și văzînd lumina, profet al lui Bacchus, care a fixat locuința sa pe stîncă Pangeului, venerabil, printre cei care îl cunosc»⁴⁰. Spre deosebire deci de învățătura pitagoreilor, conform căreia sufletul trecea printr-un sir de transmigrațiuni, în credința strămoșilor noștri, cei drepți, care au bucurat pe zeii cu fapte bune în timpul vieții de pe pământ, trăiesc după moarte o nouă viață, o viață fără sfîrșit, drept recompensă pentru virtuțile dovedite în timpul vieții. Credința lor în nemurire nu era o credință în nemurirea sufletului, ci era considerată ca fiind o trecere a trupului pe un alt tărîm⁴¹. Iată pentru care motive la geto-daci nu se sacrificau prizonieri de război sau criminali condamnați la moarte, așa cum se practica în vechime la unele popoare cînd se oficiau sacrificii umane, ci aici, cel ce urma să fie sacrificat era ales prin tragere la sorți, dintre tinerii familiilor de vază. Se pare că aceste sacrificii, în vigoare în timpul în care Herodot își scrie «Istoriile» sale, s-au prelungit pînă în timpul lui Ovidiu, fie ca o practică impusă de oficierea cultului, fie ca un sacrificiu voluntar al victimelor exaltate de beția martiriului. Cu timpul însă, moravurile imblinzindu-se, și sub influența popoarelor cu care geto-dacii veneau în contact, aceste jertfe sîngeroase au fost oprite făcîndu-se înlocuirea lor prin instituirea unui oracol care avea sarcina de a mijloci legătura între zeii și oameni și pentru a răspunde, uneori neinteligibil la întrebările unei mulțimi orbite de fanatism⁴².

Despre Zalmoxis și despre practicile religioase legate de cultul său amintesc nu numai Herodot și Strabo, ci și alți scriitori din antichitate, știrile ce le deținem de la ei fiind uneori contradictorii. Astfel, după Lucian (125—190), locuitorii de pe aceste meleaguri se credeau nemuritori, sperînd că după ieșirea din lume, să meargă la Zalmoxis, zeul lor⁴³, iar Suidas, mai aproape de timpurile noastre, îl consideră pe Zalmoxis inițiatorul învățaturii privind nemurirea sufletului la populațiile trace, după unii, chiar și la popoarele celte⁴⁴, informație ce trezește deosebit interes, de vreme ce credința în viața de dincolo de moarte la cele două popoare prezintă surprinzător de multe asemănări⁴⁵.

Am amintit obiceiul pe care îl practicaau geto-dacii de a arunca spre cer, cînd era furtună cu tunete și fulgere, cu sulițe și săgeți trase din arcuri. Unii cercetători (G. Tocilescu) ai religiei înaintașilor noștri trag de aici concluzia că aceste popoare aveau, pe lângă cultul lui Zalmoxis — zeu în care negreșit nu puteau arunca cu săgeți, căci el era zeul luminii, de la care le venea tot binele — și alți zei, cum ar fi zeul ce stăpînea tunetul și fulgerul — Zbeltiurdos (Jupiter ?) despre al cărui cult însă nu avem nici un fel de informații⁴⁶.

Tot Herodot amintește și faptul că geto-dacii se închinau și zeului războiului, Ares⁴⁷, care, după alți scriitori, ar fi fost chiar de origine tracă⁴⁸, punînd în legături

40. Euripide : *Rhesus*, 2, v. 970—973, cf. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 318.

41. Iosif Constantin Drăgan : *Noi Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 94.

42. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 327.

43. *Idem*, p. 342.

44. *Ibidem*.

45. Dr. Petre I. David, *Statul centralizat și independent al lui Burebista — 2050 ani. Confluințe daco-britanice*, în *Magazin Istoric* XII, nr. 3 (132), martie 1978, p. 33—35.

46. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 331.

47. Herodot, V, 7, op. cit. (vol. II).

48. Homer : *Odiseea*, în românește de George Murnu, *Cultura Națională*, 1924, cîntul VIII, p. 133.

caracterul acestui zeu cu faptul că populațiile geto-daco-trace erau vestite prin curajul și vitejia cu care se luptau în războaie. Dintr-o informație transmisă de istoricul Vegetius, care a trăit în secolul IV d.Hr., deci după retragerea romanilor din 271, aflăm că geții și dacii, ca de altfel toți tracii, susțineau că zeul războiului se născuse la dînșii⁴⁹. Virgiliu ne spune deasemeni că zeul războiului — Marte Gradivul — era zeul ocrotitor al ogoarelor geților⁵⁰.

O altă zeitate ce figura în mitologia geto-dacilor alături de Zalmoxis și Marte, era Cotys, având atribute războinice ca și Marte, fiind, de cele mai multe ori, reprezentată cu chip bărbătesc⁵¹. Ea era numită fie Cotys sau Cotytto, alteori Bendis, îndeplinind uneori rolul pe care îl avea Demetra în mitologia greacă. Ea a fost înlocuită în timpurile mai târzii, când influența zeilor și cultelor ce se practicau în Imperiul Roman era tot mai mare, de zeița Diana⁵².

Trebuie amintit aici și de o altă zeitate ce era adorată de popoarele geto-daco-trace, și anume, Sabasius, cel cu fruntea înarmată cu două coarne, asemănându-se cu Bacchus Cornutus, fiul lui Zeus și al Persefonei. Cultul și practicile religioase legate de acest cult erau oficiate pe înălțimile munților ori pe coline, unde i se înălțau sanctuare de forma unei rotonde, având în mijlocul acoperișului o deschizătură circulară, conform informațiilor ce ni le-a transmis scriitorul latin Macrobius (sec. V)⁵³. Este interesant de știut că pentru oficierea cultului ce se acorda acestui zeu, ca și cel pentru zeița Cotys, existau un fel de corporațiuni religioase, numite *thiase*⁵⁴, care erau conduse desigur de slujitorii cultului sau de sacerdoți⁵⁵, slujitori ce erau pildă pentru ceilalți credincioși, alți prin cumpătare cit și prin curățenia vieții ce o duceau⁵⁶. Preoții acestor populații se numeau ctiști(κτισται) — la geții din dreapta Dunării și la tracii propriu-zis, iar la geții din Stînga Dunării și la daci se numeau poliști(πολισταί)⁵⁷ ei trăiau retrași în munți, necăsătorii, în asceză severă, în curăție morală și meditație, fapte ce impresionau adinc pe oamenii de rînd. Principalele rituri ce îndeplineau acești «sacerdoți» erau desigur sacrificiile; dacă despre sacrificiile umane avem informații transmise de Herodot (IV, 94), și numai de el, ceea ce a făcut pe unii istorici să conchidă — din lipsa relatărilor privind această practică religioasă a scriitorii și istoricii de mai târziu — că sacrificiul uman a fost abandonat cu vremea⁵⁸, despre existența sacrificiilor nesingeroase — cereale, lapte, miere — alimente ce constituiau hrana principală a poporului și a preoților, nu avem informații.

O practică interesantă în cadrul cultului lui Sabasius și Cotys era, după relatarea reprezentantului comediei vechi, scriitorul grec Eupolis (445 — aprox. 400 î.Hr.), puri-

49. Vegetiu : *Tratat de artă militară*, 1, 1, 28, cf. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 331.

50. Virgiliu : *Eneida*, traducere din limba latină de E. Lovinescu, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1938, Cartea III, p. 69.

51. I. I. Russu : *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, Cluj, 1947, p. 22—23.

52. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 304—307.

53. Macrobius : *Saturnalia*, 1, 18, 11, cf. Gr. G. Tocilescu, op. cit., p. 306.

54. Foucart, P. : *Des associations religieuses chez les Grecs ; Thiases, Eranes, Orgéons*, Paris, 1873, p. 55 ș.u.

55. Octavian Mărculescu : *Instituția «Marelui Preot» la geto-daci*, in B.O.R., LXXXII (1969), nr. 1—2, p. 210—222.

56. V. Pârvan : *Memoriale*, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 42—48 precum și nota 26 la capitolul *Laus Vitae*, p. 331—332.

57. Diac. Prof. E. Vasilescu : *Problema religiei geto-dacilor în lumina noilor cercetări istorice și arheologice*, in Ortodoxia V, (1953), nr. 4, p. 645.

58. *Idem*, p. 647.

ficarea prin apă: pentru a intra în «thias»-ul lui Cotys se proceda astfel: în timpul nopții, preotul îmbrăcat în piele de căprioară îl stropea cu apă pe cel ce urma să fie inițiat, care primea acest «botez» fără a avea vreun veșmînt pe el. Astfel curățit trebuia să repete formula: «am scăpat de rău, am dat peste mai bine», în timp ce asistenții la această ceremonie strigau într-un glas «ὄλολνθῆ ὄλολνθῆ». Urma apoi un spectacol simbolic rezervat numai inițiaților: nașterea lui Sabasius, apoi sacrificiile ce i se aduceau⁵⁹.

În afară de aceste zeități, despre care avem o seamă de informații transmise prin scrierile istoricilor și literaților din vremurile antice, desigur că populațiile trace — geții și dacii — cinsteau și o serie de alți zei și zeițe, al căror cult a fost adus fie de călători — negustori și meseriași care au venit în legătură în vreun fel oarecare cu lumea Greciei și Romei antice, fie chiar de băștinașii acestor meleaguri, care au călătorit prin țările cu o civilizație înfloritoare. De la locuitorii porturilor Pontului Euxin, în marea lor majoritate greci sau de origine greacă, dacii vor fi luat riturile legate de adorarea zeului războiului — Ares (Marte), despre care am amintit deja, care se bucura de o deosebită apreciere la aceste popoare de viteji «de neînfrînt», după spusele lui Herodot, «și cu mult cei mai puternici dintre toate semințiile pămîntului»⁶⁰, sau practicile religioase legate de cultul zeiței Hestia sau Hecate, identificată de unii istorici ca fiind Bendis a dacilor⁶¹, sau cele legate de adorarea eroului grec Heracles. De la romani — cu care au avut desigur și legături de altă natură decît cele ce-i făceau să se confrunte pe cîmpurile de luptă — populațiile geto-dace vor fi imprumutat practici religioase legate de cultele unor zei ce ar corespunde în terminologia latină, zeităților Liber, Libera, Terra Daciae, Genius (Di et Deae), Terra Matêr, Daciae ș.a., precum și cele legate de cultul mai multor eroi mitologici⁶². De asemenea, unii istorici sînt de părere că ar fi existat în Dacia și cultul sud-tracic, cu practici religioase specifice, ale «cavalerului danubian», sau, după cum îl numesc alți cercetători ai istoriei religiei geto-dacilor, Zeul Cavaler, sau Cavalerul trac. Eroul trac, ocrotitor al ținuturilor trace — divinitate ce intervenea în acțiunile de apărare a pămîntului strămoșesc⁶³, precum și al «cabirilor»⁶⁴.

Referindu-se tot la credința pe care o aveau geto-dacii în viața de după moarte, istoricul Titus Livius⁶⁵ ne relatează un obicei deosebit, care, desigur, era în legătură cu o anumită practică religioasă adecvată situației — nașterea de copii și înmormîntarea. Aceiași practică o găsim relatată și în «Istoriile» lui Herodot, din care cităm: «... la nașteri și la înmormîntări iată ce fac: rudele se așează în jurul nou-născutului și încep să bocească cîte rele are să îndure, o dată ce s-a născut, înșirînd toate pătîmirile omului; pe mort însă îl îngroapă jucînd și veselindu-se, sub cuvînt că de-acum se află în deplină fericire, scăpat de atîtea necazuri»⁶⁶.

Am amintit cîteva lucruri despre preoții dacilor. Vom menționa că la un popor, care credea atît de mult în zeii lor protectori, lesne se înțelege că preoții se bucurau

59. Eupolis: *Commicorum atticorum fragmenta*, Leipzig, 1880, fragmentul 10, βάρται, cf. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 310—311.

60. Herodot, *Istorii*, V, 3, *op. cit.*, vol. II, p. 30.

61. I. I. Russu: *op. cit.*, p. 20—23.

62. V. Pârvan: *Getica*, *op. cit.*, p. 72 și 153.

63. Drd. Alexandru Stan I.: *Religia tracilor sud-dundreni*, în «Studii teologice», seria II, an. XX, (1968), nr. 7—8, p. 580.

64. Teohari Antonescu: *Cultul cabirilor în Dacia*, București, 1889; cf. Em. Vasilescu, *op. cit.*, p. 644.

65. Titus Livius: *De la fundarea Romei*, cartea XXXVIII, 41; cf. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 319.

66. Herodot: *Istorii*, V, 4, *op. cit.*, vol. II, p. 30.

de influență și prestigiu în viața religioasă, ca și în cea social-politică, a statului dac. Strabo afirmă că însuși Zalmoxis a fost fondatorul acestei autorități teocratice, de la dînsul datînd, la geți și la daci, asocierea Marelui Preot la cirna țării, împărțirea tronului între rege și un pontif, rege-profet ⁶⁷. Am văzut că primul care amintește de existența regilor la geto-daci, Platon, îl numește pe Zalmoxis rege ⁶⁸. Aceiași informație ne-o transmite și Jordones (sec. VI d.Hr.) opinie ce dovedește încă o dată locul deosebit de însemnat ce-l avea sacerdoțiul în statul dacilor ⁶⁹. *κλῆρα*: adică «curajii», numiți în unele izvoare grecești și *ἱερείς* sau *θῆγες* (Strabo), care erau ținuți în mare cinste, fiind socotiți ca niște drepti și sfinți, constituiau o castă preoțească scutită de sarcini și de obligațiile oamenilor de rînd. Mașele Preot se bucura de o serie de prerogative deosebite, influențînd direct pe rege. Să ne amintim că Deceneu, care i-a depășit pe toți predecesorii săi în înțelepciune și putere de convingere, avea să completeze armonios opera începută de Burebista ⁷⁰. După cum relatează Strabo ⁷¹, Deceneu l-a influențat direct pe Burebista, determinîndu-l pe acesta să ordone distrugerea viilor pentru a stăvili seeta prea mare de care sufereau supușii săi, și desigur nu numai în această acțiune Marele Preot a avut un rol important, căci el nu se ocupa numai de treburile religioase, ci și de alte aspecte ale vieții dacilor (educație, astronomie, medicină, matematică, etc.) ⁷². Este celebră relatarea lui Platon referitor la concepția pe care o aveau medicii geto-dacilor despre interdependența organelor și funcțiunilor acestora în corpul omenesc, precum și raporturile ce se stabilesc între diferitele organe ale corpului și suflet ⁷³.

Tot preoților le revenea și obligația de a scruta cerul și de a întocmi calendarul. Se pare că exista un cult de inițiere în tainele cerului și ale stelelor. Sanctuarul de la Sarmizegetusa confirmă faptul că la daci anul era împărțit în luni, perioade, zile, săptămîni și că preoții au întuit existența anului bisect, fapt ce constituie o enigmă astronomică a vechii civilizații dace ⁷⁴.

Preoții dacilor erau deseori trimiși în misiuni la alte popoare, ca ambasadori și mijlocitori pentru încheierea păcii. După relatarea scriitorului grec Athenaeus (secolul III d.Hr.), cînd erau trimiși ca ambasadori, ei erau îmbrăcați în haine albe și largi, intonînd din mers cîntece și acompianîndu-se cu citire, la fel ca ambasadorii regilor Galiei ⁷⁵. De asemenea, preoții daci îndeplineau și funcția de judecători între particulari (de drept civil am spune noi astăzi), sancțiunile ce le ordonau avînd un caracter predominant religios ⁷⁶.

Pe lângă sanctuarul de Sarmisegetusa, centrul nervos al vieții religioase a geto-dacilor, alături de preoți, exista și o categorie specială de slujitori, numiți *Vates*, *μάντις*, profeți care prevesteau și anunțau lucrurile ce aveau să se petreacă în viitor pe baza unor calcule complicate și a numeroaselor numere magice (*ψῦφων καὶ ἀριθμῶν*),

67. Strabó, VII, 3, 5, cf. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 340—341.

68. Platon: *Charmide*, *op. cit.*, p. 117.

69. *De fontibus libri Jordanis de origine actusque Getarum*, Berlin, 1838, cf. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 341.

70. Iosif Constantin Drăgan, *op. cit.*, p. 259.

71. Strabo, *Geographia*, VII, 3, 11, *op. cit.*, p. 252.

72. Iosif Constantin Drăgan, *op. cit.*, p. 259.

73. Platon: *Dialoguri. Charmide*, *op. cit.*, p. 177.

74. Diac. P. I. David: *La începutul anului bisericesc*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), nr. 9—10, p. 935.

75. Athenaeus: *Deipnosophistae*, c. XIV, cf. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 342—343.

76. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 343.

divinație ce se pare că au învățat-o de la însuși Zalmoxis⁷⁷, după cum ne informează autorul cărții *Philosophumena*, atribuită lui Origen.

După datina comună tuturor tracilor, afară de preoți, grija pentru îndeplinirea unor practici legate de cultul divinităților era încredințată și femeilor, care — după informațiile ajunse la noi prin intermediul lui Strabo, participau activ la sărbătorile religioase, aducând chiar jertfe în sunetul țimbalului asurzitoare și în jocuri pline de veselie. Ele îndemnau chiar pe bărbați să fie mai zeloși în îndeplinirea îndatoririlor de cult⁷⁸. Alături de femei la ceremoniile religioase participau și copilele lor, care adorau pe Zalmoxis cu cîntece și dansuri, după cum ne asigură Porfiriu (233—304)⁷⁹.

Dar nici o ceremonie religioasă, nici o practică cultică nu se făcea fără preoți, căci ei erau interpreții voinței zeilor, cu care se aflau în strînse relații. Mijloacele prin care casta sacerdotală a dacilor își susținea autoritatea era, în afară de viața ascetică și abstenența, învățătura religioasă, am spune noi — dogmele religioase și concepția filosofică, întinderea cunoștințelor pozitive, precum și organizarea, pe principii sănătoase, a sacerdoțiului, prin care se impuneau reguli severe de disciplină: unirea, solidaritatea, ascultarea necondiționată de un singur conducător, pontif-profet cu autoritate divină — iată secretul influenței și autorității întregii caste⁸⁰. Aceste elemente, ca și înalta spiritualitate a religiei dacilor, l-a determinat pe Julius Caesar, augustul împărat roman, care a avut intenția să pornească război împotriva dacilor, să afirme că «dacii aveau o religie superioară Romei»⁸¹.

Am arătat în cele de mai sus, în mod succint, principalele elemente caracteristice ale religiei populațiilor traco-geto-dace, principalele divinități adorate de aceste populații, precum și practicile religioase legate de cultul zeităților dace, așa cum le găsim la cei mai de seamă scriitori ai antichității. Scriitorii care relatează despre viața religioasă a strămoșilor noștri ne aduc informații totodată și despre viața materială și cea spirituală în general, afirmind superioritatea «spiritualismului» geto-dac, în comparație cu alte popoare contemporane lor. Geto-dacii au fost posesorii unei civilizații strălucite, care, sub raport religios, se traducea printr-o înaltă concepție despre suflet și despre viața viitoare⁸², fapt ce nu a scăpat atenției istoricilor și literaților antichității. Este foarte posibil ca cele ce ne-au transmis scriitorii din antichitate despre strămoșii noștri să fie lucruri preluate de la alții, și o parte din aceste informații se îndepărtează, poate, într-o oarecare măsură, de la adevăr. Desigur, informațiile de care dispuneau în prezent nu acoperă toate aspectele vieții și culturii acestor popoare. Ultimele cercetări și descoperiri, precum și interpretarea științifică a datelor și informațiilor fac ca unele enigme să se explice, unele aspecte ale vieții și culturii să fie clarificate. Viitorul va completa desigur multe din datele de care dispunem în prezent.

În ceea ce privește viața religioasă, ca element constitutiv al spiritualității geto-dacilor, trebuie privită ca fiind o expresie a modului particular în care Providența a rînduit revelarea Adevărului și la poporul din care ne tragem noi, ca și la alte popoare din afara spațiului biblic. Valoarea incontestabilă a spiritualismului tracodaci-

77. *Idem*.

78. Strabo, VII, 3, *op. cit.*, p. 246.

79. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 344.

80. *Idem*, p. 359—360.

81. Diac. P. I. David : *Religia tracodacă și celtobritanică*, *op. cit.*, p. 405.

82. Diac. Prof. Em. Vasilescu : *Problema religiei geto-dacilor...*, *op. cit.*, p. 650.

lor și-a găsit reflexe imediate în viața socială și materială a acestor popoare, care aveau o morală și o curăție a cugetelor cunoscută în toată lumea civilizată. Iată ce ne spune marele poet latin Horațiu (68 — 8 î.Hr.) în una din «Odele» sale: «La dînșii (daci) mama vitregă se îngrijește de copiii orfani și o femeie cu stare nu-și ține sub jug bărbatul luându-și un ibovnic... Cea mai bună zestre este virtutea părinților, curățenia întemeiată pe o legătură ce nu vrea să fie pîngărită de alt bărbat: a păcătui e o vină pedepsită cu moartea...»⁸³. Aceste incontestabile valențe pozitive ale «spiritualismului» înaintașilor noștri, precum și istoria multimilenară pe care și-au făurit-o, de multe ori cu armele în mînă, a făcut ca popoarele civilizate ale lumii antice să caute să intre în contact și să întretină relații cu populațiile traco-dace. Am amintit câteva din practicile religioase descrise de scriitorii greci și latini. Pe lângă virtuțile morale și dragostea pentru pămîntul străbun, limba pe care o vorbeau populațiile din acest spațiu geografic, o limbă «barbară», după cum spune Ovidiu, însă o limbă barbară-latină⁸⁴, în care s-a contopit cu totul elementul grecesc, cum ne spune același poet latin⁸⁵, le permitea să intre în contact direct cu popoarele supuse de Roma, ca și cu puternicul Imperiu Roman⁸⁶. Relațiile speciale, impuse populației de romanii învingători, au produs modificări profunde în viața popoarelor geto-dace. Fuziunea dintre elementul roman cu cel autohton nu ar fi fost posibilă fără concursul unor factori pozitivi, care au existat atât la romani cit și la daci. Consecința acestei fuziuni a fost formarea unui popor nou, în a cărui spiritualitate se regăsesc contopite trăsăturile caracteristice elementelor constitutive: cel colonizator — roman și cel autohton — geto-dac. În contextul general — spiritual, religia, cu elementele ei de cult și practici religioase, a jucat dintotdeauna un rol de importanță majoră, la toate popoarele lumii vechi. Același rol de primă mărime l-a avut și în cazul special la care ne-am referit — populațiile traco-dace. Specificul de curăție sufletească, de evlavie și credință puternică a strămoșilor noștri a făcut ca învățătura Evangheliei să prindă ușor și rădăcină în altoiul vechii religii traco-dace⁸⁷. Toleranța religioasă pe care au practicat-o diriguitorii Imperiului Roman, ca și respectul pentru zeei, credințele și practicile religioase ale popoarelor supuse, au favorizat răspîndirea primelor învățături evanghelice pe aceste meleaguri. Iar consecința — odată cu nașterea unui nou popor s-a născut o nouă spiritualitate, de factură creștină, care, puternică și viguroasă ca și poporul român, a înfruntat timpul și oamenii, vreme de aproape două milenii.

Diac. drd. URSACHE M. GHEORGHE

83. Horațiu: *Ode și epode*, trad. E. Lovinescu, Oda XXIV, Cartea III, cf. diac. P. I. David: *Religia tracodacilor...*, op. cit., p. 408.

84. N. Densușianu: *Dacia preistorică*, Institutul de Arte Grafice «Carol Göbl», București 1913, p. 1063.

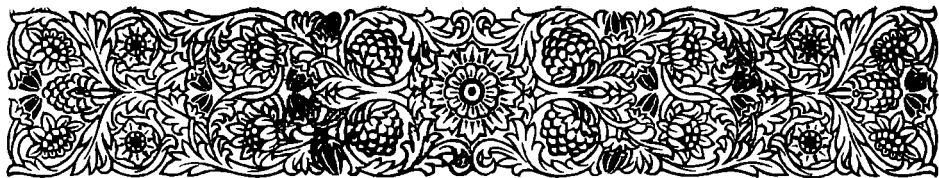
85. Ovidiu: *Tristele*, V, 7, 55:

«In paucis remanent Graiae vestigia linguae:

Haec quoque jam Getico barbara facta sono», cf. N. Densușianu, op. cit., p. 1063.

86. Dio Cassius: *Historiae Romanae*, li. LXVIII, c. 8 și 9 cf. N. Densușianu, op. cit., p. 1065.

87. Diac. P. I. David: *Premize ale dialogului anglicano-ortodox*, op. cit., p. 16.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

LUCRĂRILE COMISIEI INTERNAȚIONALE DE ISTORIE ECLEZIATICĂ COMPARATĂ

Comisia internațională de Istorie ecleziastică comparată, organism afiliat la cel de al XV-lea Congres internațional de științe istorice (București, 10—17 august 1980) și-a ținut lucrările la Institutul teologic universitar din București, între 11—12 august 1980.

Deschiderea festivă a avut loc sub președinția Prof. Léon Halkin (Belgia), președintele C.I.I.E.C., I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei (România), președintele Comisiei române de istorie ecleziastică comparată, Prof. J. Kloczowski (Polonia), Prof. Marcel Paucot (Franța) și William Friend (Marea Britanie), vicepreședinți ai C.I.I.E.C. și Prof. André Tihon (Franța).

Secretariatul general a fost alcătuit din : Prof. Bernard Vogler (Franța), secretar general al C.I.I.E.C., Prof. Emilian Popescu (România), secretar științific, reprezentantul Comitetului român de organizare și Pr. Asistent Viorel Ioniță (România), secretarul Comisiei Române de Istorie ecleziastică comparată.

Ca secretari de ședințe au funcționat : — pentru limba engleză : Lector Aurel Jivi, Pr. Asistent Alexandru Stan și Dl. Florin Roșca ; pentru limba germană : Lector Dorin Oancea și Diac. Asistent Ion Caraza ; pentru limba franceză : Lector Mihai Rădulescu, Lector Cezar Vasiliu, Dna. Măriuca Ionescu-Berechet și Dna. Rodica Pop ; pentru limba spaniolă și italiană : Lector Cezar Vasiliu ; pentru limba rusă : Pr. M. Sava.

Dl. Lector Cezar Vasiliu a redactat Buletinul de informații, care s-a publicat în «Buletinul» cotidian al Congresului.

La lucrările Comisiei internaționale de științe istorice au luat parte peste 150 persoane, dintre care 70 străine din 18 țări. Din România, alături de membrii Comisiei române de istorie ecleziastică comparată — înalți Ierarhi ca I.P.S. Mitropolit al Olteniei, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, P.S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul, P.S. Episcop-vicar Damaschin Rîmniceanul și P.S. Arhiereu-vicar Gherasim Piteșteanul, profesorii de la secțiile istorice ale Institutelor teologice, specialiști în studiul istoriei Bisericii etc. și alți invitați, între care remarcăm prezența : P.S. Episcop Vasile

Tîrgovișteanul, vicoar patriarhal, Pr. Rector Dumitru Popescu și Pr. Prorector Dumitru Radu de la Institutul Teologic din București, redactorii Revistelor centrale patriarhale etc.

Deschiderea festivă a fost onorată de prezența D-lui Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor.

Alocuțiunea inaugurală a fost rostită de Prof. Léon Halkin (Belgia), președintele C.I.I.E.C., care a făcut un istoric al Comisiei, arătînd scopul, metoda de lucru și sarcinile de viitor, salutînd prezența Ierarhilor români și mulțumind pentru organizarea lucrărilor la Institutul nostru.

A urmat cuvîntul de deschidere rostit de I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei. Plasînd cercetarea istoriei bisericești în contextul mai larg al istoriei în general, I.P.S. Sa a arătat că eforturile de a elucida toate punctele de vedere privind dezvoltarea istorică și răspîndirea creștinismului se înscriu în tradiția celor care, de la Sfinții Apostoli și Evangheliști, au notat evenimentele de-a lungul istoriei.

Trecînd la istoria Bisericii noastre, a arătat că procesul creștinării geto-dacilor este larg și complex, între secolele I—IV d.Hr., mergînd paralel cu procesul de formare al poporului român.

Trecînd în revistă principalele momente ale istoriei românilor de la organizare pînă astăzi, I.P.S. Sa a arătat că cercetările istorice pot contribui la cauza păcii, țel suprem al omenirii contemporane.

Desfășurarea lucrărilor C.I.I.E.C. s-a axat pe patru rapoarte principale, însoțite de discuții, și prezentarea de comunicări.

Primul raport intitulat «Misiunile creștine din antichitate pînă în Evul mediu în lumea orientală» a fost prezentat de prof. William Friend (Marea Britanie). Ședința a fost prezidată de Prof. Emilian Popescu (România).

S-au prezentat opt comunicări, și anume: Prof. Manuel Sotomayor (Spania), Pr. Prof. Ioan Coman (România) — Misionari creștini în Scythia Minor și în Dacia în sec. III—IV —; Pr. Prof. Ioan Rămureanu (România); D-ra Marylyn Dunn (Marea Britanie), I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei — Răspîndirea și dezvoltarea creștinismului între Carpați, Dunăre și Olt de la începuturi pînă în sec. XV —; Prof. Rigobert Gunther (R. D. Germană); Prof. Virgiliu Ștefănescu (România) și Prof. Bernard Vogler (Franța).

În raport și în cele opt intervenții s-a subliniat modul în care au fost realizate misiunile de încreștinare în diferite părți ale Imperiului bizantin și chiar dincolo de granițele acestuia, de la anul 200 pînă la anul 1071.

Autorii intervențiilor au precizat activitatea misionară desfășurată în Siria, Spania și la Dunărea de Jos, mai ales pe teritoriul României de astăzi, regiuni care au fost tratate mai puțin în raportul Prof. Friend. De asemenea, s-au subliniat consecințele politice, sociale și culturale pe care le-a avut convertirea la creștinism, în rîndul popoarelor respective, în sensul că au intrat în sfera de influență a culturii și civilizației greco-romane superioare, dobîndind și o putere de rezistență sporită față de vicisitudinile istoriei.

În legătură cu încreștinarea daco-romanilor, s-a arătat că religia creștină a pătruns la aceste populații încă din primele secole, că a avut un rol esențial în procesul de romanizare și apoi în păstrarea continuității poporului român, constituind o coordonată majoră a etnogenezei sale.

Raportul al doilea intitulat «Mutațiile Bisericii în secolele XI—XII» a fost prezentat de Prof. Marcel Pacaut (Franța), sub președinția Prof. Paolo Brezzi (Italia).

Raportorul s-a referit la schimbările structurale intervenite în Biserica occidentală în sec. XI—XII cu privire la raportul dintre autoritatea bisericească și cea laică, încercînd să clarifice cauzele și forma în care s-au realizat unele reforme, atît în rîndul autorității bisericești supreme, cît și în acela al clerului.

Au prezentat comunicări: Trandafil Krastanov (Bulgaria); Prof. Karl August Luckenath (R.F. Germania); Pr. Prof. Teodor Bodogae (România); Pr. Prof. Alexandru Ciurea (România); Dl. Sipos Gabor (România); Prof. Radu Constantinescu (România); Prof. Constantin Drăgan (Italia); Mgr. Michele Macarrone (Vaticano); Prof. Maria Lodovica Arduini (Italia); Prof. Karl Pellenz (R. F. Germania); Prof. Werner Maleczek (Austria); Dra. Heide Dienst (Austria) și Prof. Peter Koledaroff (Bulgaria).

Autorii comunicărilor au precizat unele aspecte ale vieții religioase din Răsărit, deoarece autorul referatului s-a ocupat numai de partea occidentală.

Raportul al treilea intitulat «Europa de Răsărit — răscruce a civilizațiilor» a fost prezentat de Prof. J. Kloczowski (Polonia), sub președinția I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei.

Raportul a prezentat situația Bisericilor din Europa de răsărit în sec. XVI—XVII, privite ca instituții, ca atitudini ale grupurilor de creștini în diferite contexte social-istorice și geografice, urmărindu-se îndeosebi formele de manifestare ale religiozității populare.

Au prezentat comunicări: Prof. Ludovic Binder (România); Prof. Istvan Juhasz (România); Pr. Prof. Teodor Bodogae (România) — Comunități structurale românești în sec. XVI—XVII în confruntarea lor cu alte confesiuni creștine —; Pr. Prof. Anton Dospinescu (România); Pr. Prof. Ioan Rămureanu (România) — Rolul Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Bisericii Ortodoxe în sec. XIV—XV —; Prof. Ioan Dumitriu-Snagov (România), Grupul valah de la Histria la începutul sec. XVII; Prof. Jaroslav Karpov (URSS); Prof. Stanislas Bylina (Polonia); Prof. Waclaw Urban (Polonia); Prof. Maria Boguska (Polonia); Claire Cron (M. Britanie); Pr. Prof. Ioan Coman (România); Prof. Paul Philippi (R.F. Germania) și Prof. Bernard Vogler (Franța).

Al patrulea raport intitulat «Mișcările laicilor în Biserică în sec. XIX și XX» a fost prezentat de Prof. André Tihon (Franța), sub președinția prof. John Conway Canada.

Raportul a prezentat modul în care s-au manifestat creștinii laici de diferite confesiuni în procesul de îmbunătățire a activității diferitelor organisme social-economice (bresle, sindicate) și categorii umane (săraci, evrei etc.).

Au prezentat comunicări și au făcut intervenții: Prof. Robert Healey (S.U.A.); Prof. Robert Trisco (S.U.A.); Prof. John Moir (Canada); Prof. David Harrel (S.U.A.); Prof. John Conway (Canada); Prof. Ion Dumitriu-Snagov (România), Asociația tinerilor muncitori catolici în epoca originilor catolicismului social; Prof. Van Learhoven (Olandă); Prof. Giorgio Spini (Italia); Prof. Yves-Marie Hilaire (Franța); Prof. Victor Conzemius (Elveția); Prof. Quintin Aldea (Spania); Pr. Prof. Andreas José Gallego (Spania); Pr. Prof. Alexandru Ciurea (România). În legătură cu mișcările laice în istoria Bisericii Române în secolul al XIX-lea.

Reuniunea plenară, care a avut loc în după amiaza zilei de 12 august 1980, a prezentat noul Birou internațional al Comisiei internaționale de istorie ecleziastică comparată alcătuită din: Prof. William Frend (Marea Britanie), președinte; Prof. Marcel Pacaut (Franța), Prof. Martin Brecht (R. F. Germania) și Prof. J. Kloczowski (Polonia) — vicepreședinți; Prof. Bernard Vogler (Franța) — secretar; M. Postumus Meijer

(Olanda) — trezorier; Asesori: Ganzer (R.F. Germania); Massaut (Belgia); Robert Trisco (S.U.A.), Oliver Fatio (Elveția), Prof. Emilian Popescu (România); J. Grigulevici (U.R.S.S.) și Göransson (Suedia).

Lucrările C.I.I.E.C. de la Institutul teologic din București au constituit un excelent prilej pentru cunoașterea problematicii generale care preocupă acest organism, în cadrul Comitetului internațional de științe istorice și de a face cunoscute, pe plan internațional, rezultatele cercetărilor istorice românești în general și ale istoricilor bisericești români în special.

Cu ocazia lucrării s-a încheiat o înțelegere de colaborare româno-poloneză în problemele de interes comun în domeniul istoriei ecleziastice, chiar din anul 1981 urmînd să aibă loc colocvii pe bază de reciprocitate.

Activitatea Comisiei române de istorie ecleziastică comparată a fost deosebit de bine apreciată de toți participanții, mărturie fiind alegerea unui reprezentant român — prof. Emilian Popescu în biroul C.I.I.E.C.

Vineri 15 august, s-a organizat la biserica Sf. Elefterie din capitală un serviciu ecumenic pentru participanții la cel de al XV-lea Congres internațional de științe istorice.

Lector univ. dr. CEZAR VASILIU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA PUCHENII-MOȘNENI, JUD. PRAHOVA

În ziua de luni 26 mai 1980 — Praznicul Sfintei Treimi — a constituit pentru preoții și credincioșii din parohia Puchenii Moșneni un popas de adîncă trăire duhovnicească. A fost ziua cînd întreaga obște creștină din această frumoasă și veche comună de moșneni dintre malurile rîurilor Prahova și Ialomița, mulțumea lui Dumnezeu pentru că le-a ajutat ca să vadă din nou biserica reparată, cu o pictură nouă, înzestrată cu toate cele necesare și arătînd tot așa precum era atunci pe vremea primilor ei citori, moșii și părinții acestor credincioși.

Parohia, străbătută de șoseaua internațională București—Cluj, cu case gospodărește aranjate și împodobite cu flori, era în mare sărbătoare.

Încă de dimineață, binecredincioșii creștini s-au adunat la biserică, pentru ca să întîmpine, cu flori, pe Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, împreună cu P.P.C.C. Preoți consilieri Dinu Provian și Mihail Marinescu, preotul David Popescu și Arhidiaconul Traian Petrescu de la Centrul Eparhial. P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, în fruntea unui grup de preoți a primit, după rînduială, pe cei sosiți.

După obișnuita sfințire a apei, ocolirea bisericii și stropirea ei cu aghiasmă, ceremonia a continuat în Sfînta Biserică, nou și frumos împodobită.

A urmat Sfînta Liturghie arhierescă, săvîrșită cu adîncă evlavie, de P. S. Sa Părintele Episcop Roman, în fruntea unui sobor de preoți. Răspunsurile au fost date, în mod cu totul deosebit, de toți cei prezenți, ceea ce a ridicat foarte mult frumusețea ceremoniei. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial.

După Sfânta Liturghie a luat cuvîntul P.C. Pr. Ștefan Săvulescu, protoierul orașului Ploiești, care, după ce salută prezența P.S. Episcop Roman și a celorlalți delegați, prezintă o dare de seamă asupra vieții bisericești și activității preoției din cuprinsul protoieriei Ploiești, subliniind grija pentru restaurările necesitate de stricăciunile produse de cutremur, grija pentru monumentele istorice, bunuri ale patrimoniului cultural național, pentru obiectele de valoare, pentru cartea veche, dar mai ales grija pentru a depune o păstorație cât mai înaltă din punct de vedere bisericesc, misionar și social. Felicită pe cei doi preoți Victor Rădulescu și Ion Hanumolo, precum și organele parohiale și pe credincioși, care, cu rivnă, cu muncă și cu sacrificii au realizat restaurarea și reînnoirea bisericii lor.

Preotul Victor Rădulescu, parohul bisericii, arată desfășurarea lucrărilor, subliniind dragostea și rivna credincioșilor, a membrilor organelor parohiale și concursul dat de către organele locale, precum și faptul că enoriașii au ajutat esențial la lucrări prin muncă voluntară, ceea ce a făcut ca lucrările să se termine repede. Aduce mulțumiri P.S. Sale Părintelui Episcop Roman, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh, celorlalți colaboratori prezenți, Departamentului Cultelor, P.C. Părinte Protoiereu, organelor parohiale și organelor locale de stat și tuturor credincioșilor, care, într-un fel sau altul, au contribuit la efectuarea lucrărilor. P. C. Pr. Mihail Marinescu, consilier mitropolitan, după ce felicită pe preoți și credincioși, pentru această frumoasă realizare, arată că este impresionat de frumusețea conală pe care au manifestat-o toți credincioșii la desfășurarea programului liturgic, în caracterul nostru psaltic bisericesc, atât de prețuit în biserica noastră ortodoxă.

Luînd cuvîntul P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, mai întii aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin preoților și credincioșilor din parohia Puchenii Moșneni, și-i felicită pentru frumoasele lucrări de restaurare și reînnoire a bisericii lor. P. S. Sa spune, printre altele: «Aceasta dovedește că sînteți buni chivernisitori ai avutului obștesc și avînd o credință puternică și dragoste pentru Locașul Domnului, putînd să prezentați o asemenea frumusețe. Sînteți vrednici urmași ai părinților și înaintașilor voștri, care au ridicat aceste sfinte ziduri și să-i pomeniți totdeauna. Toată nădejdea voastră să o aveți spre Bunul Dumnezeu, pentru că nu avem nimic mai bun și mai de preț decît poruncile Lui, prin care ne mîntuim. Voi sînteți biserica vie și în acest trup stricăcios sîntem purtători de Dumnezeu. Să fim vrednici de Dumnezeul cel adevărat, luînd amînte la învățătura și poruncile Sale. Prin Sfînta Treime se revărsă harul Sfîntului Duh, prin biserică și prin rugăciunile preoților. Veniți la biserică, lubiți-o și îmbrăcați-o în haina de podoabă a prezenței și rugăciunii voastre. Toată strădania noastră să fie spre curățenie, spre sfințenie, spre mîntuire». Cuvînte pline de o înaltă trăire duhovnicească și adîncă dragoste pentru noi toți.

Ceremonia sfințirii s-a încheiat cu pomenirea ctitorilor și slujitorilor bisericii și cu numele tuturor celor care au depus rivnă și rugă pentru podoaba bisericii și care au trecut în lumea veșniciei.

Astfel ziua Praznicului Sfintei Treimi a rămas de neuitat pentru preoții și credincioși din parohia Puchenii Moșneni.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA OTOPENI, JUDEȚUL ILFOV

În frumoasa duminică de 6 iulie 1980 s-a săvârșit ceremonia sfințirii lucrărilor de reînnoire și restaurare a bisericii vechi din comuna Otopeni județul Ilfov.

Parohia este așezată la marginea Municipiului București.

În această frumoasă dimineață de vară credincioșii și preoții parohiei, așteptau venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin — P.C. Preot Octavian Popescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, însoțit de P.C. Pr. David Popescu și P. C. Arhidiacon Traian Petrescu, de la Centrul Eparhial.

P. C. Preot Nicola Nicolae, protoiereul Circ. II Capitală, în fruntea unui distins sobor de preoți, iese în întâmpinare. Peste tot numai flori și luminări aprinse.

Urmează obișnuita slujbă a sfințirii apei, cu ocolirea bisericii, stropirea ei cu aghiasmă și ungerea cu sfântul și marele mir. Într-o atmosferă de adâncă religiozitate, întreaga asistență ocolește biserica. S-a continuat cu săvârșirea sfintei Liturghii, răspunsurile de la strană fiind date de credincioși sub conducerea cântăreților bisericii. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. David Popescu de la Centrul eparhial.

În continuare, ia cuvântul P. C. Protoiereu Nicolae Nicola, care exprimă bucuria întregii obști creștine din comuna Otopeni pentru că au ajuns această zi de mare sărbătoare duhovnicească pentru biserică și credința ei. Salută prezența delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, împreună cu însoțitorii săi, veniți să sfințească lucrările de restaurare și reînnoire ale bisericii, care apare frumos împodobită și înzestrată cu toate cele necesare.

De asemenea, prezintă o dare de seamă asupra situației parohiilor din cuprinsul protoieriei Circ. II Capitală. Subliniază elanul continuu al preoților și credincioșilor pentru efectuarea lucrărilor de reparații și restaurări ale bisericilor lor. Felicită pe preoți și pe credincioși pentru lucrarea realizată, și aduce mulțumiri centrului eparhial, Departamentului Cultelor, precum și organelor parohiale.

P. C. Preot Nicolae Băjenaru, parohul bisericii, după ce salută prezența delegației la această sărbătoare a parohiei Otopeni, arată suita de lucrări pe care a efectuat-o cu ajutorul credincioșilor, cu concursul conducerii bisericii cărora le aduce alese mulțumiri. Astfel s-a putut realiza o lucrare frumoasă, așa precum se vede. În numele credincioșilor vorbește enoriașul Picu Iancu.

Mulțumind tuturor, P. C. Preot Octavian Popescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, începe cuvântul său cu cuvintele pascale: «Înnouiește-te Noule Ierusalime...». Arată că a cunoscut parohia Otopeni încă din anul 1965 pe cînd era protoiereu și cunoaște în ce situație tristă se afla. Văzînd aceste frumoase realizări, felicită pe credincioși și pe cei doi preoți pentru munca și osteneala depusă. Fiind coleg de școală cu preotul Nicolae Băjenaru, a venit cu bucurie sufletească la această sfințire, în biserică unde se aduc rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu. În continuare, P. C. Sa se referă la cuprinsul Evangheliei citite — pescuirea minunată, subliniază faptul că ucenicii nu mai puteau să tragă luntrea la mal «de mulțimea peștilor». Era o minune — o lucrare a Sfîntului Duh. Așa și preoțimea, în năvodul Sfintei Evanghelii, aduce la Hristos pe credincioși, prin puterea Sfîntului Duh. Îndeamnă pe toți să iu-

bească biserica și să se roage unul pentru altul, așa cum au făcut moșii și strămoșii noștri.

Služba sfințirii a constituit pentru credincioșii parohiei Otopeni o zi de trăire creștină deosebită.

ASISTENT

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOSIF CIORBEA

În dimineața zilei de 20 iulie a încetat din viață Preotul Iconom Stavrofor Iosif Ciorbea, parohul Bisericii Sf. Vasile din municipiul Ploiești.

S-a născut la 15 septembrie 1916, în comuna Ponor, jud. Alba, din Munții Apuseni.

După absolvirea liceului teoretic, se înscrie și absolvă, cu succes deosebit, Facultatea de Teologie și, concomitent, de litere și Filosofie ale Universității din Cluj.

A fost preoțit în anul 1942, după ce se căsătorește cu Veturia, fiica venerabilului preot Laurențiu Pop, din Vișeu de Sus.

Slujește la mai multe parohii: astfel îl găsim în Lupșa, pe Valea Arteșului, la Catedrala din Sighet, la Sf. Marina din Cîmpulung-Muscel și în ultimii 8 ani, la parohia Sf. Vasile din Ploiești.

A îndeplinit de-a lungul anilor și înalte funcții în administrația superioară bisericească ca protopop de Sighet, protopop de Aleșd și consilier la Sf. Episcopie a Oradei, funcții pe care le-a onorat cu autoritate și competență.

Mult regretatul nostru paroh ne-a adus întru chipat în ființa lui un exemplu de ceea ce însemnează spiritualitatea transilvăneană, un exemplu viu și un model de urmat. Căci cinstea, corectitudinea care nu-și îngăduia nici măcar să zîmbească în Sf. Altar, sobrietatea aproape călugărească, aliajul rar de asprime și blîndețe, măsura în toate, stăpînirea de sine și în primul rînd a limbii alfit de greu de ținut în frîu, după cum ne încredințează Sf. Apostol Iacob, cumpătul, cuvîntul vechi românesc încărcat de nenumărate straturi de înțeles, toate acestea și încă multe altele alcătuiesc profilul de efigie tăiată în bronz durabil ce nu poate fi șters din amintirea noastră, a preoților colegi și a parohienilor din enoria Sf. Vasile, pe care a slujit-o în ultima parte a vieții cu vrednicie preoțească și demnitate.

Služba prohodirii preotului paroh Iosif Ciorbea, a fost oficiată în ziua de duminică, 22 iulie 1979, de către un distins sobor de preoți din Ploiești și împrejurimi, avînd ca proestos pe P. C. Pr. Ștefan Săvulescu, protoiereul Protoieriei Ploiești și colegul de altar al regretatului dispărut, în prezența unui număr impresionant de mare de credincioși.

La sfîrșit, P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, în cuvîntul său, a elogiat meritele deosebite și activitatea pastorală și gospodărească a mult iubitului său coleg de slujire, căruia, la vremea cuvenită, pentru vrednicia preoțească, i s-a acordat rangul de Iconom stavrofor și dreptul de a purta Crucea patriarhală.

Au urmat la cuvînt preoții: Ioan Manu și Ioan Gheorghe de la aceeași parohie, care au subliniat meritele deosebite ale bunului lor coleg, regretat de toți slujitorii și enoriașii parohiei Sf. Vasile.

Seria cuvântărilor se încheie cu cuvîntul D-lui avocat Aurel Broșteanu, care, vorbind în numele Consiliului parohial și al enoriașilor, scoate în evidență activitatea decedatului pe tărîm gospodăresc și ținuta sa frumoasă ca cetățean.

După ocolirea tradițională a Sf. Biserici, în dangătul clopotelor, corpul neînsulețit al vrednicului preot iconom Stavrofor Iosif Ciorbea, este transportat la Cimitirul Vișoara și aici, de pe brațele preoților, este așezat în cavoul familiei sale.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și amintirea lui să rămînă din neam în neam.

Pr. ȘTEFAN SĂVULESCU

PREOTUL PAVEL GROSU

În amiaza Măritului Praznic al Rusalilor (25 mai 1980), a încetat din viață vrednicul preot pensionar PAVEL GROSU.

Sufletul lui, zbuciumat de atîta suferință trupească și-a găsit în sfîrșit liniștea și încetarea durerilor la sînul păcii și luminii Mintuitorului.

Se cade să privim o clipă măcar viața lui pămîntească, medalionul acestui slujitor ales al Domnului Hristos. Vlăstar din familie de preot, născut în 1899 în Chișinău (U.R.S.S.), după absolvirea Seminarului, s-a căsătorit și e hirotonit ca preot de enorie la Vornicești-Lăpușna, unde s-a dovedit slujitor tinăr cu mult zel și spirit gospodăresc. În 1930 e transferat, ca preot și protoiereu și ulterior la București — biserica Căramidării de Jos — și în Arhiepiscopia Sibiului, iar din 1958, din nou e numit în București la biserica Sf. Spiridon-Nou ca preot slujitor și paroh pînă în 1968, cînd se pensionează din cauză de boală.

Ca preot de enorie și slujitor a servit Biserica cu mult zel apostolic și duh misionar. A fost un adevărat părinte al păstoriților care nu-l uită, pentru că își pleca urechea la păsurile și nevoile lor, la mîngîierea suferințelor. Pe unde a lăsat o dîră luminoasă în suflete. În ultimii ani de pastorație (1965—1968) și-a cîștigat merite deosebite în gospodărirea parohiei, prin lucrările de subzidire și reparația interioară a bisericii Sf. Spiridon-Nou din Capitală, sub păstoria Patriarhului Iustinian, adormit în Domnul.

Slujba prohodului s-a oficiat în 28 mai a.c., în biserica Sf. Spiridon-Nou, Paraclis Patriarhal, de un mare sobor de preoți și diaconi, condus de Prot. C. Toma de la Protoieria III-a, corul dînd răspunsurile, iar credincioșii și prietenii care l-au cercetat în viață, au umplut biserica aducîndu-i ultimul rămas bun.

În numele slujitorilor prezenți și aproape a două decenii de împreună-slujire la Altarul acestei monumentale catedrale a rostit un cuvînt de aleasă simțire P. C. Pr. Prof. Univ. onorar I. Coman, recunoscîndu-i meritele și bogăția duhovnicească, calitățile de păstor și bunătatea inimii sale.

«...Suferința — amintește P. C. Sa — purtată de Părintele Pavel atîta vreme se preface într-o cunună de aur și topaz al duhului său de preot și mucenic al lui Hristos, în slujba căruia a căzut rănit atîta amar de ani, dar nu a ridicat glas de blestem, nu a protestat împotriva acestui teribil prizonierat al durerii, ci a răbdat cu mucenicie, rugîndu-se cu căldură și înconjurat cu o rară dragoste și grijă de blînda

doamnă preteasă și de cei doi vrednici fii ai săi: Nicolae și Vlad, cu adevărat fii de preot, de rude și de frații de preoție de la Sf. Spiridon-Nou. Suferința sa devine sfințenie crescută din harul său preoțesc, adăugată ca o cunună de lumină peste holocaustul vieții sale, ca un har peste har. Iubitul nostru frate Pavel Grosu a purtat cu cinste numele și lucrarea marelui Apostol Pavel al neamurilor. Preoția lui în diverse parohii ale țării și mai ales aici a fost o vatră ferbinte de credință, nădejde și dragoste niciodată împuținată, lucrătoare în orice moment și față de oricine. Pentru el preoția era semnul și focul dragostei lui Hristos și pentru Hristos.

Hristos era pentru el nu un nume oarecare, un ideal sau o forță magică, ci toată vâpaia dragostei dumnezeiești întrupată în om, pentru bucuria și izbăvirea oamenilor.

Am avut prilejul și bucuria să slujim împreună aici la Sf. Spiridon ani îndelungați, timp în care credința, rugăciunea și dragostea Părintelui Pavel Grosu ne uneau pe toți într-o sfință și dulce frățietate, făcând din noi una și între noi și cu credincioșii, ca în Biserica Apostolică de la Ierusalim. Îmi aduc aminte cu sfință emoție de dulceața de nai a slujbelor de aci, slujite cu heruvimică frumusețe de neuitatul nostru frate Pr. Alexandru Săvulescu și bunul și smeritul frate Pavel Grosu, împreună cu alăutele cîntării ortodoxe, care erau diaconii cei aprinși de zel: Părintele prof. Grigorie Panțiru, pr. Vasile Nicolescu și pr. Vărzaru. Fericite slujbe, fericite înălțări în sinul lui Dumnezeu prin puterea credinței și a dragostei. Ți-am fost ucenici, iubite părinte Pavele. Acum, cînd Sfinția ta stai cu Agnețul preoției în fața Dreptului Judecător, noi toți, slujitori și credincioși și miile de suflete pe care le-ai luminat, le-ai sfințit și le-ai mîngîiat, fii stăm ca martori și zid al vredniciei preoțești pe care ai purtat-o în viață. Încredințăm familia de întreaga noastră alăturare la durerea ei și o asigurăm că vom pomeni de-a pururi numele Părintelui Pavel în rugăciunile noastre și ne vom aminti cu drag de frumusețea sufletească a acestui vas de aur al Sffintului Duh și mare preot român care împodobește istoria Bisericii noastre. Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii în Împărăția Sa...

Pr. Sava Corneliu, parohul bisericii Sf. Spiridon-Nou prezintă viața și activitatea acestui distins preot ca om, slujitor, familist și păstor de enorie și exprimă sincere condoleanțe și mîngîieri din partea corporațiunilor parohiale și a credincioșilor, spunînd în încheiere: «Slujitorii și enoriașii nu te-au uitat nici în suferință și te-au pomenit în rugăciuni și nu te vor uita nici de acum cînd, ostentit de drumul spinos al vieții, ești chemat de Domnul, unde vei avea să-l slujești în Sfintele Liturghii cerești, cu cei aleși ai Săi».

Au mai vorbit în încheiere Pr. Vasile Nicolescu și Pr. V. Țepordei, foști colegi de teologie și slujire.

Pr. prof. C. Toma, ca delegat al Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor, adresează familiei mîngîieri duhovnicești pentru stingerea vieții lui, a aceluia care «a iubit poruncile Lui mai mult decît aurul și topazul».

Se odihnește în cavoul familiar, în cimitirul bisericii Căramidarii de Jos.

În veci să fie pomenirea lui!

Pr. C. SAVA

† PREOTUL NICOLAE MANOLE

Ne-a mai părăsit un preot! În seara zilei de 31 mai 1980, s-a îndreptat spre veșnicie, părăsind această lume, Preotul Nicolae Manole, de la parohia Dudești-Cioplea I din Capitală.

Născut la 6 august 1904 în comuna Aninoasa — Muscel, din părinți țărani, vrednici și credincioși, după ce a urmat cursurile școlii primare în satul său natal, s-a înscris la Seminarul teologic din Curtea de Argeș, ale cărui cursuri tinărul Manole Nicolae le-a absolvit în anul 1927. S-a înscris apoi la Facultatea de teologie din București, luându-și licența în anul 1931. Încă din anul 1927, student la Facultatea de teologie fiind, a fost numit cântăreț la biserica din comuna suburbană Dudești-Cioplea, pe atunci un sat de la marginea Bucureștilor, cu oameni harnici și credincioși, astăzi un cartier mare și frumos al Capitalei noastre.

S-a căsătorit în anul 1933 cu Elena Popescu din Păcici-Muscel, absolventă a Facultății de Litere, iar în anul 1934 a fost hirotonit pe seama aceleiași frumoase biserici și important monument istoric din Dudești-Cioplea, la strana căreia aproape șapte ani lăudase pe Dumnezeu cu vocea sa aleasă și plăcută.

Și de atunci, din anul 1934, tinărul de la început, maturul și apoi vîrstnicul de mai tirziu, Preotul Nicolae Manole, a slujit neîntrerupt ca preot, plin de evlavie, vreme de 46 de ani, altarul acestei biserici.

Multe, multe generații de credincioși au avut și au și astăzi mulțumirea și mîndria că au fost botezați, cumunați și duhovniciți de «Părintele Manole». De el acești credincioși au vorbit întotdeauna și vorbesc și acum ca de un iubit, respectat și venerabil păstor sufletesc. A avut această parohie fericirea și el, Preotul Manole, norocul ca să aibă chiar de la hirotonia sa tovarăș de slujire un alt ales preot, tot atunci hirotonit și el pentru aceiași parohie, pe Preotul Gheorghe Stoenescu, plecat dintre noi acum doi ani în urmă. Vrednici și cuminți slujitori, buni gospodari ai bisericii, de înfrumusețarea căreia s-au îngrijit mereu, cei doi preoți de la această parohie, timp de 44 de ani, au fost în același timp model pentru preoțimea noastră de cum trebuie să lucreze și să se comporte într-o parohie un cuplu preoțesc, pentru a menține prestigiul slujitorilor bisericești în fața credincioșilor.

Și astfel, vremea a trecut. În acest timp, tinăra familie Manole înjghebată în anul 1933 s-a îmbogățit cu 4 copii — doi băieți și două fete — astăzi oameni vrednici, cuminți și cu frumoase costuri în societatea noastră.

...Vremea a trecut, dar vrednicul, cumintele și alesul bisericeș, Părintele Manole, după ce a împlinit trei sferturi de veac de viață, s-a îmbolnăvit. Și încet, încet, fără să aibă o suferință de nesuportat, care să-l imobilizeze ani sau luni întregi în pat, cînd era aproape să îplinească vîrsta de 76 de ani, înconjurat de dragostea și de grija rar întîlnită a familiei sale iubite, de respectul celor trei colegi noi de la biserica sa, ca și de cel al tuturor credincioșilor acestei parohii, care se interesau mereu de starea sănătății sale, Părintele Manole s-a stins ușor, ca o luminare ce a ars lin, pînă la ultima picătură de ceară din ea.

Iar în ziua de 3 iunie 1980, în curtea bisericii Dudești-Cioplea I — pentru că sfîntul locaș era prea mic spre a cuprinde pe toți credincioșii, prietenii și cunoscuții veniți să-l petreacă pe ultimul drum și să-și ia rămas bun de la Părintele Manole — a fost săvîrșită slujba înmormintării sale, de către un mare sobor de preoți condus de P. C. Părinte Constantin Toma, Protoiereul Circ. III Capitală. După săvîrșirea pro-

hodirii au luat cuvîntul — înfățișînd minunat de frumos și duios pe vrednicul slujitor și minunatul om Părintele Manole — preoții Ion Tătulescu, parohul acestei biserici, Constantin Popescu, de asemenea coleg de slujire la același sfînt altar al adormitului întru Domnul, Constantin Urseanu, pensionar, fost preot paroh la biserica Sfînta Treime-Floreasca, bun prieten al său, Stelian Popescu, parohul bisericii Stavropoleos din Capitală, fost coleg de clasă la Seminar al Preotului Manole și Avocatul N. Terlescu, consătean al său. Părintele Protoieru Toma a încheiat șirul cuvîntărilor, arătînd că Protoieria Circ. III Capitală, prin plecarea dintre noi a preotului Nicolae Manole pierde un ales slujitor, plin de duh preotesc, de omenie și de bunătate. După ce potrivit rînduielilor noastre bisericești — preoții înconjoară sfînta biserică purtînd pe umeri coșciugul cu trupul neînsuflețit al Părintelui Manole, se formează un impresionant cortegiu, care, îndoliat și liniștit, îl petrece pînă la cimitirul parohiei unde el este așezat în mormîntul în care i se vor odihni rămășițele sale pămîntești.

Familia sa minunată, care l-a venerat, preoții, care l-au apreciat, credincioșii care l-au respectat, prietenii și cunoșcuții care l-au iubit îi vor păstra neștearsă amintirea. Pe lîngă aceasta însă, împreună cu toți cei amintiți, pentru darurile cu care l-a înzestrat Dumnezeu — bunătatea, evlavia, cumînțenia, omenia, seriozitatea și duhul preotesc — să rugăm pe Cel Căruia Părintele Nicolae Manole i-a slujit toată viața și cu toată ființa, pe Domnul Hristos Mintuitorul, care «cunoaște inimile și rărunchii fiecărui», să-l așeze, atunci cînd va veni înconjurat de sfinții Săi îngeri, în rîndul celor de-a dreapta Sa.

Pr. PETRE F. ALEXANDRU

† PREOTUL ALBULESCU C. MARIN

În seara zilei de 18 iunie 1980, orele 22, s-a săvîrșit din viață preotul Albulescu C. Marin, care pînă în 1978 a fost preot paroh la biserica parohiei Tătărăștii de Jos, județul Teleorman.

S-a născut la 13 septembrie 1913, ca fiu al lui Constantin și Stana. A urmat cursurile primare în comuna Tătărăștii de Jos, apoi s-a înscris la Seminarul Central din București și apoi la Seminarul Nifon Mitropolitul. Urmează apoi cursurile Facultății de Teologie din București, unde își ia licența.

Este hirotonit preot pe seama bisericii parohiei Baldovinești, se transferă apoi la biserica parohiei din Negrenii de Jos, ca apoi să revină în comuna natală Tătărăștii de Jos, unde a funcționat ca preot paroh o perioadă de 32 de ani, pînă în anul 1978 cînd a solicitat ieșirea la pensie.

Din căsătorie au rezultat 3 copii — un băiat și două fete.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. preot Fierbințeanu Ioan, fost protoieru al protoieriei Videle, în ziua de 20 iunie 1980, după amiază, în biserica parohială Tătărăștii de Jos.

Din soborul de slujitori au făcut parte preoții: Pufulete N. Marin, actualul paroh al parohiei Tătărăștii de Jos, Popescu Constantin — Gratiu, Tănăsescu Ioan — Udupu, Popescu Elarion — Țurești, Voican Roman — Tătărăștii de Sus, Bălan Ion — Negrenii de Jos, Popescu Aurel — Vărăși.

După ceremonia funerară a luat cuvîntul P. C. Preot Ioan Fierbințeanu, care a adus, la sicriul regretatului dispărut, omagiul colegilor din Protoieria Videle, subliniind meritele sale deosebite ca adevărat păstor de suflete și bun slujitor. La sfîrșitul cuvîntării a prezentat condoleanțe familiei, din partea protoieriei.

În numele colegilor de seminar, a rostit o frumoasă cuvîntare preotul Popescu Constantin din parohia Gratiu.

Un mare număr de credincioși din parohie și parohiile vecine au participat la slujbă, arătîndu-și prețuirea și dragostea pentru fostul lor păstor de suflete, care pînă în ultima clipă a răspuns cu dăruire și devotament tuturor nevoilor lor duhovnicești.

După ocolirea bisericii, sicriul cu rămășițele pămîntești ale preotului Albulescu C. Marin au fost înhumate în cavoul familiei.

Dumnezeu să-l odihnească și veșnică să-i fie pomenirea.

ASISTENT

† PREOTUL DRAGOMIR PETRESCU

În ziua de 6 august 1980 și-a dat obșteșcul sfîrșit preotul DRAGOMIR PETRESCU, din parohia Nenciuiești, județul Teleorman, după o pastorație de peste 42 de ani. Vestea morții sale a îndoliat familia, pe enoriașii săi ca și pe numeroșii săi prieteni.

Pentru a-i cinsti memoria în ziua de 8 august, în ciuda unei caniculare zile de vară, 20 de preoți din satele vecine din Alexandria, Roșiorii de Vede, Constanța și București, înconjurați de un foarte mare număr de credincioși, am săvîrșit prohodirea regretatului slujitor al parohiei Nenciuiești.

Evidențiindu-i meritele, au vorbit la urmă preoții Ion Spiru, prieten al defunctului, Ion Sandu, protoieru din Alexandria și P. C. Sa părintele Consilier Provian, de la Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Vorbitorii i-au prezentat pe scurt viața și activitatea.

S-a născut în ziua de 4 aprilie 1909 în comuna Plosca Teleorman, din părinți plugari, așa cum au fost și cum sînt și azi, părinții parohiilor.

După absolvirea școlii primare, a urmat gimnaziul din Alexandria — 1921—1925 și între 1925—1927, școala normală tot din Alexandria.

Împlinind voința părinților, a urmat și seminarul, întîi la Craiova și apoi la Central, pe care îl termină în 1933. După căsătoria cu doamna Sofica, învățătoare, în anul 1934 se preoțește pentru parohia Nenciuiești, urmînd între timp (1934—1938) și Facultatea de Teologie din Cernăuți.

Anii s-au scurs apoi pe fîgașul lor, la început cu bucuria creșterii și educării celor trei băieți, din care unul dăruit bisericii, preot în București, iar alții de încercări grele prin decesul tragic și neașteptat al unuia din feciori și îmbolnăvirea altuia.

În ciuda durerilor, a rămas activ și dornic de a fi de folos familiei, bisericii și enoriașilor săi.

Din activitatea sa închinată bisericii amintim renovarea în două rînduri a bisericii, ultima în 1972, cînd a resfințit-o, cu deosebit tact.

De asemenea și a bisericii din satul afiliat, Părul Rotund. Dar cea mai grea și obositoare lucrare a fost împrejmuirea din nou, cu gard de beton, a cimitirului, azi o mandrie a satului. Pentru aceste activități a fost făcut Iconom Stavrofor.

A fost legat cu inima și cu sufletul de parohia sa, de enoriașii săi, păstrînd unitatea spirituală a credincioșilor, prin slujba sa de o înaltă ținută preoțească, prin cuvîntul și predica sa, dar mai ales prin minunata sa voce caldă și plină de expresivitate.

Prin această armonioasă îmbinare, preot și credincioși, biserica din Nenciulești, a fost și este o biserică vie, activă, trăind Ortodoxia cu gîndul și fapta.

Și în afară de biserică, raporturile sale cu enoriașii erau foarte strînse, iar ospitalitatea preotului Dragomir și a familiei sale devenise proverbială. Trăia din plin bucuria primirii de oaspeți, făcînd totul pentru ca cei ce intrau în casă să se simtă bine.

Și-a cîștigat astfel stima și prietenia consătenilor, enoriașilor săi, ca și a tuturor celor care i-au călcat curtea și casa.

Și în afară de casa sa, se purta la fel. Deschis la inimă, permanent cu voie bună și gata oricînd să-și deschidă punga, la orice nevoie, din bucuria de a se dărui. Prefera lectura, discuțiile fructuoase și era un îndrăgostit de frumusețile țării, bătînd în zilele concediului, drumurile țării, în căutarea frumosului din minunata noastră țară. A dorit în ultimii ani să pregătească și urmașii la parohia sa. Și a avut bucuria de a-și vedea împlinită dorința ridicînd doi preoți din Nenciulești.

În ultimii ani de viață, în ciuda unei constituții robuste, l-au cuprins suferințele fizice. Le-a făcut față cu demnitate și răbdare.

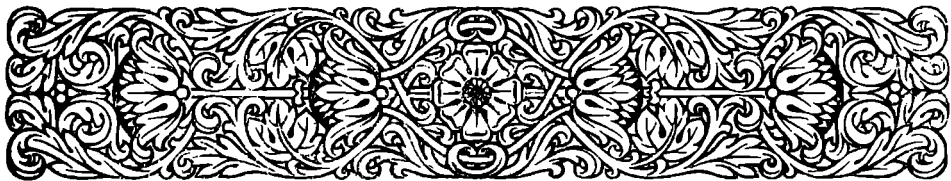
A avut apoi bucuria de a fi înconjurat de tot devotamentul familiei și mai ales al soției sale și a familiei fiului său, preotul Traian.

L-au bucurat cunoscuți și prieteni, scriindu-i, vizitîndu-l. L-au bucurat enoriașii Săi, salutîndu-l cu drag, zi de zi.

L-a bucurat și Dumnezeu dîndu-i sfîrșit creștinesc fără să fie povara nimănui, în numai trei zile.

Odihnește-l Doamne, cu dreptii Tăi și iartă cele ce ca om, va fi greșit în viață.

Pr. ION SPIRU

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI

1. Slujbe arhieresti misionare, hramuri și sfințiri de biserici.

Sfințirea bisericii din Luncavița, protopopiatul Tulcea.

Duminică, 18 mai 1980, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica a oficiat resfințirea bisericii din parohia Luncavița, protopopiatul Tulcea, păstorită de preotul Țiutiuca Stelian.

Din soborul clericilor au făcut parte p. c. consilier Teoharie Ioan, p. c. inspector Găureanu Dumitru, p. c. protoiereu Ionescu Nicolae din Tulcea, p. c. protoiereu Marinescu Gh. din Brăila și alți preoți din vecinătate, împreună cu diaconii Drăgoi Eugen — secretar eparhial și Munteanu Marian de la catedrala arhiepiscopală.

După sfințirea bisericii s-a oficiat în continuare liturghia arhierescă. Preotul Jerpălău Gheorghe, de la parohia Schimbarea la Față — Tulcea, a rostit predica «Biserica lăcaș de închinăciune și importanța picturii bisericești». La sfârșitul sfintei liturghii, la cuvântări, p. c. protoiereu Ionescu N. a înfățișat pe scurt activitatea preoților și credincioșilor din protopopiatul Tulcea, care sint receptivi la îndrumările date de Centrul Eparhial și își fac datoria cu dragoste față de Biserica străbună și față de obligațiile sociale către patria și poporul nostru.

C. preot paroh Țiutiuca Stelian a prezentat o dare de seamă asupra lucrărilor executate în ultimii ani la biserica parohială, arătând că a fost sprijinit îndeaproape de credincioși în frunte cu consiliul și comitetul parohial.

I. P. S. Arhiepiscop Antim, luând cuvîntul, a spus între altele : «Sufletul meu de ierarh este plin de bucurie în această zi de sărbătoare a acestei parohii. Slujba de sfințire a unei biserici este un moment rar și foarte important, pentru că se petrece numai în bisericile ajunse în situația de a nu se mai sluji în ele, din cauza unor stricăciuni, așa cum a fost și la biserica dumneavoastră. După îndelungate strădanii, depuse de toți enoriașii, biserica aceasta este acum împodobită ca o mireasă. În această biserică, credincioșii doresc să se boteze, să se cunune, să asculte sfintele slujbe și să facă pomeniri pentru cei dragi, care au plecat pe calea veșniciei. Biserica este locașul Domnului și casa noastră de rugăciune obștească, unde se propovăduiește dragostea

creștină și virtuțile care împodobesc viața noastră. În jurul bisericii s-au clădit simțirile noastre cele mai nobile; marile năzuințe ale poporului nostru au fost sprijinite în mare măsură și de către Biserică».

I. P. S. Sa a apreciat dragostea credincioșilor de a participa la această slujbă, precum și modul cum au fost executate cîntările liturgice în comun. În încheiere a mulțumit tuturor pentru grija arătată față de sfîntul locaș și i-a îndemnat ca și mai departe să aibă această preocupare, precum și pentru buna gospodărire a acelei localități. T tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări.

Cu acest prilej, I. P. S. Sa a acordat preotului paroh Tiutiuca Stelian rangul de econom stavrofor, iar preotului pensionar Colesnic Vasile, fost slujitor la această parohie, rangul de econom.

Hramul mănăstirii Cocoșu, județul Tulcea.

Duminică, 25 mai a.c., la praznicul Rusaliilor, mănăstirea Cocoșu, veche vatră de spiritualitate creștină și-a sărbătorit hramul. Ca și în alți ani, această sărbătoare a fost cinstită cu prezența Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, care în ajun și în ziua praznicului a oficiat sfintele slujbe îndătinat, înconjurat de soborul slujitorilor din mănăstire, în frunte cu p. c. stareț Silvan Costiuc și de alți clerici, în prezența unui mare număr de credincioși veniți din satele din împrejurimi.

La sfîrșitul sfintei liturghii arhieresti, I. P. S. Sa a oficiat hirotesia în rangul de protosinghel a cuvioșilor părinți singheli Galaction Rusu, Gavriil Coman și Acachie Iorga, care de o viață întreagă ostenesec în dragoste și ascultare pentru sfînta mănăstire.

Cu acest prilej, p. c. stareț a mulțumit I. P. S. Sale pentru bucuria duhovnicească făcută soborului și închinătorilor prin oficierea slujbelor la acest mare praznic și prin acordarea rangului monahal de protosinghel celor trei părinți duhovnici ai mănăstirii. P. c. sa asigurat că soborul mănăstirii va fi totdeauna la datorie, împletind rugăciunea cu munca pentru folosul sfîntului locaș și cel de obște al poporului nostru.

I. P. S. Arhiepiscop Antim luînd cuvîntul a arătat că «acest mare praznic al creștinătății ne amintește de sărbătoarea Cincizecimii sau a Rusaliilor, cînd Duhul Sfînt s-a pogorît peste sfînții apostoli în chip de limbi de foc și prin darurile pe care le-a revărsat asupra lor, i-a luminat și i-a întărit să meargă în lume la propovăduirea Evangheliei Domnului. Tot atunci s-a făcut începutul Bisericii Noului Testament prin botezarea a peste 3000 de oameni, cînd Apostolul Petru, în această zi a vorbit mulțimilor despre Mîntuitorul Iisus Hristos, care a înviat prin puterea lui Dumnezeu. De atunci și pînă la sfîrșitul veacurilor Sfîntul Duh veghează asupra Bisericii, o luminează, o sfințește și o călăuzește după voia Tatălui, ca ea să rodească faptele cele bune de mîntuire în viața credincioșilor».

«Praznicul de astăzi — a spus I. P. S. Sa în continuare — este legat și de sărbătoarea Sfintei Treimi: Tatăl — Atotțîitorul, făcătorul cerului și al pămîntului, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din cer, luînd chip de om și Duhul Sfînt, Domnul de viață făcătorul, care sfințește viața noastră prin darurile Sale revărsate asupra Bisericii în sfintele taine și ierurgii și împărtășite nouă prin slujitorii ei episcopii, preoții și diaconii, ca urmași ai sfînților apostoli. Scris este că «Pe Dumnezeu, al vedea nu este cu puțință oamenilor», dar noi îl cunoaștem pe Dumnezeu prin Mîntuitorul Iisus Hristos care a spus :

«Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl», (Ioan 14, 9). Sf. Ioan Evanghelistul arată că «Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8).

El locuiește în mijlocul nostru dacă în noi lucrează darurile Sfintului Duh, facerile de bine, virtuțile. Căci după cum arată Sf. Ap. Pavel: «Roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, credința, blîndețea, cumpătarea» (Galateni 5, 22). Deci unde înfloresc dragostea și pacea, credința și faptele bune, iar inimile se deschid spre împlinirea celor ce țin de slava lui Dumnezeu și de binele semenilor noștri, acolo se află lumina Sfintei Treimi, care strălucește în viața noastră».

Pe credincioșii care erau de față, I. P. S. Sa i-a îndemnat «să păstreze aprinsă candela credinței ca și înaintașii lor, să iubească Biserica strămoșească și rînduielele ei, pentru că aceasta a fost reazem poporului nostru de-a lungul veacurilor în drumul lui spre progres.

În încheiere, a felicitat obștea viețuitorilor mănăstirii, în frunte cu p. c. stareț, care se străduiesc pentru păstrarea acestui așezămint de evlavie, legat strîns de viața spirituală și de năzuințele credincioșilor din aceste părți. De cîțiva ani, aici se află depuse pentru cinstitie și sfintele moaște ale martirilor de la Niculițel: Zotikos, Attalos, Camas, Filipos, care mărturisesc despre vechimea creștinismului la strămoșii noștri și despre tăria credinței lor. Totodată a felicitat pe cei trei părinți cărora I. P. S. Sa le-a acordat rangul de protosinghel, pentru dragostea statornică și ascultarea pe care au depus-o zeci de ani la această mănăstire închinată Sfintei Treimi. Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări.

Sfințirea bisericii din parohia Matca, protopopiatul Tecuci.

Duminică, 1 iunie 1980, la Duminica Tuturor Sfinților, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a săvîrșit sfințirea bisericii Cuvioasa Parascheva din parohia Icomom D. Matcaș (Matca III), din protopopiatul Tecuci. La această biserică, păstorită de c. preot Olaru Costache, s-au executat reparații și pictură nouă în frescă. Din soborul clericilor au făcut parte p. c. consilier Techarie Ioan, p. c. protoiereu Chivu Grigore și alți preoți din vecinătate și diaconii Drăgoi Eugen — secretar eparhial și Oprițescu Iorgu de la catedrala arhiepiscopală.

După slujba sfințirii bisericii s-a oficiat liturghia arhierescă. C. preot Munteanu Gheorghe, de la parohia Matca I, a predicat despre «Pictura, podoabă a Bisericii».

P. c. protoiereu Chivu Grigore a prezentat un raport asupra activității preoților și credincioșilor din protopopiatul Tecuci, iar c. preot paroh Olaru Costache, care cu acest prilej a fost hirotesit econom, a făcut o scurtă dare de seamă asupra reparațiilor și lucrărilor de pictură. În numele consiliului parohial, al comitetului parohial și al credincioșilor a mulțumit I. P. S. Sale pentru bucuria duhovnicească făcută acestei parohii prin sfințirea bisericii și slujba arhierescă.

I. P. S. Arhiepiscop a răspuns, arătînd între altele: «Căldura sufletească cu care ne-ați întîmpinat, disciplina și rîvna noastră, iubiți credincioși, ne-au încredințat că aici Duhul Sfînt a lucrat putere. În acest sens putem spune că această zi este o prelungire a sărbătorii Pogoririi Duhului Sfînt, pe care am prăznuit-o duminica trecută. Atunci s-a arătat că Biserica lui Hristos continuă prin episcopi, prin preoți și diaconi, ca urmași ai sfinților apostoli, lucrarea sfîntă și mîntuitoare pentru toți fiii ei. Lor li s-a încredințat misiunea de a îndruma pe credincioși în cele duhovnicești. «Cel ce ascultă

de voi, de Mine ascultă, iar cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă», a spus Mîntuitorul (Luca 10, 16).

I. P. S. Sa a arătat că în pictura nouă a acestei biserici au fost zugrăvite chipurile Mîntuitorului, ale Maicii Domnului și ale multor sfinți; «Este de datoria noastră să cunoaștem viața și faptele lor și să rugăm pe Dumnezeu ca o rază strălucitoare din viața lor să lumineze și sufletele noastre».

«Am apreciat lucrarea de reparație și de împodobire a bisericii cu o pictură frumoasă, a spus I. P. S. Sa în continuare. Aceasta va rămîne spre pomenirea ctitorilor și a dumneavoastră care ați contribuit în această lucrare. Însă mai presus decît biserica zidită este biserica lăuntrică a lui Dumnezeu din inimile noastre, precum spune Sf. Ap. Pavel: «Au nu știți că voi toți sînteți Biserica lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?» (I Cor. 3, 16).

Am prețuit de asemenea, în mod deosebit, evlavia de care ați dat dovadă și cîntarea omofonă pe care în puține locuri am avut prilejul s-o ascult, executată la acest nivel. Dorința noastră este să auzim în continuare vești de rîvnă deosebită, de dragoste și credință deplină. În același timp, dorim să auzim și despre rîvna voastră de cetățeni ascultători față de legile țării, muncind și făcîndu-vă pe deplin datoria față de familie și față de societate».

În încheiere, I. P. S. Sa a împărțit tuturor arhieriești binecuvîntări.

Intrucît parohia Matca III este misionară, după săvîrșirea sfintei liturghii s-a ținut în continuare o ședință misionară, la care au participat I. P. S. Arhiepiscop Antim, clericii din sobor, membrii consiliului și comitetului parohial și ai cercului misionar.

P. c. protoiereu a prezentat I. P. S. Sale pe membrii acestor organe parohiale, iar preotul Doniga Ioan — Tecuci, misionar protopopesco a expus tema «Biserica, stilp și întărire a adevărului». Unii dintre credincioși au cerut lămuriri cu privire la unele puncte de credință, la care a răspuns I. P. S. Arhiepiscop. I. P. S. Sa le-a dat apoi îndrumări organelor parohiale de a sprijini pe preot în problemele gospodărești și în cele misionare. De asemenea i-a îndemnat ca în fiecare duminică să cerceteze acasă calendarul și să citească după indicațiile de acolo Apostolul și Evanghelia zilei, după care, la biserică, ascultînd și predica preotului, vor înțelege mai ușor învățătura de credință ortodoxă. Cu acest prilej au fost executate și unele cîntări bisericesti liturgice, parohia avînd bine organizată cîntarea obștească.

La terminarea ședinței toți cei de față au mulțumit înalt Prea Sfinției Sale pentru frumoasele învățături pe care le-au primit și și-au manifestat dorința ca I. P. S. Sa să poftască și în alte duminici și sărbători, cînd are posibilitate, ca să slujească în biserica lor.

Sfințirea bisericii din parohia Somova, protopopiatul Tulcea.

Duminică, 15 iunie, I. P. S. Arhiepiscop Antim a oficiat sfințirea bisericii parohiei Somova, din protopopiatul Tulcea, păstorită de p. c. pr. Donescu Ioan. La această slujbă I. P. S. Sa a fost înconjurat de p. c. pr. consilier Teoharie Ioan, p. c. protoiereu Ionescu Nicolae, c. pr. Gușatu D. — Niculițel, c. pr. Doniga Ioniță — Măcin, c. pr. Popescu Nicolae — Minerii, c. pr. Nichifor Ene — Tulcea, c. pr. Gavrilă D. — Parcheș și c. diacon Drăgoi Eugen — secretar eparhial.

După săvîrșirea sfințirii bisericii s-a oficiat în continuare liturghia arhierescă. Predica zilei a fost rostită de c. preot Gavrilă D., secretarul protoieriei Tulcea. La sfîrșit,

p. c. paroh Donescu Ioan a fost hirotesit iconom stavrofor, iar c. pr. Ene Nichifor, de la parohia Sf. Împărați Tulcea, ca sachelar.

P. c. protoiereu Ionescu Nicolae a făcut o scurtă prezentare asupra activității bisericești și sociale a preoților din protopopiat, iar p. c. preot paroh Donescu I. a vorbit despre viața duhovnicească a parohiei și lucrările gospodărești de reparații și înfrumusețări la biserică, efectuate în ultimii ani, care s-au încheiat cu pictura în frescă.

I. P. S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul a spus între altele: «Plină de bucurie este inima mea astăzi, cînd, săvîrșind sfințirea acestei biserici, am avut prilejul să aducem mulțumire lui Dumnezeu prin slujba înălțată și să împlinim o dorință a dumneavoastră, iubiților fii sufletești. Bucuria mea este îndoită, pentru faptul că deși de multe ori am trecut prin această frumoasă localitate, cu prilejul vizitelor canonice, astăzi poposind aici, pe lângă sfințirea bisericii am săvîrșit și sfînta liturghie arhierescă. Prin slujba înălțată lui Dumnezeu am cinstit pe ctitorii acestui sfînt locaș și totodată pe toți donatorii și sprijinitorii care, sub păstoria vrednicului preot paroh Donescu Ioan, ați făcut ca această măreață biserică să fie împodobită și cu o frumoasă pictură.

Biserica este casa Domnului, locaș al slavei lui Dumnezeu. Aici ni se propovăduiește cuvîntul de învățătură creștină și tot aici vi se împărtășesc harurile Sfîntului Duh, prin sfințele și dumnezeieștile taine. De aceea, să iubim sfîntul locaș și să ne încredințăm sufletele îndrumării cucernicilor preoți, care sînt așezați de sfînta Biserică să ne călăuzească pașii pe drumul credinței adevărate».

În încheiere, I. P. S. Sa a mulțumit p. c. preot Donescu I., consiliului și comitetului parohial și tuturor enoriașilor pentru rodnică lucrare bisericească și gospodărească desfășurată în cadrul parohiei cit și pentru frumoasa cîntare obștească de la Sfînta Liturghie. Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări.

Sfîntirea bisericii Adormirea Maicii Domnului — Cimitir, din Galați.

Duminică, 22 iunie, a.c. I. P. S. Arhiepiscop Antim a oficiat resfîntirea bisericii Adormirea Maicii Domnului din cimitirul «Eternitatea» din municipiul Galați. Acest locaș de cult deservește parohia cu aceeași nume, păstorită de p. c. pr. paroh Stanciu Mălăia, care este și protoiereu al protopopiatului Galați, pr. Gogoasă Filip și pr. Necula Nica.

Prin grija acestor preoți slujitori și a organelor parohiale s-au făcut unele reparații și pictură nouă în frescă, executată de pictorul Achițenei Petru.

Pe lângă preoții parohiei, din soborul slujitorilor au făcut parte p. c. consilier patriarhal Soare Dumitru, din București, p. c. consilier Lungu Constantin de la Centrul Eparhial Galați, p. c. protoiereu Manu Traian din Cluj, p. c. pr. Lazăr Nicolae — Galați, misionar protopopesic și c. diaconi Drăgoi Eugen — secretar eparhial și Vasile I. Vasile de la catedrala arhiepiscopală. Pe lângă credincioșii parohiei, veniți în mare număr, au participat și alții de la bisericile din oraș, care erau doritori să vadă slujbă arhierescă și sfințire de biserică.

Slujba s-a început cu oficierea sfințirii exterioare, apoi cu cea interioară a sfîntului locaș, potrivit ritualului consacrat al Bisericii noastre, după care a urmat liturghia arhierescă.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei. Crezul a fost rostit în comun de toți credincioșii, iar Tatăl nostru așisderea a fost cîntat de toți cei prezenți. La momentul liturgic corespunzător, p. c. preot Lazăr Nicolae a rostit predica intitulată «Biserica — tezaurul credinței noastre strămoșești».

La sfârșitul slujbei, p. c. protoiereu Stanciu Mălăia a fost hirotesit econom starofor, ca răsplătire pentru activitatea desfășurată, atât ca protoiereu al celei mai mari protoierii din eparhie, cât și ca preot paroh al acestei biserici. După conferirea acestui rang bisericesc, p. c. sa a prezentat situația pastoral-misionară a parohiei, arătând că preoții și cîntăreții bisericești se străduiesc pentru buna deservire a credincioșilor în cele duhovnicești și pentru păstrarea credinței noastre dreptmăritoare. Ca lucrări gospodărești de înfrumusețare a menționat executarea picturii, reparația acoperișului bisericii, procurarea de strane noi sculptate, amenajarea capelei mortuare de la subsol și altele, lucrări la care consiliul parohial, comitetul parohial și credincioșii au dat mult sprijin. De asemenea p. c. sa a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop pentru rangul ce i-a fost acordat, care îi va fi totodată imbold de lucru mai departe în ogorul Domnului.

I. P. S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul, și-a exprimat bucuria sufletească pe care o are ca Arhipăstor al acestor locuri binecuvîntate cu preoți și credincioși vrednici, care păstrează credința moștenită de la vrednicii noștri înaintași și se îngrijesc de buna podoabă a sfințelor locașuri.

«La sfințirea acestei biserici — a spus I. P. S. Sa, — după tradiția de veacuri a Bisericii, au fost așezate cu evlavie sfințele moaște ale martirilor în piciorul sfintei mese din altar, pentru că, în vechime, bisericile se zideau pe mormintele martirilor. Iar creștinii, în rîvna lor, pentru a fi cît mai aproape de aceste locuri sfinte și de a se împărtăși de rugăciunile Bisericii, se înmormîntau în jurul acestor lăcașuri, cum se află și aici în acest mare cimitir al orașului nostru, care este străjuit de această frumoasă biserică. Martirii care s-au jertfit pentru credința în Mîntuitorul Iisus Hristos ne îndeamnă și pe noi la jertfă duhovnicească pentru lucrurile sfinte care sfințesc viața noastră. Spiritul de jertfă ne face să avem grijă de sfințele lăcașuri ca acestea să fie cinstite și împodobite, așa cum se cuvine și în același timp de a trăi o viață curată, sfîntă, folositoare nouă și întregii societăți.

Cunoaștem cu toții că Biserica este casa lui Dumnezeu care locuiește între noi. Aici simțim lumina învățăturii sfinte, călăuzitoare către mîntuire. Tot aici cunoaștem puterea Lui dumnezeiască, bunătatea Lui, și facerea de bine către toți oamenii ca fii ai Săi. Casa Lui este lăcaș al păcii și al înfrățirii pe care sîntem datori să o cercetăm cît mai des pentru folosul nostru sufletec.

Dar, odată cu grija pentru această casă dumnezeiască, noi trebuie să ne îngrijim și de biserica ființei noastre sufletești și trupești, căci zice Sf. Ap. Pavel: «Nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt, ce este în voi, pe care îl aveți de la Dumnezeu?» (I Cor. 6, 19). Trupul nostru este biserica sufletului, iar sufletul poartă în sine darul Duhului Sfînt. Atît trupul cît și sufletul, cele două firi ale existenței noastre, trebuie îngrijite și sfințite prin faptele închinătoare propășirii noastre pe calea virtuții și a binelui obștesc, de care depinde propria noastră fericire.

În încheiere, I. P. S. Sa a adus mulțumiri și felicitări tuturor celor ce s-au străduit pentru podoaba sfîntului locaș, preoților, consiliului parohial, comitetului parohial și credincioșilor.

Praznicul sfințirii bisericii Adormirea Maicii Domnului din cimitirul din Galați rămîne o amintire scumpă, duhovnicească, pentru credincioșii care au lat parte și au primit învățătura și binecuvîntarea Arhipăstorului nostru.

— Din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop Antim, în perioada lunilor mai și iunie 1980, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat următoarele slujbe arhieresti la parohiile din cuprinsul eparhial :

— Duminică, 11 mai, a oficiat slujbă misionară la parohia Măcin, protopopiatul Tulcea, păstorită de p. c. pr. Capaciurea Dumitru și pr. Donița Ioniță. Au coliturghisit cu P. S. Sa, p. c. protoiereu Ionescu Nicolae și alți preoți din vecinătate. După oficierea sfintei liturghii arhieresti s-a ținut o ședință de lucru cu consiliului parohial, comitetul parohial și cercul misionar.

— Miercuri, 21 mai, la sărbătoarea Sf. Împărați Constantin și Elena, P. S. Sa a slujit la biserica Sf. Împărați I din orașul Constanța, care și-a sărbătorit hramul. La această parohie activează p. c. pr. Stănei Dumitru, protoiereul protopopiatului Constanța și pr. Aurel Cazacu. P. S. Episcop-vicar, în cuvintarea rostită, a transmis felicitări și binecuvântări preoților, organelor parohiale, credincioșilor parohiei, din partea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, pentru rodnică lucrare pastoral-misionară și socială desfășurată de această biserică fruntașă din municipiul Constanța.

— Duminică, 25 mai, P. S. Episcop-Vicar Epifanie a săvârșit sfințirea bisericii parohiei Bărăganu, din protopopiatul Constanța, păstorită de c. pr. Bănică Vasile. Prin grija preotului paroh, a consiliului și comitetului parohial și cu sprijinul credincioșilor la această biserică au fost executate reparații exterioare și o nouă pictură în interior. P. S. Sa, a fost însoțit la slujbă de p. c. protoiereu Stănei Dumitru, p. c. pr. Vechiu Neagu, misionar protopopesic și de alți preoți din împrejurimi.

— Duminică, 1 iunie, P. S. Sa a oficiat slujba arhierescă misionară la parohia Rediu, din protopopiatul Galați, păstorită de pr. Popa Constantin. Din soborul clericilor au făcut parte p. c. inspector bisericesc Găureanu Dumitru, p. c. protoiereu Mălăia Stanciu, p. c. pr. Lazăr Nicolae — misionar protopopesic și alții. După săvârșirea sfintei liturghii a urmat ședința misionară de lucru cu consiliul și comitetul parohial. P. S. Sa a dat îndrumări pentru păstrarea legăturii cu Biserica și pentru îndeplinirea îndatoririlor pe care le avem față de întreaga obște a poporului nostru.

— Duminică, 8 iunie, P. S. Episcop-Vicar a oficiat sfințirea bisericii din parohia Slobozia Ventura, din protoieria Galați, păstorită de pr. Malaxa Ioan. Din soborul slujitorilor au făcut parte p. c. inspector bisericesc Găureanu Dumitru, p. c. protoiereu Mălăia Stanciu, p. c. pr. Lazăr Nicolae — misionar protopopesic și alți preoți. P. S. Sa, a exprimat cuvinte de apreciere la adresa credincioșilor parohiei pentru sîrguința depusă la împodobirea sfintului locaș, care a fost îmbrăcat în haină nouă de pictură bisericescă și i-a îndemnat să sprijine lucrarea Bisericii pentru unitatea credinței.

— Duminică, 15 iunie, a.c. P. S. Episcop-Vicar Epifanie a săvârșit sfințirea bisericii parohiale din Firțânești, protopopiatul Galați, păstorită de preotul Greu Mihai. În ultimii ani parohia a executat lucrări de reparații capitale și pictură nouă, la care fostul preot paroh Ciolacu Iacob, trecut la cele veșnice în anul 1979, a adus o contribuție însemnată, ajutat fiind de actualul paroh și de credincioși. Alături de P. S. Episcop-vicar au coliturghisit p. c. protoiereu Mălăia Stanciu, pr. Buruiană Gheorghe, misionar protopopesic, pr. Stanciu Gheorghe și diaconul Vasile Vasile. P. S. Sa, a binecuvîntat în numele I. P. S. Arhiepiscop pe toți cei ce s-au ostenit cu dragoste pentru buna podoabă a casei Domnului și i-a îndemnat ca totdeauna să fie alături cu sprijinul de cei ce stau în fruntea treburilor obștești și ne conduc pe drumul vieții noi pe care pășește cu încredere poporul nostru.

— Duminică, 22 iunie, P. S. Sa a oficiat slujba resfințirii bisericii din parohia Barcea Veche, protopopiatul Tecuci, păstorită de pr. paroh Păcuraru Gheorghe. Din soborul clericilor au făcut parte p. c. inspector bisericesc D. Găureanu, p. c. protoiereu Chivu Grigore, pr. Ramfu V. misionar protopopesec, pr. Dediu Gheorghe, pr. Postolache Ioan și diaconul Opricescu Iorgu de la catedrala arhiepiscopală Galați. Cu acest prilej, candidatul pentru preoție Manu Mihai a fost hirotonit diacon.

Lucrările de reparații capitale și de pictură nouă la această biserică au fost executate în timpul păstoriei fostului paroh Cezar Rădescu, transferat în prezent în Mitropolia Moldovei și Sucevei.

P. S. Episcop-Vicar, în cuvântarea rostită cu acest prilej, între altele, a adus mulțumiri credincioșilor parohiei, în frunte cu preotul paroh și organele parohiale, pentru grija pe care o au față de biserică lor și le-a dat îndemnuri ca să păstreze neștinbită unitatea credinței noastre și a Bisericii care reprezintă o contribuție la unitatea spirituală a poporului nostru.

• — Duminică, 29 iunie, la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, P. S. Episcop-Vicar a oficiat slujba de hram la catedrala din Constanța, care servește și ca biserică parohială. Cu acest prilej, a hirotonit pe diaconul Manu Mihai ca preot pe seama parohiei Drăgușeni, protoieria Galați, iar pe candidatul Tuzlaru Ionel ca diacon. La încheierea slujbei, P. S. Sa, a transmis preoților, consiliului și comitetului parohial, precum și credincioșilor, felicitări și arhieresti binecuvântări din partea I. P. S. Arhiepiscop Antim pentru activitatea pastoral-misionară desfășurată de această biserică-mamă a orașului Constanța.

2. Vizite canonice, misionare și de lucru.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a efectuat următoarele vizite la parohii și mănăstiri în cursul lunilor mai și iunie 1980.

— La 2 mai, la mănăstirile Cocoșu, Celic-Dere și Metocul Saon-Tulcea.

— La 3 mai, la parohiile: Schimbarea la Față, Sf. Grigorie Luminătorul, Buna-vestire, Sf. Nicolae, din orașul Tulcea și Minerii și Parches, protopopiatul Tulcea.

— La 11 mai, la: Frumușița, Măstăcani, Brănești, Oancea și Vlădești, protopopiatul Galați.

— La 15 mai, la: Foltești, Viile, Virlezi II, Crăiești, Smulți I, Smulți II, protopopiatul Galați.

— P. S. Episcop-Vicar Epifanie de asemenea a făcut următoarele vizite la parohii:

— La 12 mai, Techirghiol, Filiala Dulcești, dependentă de parohia 23 August, Peceneaga, Comana, protopopiatul Constanța.

— La 13 mai; Adormirea II, Sf. Împărați II—Constanța, Ovidiu, Lumina, Năvodari, protopopiatul Constanța.

— La 14 mai: Gălbiori, Crișan, Tichilești, Horia, Gîrlăciu, Ciobanu, Hîrșova, protopopiatul Constanța. Dăieni, protopopiatul Babadag și N. Bălcescu, Dorobanțu, M. Kogălniceanu, protopopiatul Medgidia.

— La 15 mai: Castelu și fil. Nisipari, Seimenii Mici, Cernavodă, Mircea Vodă, cu filiala Satu Nou și Cuza Vodă, protopopiatul Medgidia.

— La 16 mai: Băneasa, Oltina, Lipnița, Dervent, Gîrlăța, Canlia, Coslugea, Ostrov, protopopiatul Medgidia.

-- La 17 mai: Tirgușor cu fil. Mireasa, Grădina, protopopiatul Medgidia.

— La 18 mai : General Scărișoreanu, Independența, Dumbrăveni, fil. parohiei Olteni, protopopiatul Medgidia.

— La 19 mai : Cobadin, protoieria Constanța, Pietreni, Cetatea, Filialele Pădureni și Lespezi, aparținând de parohiile Dobromir, protopopiatul Medgidia.

— La 5 iunie : Schela, Izvoarele, Piscu, Independența, V. Alecsandri, protopopiatul Galați.

— La 7 iunie : Nașterea Maicii Domnului, Sf. Haralambie, Sf. Pantelimon, Schimbarea la Față, Vovidenia, din orașul Galați.

— La 12 iunie : Sf. Ioan Botezătorul—Tecuci, Sf. Nicolae, Nașterea Maicii Domnului—Tecuci, Vizurești, protopopiatul Tecuci.

— La 13 iunie : Furcenii Noi, Furcenii Vechi, Cosmești Deal, Cosmești Vale, Umbrărești, protopopiatul Tecuci.

— La 15 iunie : Frumușița, protopopiatul Galați.

— La 22 iunie : Liești, Diecheni, Umbrărești, protopopiatul Tecuci.

— 26 iunie : Corbu de Sus, Vadu, Sinoe, Săcele, protopopiatul Constanța și Fintina Mare din protopopiatul Babadag.

— La 27 iunie : Eforie Nord, Eforie Sud, Mangalia, din protopopiatul Constanța.

— La 28 iunie : Valea Seacă, Basarabi, Vișoara, din protopopiatul Medgidia și bisericile : Sf. Ingeri, Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru din municipiul Constanța.

Cu prilejul acestor vizite, I. P. S. Arhiepiscop Antim și P. S. Episcop-Vicar Epifanie s-au interesat de toate problemele privind activitatea preoților și a organelor de conducere la fiecare unitate sub aspect pastoral-misionar, administrativ, gospodăresc și social. Au dat îndrumări și au trasat sarcini unde era nevoie. Iar la vizitele efectuate în zilele de duminici și sărbători, făcute în timpul slujbei bisericești, au urmărit modul cum se desfășoară Sfânta Liturghie și cântarea obștească, au ținut cuvântări de învățătură și de îndrumare pe linie misionară și socială.

3. Conferințe cu preoții și protoierii pe tr. II/1980.

— Conferința de orientare a preoților pe tr. II/1980.

În zilele de 28 și 29 mai 1980, au avut loc conferințele de orientare ale preoților pe tr. II/1980, cu subiectul : «Aniversarea a 2050 de ani de la întemeierea statului independent dac sub conducerea lui Burebista». La 28 mai s-au ținut conferințele de la protoieriile Tecuci, Babadag și Medgidia, iar la 29 mai a.c., la protoieriile Galați, Tulcea și Constanța.

Conferințele de la protoieriile Tecuci și Tulcea au fost prezidate de I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, iar cele de la protoieriile Medgidia și Constanța de P. S. Episcop-vicar Epifanie, asistat de p. c. consilier C. Lungu. P. c. vicar administrativ, arhim. Ieronim Motoc a prezidat conferința de la protoieria Galați, iar p. c. inspector bisericesc Găureanu Dumitru pe cea de la Babadag.

La conferința de la Tecuci, I. P. S. Arhiepiscop, referindu-se la tema dată pentru studiere, arată, între altele că «Biserica Ortodoxă Română participă cu tot entuziasmul la această comemorare. Burebista — spune I. P. S. — rămâne pe vecie o figură a istoriei. El a imprimat geto-dacilor o seamă de virtuți și anume : sobrietatea, abstenența și ascultarea de legi. Spiritul de vitejie, de libertate și de independență făcea parte din structura sufletească a acestui popor demn. Credința geto-dacilor în nemurirea sufletului a înlesnit răspândirea creștinismului pe pământul Patriei din primele

veacuri, în special în Dobrogea, unde vestigiile trecutului și martirii de la Niculițel, stau drept mărturie. Biserica Ortodoxă Română cinstește și se adapă din virtuțile înaintașilor noștri. Prezentul se împletește cu trecutul pentru a făuri viitorul. Preoțimea noastră este încadrată în ritmul vieții noi.

O fericită coincidență face ca noi să comemorăm și 380 de ani de la unirea românilor sub Mihai Viteazul. Ideea de unitate a lui Mihai a devenit o torță, un simbol al idealului de unitate al poporului nostru. Astăzi întreaga națiune este strâns unită în jurul conducătorilor statului nostru și construiește un viitor strălucit, bazat pe virtuțile înaintașilor noștri» a spus I. P. S. Sa.

P. S. Episcop-Vicar Epifanie, la protoieria din Medgidia, a evidențiat personalitatea lui Burebista și a marelui preot Deceneu care au slujit cauza poporului geto-dac, colaborând strâns pentru același țel: unitatea, libertatea și întărirea statului centralizat, prin eforturile comune, și ale triburilor dace.

La conferința de la Galați s-a arătat că noi românii sîntem cei mai vechi locuitori ai acestui pămînt și unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei.

Referatele principale, cu dezvoltarea temei dată de Sfîntul Sinod pentru această conferință, au fost susținute de următorii preoți :

La protoieria Galați, pr. Gociu Iorgu, de la parohia Balintești ;

La protoieria Tecuci pr. Chircă Constantin de la parohia Sf. Ioan-Tecuci ;

La protoieria Constanța, pr. Mîntoiu Ioan de la parohia Istria—Constanța ;

La protoieria Medgidia, pr. Popa Timotei de la parohia Ioan Corvin ;

La protoieria Tulcea, pr. Iliescu Vasile de la parohia Beștepe ;

La protoieria Babadag, pr. Hilohi Alexandru de la parohia Traian.

Conferințele au fost bine prezentate. Preoții, s-au dovedit că au cercetat un material vast, au o bună orientare și au făcut o lucrare încheagată. La discuțiuni au luat cuvîntul un număr mare de preoți care au adus prețioase completări cu privire la gloriosul trecut al poporului nostru, precum și la aspecte din activitatea socială a Bisericii în trecut și prezent. Preotul Cărnaru Gheorghe și diaconul Eugen Drăgoi au realizat în colaborare, un film documentar intitulat «Burebista», pe care l-au prezentat în cadrul conferințelor de la protoierii Galați și Tecuci, care a fost vizionat cu mult interes de către toți preoții.

La concluzii, potrivit îndrumătorului de la Centrul eparhial, s-a arătat că Burebista a înscris cea mai strălucită pagină din istoria străveche a neamului nostru, pentru care el a rămas în conștiința românilor ca simbol de unitate și al luptei pentru libertate și independență de atunci și pînă în prezent.

Marele preot Deceneu — și preoții daci în general, au dat un mare sprijin lui Burebista în opera de unificare a triburilor geto-dace pentru închegarea celui dintîi stat independent dac, fapt pentru care ei se bucurau de mare cinste în fața poporului.

Cucerirea Daciei de către romani și transformarea ei în provincie imperială, după înfrîngerea lui Decebal, este un eveniment crucial care a avut ca rezultat romanizarea treptată a dacilor și împletirea celor două civilizații din care a rezultat poporul român, limba, cultura și obiceiurile (aceleași), pe întreg cuprinsul Patriei noastre.

Biserica Ortodoxă Română cu ierarhii, clerul și credincioșii ei a fost întotdeauna cu poporul nostru. Dintru începuturile sale ea a fost prezentă la cele mai de seamă momente din viața lui, sprijinind închegarea statului unificat, întărirea și independența sa, păstrarea și cultivarea limbii, dezvoltarea culturii și apărarea gliei strămoșești. În epoca contemporană ea dat de asemenea sprijin poporului nostru în activi-

tatea pentru refacerea țării și construirea vieții celei noi și participă în prezent, mai departe, la înfăptuirea programului Frontului Democrației și Unității Socialiste, pentru progresul țării noastre.

În partea a doua a conferinței, au fost prezentate de preoți rapoartele de activitate socială, din care a rezultat o bună colaborare între slujitorii altarului și organele și organizațiile obștești.

S-au făcut apoi unele comunicări din partea Centrului eparhial și a protoierilor, după care conferințele au luat sfârșit, cu bune rezultate.

— Conferința administrativă cu P. C. protoierei.

Conferința administrativă cu p. c. protoierei a avut loc la 20 iunie a.c. la Centrul eparhial Galați. I. P. S. Arhiepiscop Antim, ca președinte al conferinței, a deschis ședința printr-un cuvânt de salut adresat celor prezenți, în care a arătat și scopul pentru care au fost convocați, după care s-a trecut la desfășurarea programului.

Pe ordinea de zi au fost înscrise unele probleme de activitate din partea celor trei sectoare.

— La sectorul administrativ-bisericesc, p. c. consilier Teoharie Ioan a prezentat un referat privind disciplina clerului în care s-a făcut o analiză critică asupra unor cazuri de indisciplină, care necesită o atenție și o preocupare sporită din partea Centrului eparhial, pentru îndreptarea lor, în conformitate cu instrucțiunile transmise de Cancelaria Sfintului Sinod cu adresa nr. 1610/1980.

— P. c. inspector bisericesc pr. D. Găureanu a prezentat un referat cu privire la noile reglementări în legătură cu întocmirea documentațiilor tehnice și angajarea lucrărilor de pictură la biserici.

— La sectorul cultural, p. c. consilier pr. Igor Jechiu a prezentat un referat cu privire la modalitatea de concentrare a bunurilor bibliofile la centrele de depozitare.

— La sectorul economic, p. c. consilier C. Lungu, a prezentat referatele: «Cu privire la reparațiile de întreținere la imobilele parohiale» și «Aplicarea măsurilor pentru recuperarea deșeurilor la luminări și hirtie, precum și pentru reducerea consumului de energie electrică și termică».

— Șeful serviciului economic, Eftimie Mihalache a prezentat referatul cu «Dispoziții normative care stau la baza verificărilor făcute de p. c. protoierei la parohii».

Ultimul punct de ordine de zi a fost referatul p. c. vicar adm. arhim. Ieronym Motoc, intitulat: «Noi îndatoriri social-economice ale clerului și credincioșilor în lumina cerințelor actuale din Patria noastră».

Pe marginea acestor referate au urmat discuții, la care s-a făcut analiza diferitelor probleme semnalate și a modului de rezolvare. P. c. protoierei au adus completări, iar I. P. S. Arhiepiscop a dat lămuririle necesare. P. S. Episcop-Vicar Epifanie a făcut de asemenea unele precizări. P. c. protoierei s-au angajat să prelucreze cu preoții dispozițiile și sarcinile care au fost trasate în această conferință, în vederea aplicării lor în mod unitar pe întreaga eparhie.

În încheiere, I. P. S. Arhiepiscop Antim a subliniat că «referatele prezentate și dezbaterile care au avut loc, sînt de un real interes și folos pentru toți. Ședința a avut un caracter critic, căutîndu-se să se arate îndeosebi părțile negative, cu intenția de a găsi modalitățile cele mai indicate pentru înlăturarea lor. Este necesar să stăruim

și mai mult în grija de a îndruma permanent clerul pentru îndeplinirea cu însuflețire și cu eficiență sporită misiunea sa».

Cu această conferința a luat sfârșit.

*

În cursul lunilor iulie-august 1980, au avut loc următoarele activități mai însemnate :

1. Slujbe arhieresti și misionare.

— La 15 august, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos a oficiat sfânta liturghie arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe candidatul Demir Ștefan ca diacon.

— Din încredințarea I. P. S. Sale, P. S. Episcop-Vicar Epifanie Tomitanul a oficiat de asemenea următoarele slujbe arhieresti :

— 6 iulie, la catedrala din Constanța, și a hirotonit de diaconul Tuzlaru Ionel ca preot pe seama parohiei Valea Teilor, protopopiatul Tulcea ;

— 27 iulie, la catedrala din Constanța și a hirotonit pe diaconul Eugen Drăgoi — secretar-eparhial, ca preot, pe seama parohiei Bunavestire din municipiul Galați, și pe candidatul Stavăr Mihai ca diacon pe seama catedralei arhiepiscopale din Galați ;

— 6 august, la praznicul Schimbării la Față a Domnului, a slujit la hramul bisericii cu același nume din municipiul Constanța, păstorită de pr. Frangu Gheorghe căruia, cu acest prilej, i s-a acordat rangul bisericesc de econom ;

— 17 august, la catedrala din Constanța și a hirotonit de diaconul Demir Ștefan ca preot pe seama parohiei Saligny, protopopiatul Medgidia ;

— 24 august, la catedrala din Constanța și a hirotonit diacon pe candidatul Cicula Dumitru ;

— 25 august, în catedrala din Constanța și a hirotonit pe diaconul Cicula Dumitru ca preot, pe seama parohiei Valea Teilor, protopopiatul Tulcea ;

— 31 august, a slujit la biserica Adormirea Maicii Domnului din municipiul Tecuci, păstorită de preoții Doniga C-tin și Dicu Toma.

2. Vizite canonice.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a efectuat următoarele vizite :

— 7 iulie, la mănăstirile Cocoș și Celic Dere, județul Tulcea.

— 13 august, la mănăstirea Cocoș și metooul Saon, jud. Tulcea ;

— 29 august, la parohiile Frumușița, Brănești, Oancea și Moscu din protopopiatul Galați ;

P. S. Episcop-Vicar Epifanie a făcut de asemenea următoarele vizite :

— 18 iulie, la parohiile Sf. Împărați I și Sf. Dumitru din municipiul Constanța ;

— 19 iulie, la M. Kogălniceanu, Dorobanțu, Țepeș Vodă, protopopiatul Medgidia, Topalu și Horia din protopopiatul Constanța ;

— 20 iulie, la Ceamura de Sus, Stejarul și Fintina Mare din protopopiatul Babadag ;

— 22 iulie, la Techirghiol și Eforie Sud, prot. Constanța ;

— 23 iulie, la Lumina și Năvodari, protopopiatul Constanța ;

— 28 iulie, la Sf. Împărați I, Adormirea II și Sf. Dumitru din Constanța ;

- 29 iulie, la Viișoara, Oltina, Lipnița și Negureni, prot. Medgidia;
- 31 iulie, la Sf. Împărați I din municipiul Constanța;
- 4 august, la Adormirea II, și Capela Cimitir din Constanța;
- 18 august, la Adormirea II și Adormirea I din Constanța;
- 20 august, la filiala Caugagia de la parohia Ceamurlia de Jos, Fintina Mare și Ciucurova din protopopiatul Babadag;
- 29 august, la Negrea, Izvoarele, Cuza Vodă, Pechea și Branitea din protopopiatul Galați; Grivița cu filiala Călmățui, Diecheni și Hanu Conache, din protopopiatul Tecuci.

3. Vizita la Constanța a unei delegații a reprezentanților cultelor din S.U.A.

După cum s-a arătat și în presă, în perioada de la 27 iulie — 10 august a.c., țara noastră a fost vizitată de o delegație a cultelor din S.U.A., condusă de Arthur Schaefer, președintele Fundației «Apel pentru conștiință». Între alte localități membrii delegației au vizitat și municipiul Constanța, litoralul, monumente istorice, lăcașuri de cult și unele obiective social-culturale.

Cu acest prilej, la 8 august, I. P. S. Arhiepiscop Antim a oferit un dejun în cinstea delegației, la restaurantul «Casa cu lei».

Din partea delegației au participat: reverendul Karl Eugen Fleminster, administratorul executiv al Bisericii baptiste americane din New York, Graciela Ricci Fleminster, reverendul Ralf Peterson, pastorul Bisericii luterane «Sf. Petru» din New York, dr. David H. Read, conducătorul Bisericii presbiteriene din S.U.A., vicepreședinte al Fundației și conducătorul delegației în locul nabinului Arthur Schaefer, dr. Donald Schriver, președintele Seminarului teologic unit din New York, Peggy Ann Schriver, și I. P. S. mitropolit Silas, conducătorul Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din New York.

Oaspeții au fost însoțiți de: P. S. Episcop dr. Vasile Țirgovișteanul, vicar patriarhal, pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, ing. Th. Blumenfeld, președintele Comunității evreilor din București, S. Diamant, șeful protocolului Federației comunităților evreiești din România și prof. Dr. Rus Remus — interpret.

Din partea Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, reprezentată de I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, asistat de P. S. Episcop-Vicar Epifanie Tomitanul, au participat ca oaspeți: Gheorghe Duma, secretarul Comitetului Executiv al Consiliului Popular al județului Constanța, pr. Dumitru Găureanu, inspector bisericesc eparhial, pr. Dumitru Stănei, protoiereu al protopopiatului Constanța, pr. Iosif Gonciu, parohul bisericii romano-catolice din Constanța, prof. Weintgartner Gotthilf pastorul bisericii evanghelice din Constanța. Ioan Dădăuică — pastor baptist la Constanța și vicepreședinte al Comunității baptiste din București și Freiburg Soil, președintele Comunității mozaice din Constanța.

În timpul dejunului I. P. S. Arhiepiscop Antim, luând cuvântul, a rostit următoarele:

«Prea distinși și iubiți oaspeți,

Ca Arhipăstor din partea Bisericii Ortodoxe Române din aceste locuri, am deosebită bucurie de a primi aici, în acest oraș străvechi de lângă mare, strălucitul Tomis, Constanța de astăzi, delegația cultelor religioase din S.U.A., venită în România, pentru a cunoaște viața religioasă de la noi.

Vizita Dumneavoastră constituie pentru eparhia noastră o mare cinste, întrucât este o mărturie a bunelor sentimente frățești, pe care le nutriți pentru Biserica Ortodoxă, ca și pentru toate cultele din țara noastră, fiind împreună angajați, în cadrul acțiunii largi ecumeniste, pentru promovarea păcii și colaborării între oameni și popoare.

Vremurile noi, ideile umanitar-sociale și progresul tehnic au scurtat distanțele dintre țări și popoare și au apropiat pe oameni. Totodată au apropiat și Bisericile și cultele religioase între ele. Conștiințe de misiunea ce le revine în sprijinirea popoarelor pentru rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, ele se caută unele pe altele ca să se cunoască, să se înfrățească și să se unească în lucrarea pe plan moral și practic, pentru slujirea omului și a progresului obștesc. Este îmbucurător faptul că peste orice fel de deosebiri de religie, de rasă, de naționalitate, cultele se împrietenesc și conlucrează, atât între ele cât și cu oamenii de bine din toată lumea, indiferent de convingerile lui filozofice sau sociale, știind că, după cuvintele Sfintei Scripturi: «Cel ce face bine, din Dumnezeu este» (III Ioan, 1, 11), iar făcătorii de pace sînt numiți fiii ai lui Dumnezeu (Mt. 5, 9).

În contextul acestui apostolat al cultelor din vremea noastră, o contribuție remarcabilă a fost adusă de Fundația «Apelul pentru conștiință», care s-a alăturat la eforturile popoarelor și ale tuturor organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, pentru ducerea de tratative și trezirea opiniei publice în favoarea dezarmării, a progresului social și a păcii în lume.

Ne revine o plăcută sarcină de a întâmpina călduros și de a aduce salutul nostru frățesc conducerii Fundației «Apelul pentru conștiință», și tuturor membrilor delegației cultelor religioase din S.U.A.

Sîntem siguri că în țară, pe unde ați trecut și ați făcut vizite, ați constatat existența bunelor relații și strînsa cooperare între cultele din România și ați avut posibilitatea să culegeți impresii îmbucurătoare despre viața religioasă a credincioșilor, care se desfășoară în mod normal, potrivit învățăturii de credință și tradițiilor proprii fiecărui cult.

Însăși această agapă sau masă a dragostei este o expresie vădită a spiritului de bună înțelegere și colaborare între toți slujitorii cultelor din țara noastră. De aceea, putem spune acum, împreună cu Psalmistul David: «O, cât este de bine și de frumos cînd frații sînt împreună» (Ps. 132).

Dar despre colaborarea constructivă a cultelor, aici la Constanța, ca și în alte localități ale eparhiei, ne vorbesc și lăcașurile de cult. Bisericile ortodoxe, cele romano-catolice, protestante și ale altor culte creștine se înfrățesc în ecumenicitate cu cele mozaice și musulmane. Buna lor întreținere vorbește despre dragostea credincioșilor față de ele, dar și despre solitudinea de care se bucură cultele din partea autorităților de stat.

Vă rugăm, ca după ce vă veți înapoia în S.U.A., să transmiteți conducătorilor de culte de acolo și credincioșilor pe care îi păstoriți, salutul și îmbrățișarea noastră, și să le arătați că la noi în România, în climatul de deplină libertate religioasă, asigurate de Statul nostru socialist, cultele religioase trăiesc în frățietate și colaborează la opera de zidire a armoniei sociale și a binelui obștesc, alături de întregul popor.

Din toată inima, și cu asentimentul reprezentanților cultelor din țara noastră, care sînt de față, vă zicem: «Bine ați venit la noi!».

Urăm ca această vizită să însemne o nouă contribuție la cauza de intensificare a cooperării dintre cultele din România și cele din S.U.A., precum și la întărirea legăturilor de prietenie dintre poporul român și poporul american.

În încheiere, mulțumindu-vă pentru vizita ce ne-ați făcut, îngăduiți ca, în calitate de gazdă, să ridic acest pahar pentru sănătatea și succesul activității distinsei delegații din S.U.A., cit și pentru dumneavoastră toți cei de față, reprezentantul autorităților locale de stat, în persoana dl. Gh. Duma, secretarul Comitetului Executiv, Consiliului Popular al județului Constanța, grupul însoțitor al delegației, în frunte cu P. S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul și reprezentanții cultelor locale care ne-ați onorat cu prezența la această masă.

La toastul I. P. S. Sale au răspuns oaspeții, care, între altele, au împărtășit din impresiile frumoase pe care le-au cules în timpul vizitei prin țara noastră și de la întâlnirile pe care le-au avut cu unii reprezentanți ai cultelor din România.

Din partea însoțitorilor delegației a vorbit P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal.

Șirul cuvîntărilor a fost încheiat de I. P. S. Arhiepiscop Antim, ca gazdă, care a mulțumit oaspeților străini pentru vizita făcută în România și i-a asigurat de sentimentele calde de frățietate de care sînt animați reprezentanții cultelor și credincioșii din România, în spirit ecumenic, față de toți reprezentanții și credincioșii altor culte de pretutindeni.

Vizita la Constanța a delegației cultelor religioase din S.U.A. și întâlnirea cu I. P. S. Arhiepiscop Antim și cu reprezentanții celorlalte culte locale, constituie o manifestare de ecumenism și o afirmare a colaborării rodnice pe plan interreligios și social.

Arhim. IERONIM MOTOC
vicar-administrativ

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI PE LUNILE IANUARIE - IUNIE 1980

Ședința Consiliului Eparhial.

La data de 7 februarie 1980 a avut loc primul Consiliu Eparhial din acest an în prezența noului chiriarh al Episcopiei Buzăului, P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

În cuvîntul de deschidere al lucrărilor P. C. Pr. Vicar Ad-tiv. Teofil Dumitrescu a adresat P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală salutul de «Bun venit» la acest prim Consiliu Eparhial. De asemeni le-a adresat cuvinte calde, pentru participarea la acest consiliu și membrilor consiliului eparhial.

Luînd cuvîntul Dr. prof. Constantinescu Zamfir a evocat, pe scurt, activitatea P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu — episcop onorar, precum și activitatea desfășurată de P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală ca vicar patriarhal, atît în viața internă a Bisericii Ortodoxe Române cît și la întrunirile intercreștine și interconfesionale la care a reprezentat Biserica noastră.

Referindu-se la epoca înnoitoare în care trăim, Domnia Sa a spus: «Propovăduînd învățătura Mîntuitorului și mergînd în pas cu vremea, Biserica sprijină ideea de pace, libertate și unitatea poporului nostru românesc».

Luînd cuvîntul P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a spus: «Îmi exprim bucuria de a participa la cel dintîi consiliu eparhial în noua mea calitate și vă mulțumesc pentru cuvintele calde pe care mi le-ați adresat. Aș vrea să văd în ele dorința dumneavoastră de colaborare în așa fel ca, împreună lucrînd, Eparhia să-și desfășoare viața în liniște și pace».

P. S. Sa a adresat în continuare un cuvînt de omagiu P. S. Episcop Antim, care a păstorit la Buzău peste 35 ani, făcînd numai lucruri bune și de folos. Din motive de sănătate și bătrînețe P. S. Sa a predat ștafeta, dar a rămas episcop onorar. «Dacă boala nu l-ar reține ar fi în mijlocul nostru acum — a spus P. S. Episcop Antonie — și am putea să-i arătăm toți sentimentele noastre de omagiu și respect».

Referindu-se la veșirea sa în fruntea eparhiei, P. S. Sa a spus în continuare: «Aici, în această vatră cu un adînc trecut istoric, trebuie să fim la înălțimea înaintașilor noștri. Preluăm lucrurile din mers și le vom duce mai departe firesc. Eparhia a mers bine și trebuie să meargă bine în continuare. Vom căuta să rezolvăm toate problemele în ordinea impusă de priorități, vom fi în toate cu dragoste pentru credincioși pentru preoți, cu dragostea pentru patria noastră și pentru conducătorii ei.

Vom fi în atenție la dezideratele epocii și ne vom concentra toate eforturile, ale noastre și ale tuturor credincioșilor noștri spre apărarea păcii, a suveranității, a libertății, ca să contribuim și noi la instaurarea în lume a unui climat propice muncii și dezvoltării, liniștii și fericirii oamenilor. Vom lucra, cum am spus, în colaborare, respectând întotdeauna legalitatea. Vom îmbina bunățatea cu dreptatea în rezolvarea cazurilor personale. Dar și în cele personale, ca și în cele publice, în toate deciziile pe care le vom lua, vom respecta cu strictețe legalitatea.

Sînt multe de făcut și unele foarte repede. Le vom face pe toate, fără grabă și cu temei. În eparhie există multe biserici afectate de cutremur. Sperăm să le refăcăm cît mai curînd. Vom cere și sprijinul organelor locale ca să putem intra în viața normală și liniștită. Va trebui să reconșolidăm și Catedrala, paraclisul, seminarul, clădirea administrației și palatul episcopal.

În continuare P. S. Sa a spus: «Vă asigur că voi fi foarte prezent în viața Eparhiei, deși voi fi reținut uneori de probleme internaționale bisericești.

În toate problemele va trebui să fim foarte operativi, spre a le rezolva la timp. Să considerăm că deschidem astăzi o etapă lungă de lucrare împreună și să ne rugăm lui Dumnezeu să ne dea putere și înțelepciune tuturor».

După apelul nominal al membrilor Consiliului Eparhial s-au ratificat hotărârile Permanenței Consiliului Eparhial și s-au rezolvat lucrări de ordin ad-tiv.-bisericesc, privind numiri, transferări de preoți și pensionări, cu respectarea tuturor formelor legale. În cadrul sectorului economic — s-au rezolvat probleme privind unele lucrări urgente de întreținere a imobilelor din Centrul Eparhial, cumpărarea unor case parohiale în cuprinsul eparhiei, ajutoare acordate pentru lucrări de restaurare la unele parohii din cuprinsul eparhiei și din alte eparhii etc.

În încheierea acestei ședințe, P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a mulțumit tuturor participanților, celor care au luat cuvîntul, pentru buna conlucrare și pentru spiritul constructiv în care s-au luat hotărâri.

CONFERINȚA DE ORIENTARE PE LUNA MARTIE 1980

Prima conferință de orientare din anul acesta la Episcopia Buzăului s-a desfășurat între 11—20 martie, avînd ca temă, potrivit îndrumărilor Sf. Sinod al B.O.R.; «Slujitorul bisericesc și preot și cetățean contemporan».

Lucrările conferinței au fost conduse, la toate cele șase protopopiate din Eparhie, de către P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, însoțit de P.C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar Ad-tiv., P.S. Sa a fost întîmpinat la fiecarea protopopiat de către un delegat al Centrului Eparhial. La protoieria Brăila și Pătîrlagele de către P.C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic, la 11 și respectiv 19 martie 1980; la protoieria Panciu de către P.C. Pr. Manea Cristișor inspector Eparhial, la 12 martie 1980; la protoieria Focșani și Rm. Sărat de către P.C. Pr. Grigore Dionisie, consilier ad-tiv., la 13 și respectiv 20 martie 1980, iar la protoieria Buzău de către P.C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar ad-tiv., la 18 martie 1980.

La fiecare protopopiat s-a oficial un Te-Deum și un polihroniu în prezența P.S. Episcop Dr. Antonie.

Deschizînd conferința, P.C. Pr. Protopopi au rostit un scurt cuvînt de bun venit, mulțumind P.S. Episcop pentru prezența la lucrări.

În încheiere fiecare P.C. Pr. Protopop l-a asigurat pe P.S. Episcop că preoțimea va fi la înălțimea chemărilor vremii, străduindu-se să fie preoți buni ai sfințelor altare și în același timp și cetățeni buni ai patriei noastre scumpe.

Mulțumind P.C. Protopopi și preoților prezenți, P.S. Episcop Dr. Antonie a evocat mai întâi personalitatea regretatului P.S. Episcop Dr. Antim Angelescu, trecut la Domnul, care a păstorit cu multă demnitate această Eparhie timp de peste 35 ani, după care a făcut o introducere la tema conferinței, intrându-se delndată în lucrări.

Tema conferinței a fost susținută de următorii preoți, desemnați după obicei de comisia de lectură a fiecărui protopopiat; la protoieria Buzău, pr. Bivolaru Nicolae, de la biserica Nașterea Maicii Domnului din Buzău; protoieria Brăila pr. Andronescu Gheorghe de la biserica Sf. Cruce din Brăila; la protoieria Focșani pr. Dumbravă Nicolae de la parohia Unirea din Odobesti; la protoieria Panciu, Pr. Tudose Alexandru de la parohia Dealul Neicu; la protoieria Pătirlagele, Pr. Dobre Dumitru de la parohia Săseni și la protoieria Rm. Sărat, Pr. Ispas Cristea de la parohia Sorești.

La discuțiile purtate în legătură cu tema conferinței au adus completări prețioase un număr însemnat de preoți arătând că: Ortodoxia nu s-a despărțit niciodată de năzuințele poporului ei, când a fost cazul, a suferit, tot așa cum s-a și bucurat, a luptat și a muncit întotdeauna alături de el. Slujirea preoțească, s-a spus, trebuie să izvoarscă din iubirea de Dumnezeu și de om.

Vorbitorii au mai arătat că Biserica Ortodoxă Română a propovăduit întotdeauna egalitatea, iubirea semenilor, lupta pentru pace, dreptatea socială, toate acestea având temeiuri în Sfânta Scriptură.

La sfârșitul conferinței, P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a făcut concluziile, spunând printre altele următoarele:

«Preotul trebuie să fie același, în felul cum gîndește și-n felul cum vorbește, în felul cum învață și-n felul cum el însuși face ceea ce învață».

Preotul trebuie să fie mereu gata de jertfă, pregătit să răspundă oricăror solicitări, fiindcă la preot vin toți pentru sfat, pentru învățătură, pentru ajutor, cu credința că preotul are și sfat și învățătură și înțelepciune și putere să ajute.

Credinciosul așteaptă de la preot să-l ajute să se situeze față de sine însuși, în primul rînd, să-l situeze față de Dumnezeu, să-l situeze față de aproapele, să-l situeze față de problemele cu care se întîlnește el în fiecare zi. Preotul trebuie să fie priceput la toate și mai ales aureolat de o credință senină, dătătoare de pace și liniște.

Preotul trebuie să fie un om care gîndește pentru alții.

Unii teologi, de pildă teologul anglican — episcopul Robinson — definea pe Iisus Hristos drept «un om pentru alții și Biserica drept Biserică pentru alții». Preotul, urmașul lui Hristos și al Apostolilor, trebuie să fie un om pentru alții, om plin de generozitate, să trăiască în unitate cu sine însuși, în unitate cu preotul conslujitor, în unitate cu familia, în unitatea cu lumea. Așa trebuie să fie înțeleasă recomandarea Mîntuitorului «Ca toți să fie una». Nu se înțelege numai activitatea cu privire la ecumenism, ca toate Bisericile să fie una, ori ca toți creștinii de toate confesiunile să fie una. Rugăciunea lui Iisus Hristos ca toți să fie una care unitate de suflet, unitate în gîndire, în credință, în relațiile cu aproapele, unitate în toate privințele și preotul este cel dintîi chemat să dea dovada acestei unități.

Credinciosul are mare încredere în gândirea preotului, în hotărârea lui, în puterea lui de discernămint, căci preotul leagă și dezleagă pe baza mandatului divin, dar și potrivit discernământului său.

Dumnezeu acordă o încredere extraordinară discernământului preotului atunci când îi dă puterea să lege și să dezlege pentru remușcările conștiinței care, neimpăcate cu Dumnezeu, pot întotdeauna întuneca toată viața cuiva».

Referindu-se la preotul ca slujitor al tainelor P.S. Sa a spus :

«Sfintele Taine și ierurgiile trebuie săvârșite ca și cum ne-am apropia pentru prima oară de ele, cu credință, cu sfială și cu evlavie dinții. Să nu devină acte formale, mecanice. Atunci când nu respectăm tipicul, când nu respectăm rânduiala unei taine, când inovăm, putem da credinciosului temei de îndoială cu privire la caracterul absolut al Tainei. Relativizăm și când relativizăm introducem îndoiala.

Biserica a rinduit ca toate Tainele și ierurgiile să se facă după un anumit tipic, și așa trebuie să le facem.

La îndemna preotului este fără îndoială și predica, puterea și datoria de a învăța, cu timp și fără timp, de a păstra dreapta credință așa cum am moștenit-o de la Mîntuitorul Hristos, prin Sfinții Apostoli, și cum ne-a transmis-o prin Sf. Părinți, prin Sinoadele Ecumenice, prin întreaga Sf. Tradiție bisericească. Fiecare preot răspunde realmente de toți pătorii încredințați, așa cum fiecare părinte răspunde de familia sa, așa cum trebuie ca fiecare conducător de instituție să răspundă de instituția sa în societate.

De aceea preotul trebuie să fie permanent cu grijă, să se informeze, să citească Sf. Scriptură. M-am bucurat să descopăr o prefață a episcopului Filotei al Buzăului, la una din cărțile tipărite de el, în care îndemna pe preoți să citească Scriptura.

N-am fost numai o Biserică a Liturghiei, cum ne acuză protestanții, ci a Scripturii, a lecturii și propovăduirii cuvîntului lui Dumnezeu. Așa trebuie să fim și azi. Revenind la viața personală a preotului, aș vrea să mai adaug că preotul trebuie să fie mereu egal cu sine, să fie unitatea între cuvîntul și fapta lui, între omul public și omul privat, egalitate între cel care face slujba de biserică și cel care trăiește în familia lui.

Preotul nu trebuie să-și piardă, sub nici un motiv, credibilitatea în fața credincioșilor. El trebuie să știe că e mereu sub observație. Toată lumea îl observă. Tocmai pentru că este socotit a fi un om deosebit. Exigența față de clerici este într-adevăr foarte mare. De aceea să rețineți : ca să ne menținem credibilitatea, trebuie să ne menținem unitatea, egalitatea cu noi înșine. Dacă nu sîntem ceea ce trebuie să fim și ceea ce pretindem că sîntem, atunci, fie că oamenii cunosc cuvîntul sau nu-l cunosc, fie că-l pronunță sau nu-l pronunță, dar gîndul și calificativul pe care ni-l dau este acela de «impostor», adică de oameni care sînt altceva decît pretind că sînt. Cînd un preot e bun, cînd un preot își cunoaște misiunea, se bucură de «respectul tuturor, și al credincioșilor, și al necredincioșilor». Preotul trebuie să merite respectul tuturor.

Știm cu toți ce trebuie să fie preotul, cum trebuie să arate un preot adevărat după Sf. Scriptură și după aceea ce ni s-a transmis prin Tradiția de veacuri. Preotul e un lucrător pentru eternitate, dă mărturie pentru eternitate, despre Dumnezeu, pregătind sufletele pentru eternitate. Dar preotul trebuie să fie și un contemporan al credincioșilor săi, al societății și culturii vremii lui, al mentalităților vremii lui. Să fie în pas cu vremea lui, fiindcă altfel nu se mai face înțeles. Dacă nu e contemporan, e undeva rămas în urmă, și, în felul acesta misiunea lui nu mai are eficacitate.

Preotul nu se poate sustine realităților în care trăiește, realităților sociale, politice, culturale, civilizației vremii lui.

El trebuie să fie contemporan cu tot ce se întâmplă în jurul lui. Preotul nu poate să se sustragă vieții sociale, fiindcă ar însemna să fie doar un profitor. Sîntem profitorii muncii sociale a altora, deci se cade ca și noi să luăm parte la această muncă socială. Purtăm haine făcute de alții, beneficiem de lumina pentru care cineva lucrează într-o biserică, mîncăm pîine făcută de brutari etc. De aceea trebuie să ne implicăm în viața socială și să-i ajutăm și pe credincioșii noștri să se situeze față de ea.

Hristos însuși i-a situat pe cei cărora le propovăduiește I-a situat față de societatea vremii în care trăiau și i-a învățat cum să se implice în ea. De asemenea și Sf. Apostol Pavel i-a îndemnat pe credincioși să se supună stăpînirilor, le-a vorbit despre muncă, a vorbit despre săraci și bogați, despre dreptate și nedreptate. Toate acestea nu sînt nimic altceva, decît exemple de implicare în viața socială.

Astăzi toate Bisericile, dar absolut toate, cu excepția poate a unor secte nerecunoscute, se implică în viața socială.

Vechiul Testament, știm toți, este pentru noi o carte sfîntă, este prima parte a Sfintei Scripturi. Ei bine, Vechiul Testament este cartea politică a poporului evreu. E tratat de istorie, tratat de politică și de sociologie. Cărțile lui Moise conțin istoria lumii și a poporului evreu, cărțile împăraților nu sînt altceva decît cărți ale prezenței lui Dumnezeu în istorie și ale implicării noastre în istorie. Ce exemple mai grăitoare dorim ?

Dumnezeu nu e prezent numai în Biserică, sau numai în Tainele și ierurgiile pe care le săvîrșim, ci e prezent permanent peste tot, în istorie și în toate problemele, vieții.

Tradiția creștină așa a înțeles implicarea noastră în istorie. Să ne amintim de Sf. Vasile cel Mare, cu «Vasiliada». Ce era aceasta ? O alcătuire de instituții de caritate. Am citit de curînd «Scrisorile Sf. Vasile cel Mare»; sînt, unele dintre ele, adevărate tratate de patriotism, de iubire pentru patria sa, Capadocia. Și exemplele s-ar putea desigur înmulți.

Biserica Ortodoxă Română s-a implicat și în trecut și o face și astăzi, prin ierarhi, prin preoți și prin diaconi, prin monahi și prin toți credincioșii, în viața socială contemporană. Clericii au fost primii și cei mai de seamă ctitori de limbă, de cultură și unitate românească. Primele manuscrise, primele traduceri în limba română, primele tipărituri, le-au făcut clericii. Primele tipografii au fost organizate în jurul mînaștirilor, mitropoliilor și episcopioilor. Buzăul ă strălucit și el în privința aceasta.

Primele spitale, primele lucrări de topografie, primele hărți geografice, primul poet, primul pictor și am putea da la nesfîrșit premiere absolute în cultura românească ce aparțin clericilor. V-aș îndemna să recitiți «Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească».

Cel mai frumos imn dedicat vreodată limbii românești, a fost alcătuit de un preot, Alexe Mateevici, care a luptat prin părțile noastre în războiul din 1917 și care a scris «Limba noastră». Sîntem deci pe o tradiție bine sedimentată în istoria Bisericii și a poporului nostru, de implicare a preoților în viața socială, în contemporaneitate.

Și pe plan mondial, cursurile stau tot așa, după cum vă spuneam.

În Consiliul Ecumenic al Bisericilor, una din cele trei unități se numește «Biserică și Societate» și se ocupă mai ales de relațiile dintre Biserici și lumea de azi.

Bisericile au găsit un limbaj comun în ceea ce privește preocupările sociale. Au realizat ceea ce numim noi românii, «ecumenismul practic», adică au realizat toate, un record în problemele practice, chiar dacă mai rămîn diferențele teologice, cu privire

la unitatea Bisericilor. Acordul cu privire la viața socială la preocupările de lume, de pace, de progres, de unitate, de egalitatea tuturor oamenilor.

Atunci cînd Biserica noastră cere să ne preocupăm de realitățile din jurul nostru nu o face deci izolat, ci este în contextul unei orientări creștine generale din lumea de azi. A te izola de lume înseamnă a te periferiza, a trece tu singur la marginea societății. Ori, o Biserică care se expediază la margine, ar fi o Biserică care se trădează. La noi, statul ne ajută să nu ne periferizăm. Președintele țării, cînd a inițiat Frontul Democratic al Unității Socialiste a invitat și cultele să se înscrie în el. În felul acesta ne-am asigurat un loc și un rol în procesul de dezvoltare al societății noastre ca și într-unul dintre organele de decizie din stat.

Trebuie să fim recunoscători Președintelui Republicii și Conducerii țării că ne-au implicat și pe noi în viața cea de toate zilele, a Patriei noastre contemporane.

Toată această implicare o facem bineînțeles, de pe poziția noastră, pe baza Scripturii și a Sf. Tradiții, în măsura în care găsim acolo argumente care să ne susțină în tot ceea ce facem. Și găsim, slavă Domnului.

Dacă vom ține seama de toate acestea vom fi preoți adevărați și cetățeni contemporani. Dacă Biserica noastră astăzi se bucură de un prestigiu realmente mare, atît în mijlocul celorlalte Biserici Ortodoxe, cit și în familia creștină universală, este pentru că are o conducere înțeleaptă, o preoțime bună, o preoțime bine cultivată, o preoțime care-și cunoaște misiunea. Și pentru că se bucură de întreaga înțelegere din partea conducerii noastre, preoțimea va fi și de aici înainte, ca și pînă acum, factor pozitiv în efortul care se face în țara noastră spre mai bine, spre dezvoltare, spre progres, spre desăvîrșire, spre mai binele și fericirea tuturor, a patriei și a cetățenilor ei.

CONFERINȚA ADMINISTRATIVĂ PE LUNA APRILIE 1980

Conferința administrativă din luna aprilie 1980 s-a desfășurat la cele 6 protoierii între 22—29 aprilie, după cum urmează: 22 aprilie la prot. Brăila, Focșani și Pătirlagele; 25 aprilie la protoieria Buzău, iar la data de 29 aprilie la protoierile Rm. Sărat și Panciu.

La protoieria Brăila, conferința a fost prezidată de P.C. Pr. Cristîșor Manea — Inspector Eparhial.

La discuții au participat următorii preoți: Popescu Mihail de la parohia Sf. Împărați — Brăila; Holbură Vasile — parohia Sfinții Arhangheli Brăila; Ionescu Emil parohia Urleasca, Neula Petre parohia Perișoru; Mardale Costică — parohia Mohreanu, Copae Fănel parohia Bordei Verde, Dinescu Marin — parohia Sf. Ioan — Brăila, Gogu Sîrbu — parohia Sf. Gheorghe—Brăila.

La prot. Focșani a fost delegat din partea Sf. Episcopiei P.C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic. După susținerea conferinței au luat cuvîntul următorii preoți: Drăgoi Gheorghe — parohia Obilești; Rău C. Petre — parohia Domneasca—Focșani; Lăduncă Zamfir — parohia Cotești; Negoită Ioan — parohia Jorăști; Moldoveanu Ghiță parohia Coroteni, Curcă Liviu — parohia Cîmpineanca, Plantos Simion — parohia Bălești, Popa Costică, parohia Nașterea Maicii Domnului — Odobești; P.C. Pr. Protopop Marin Vasile.

Conferința de la protoieria Pătirlagele a fost prezidată de P.C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv.

Pe marginea referatului s-au înscris la cuvînt următorii preoți : Leau Pamfil — parohia Bălănești; Edu Cătănuță — parohia Policiori, Filip Traian — parohia Bădila, Ion Grigore — parohia Coroteni, Briciu Ioan — parohia Nehoiși.

La protoieria Buzău ca delegat al P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a fost P.C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic. Au adus completări, pe marginea referatului, următorii preoți : Frăsineanu Ion — parohia Cuv. Paraschiva Buzău, Popa B. Ioan — parohia Luciu, Vasilescu Dumitru — parohia Sf. Gheorghe — Buzău; Dragomirescu Aurel — parohia Cuv. Paraschiva Buzău; Frînculescu Virgil — parohia Sf. Nicolae Buzău, Popa Constantin — parohia Cîmpeni; P. C. Pr. Protopop Stamate.

Conferința de la protoieria Panciu a fost prezidată de P.C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv.

Pe marginea referatului, au adus completări următorii preoți : Maftie Ștefan — parohia Răcoasa, Boștiog Vasile — parohia Irești, Frunză Alexandru — parohia Străoane de Jos, Munteanu Ștefan — parohia Colacu; Arghir Emanoil — parohia Soveja; Crăciun Emil — parohia Adjud; Soare Gheorghe — parohia Găgești; Tălîmbă Constantin — parohia Străoane de Jos, P.C. Pr. Protopop Dobrin Constantin.

Conferința de la protoieria Rm. Sărat, a fost prezidată de P.C. Pr. Manea Cristisor — inspector eparhial.

Pe marginea Conferinței au adus completări următorii preoți : Davidescu Alexandru — parohia Robeasca, Părvu Constantin — parohia Valea Sălciei, Taman Dumitru — parohia Sf. Dumitru Rm. Sărat; Stroie Ion — parohia Stănțești, Mănciulescu Costică — parohia Sălcișoara.

Tema conferinței administrative stabilită de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost susținută de următorii preoți : la Brăila Veveriță Ioan — parohia Tîrlele Filii; La Focșani — Grigoriu Iancu — parohia Vințeșcoi Olteni; la Pătîrlagele Panaite Costică — parohia Calvini; la Buzău Roșionu Ioan — parohia Dara; la Panciu Aga Ștefan — parohia Vizantea; la Rm. Sărat Bisceanu Ionel — parohia Dedulești.

Conferințele s-au ținut în a doua parte a lunii aprilie, după slăvita Înviere a Domnului și au fost precedate de troparul «Hristos a înviat», de trei ori, după care a urmat apelul preoților;

P.C. părinți delegați de la Centrul Eparhial cît și P.C. preoți protopopi de la cele 6 protopopiate, au arătat importanța subiectului Conferinței *Grija permanentă a B.O.R. pentru păstrarea și ocrotirea Patrimoniului Cultural Național*.

Pe întreg teritoriul Patriei noastre există minunate monumente istorice și de arhitectură, precum și obiecte de mare valoare create de înaintașii noștri, avînd datoria sfîntă să le păstrăm cu deosebită grijă, pentru a le lăsa urmașilor noștri în bună stare.

Statul nostru acordă o deosebită atenție acestor mari valori ale poporului nostru. Iar preoțimea are îndatorirea să respecte și să aplice întru totul Legea nr. 63/1974.

Biserica Ortodoxă Română este depozitarea unei părți însemnate din aceste valori ale trecutului nostru. Grija pentru aceste bunuri este o datorie patriotică a clerului ortodox și o datorie față de neamul nostru și de creațiile lui.

În felul acesta ne facem datoria deplină de preoți și cetățeni aliniîndu-ne cu obștea cu enoriașii noștri, fiind alături de cauza sfîntă a păcii și fericirea neamului nostru.

† PREOTUL CONSTANTINESCU ION

În ziua de 18 aprilie 1980 a încetat din viață parohul bisericii «Banu» din municipiul Buzău, P.C. Pr. Constantinescu Ion, în vîrstă de 64 ani, printr-o moarte fulgerătoare.

S-a născut la data de 7 ianuarie 1915 în comuna Fînțești, județul Buzău din părinții Constantin și Eleonora.

Școala primară a urmat-o în satul natal Fînțești — 4 clase. A urmat Seminarul teologic din Buzău între anii 1926—1934, iar Facultatea de teologie din București între anii 1934—1938. Între anii 1938—1940 funcționează ca profesor suplinitor de religie la școala de cîntăreți Neagu Ionescu din Buzău.

La 30 martie 1940 se căsătorește cu buna sa soție Zoe și este hirotonit preot la 3 noiembrie 1940 pe seama postului vacant la Catedrala Episcopală ca preot conslujitor.

De la 24 iulie 1941 pînă în august 1942 este utilizat ca preot la parohia «Mihai Viteazul» din Buzău.

Din august 1942 se transferă la parohia «Cuvioasa Paraschiva» municipiul Buzău, unde funcționează pînă la 1 ianuarie 1949 cînd se transferă la parohia «Banu» unde își duce munca pastorală pînă în clipa decesului.

Atît la parohia «Mihai Viteazul», unde a desfășurat puțină activitate, cit și la parohia «Cuvioasa Paraschiva», dar mai ales la parohia Banu, unde a activat timp de 31 ani, părintele Constantinescu Ion s-a dovedit a fi preot însuflețit de multă rivnă pentru bunul mers al Bisericii și aprins de dorința de a împodobi sufletele enoriașilor săi cu virtuțile creștine.

Dar părintele Constantinescu Ion a fost nu numai un bun gospodar și bun păstor de suflete, ci și un bun dascăl și îndrumător al elevilor de la Seminarul Teologic din Buzău, unde a activat din anul 1962 pînă în 1979, luna octombrie, cînd s-a retras la parohie. Timp de 17 ani a fost profesor de filozofie, omiletică, catehetică, istoria Bisericii și Pastorală, depunînd o susținută muncă de educație și instruire a elevilor.

Pentru meritele sale deosebite și munca depusă ca păstor de suflete și profesor la Seminar, a primit distincțiunea onorifică de «Iconom stavrofor».

În ziua de 24 aprilie a avut loc slujba înmormintării la care au luat parte un număr de 50 preoți.

Personalitatea vrednicului preot și profesor Constantinescu Ion a fost elogiată de P.C. Pr. Vicar Ad-tiv. Teofil Dumitrescu — fiind coleg de catedră, care a transmis din partea P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală sincere condoleanțe și întreaga compasiune pentru familia îndurerată.

Au mai elogiat personalitatea vrednicului dispărut: preoții: Stamate Dirfa — protopop de Buzău ca fost elev al răposatului, aducînd condoleanțe din partea tuturor credincioșilor; P.C. Pr. Inspector Eparhial Cristișor Manea ca director girant la Seminarul teologic, epitropul casier al parohiei Banu Munteanu Neculai, elevul Milea Mihail de la Seminarul teologic și studentul Crăciun Costică din partea studenților buzoieni de la Institutul teologic din București.

Sicriul cu corpul neînsuflețit a fost depus la cimitirul Dumbrava.

Veșnică să-i fie pomenirea.

SĂRBĂTOAREA SFINTELOR PAȘTI ÎN TRADIȚIA BUZOIANĂ

Ça întotdeauna și anul acesta P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, înconjurat de un număr mare de preoți din municipiul Buzău, P. C. Vicar Ad-tiv., P.C. Consilier, P.C.

Secretar eparhial și P.C. Diaconi de la catedrală au săvârșit slujba «Învierii a II-a» în prezența unui mare număr de credincioși.

Sf. Evanghelie s-a citit potrivit tradiției în douăsprezece limbi, de către P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală și P.C. preoți din municipiul Buzău, răspinși printre mulțime, arătând prin aceasta că Sfinții Apostoli au propovăduit Evanghelia Mîntuitorului la toate popoarele, mergînd în mijlocul lor. Sfirșindu-se slujba, întreg personalul Centrului Eparhial precum și preoțimea buzoiană au mers în sala de recepție a palatului, întîmpinînd cu imnul arhieresc pe P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

P.C. Vicar Ad-tiv., Pr. Teofil Dumitrescu, a arătat că această sărbătoare a Învierii Domnului, aduce în fiecare an o strălucire nouă vieții creștine, iar cîntările Sfințelor Paști răspîndesc o mireasmă proaspătă, făcîndu-ne să trăim în toată plinătatea lui faptul istoric și mai presus de fire în același timp, al răstîgnirii și învierii Fiului Omului. Praznicul Învierii Domnului este unul dintre cele mai alese popasuri duhovnicești pentru toți creștinii și, în chip cu totul deosebit, pentru noi cei ce sîntem slujitori ai altarelor dreptei credințe, slujitori ai Domnului Hristos.

Sîntem o Biserică a tradiției, păstrăm neștirbit tezaurul evanghelic, apostolic și patriotic.

Stăm lingă credincioși iar credincioșii ne înțeleg și ne urmează făcînd, prin aceasta, ca toți creștinii să fie una și ca pacea să-și facă sălaș și să dăinuască în lume.

În continuare corul catedralei condus de P.C. Arhid. Stoica Dumitru a intonat axionul «Îngerul a strigat», luminînda «Cu trupul adormînd...» și troparul învierii «Hristos a înviat».

Adresîndu-se celor prezenți P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a spus: «Mă bucur că am ajuns cu pace, liniște și sănătate, ziua Învierii, care ne oferă și prilejul să ne întîlnim, pentru prima oară, cu preoții din Buzău». Vorbînd despre activitatea ce intenționează să desfășoare în Eparhie, P.S. Sa a mai spus printre altele:

«Într-un timp scurt am reușit să iau contact cu viața Eparhiei, deocamdată prin conferințele de orientare și prin raportele colaboratorilor, dar am constatat că preoțimea se cultivă continuu, dorînd să fie la curent cu toate problemele ce se pun Bisericii și cu problemele cu care se confruntă omenirea.

Probleme există. Unele de mai lungă durată, altele mai urgente. Printre acestea din urmă restaurarea bisericilor afectate de cutremur, cere o preocupare deosebită și-i vom consacra toată grija noastră». Cu privire la viitor P.S. Sa a spus: «Aș vrea să-mi concentrez atenția asupra a două lucruri și anume:

- 1) Să întărim disciplina și corectitudinea preoților;
- 2) Să ne situăm cum trebuie în contextul istoric al vremurilor pe care le trăim și în relațiile țării noastre. Să fie așa cum citim în rugăciunea de taină din timpul Sfintei Liturghii cînd ne rugăm pentru conducători: «Ca în liniștea lor și noi pace să avem».

Să împămîntenim solid apostolatul social, să fim cu conștiința împăcată că slujim lui Dumnezeu, și că ne facem datoria față de societate. Nu putem să ne izolăm de lumea în care trăim. Biserica noastră a fost și trebuie să fie mereu o «Biserică slujitoare».

P.S. Episcop a adus la sfîrșit mulțumiri tuturor pentru această întîlnire frățescă, dorînd fiecăruia să petreacă sfințele sărbători, ca și întreaga viață, în pace, în liniște și bucurii duhovnicești.

Pr. GRIGORIE DIONISIE,
consilier cultural

CORUL CATEDRALEI DIN BUZĂU LA 120 ANI DE ACTIVITATE

«Pînă la mijlocul secolului al XIX-lea în Biserica Ortodoxă Română nu întîlnim decît vechea cîntare de strană. Abia în cea de a doua jumătate a veacului trecut începe să apară și cîntarea corală»¹.

Anul 1860. Conducerea Episcopiei de Buzău este incrednțată Arhimandritului Dionisie Romano, locotenent de episcop între 19 iunie 1859 — 10 martie 1864, episcop titular între 31 mai 1865 — 18 ianuarie 1873, cînd moare². Acesta ia inițiativa înființării corului vocal la Catedrală.

Trecem peste toate peripețiile înființării, care au durat cîțiva ani, dar care n-au slăbit eforturile vrednicului episcop, insistent în solicitările de trecere a corului în subvenția ministerului de resort și cu idei sănătoase în ceea ce privește introducerea muzicii liniare în școlile teologice și în corurile bisericesti.

Plătit din fondurile episcopului pînă în 1865, după decretul de înființare a corurilor la toate bisericile din țară (18 ianuarie 1865) probabil că și corul catedralei de la Buzău a fost introdus în buget. Funcționează, cu intermitențe, pînă în anul 1890. De la această dată corul există fără întrerupere pînă astăzi, datorită, în bună parte, ultimilor trei dirijori care l-au reorganizat:

NICOLAE SEVEREANU, între 1890—1922 și 1923—1926, psalt la catedrala episcopală și profesor de muzică vocală (liniară) la liceul Hașdeu din Buzău, cel care a pus bazele corului mixt la Buzău în anul 1894. «o inovație pentru acea vreme»³ și despre care se zice că, pînă se strîngeau coriștii, începea cîntarea cu propria-i familie, el susținînd partida de bas.

TRAIAN CONSTANTINESCU, de la 1 martie 1926 pînă la 11 iunie 1950, tînăr student la conservator, în vîrstă doar de 23 de ani cînd vine aici, «cu dor de muncă și bine dotat de la natură, cu voce bună și avînd bune cunoștințe muzicale»⁴, conduce corul aproape un sfert de veac.

Ca și predecesorul său, Traian Constantinescu muncește din greu pentru susținerea corului în perioada grea a celui de al II-lea război mondial, deoarece majoritatea coriștilor nu erau cunoscători de note și vocile nu erau bine selecționate și pentru schimbarea repertoriului, act de absolută necesitate.

Adevăratul reorganizator al corului catedralei de la Buzău a fost însă Pr. GHEORGHE MARINESCU care, între 21 iunie 1950 și 1 mai 1960, a dus o muncă deosebită pentru ridicarea corului la nivelul cerințelor muzicale noi.

Mulți dintre coriștii actuali și dirijori l-au cunoscut îndeaproape. Zimbea rar la cor și glumea și mai rar. Cinci ore pe săptămînă (două sîmbătă seara, două duminică dimineața și una, cînd era nevoie, duminică după Sfînta Liturghie) lucra neobosit cu corul, în care cîntau pe acea vreme cei mai buni coriști din oraș. Făcea

1. Doru Popovici, *Inceputurile muzicii culte românești*, 1967, București, p. 42.

2. Pr. Gabriel Cocora, *Corul Episcopiei Buzăului*, în «Glasul Bisericii», an. XXX, nr. 7—8, iulie-august, 1971, p. 730, nota 13.

3. Pr. Gabriel Cocora, *op. cit.*, p. 733.

4. Pr. Gabriel Cocora, *op. cit.*, p. 736.

din repetiții adevărate lecții de muzică, iar cu puținii coriști care nu cunoșteau notele, dar cu voci frumoase, făcea ore suplimentare de pregătire, ajungându-se în acest fel ca în 2—3 ani de la preluarea conducerii, corul să se uniformizeze și să fie capabil a solfea orica bucată. Venea primul și pleca ultimul de la cor.

A îmbunătățit mult repertoriul corului, cu bucăți pretențioase ca: Răspunsurile de Sequens, Catavasiile Intimpinării de Gh. Cucu, Tatăl nostru de Niedermayer, Răspunsurile de Schidu, Liturghia psaltică de N. Lungu, Ziua Invierii de N. Lungu, ș.a., beneficiind și de aportul unor coriști buni pe care i-a putut întrebuința ca soliști.

Absolvent al Seminarului Central, al Facultății de teologice, al Academiei de muzică bisericească și al Conservatorului din București, director și profesor de muzică bisericească la Seminarul din Buzău, dirijor și compozitor, a condus cu multă competență și dăruire corul catedralei pînă la 1 mai 1960. A murit, răpus de o boală necruțătoare, la 28 august 1960⁵, prohodit de coriștii pe care i-a format și i-a îndrumat 10 ani de zile. A fost ascultat, respectat, iubit și plin ca un adevărat părinte.

De la 1 mai 1960 și în prezent corul este condus de Arhidiaconul Dumitru Stoica de la Catedrala din Buzău, fiind compus din 32 de persoane avînd o deosebită dragoste față de cîntare în general și, în special, de cîntarea bisericească.

Nelipsit de la Sfînta Liturghie, corul a fost prezent la toate marile evenimente bisericești din viața Eparhiei:

— festivitățile prilejuite de aniversarea a 1600 de ani de la martirizarea Sfîntului Sava Gotul în riul Buzău. *

— festivitățile prilejuite de instalarea P.S. Episcop Antonie al Buzăului, cînd corul a primit binecuvîntarea și felicitările P. F. Părinte Patriarh Iustin și a celorlalți înalți ierarhi prezenți la instalare;

— la prohodirea celui ce a fost 35 de ani episcopul Antim al Buzăului, care i-a binecuvîntat, i-a încurajat și i-a susținut de aproape pe toți coriștii de azi.

La aniversarea a 120 de ani de activitate a corului P.S. Episcop dr. Antonie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala Sfîntei Episcopii, a oficiat Sfînta Liturghie și Parastasul pentru întemeietorii, dirijorii și coriștii trecuți la cele veșnice.

La această aniversare a luat parte și un oaspete în trecere prin Buzău, inginerul Nic. Caraghiaur, canadian de origine română și domnul Mihăiță Nicolae, Șef Serviciu la Sectorul Relații Externe al B.O.R., preoții și diaconii Catedralei. Apoi toți au participat la agapa organizată de coriști în sufrageria Seminarului teologic.

La masă, P.S. Episcop a prezentat coriștilor pe cei doi oaspeți.

Plăcut impresionat de primirea făcută la Buzău, oaspetele canadian a cerut voie să vorbească, spunînd printre altele:

«Noi, românii din străinătate, trăim cu nostalgia obiceiurilor lăsate acasă. Pentru noi, cuvîntul «acasă» are o însemnătate vitală și, astăzi, aici la Buzău, eu m-am simțit cu adevărat acasă. Mulțumesc din inimă P.S. Episcop Antonie, pe care-l cunosc de foarte mulți ani, pentru părinteasca dragoste cu care m-a primit. Vă mulțumesc și

5. Pr. Gabriel Cocora, *op. cit.*, p. 737.

dumneavoastră tuturor pentru că mi-ați dat posibilitatea să re trăiesc toate cele auzite de la părinți și vă felicit pentru păstrarea frumoaselor tradiții românești. Vă îmbrățșez pe toți cu drag și, dacă aș putea, v-aș invita pe toți în Canada să ne cîntați și acolo frumoasele melodii bisericești românești».

În numele coriștilor, P.C. Arhid. prof. Tudor Mihalache a făcut o scurtă dare de seamă asupra activității corului de la întemeiere pînă la zi, presărată cu amintiri personale despre dirijori și coriști pe care i-a cunoscut personal de-a lungul a 29 de ani de activitate la cor.

Adreșîndu-se P.S. Episcop Antonie, în încheire, vorbitorul a spus :

«Ați venit la Buzău în împrejurări asemănătoare cu cele în care a venit și vrednicul de pomenire înaintașul P.S. Voastre, episcopul Antim și, dacă nu mă înșel, cam la aceeași vîrstă.

Înaintașul Prea Sfinției Voastre s-a străduit să șteargă de pe fața Episcopiei Buzăului urmele lăsate de al II-lea război mondial, să se lupte cu seceta din 1947, apoi, după 1948, să călăuzească școala teologică de la Buzău și preoțimea Eparhiei pe drumul nou pe care și-l făușea, cu destulă greutate la început, poporul nostru...

Nici în privința călăuzirii școlii și a preoților munca nu este mai ușoară, pentru că «a fi modern — și aici vă rog să-mi dați voie să citez dintr-un articol al P.S. Voastre — înseamnă a fi mereu actual, prezent în epocă... a schimba criteriile... a căuta un limbaj pentru lumea de azi, pe măsura ei... cu antenele întinse spre schimbările care modifică fizionomia lumii, mereu în slujba omului...»⁶, deziderate pe care preotul nou trebuie să și le însușească pentru a putea să păstreze pe om legat de Dumnezeu, să-l învețe credința dreaptă a strămoșilor noștri și să-l îndrumeze spre toată fapta cea bună.

La această-sărbătoare a corului, la care ați binevoit a lua parte, noi, cei de față, facem o mărturisire : dorim să cîntăm și să primim binecuvîntarea Prea Sfinției Voastre măcar cît am cîntat P.S. Antim, adică 35 de ani de acum încolo și, dacă va fi mai mult, cred că nimeni nu se va supăra».

Răspunzînd vorbitorului, Prea Sfințitul Părinte Episcop a felicitat corul apreciîndu-i frumoasa activitate și spunînd printre altele :

«Scopul muzicii, ca al oricărei arte de altfel, este să lumineze viața, s-o îmbogățească, să se adreseze interiorul omului și să-i dezvăluie marile sensuri ale existenței. Dacă unui orator îi trebuie o întregă artă pentru a putea ajunge să provoace mișcarea inimii omenești, vorbirea lui trebuind să-și facă drum prin rațiune către inimă, unui muzicant îi vine mai ușor, pentru că muzica se adresează direct inimii. Ea este mai aproape de natura intimă a sufletului, reușind să-l miște mai ușor prin ritmul ei, profunzimile ei tainice găsind ușor corespondențe în profunzimile la fel de tainice ale omului.

Pentru ca să-și poată îndeplini înalta menire morală și filozofică, muzica trebuie să fie în așa fel interpretată, încît să producă desfătare, să încînte. Și aici un mare rol îl joacă dirijorul. Muzica noastră bisericească ne-a venit de la Bizanț. Pentru

⁶ Dr. Antonie Plămădeală, «Teologia și lumea modernă», articol publicat în Ca toți să fie una, București, 1979, p. 331—333.

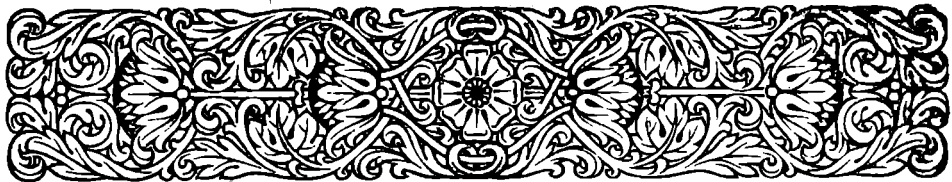
străini, ea pare uneori ciudată; pentru cunoscători însă, ea este o superbă simfonie venită la noi din veacurile creștine și plămdită aici cu sufletul melodos al românului de o parte și de alta a Carpaților în taina minăstirilor de la Putna, Neamț sau Cozia, în schiturile de adâncă vechime din munții Buzăului. Se zice că un dirijor creează a doua oară o bucată muzicală, prin interpretarea pe care i-o dă, împreună desigur și cu corul. Dumneavoastră toți, prin felul cum interpretați muzica noastră bisericească contribuiți la înfrumusețarea slujbelor, la mișcarea inimilor credincioșilor spre tot lucrul cel bun și plăcut lui Dumnezeu și oamenilor. Sînteți creatori de frumusețe.

S-a spus aici că unii coriști participă la diferite formații corale din oraș. Acest lucru ne bucură, știut fiind că muzica bisericească a influențat și a fost influențată la rîndul ei de muzica populară, contribuind împreună la luminarea neamului nostru românesc, străbătînd împreună vitregia veacurilor și luptînd din greu pentru păstrarea credinței strămoșești și a identității naționale a poporului nostru.

Vă binecuvîntez, vă doresc sănătate și mulți ani de rodnică activitate în corul Catedralei noastre de la Buzău».

Aniversarea celor 120 de ani de existență a corului Catedralei din Buzău a luat sfîrșit în acordurile imnului arhieresc.

Arhid. TUDOR MIHALACHE

RECENZII

Pr. Asist. Nicolae D. Necula, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii copte reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, teză de doctorat publicată în «Ortodoxia», an. XXVIII (1976), nr. 3—4, p. 473—625.

Climatul ecumenic în care trăiesc astăzi Bisericilor creștine au avut urmări practice și în întreprinderea unor acțiuni și relații fericite din partea Bisericilor Ortodoxe Răsăritene și Vechi Orientale (necalcedoniene). În spiritul acestor acțiuni, pentru o mai bună cunoaștere reciprocă a tezaurului dogmatic, canonic și cultic al celor două grupuri de Biserici ale aceleiași familii, se înscriu și lucrările tinerilor teologi români apărute în ultimii ani.

Trecuseră peste 16 secole de la separarea vechilor Biserici Orientale de Biserica Ortodoxă ecumenică, și știrile despre aceste Biserici veneau întotdeauna prin informații tranzit, prin filiera lucrărilor unor teologi și istorici apuseni, și arareori greci, debitori informației celor dintii. De abia din anul 1964, după conferințele panortodoxe de la Rodos, numărul teologilor români, semnatari ai unor studii și articole de prestigiu despre aceste Biserici vechi orientale, publicate în revistele Patriarhiei Române, au sporit. În anul 1972, tânărul teolog Vasile Costin, și-a susținut, în mod elogiios, la Universitatea din Atena, teza de doctorat, la catedra de liturgică, intitulată «Η κοπτική λατρεία ἐν συγχερίσει πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας». Preotul Nicolae D. Necula este al doilea tânăr, care a prezentat, la aceeași catedră, o teză de doctorat, cu referință specială asupra Bisericii Copte, intitulată, «Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)». Autorul a avut prilejul să cunoască viața cultică și religioasă a Bisericii copte, la fața locului. Cu acest prilej, Asistentul N. D. Necula, a întreprins o cercetare serioasă, bine documentată, pe texte de primă mână, și studiată cu ajutorul celor mai bune studii apărute în limbile franceză, italiană și engleză. Părintele Profesor Dr. Ene Braniște, titularul catedrei de «Liturgică, Pastorală și Artă creștină», de la Institutul Teologic de grad universitar din București, profesorul îndrumător al candidatului, unul din cei mai buni cunoscători ai istoriei cultului Bisericilor vechi orientale, a dat, în calitate de referent principal al lucrării, prețioase și utile îndrumări candidatului. În prefața lucrării, părintele prof. Dr. Ene Braniște, aprecia că «Părintele Necula ne prezintă un valoros studiu asupra principalelor puncte ale învățăturii de credință ale Bisericii Copte și asupra vieții religioase a acestei Biserici, așa cum se oglindesc ele în lucră-

rile de teologie scrise de copți, dar mai ales din textele ei liturgice, adică din imnele și rugăciunile care alcătuiesc conținutul cărților ei de slujbă.

Valoarea lucrării preotului N. D. Necula constă nu numai în faptul că servește drept material documentar, informativ și de referință pentru oricine care dorește să cunoască viața religioasă și cultul Bisericii Copte, ci și în faptul că ne-a dat posibilitatea să cunoaștem cât de aproape sîntem unii de alții, și totuși, din nefericire, tot departe, și la propriu și la figurat. Părintele Profesor Dr. Ene Braniște, adevărea această realitate, în prefața lucrării, prin cuvintele: «Sîntem surprinși să constatăm din această... lucrare, cit de multe dintre imnele liturgice ale Bisericii noastre sînt folosite și în cultul Bisericii copte de azi... Unele din acestea, provin din fondul comun al creștinătății răsăritene dinainte de despărțirea Bisericilor Orientale, altele sînt împrumutate de copți de la Biserica grecească din Patriarhia Alexandriei...».

Lucrarea Pr. Asist. N. D. Necula are patru părți, precedate de o introducere și urmate de concluziile respective.

În introducere, autorul face o privire generală asupra istoriei, situației și organizării actuale a Bisericii Copte, precum și a poziției ei în mișcarea ecumenică, în relațiile cu celelalte Biserici creștine. Încă din introducere, autorul ne atenționează că Biserica Coptă se caracterizează printr-o «puternică spiritualitate, un neabătut conservatorism și o intensă viață religioasă și de cult cu o doctrină bine definită, care se reflectă fidel în cărțile sale de cult, în imne și rugăciuni...» (p. 478).

Arătînd că, despre o adevărată Biserică Coptă, nu se poate vorbi, în sens propriu, decît după sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon (451), autorul menționează că «...fără îndoială... elementul național și ambițiile personale au fost acelea care au dus la separarea Bisericii Copte de restul creștinătății Ortodoxe» (p. 480). Deși ar putea să șocheze pe un cititor tradiționalist, obișnuit cu terminologia de condamnare a necalcedonienilor, sau poate mai puțin deprins cu textele dogmatice ale acestor Biserici, lucrarea Preotului N. D. Necula are darul să spulbere o mentalitate de secole. Autorul a ținut să precizeze, încă din partea introductivă a lucrării, că «doctrina Bisericii Copte Ortodoxe... este în linii mari, asemănătoare, dacă nu identică, cu cea a Bisericii Ortodoxe Răsăritene cu excepția dogmei referitoare la persoana Mîntuitorului Hristos (dogma hristologică), deși, în realitate, este vorba de aceeași învățătură exprimată cu o terminologie deosebită» (p. 483).

În partea I a lucrării, autorul face o scurtă privire asupra limbii și literaturii religioase copte. Un capitol aparte îl ocupă enumerarea și descrierea amănunțită a cărților de cult ale Bisericii Copte. La sfîrșitul prezentării și descrierii lor, autorul conchide că: a. Biserica Coptă posedă un mare număr de cărți liturgice; b. unele dintre acestea își au corespondentul lor textual în cărțile de cult din ritualul bizantin; c. Biserica Coptă posedă un mare număr de cărți, care cuprind compozițiile imnografice proprii, deosebite de cele bizantine. Cărțile cu caracter didactic sau omilectic continuă tradiția catehetică a Școlii din Alexandria; d. Cărțile liturgice ale Bisericii Copte reflectă doctrina și viața religioasă a acestei Biserici. Aceste cărți liturgice sînt «singurele depozitare și păstrătoare ale tezaurului doctinar» (p. 518). Evident, alături de aceste cărți liturgice, tezaurul doctinar al Bisericii Copte s-a păstrat și în lucrări cu caracter eminentemente dogmatic, ca de pildă, celebrul florilegiu de texte dogmatice al Bisericii Copte, intitulat, «Credința Părinților», în care un loc de frunte îl ocupă lucrările Sfîntului Chiril al Alexandriei. Literatură agiografică a Bisericii copte — sina-

xare și vieți de sfinți — care este în mare cinste în viața liturgică a vieții copte, depozitează și ea un bogat tezaur doctrinar.

Partea a doua a lucrării este intitulată «Studiul textelor liturgice ale Bisericii Copte (rugăciuni și imne)».

Bogăția și frumusețea iconografiei copte este surprinsă de autor în toată puritatea și splendoarea ei. Frumusețea poetică și bogăția de idei sînt surprinse într-un mod magistral. Preotul N. D. Necula a făcut un studiu amănunțit și comparativ al laudelor bisericești ale Bisericii Copte cu cele din ritul bizantin, arătînd că laudele Bisericești, care își au originea în Egipt, se păstrează aproape identice în structura lor, cu cele din ritul bizantin. Autorul semnalează că și după despărțirea de la anul 451 se poate vorbi de o influență a iconografiei bizantine asupra celei copte. În aceasta «putem găsi — nota autorul — prototipuri, modele și inspirații ale teotociilor, psalmilor, și ale altor cîntări din Biserica Coptă, ceea ce înseamnă că chiar după despărțirea Bisericii Copte de cele de rit bizantin, legăturile spirituale dintre aceste Biserici nu s-au întrerupt definitiv» (p. 537). Preotul N. D. Necula menționează însă că în Biserica Coptă sînt și producții iconografice proprii, care «se deosebesc complet de cele ale Bisericii Ortodoxe de rit bizantin, atît din punct de vedere al denumirilor cît și al formelor și al structurii lor» (p. 527).

Partea a treia a lucrării, intitulată «Doctrină și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectată în rugăciunile și imnele sale», constituie de fapt subiectul lucrării.

În introducerea acestei părți, autorul notează că «rugăciunile și imnele liturgice, care nu sînt altceva decît transpunerea în forme rituale a învățaturii de credință a Bisericii și a evlaviei credincioșilor, ne va demonstra că învățătura Bisericii Copte este o învățătură Ortodoxă, identică cu a celorlalte Biserici Ortodoxe Răsăritene» (p. 538).

Părintele N. D. Necula a dat o atenție deosebită hristologiei Bisericii Copte și explicării terminologiei ei. În baza cercetării diferitelor texte liturgice, autorul declară că «învățătura de credință a coptilor referitoare la cele două firi și la unirea ipostatică este identică cu cea a Bisericii Ortodoxe de rit bizantin» (p. 553).

În capitolul intitulat «Soteriologia. Sfintele Taine», autorul descrie cele șapte Taine din viața Bisericii Copte, menționînd că, la săvîrșirea lor, coptii nu au pus «problema validității tainelor săvîrșite de preoți nevrednici, recunoscînd păcătoșenia și neputințele lor omenești» (p. 567).

În capitolele următoare, autorul se ocupă de Ecleziologie, Angelologie, Mariologie, Cultul sfinților, Eshatologie și viața religioasă a coptilor în general. Referindu-se la Ecleziologia Bisericii Copte, preotul Asistent N. D. Necula ne informează că «teologii coptii nu au elaborat o doctrină ecleziologică propriu-zisă. Învățătura lor, cîtă este formulată, este simplă și aproape întru totul identică cu cea a Bisericii Răsăritene» (p. 568).

Organizată conform principiilor canonice fundamentale ale Bisericii Ortodoxe Ecumenice, Biserica Coptă, «fiind o Biserică națională», admite principiul că «universalitatea se referă la totalitatea Bisericilor naționale sau particulare, care păstrează între ele relații frățești și mărturisesc aceeași credință» (p. 569).

Autorul menționează, printre altele, că, deși sinoadele ecumenice IV—V—VI și VII nu sînt pomenite în cult, caracterul ortodox al ecleziologiei nu poate fi știrbit întrucît «în cultul ei nu face decît să repete că Biserica Coptă este Ortodoxă, amintînd mereu însușirile Bisericii așa cum au fost definite de sinoadele ecumenice» (p. 571).

Cultul sfinților este unul dintre capitolele cele mai dezvoltate ale doctrinei și ale vieții religioase ale Bisericii Copte.

În ceea ce privește dogma mariologică, Biserica Coptă mărturisește aceeași credință privitoare la credința despre Maica Domnului. Supracinstirea Maicii Domnului este manifestată, în Biserica Coptă, prin «numărul mare de sărbători, prin cărțile de cult, slujbele de cult, imnele, locașurile de cult și nenumăratele icoane care îi sînt închinat» (p. 582).

În capitolul despre eshatologie, autorul atrage însă atenția că va prezenta doar «doctrina oficială a Bisericii actuale și felul cum se reflectă ea în cultul Bisericii». În domeniul eshatologiei — învățătura despre moarte, învierea morților, judecata particulară, judecata universală, raiul, iadul, zilele de pomenire ale morților, etc., — doctrina Bisericii copte «este identică în punctele esențiale cu aceea a Bisericii Ortodoxe de rit Bizanțin» (p. 589). După părerea autorului, în domeniul eshatologiei, Biserica coptă a rămas de fapt «la stadiul neevoluat în care ea se găsea în secolul V...» (p. 582).

Vorbind despre viața religioasă a coptilor, în general, autorul sublinia că «viața religioasă a coptilor s-a concentrat în jurul Bisericii lor, sentimentul religios confundându-se și identificându-se cu cel național» (p. 589). Caracteristicile principale ale vieții religioase ale coptilor, — rugăciunea, postul și ajunările, sărbătorile, cinstirea sfintei cruci, a sfințelor icoane și a sfințelor moaște sau relicve ale sfinților, monahismul — «nu se deosebesc aproape cu nimic de cele ale Bisericilor de rit bizantin. Este o viață religioasă vie mărturisită în practicile tradiționale ale Bisericii...» (p. 600).

Partea a patra a lucrării este intitulată «Textele liturgice ale Bisericii Copte din punct de vedere ecumenic». Din mulțimea de texte, citate și analizate cu rigurozitate științifică, autorul a fost îndreptățit să declare că textele liturgice ale coptilor «cuprind o admirabilă mărturisire a legăturii dintre cult, teologie și evlavie sau trăire religioasă» (p. 603—604). Textele liturgice ale Bisericii Copte, fiind impregnate cu un profund spirit biblic și patristic au căpătat într-adevăr, și o «valoare ecumenică, pentru că pot fi aduse ca mărturie ale adevăratei credințe ale Bisericii copte...» (p. 604).

Autorului nu-i scapă din vedere nici frumusețea poetică a rugăciunilor și imnelor Bisericii Copte. Deși rugăciunile și imnele Bisericii Copte nu prezintă mostre de frumusețe literară sau poetică, de felul celor întilnite în imnografia bizantină, ele au totuși «o oarecare frumusețe poetică, prin comparațiile luate din natură sau prin simboalele sau preînchipuirile din Vechiul Testament aplicate Sfintei Fecioare Maria, sfinților și martirilor copti» (p. 604).

Analizînd punctele principale ale doctrinei Bisericii Copte, autorul ajunge la concluzia că «în ceea ce privește problema ăristologică... coptii mărturisesc aceeași credință dar o exprimă într-o terminologie deosebită. Ei au condamnat monofizitismul exagerat al lui Eutihie, dar nu au admis definiția dogmatică a sinodului IV Ecumenic, cu teama de a nu cădea în Nestorianism» (p. 606).

Călăuzit de perspectivele dialogului ecumenic și al refacerii unității dintre Biserica coptă și cele de rit bizantin, autorul consideră că «nevoia apropierii, a cunoașterii reciproce și a unirii este mai imperioasă ca oricînd...» (p. 608).

În cele aproape 250 de pagini tipărite ale tezei, autorul s-a străduit și a reușit să demonstreze cu prisosință că, «...Biserica Coptă, ca și celelalte Biserici Vechi Orientale, au păstrat adevărata învățătură de credință, învățătura ortodoxă, așa cum o exprimă cărțile liturgice în bogatele rugăciuni și imne, izvoare oficiale și autentice ale acestei învățături» (p. 608). Autorul nu pierde din vedere să sublinieze faptul că, «neacceptarea sinodului de la Calcedon și producerea schismei s-a datorat și unor

factori nebeologici sau cadrului istoric care a determinat dezvoltarea separată a Bisericii» (p. 608).

Evidențiind unitatea de credință a Bisericii Copte cu Biserica Ortodoxă Ecumenică, preotul Asistent N. D. Necula își încheie lucrarea cu sugestia ca să se treacă la «alcătuirea neîntârziată a formulei de concordie care să aducă renunțarea la vechea terminologie, anatematizarea lui Eutihie și Nestorie și ridicarea anatemelelor din cărțile liturgice de către ambele grupuri de Biserici și înlocuirea numelor lor cu acelea ale unor ereziarhi înveterați, recunoașterea validității tainelor celor două grupuri de biserici și recunoașterea calității de membru al Bisericii, pentru orice credincios și preot al celor două grupuri de Biserici» (p. 608—609).

Teza de doctorat a Preotului N. D. Necula este meritorie nu numai pentru faptul că este străbătută, de la început pînă la sfîrșit, de acea dorință de refacere a unității Bisericii Ecumenice Ortodoxe, ci și de faptul că autorul a consultat și a utilizat un material documentar și informativ, bogat și variat.

Teza de doctorat prezentată rămîne o reflectare veridică a vieții religioase a Bisericii copte, și, prin aceasta, un ajutor prețios în cunoașterea învățaturii de credință a acestei Bisericii, așa cum a fost ea exprimată în textele ei liturgice. Rugăciunile, imnele și textele liturgiilor Bisericii copte, ca și ale celorlalte Biserici vechi orientale, rămîn mărturia elocventă a crezului acestor Biserici de-a lungul secolelor în textul acestor rugăciuni și imne liturgice, care rămîn izvoare autentice ale învățaturii Bisericii necalcedoniene, dogmatistii Bisericii Ortodoxe Răsăritene găsesc ruga și trăirea clerului și credincioșilor acestor Biserici, care, așa după cum mărturisește și autorul, constituie o dovadă că «Biserica Coptă, ca și celelalte Biserici Vechi Orientale, a păstrat adevărata învățătură de credință, învățătura ortodoxă...» (p. 608).

Rod al acestei perspective a apropierii și eventual a înfăptuirii unirii celor două grupuri de Biserici, teza Preotului Asistent N. D. Necula rămîne o contribuție meritorie a liturghiștilor Bisericii Ortodoxe Române la refacerea creștinătății răsăritene.

Pr. Aslst. NICOLAE V. DURĂ

Paul Mackendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, în românește de Horia Florian Popescu, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1978, 175 p.

Profesorul Paul Mackendrick, nord-american din Tauton, orașel din statul Massachusetts, este un învățat clasicist, cuprinzînd un vast orizont al problemelor culturii antice. În expunerea problemelor are darul de a fi dotat cu un deosebit spirit științific de intuiție, de a fi obiectiv și a dispune de un stil cursiv, clar și convingător.

Și-a început studiile superioare la Universitatea Harvard și le-a continuat la cea din Oxford. După examenul de doctorat din 1938, a fost numit lector la secția de limbă și literatură greacă și latină de la Universitatea Harvard și în cînd a ocupat postul de profesor la catedra de filologie antică de la Universitatea din Wisconsin. În prezent predă cursuri de clasicism și de istorie veche la Universitatea din Wisconsin

at Madison. Este cunoscător a mai multor limbi clasice și moderne. Timp de doi ani a învățat și limba română, pe care o vorbește curent.

În afară de publicarea a numeroase studii de o strictă specialitate, din domeniul filologiei clasice și al istoriei greco-romane, prof. Paul Mackendrick a elaborat și o serie de sinteze științifice, adresate unui larg cerc de cititori, bazate pe mărturiile arheologice, căutând să reconstituie istoria culturală a unor regiuni geografice, care se extind cronologic, din neolitic până la începutul evului mediu. Le menționăm, în ordinea apariției lor: *Pietrele fără glas vorbesc* (The Mute Stones Speak, 1960), care se referă la Roma și la Italia; *Pietrele grecești vorbesc* (The Greek Stones Speak; The Story of Archeology in Greek Lands, 1962); *Pietrele iberice vorbesc* (The Iberian Stones Speak, 1969); *Romanii la Rin* (Romans on the Rhine, 1970); *Franța romană* (Roman France, 1972) și *Pietrele dacilor vorbesc* (The Dacian Stones Speak, 1975). Unele dintre aceste lucrări au fost traduse și în limbile germană sau franceză, iar lucrarea de față, pentru documentarea căreia a venit în țara noastră în vara anului 1971, este tradusă și în limba română, pe care o prefațează și în care își exprimă recunoștința față de arheologii români care l-au ajutat să cunoască direct mărturiile arheologice ce vorbesc despre civilizația dacilor, din care reținem: «Mă gândesc la calitățile de organizator ale lui Burebista și la rezistența eroică a lui Decebal... Sarmizegetusa Dacică, cetatea și locul sfânt al lui Decebal din creierii munților, este una din cele mai impresionante așezări pe care le-am văzut până acum, iar în Dacia romană — Ulpia Traiana, Romula, Drobeta și alte localități — îmi revin în minte dovezile existenței unei culturi rafinate a orașelor, domnia legii, pacea romană și eleganța limbii latine, care se reflectă în limba română modernă, mi se pare admirabil modul în care dacii, cu adaptabilitatea lor specifică, au izbutit să absoarbă binefacerile romanizării, fără să-și altereze individualitatea. Creștinismul ortodox, a cărui prezență este emoționant demonstrată de basilicile de la Trophaeum Traiani și Constanța, este o parte a moștenirii greco-romane.

Cartea își propune să fie o lucrare de popularizare cu ținută științifică» (p. 8). Indicarea «*Bibliografiei*» bogată la sfârșit (p. 169—175) justifică afirmația. Lucrarea este dotată cu un adecvat material ilustrativ în fotocopii alb-negru și au mai multe hărți documentare, iar tehnoredactarea sa este ireproșabilă.

În postfața lucrării, semnată de Prof. Dumitru Tudor, se precizează: «*Pietrele dacilor vorbesc* este o sinteză istorică, care aduce un mare serviciu istoriei românești pe meleaguri străine. Ea pune în adevărata lumină și rezolvă științific-impartial, probleme de bază, cum sînt: vatra autohtonă geto-dacică, colonizarea romană, procesul romanizării, continuitatea daco-romană la nord de Dunăre, formarea limbii și poporul lui român» (p. 168).

Lucrarea cuprinde opt capitole, cu titlurile :

1. *România în preistorie* (p. 9—21). Capitolul respectiv începe cu afirmația sugestivă: «Îmi consacru cartea acelor oameni ai antichității române și istoriei lor de peste șase milenii, care începe cu eleganții sculptori neolitici de la Cernavodă (3000 î.e.n.) și cu olarii de la Cucuteni (2700 î.e.n.) și se încheie cu luptătorii căzuți eroic pe zidurile Histriei, la începutul secolului al VII-lea, al erei noastre, în încercarea lor disperată de a rezista invaziei slavilor. Români merită din plin atenția noastră ca locuitori ai unei insule latine într-o mare a slavilor, ca transmițători ai culturii greco-romane în evul mediu, ca membri ai uneia din cele mai remarcabile creatoare state aborigene ale antichității, ca victime și beneficiari ai ultimei provincii

cucerită și prima părăsită de Roma — Dacia — și ca păstrători, după retragerea romanilor, ai unui amestec de cultură autohtonă și clasică, ceea ce face ca țara lor să fie astăzi unică printre țările socialiste europene» (p. 9).

Adevărata istorie a României, afirmă autorul, începe în epoca neolitică, pe la aproximativ 3000 î.e.n. și «putem afirma, fără riscuri că, în cultura autohtonă se înregistrează două momente de vîrf: unul în epoca neolitică, celălalt în timpul statului dac independent, cu trei milenii mai târziu» (p. 12). Înflorirea neolitică a României nu s-a produs brusc. Evoluția sa treptată, începînd de la 3000—2700 î.e.n., se poate urmări satisfăcător în satul Izvoarele, la aproximativ 8 km. est de Piatra Neamț, unde a fost vatra unui singur trib, a unei comunități de familie închisă, mică și sedentară, ai cărei membri erau înzestrați cu o puternică originalitate și un rafinat simț artistic. Figurinele sugerează un politeism primitiv; statuetele feminine o reprezintă pe zeița Mamă, iar turii simbolizează forța masculină. În România însă, cea mai impresionantă așezare neolitică din toată Moldova este Cucuteni, la 58 km. nord-vest de Iași, descoperită întîmplător, în 1848, în timpul unor lucrări rutiere. De curînd, în teritoriul zonei centrale a Iașului, lângă Palatul Culturii, s-au găsit urme arheologice Cucuteni din epoca neolitică și urme din secolele III și II î.e.n., între care și o așezare diacică, iar peste aceste culturi, urme din secol. III și IV e.n. («Scinteia» 2 iulie 1978, p. 2) «Arheologica», dovedind o permanență istorică pînă în zilele noastre.

Faima așezării de la Cucuteni o reprezintă ceramica sa pictată, «minunată, copleșitoare». Pictorii anonimi de aici «se dovedesc egali celor mai rafinați artiști din lumea veche, inclusiv ai celor din Atica epocii arhaice» (p. 16). Unul din satele neolitice, cel mai complet explorat, este Hăbășești, care numără patruzeci și patru de case. Locuințele se grupează în jurul a două case mai spațioase, ceea ce sugerează o structură de clasă aristocratică. În perioada de tranziție de la epoca pietrei la aceea a aramei, cuprul a fost socotit metal prețios, femeile din Hăbășești folosindu-l pentru brățări, mărgelile și pandantive.

Dacă adevărata istorie a României este considerată de autor că începe cu epoca neolitică, în realitate istoria pămîntului românesc locuit începe din cele mai vechi timpuri, adică din protopaleolitic (circa 600.000—480.000 î.e.n.). Descoperirile paleolitice timpurii din România arată că pămîntul țării noastre, care oferea în acele îndepărtate vremuri condiții optime de locuire, a fost cuprins în zona pe care s-au petrecut etapele timpurii ale antropogenezei. Protopaleoliticul și abbevillianul de la Dirjov alcătuiesc astăzi verigi de legătură ale Europei cu Africa și Asia (Istoria României, I, București, 1960, p. 9).

Începînd cu neoliticul timpuriu (circa 5500—3500 î.e.n.), întregul teritoriu al patriei noastre era locuit de triburi a căror economie se baza pe cultivarea plantelor și creșterea animalelor domestice. Acum se întîlnesc culturile denumite: *Criș-Starcevo*, *Hamangia*, *cultura cu ceramica liniară*, *Turdaș—Vinca și Tisa* (faza veche). Neoliticul mijlociu (circa 3500—2800 î.e.n.) aduce o viață agricolă mai pronunțată, cu sate locuite de o comunitate gentilică. Culturile din această etapă sînt cunoscute sub denumirile de: *cultura Vădastra*, *Boian*, *Pre-Cucuteni*, *Vinca Rast și Tisa II*. În acest timp se confruntă cele două mari arii de cultură: cea mediteraneeană (fondul Criș, Vinca și Hamangia) și cea central-europeană (fondul liniar-ceramic), care se va încheia la începutul meoliticului tîrziu (2800—1900 î.e.n.), cînd se atinge cea mai înaltă treaptă a orînduirii comunei primitive pe pămîntul țării noastre. Epoca aceasta aparține cera-

micii pictate, ca cele trei faze : *Gumelnița, Sălcuța, Cucuteni, Petrești, Decea Mureșului* (Istoria României, cit. p. 37—71).

Se trece aproape peste perioada de tranziție către epoca bronzului (circa 1900—1700 î.e.n.), cînd pătrund pe teritoriul României triburile de păstori nomazi din stepele nord-pontice, care aduc cu ele o cultură proprie, caracterizată în special prin înmormintări cu ocră roșu și cu o economie bazată pe păstoritul în turme și care au avut un rol însemnat în activitatea procesului de trecere de la neolitic la epoca de bronz.

Epoca bronzului (1800—1200 î.e.n.) este succint prezentată. Se scoate în evidență importanța tezaurului de la Perșinari, compus din 11 pumnale de aur, obținute prin turnare în tipare, ca și tiparele utilizate pentru turnarea toporului, din perioada de mijloc a bronzului, găsite la Sărata Monteoru, în Muntenia. Din această epocă este menționată, din regiunea Dunării, Cîrna, iar din Transilvania cultura Witenberg (cca. 1300 î.e.n.). Din etapa chaleoliticului, perioada de tranziție (1250—1125 î.e.n.) de la epoca bronzului la aceea a fierului este amintit depozitul de bronzuri de la Uioara de Sus, care corespunde perioadei sub-miceniene din Grecia.

Perioada timpurie a epocii fierului în România, numită Hallstatt (1200—500 î.e.n.) dovedește o dezvoltare «amețitoare a forțelor de producție». Cultura Ferigele din sec. VI—IV î.e.n., care acoperă în special județele Vilcea și Argeș, este foarte bogată în vestigii. O așezare importantă din secolele VII—VI î.e.n. avem la Poiana, în Moldova de Jos, unde se va dezvolta Piroboridava daco-getică.

Perioada timpurie a epocii fierului în România, subliniază autorul, este importantă ca vestitor al înfloririi culturii dace în perioada latene (a doua jumătate a primului mileniu î.e.n.).

În capitolul II : *Coloniile grecești de la Marea Neagră* (p. 22—39) se prezintă topografia, istoricul și monumentele arheologice culturale caracteristice ale cetăților grecești : Histria, Tomis și Callatis, ai căror întemeietori au fost grecii milesieni, și raporturile lor cu băștinașii. Acolo, spune autorul, «străbunii românilor de azi s-au străduit să asimileze ceea ce era mai bun din cultura grecească, fără să și-o piardă pe a lor» (p. 39). Modul în care băștinașii au reușit să și păstreze originalitatea constituie cuprinsul *Capitolului III : În inima Daciei* (p. 40—61). Documentat autorul, prezintă istoria geto-dacilor, așezările mai importante, înființarea primului stat sub Burebista, care a reușit «să unifice triburile autohtone din Panonia pînă la Marea Neagră și spre sud, pînă în Tracia, triburi dezbinat pînă la domnia lui».

Autorul consideră că «geții și dacii formau două ramuri ale aceleiași triplu și vorbeau două dialecte ale aceleiași limbi indo-europene» (p. 407). În realitate, geții și dacii constituiau un singur popor, numit de greci *geți*, iar de către romani *daci*. Ne-o spune clar Plinius cel Bătrîn, în *Istoria naturală* : «...*alias Getae, Daci Romanis dicti*... (IV, 12 (24) 80) (cf. *Izvoare privind Istoria României*, I, 1964, p. 403).

În Capitolul IV se descrie *Cucerirea romană* (p. 62—78), iar în Capitolul V este prezentată *Dacia sub stăpînirea romană* (p. 79—113). Timp de 165 de ani, romanii au fost nevoiți să mențină în Dacia, în aproximativ 100 de castru, o armată de 50.000 de oameni. Retragerea din 271, ordonată de Aurelian, a însemnat evacuarea Administrației și a proprietarilor de pămînt. Dacii și romanii mai săraci au rămas pe loc, lipsiți de protecția armatei romane. Dacia și-a redobîndit libertatea, dar dacii erau romanizați. Și așa au rămas pînă în zilele noastre (p. 113).

În Capitolul VI se expune istoria *Dobrogei* de la 125 î.e.n. până la 275 e.n. Sub Aurelian, Dobrogea nu a fost abandonată și ea a continuat să facă parte din Imperiul roman timp de peste 350 de ani. Aici, ca și în alte părți, Roma mai întâi a cucerit teritoriul, apoi și-a asimilat populația, manifestând cele două calități ale ei: *virtus belli et sapientia pacis*, priceperea în război și înțelepciunea în timp de pace.

În capitolul VII, autorul prezintă *Dacia și Moesia în timpul Imperiului roman târziu* (p. 130—151), care reprezintă o durată foarte mare a istoriei antice a României. În Dacia, în timpul domniei lui Justinian (527—565), capetele de pod de la Drobeta și Sucidava mai existau încă; iar în Dobrogea, Histria a supraviețuit până sub Heraclius (610—651), când se împlineau 135 de ani de la căderea Imperiului roman de apus. Săparea așezărilor și cimitirelor pledează pentru continuitatea populației băștinașe, iar monedele și militarii demonstrează că viața economică și traficul comercial s-au desfășurat în vechile orașe romane și după ce acestea au rămas în mina dacilor.

Moesia, unde prezența romană este neîntreruptă, își schimbă numele în *Scythia Minor* în urma reformelor lui Dioclețian (284—305) și intră în Dioceza Traciei. În procesul de romanizare al fostei Dacii un factor important îl constituie răspindirea creștinismului în limba latină. În Imperiul bizantin creștinismul ortodox constituie Biserica oficială. Justinian i-a insuflat viață începând cu anul 535, după cum o dovedește și bazilica creștină de la Sucidava orientată est-vest. Pentru demonstrarea continuității în Dobrogea se dă ca exemplu gigantica necropolă de 811 morminte de la Piatra Frecăței (sub Beroe), unde s-au găsit morminte din secolul al II-lea până în secolul al VII-lea creștin.

Românilor, spune autorul, le place să atragă atenția că, denumirile părților legate de om ale gospodăriei sînt latine: casă, poartă, curte, perete (parietes), fereastră (fenestra), iar cele legate de animale sînt slave: ocol, ogradă, grajd, poiană. Oricum, eleganța latină a limbii române, constituie una din moștenirile durabile ale îndelungatei prezențe romane în Dobrogea (p. 151).

8. *Religia, artele și meseriile* (p. 152—164). Privind capitolul religiei, autorul arată că Dacia deține un loc unic prin marea diversitate a inscripțiilor și sculpturilor ce ilustrează credințele religioase. Sînt reprezentate nu numai zeitățile religiei romane de stat, ci și o întreagă gamă de divinități din estul grecesc și vestul «barbar» din Asia Mică, Persia, Siria, Egipt, Tracia; din Galia, Germania și Mauritania. Această varietate se poate explica în trei feluri: mai întâi prin influxul negustorilor veniți de pe tot cuprinsul imperiului să exploateze bogățiile noii provincii, în al doilea rînd, prin stabilirea în numeroase castru romane a unor garnizoane formate din trupe de auxiliari provenite din alte provincii, în special din cele răsăritene; în al treilea rînd prin toleranța administrației romane față de toate cultele care nu erau considerate subversive. Creștinismul a fost supus persecuțiilor, fiindcă discipolii săi refuzau chiar și închinarea simbolică în fața statuilor împăratului. Prezența creștinismului în Dacia nu este atestată pînă după retragerea romană din 271, prin dovezi arheologice.

Religia greco-ortodoxă a României contemporane și orientarea sa culturală occidentală, se spune în încheierea lucrării, se datoresc moștenirii greco-romane, pe care arheologia o dovedește prin vestigiile sale, prezentate și valorificate în lucrarea de față, cu competența și imparțialitatea specialistului și cu darul povestitorului literat.

«La despărțire, orice român îți spune «Drum bun». *Drum* este grecesc, *bun* este latin. Iar cînd pietrele dacilor vorbesc, limbajul lor este latinesc și grecesc, omagîind astfel vigoarea nesecată a imperiului roman» (p. 164). Ne-am îngăduit să adăugăm că,

pietrele dacilor, dacă vorbesc istoriei omenirii de o strălucită civilizație în Carpați și la Dunăre, care ne-a rămas moștenire, în plus ele și pling și cîntă, iar plînsul și cîntecul lor, bătut de ploii, de vînturi și de zloate, sub clar de lună sau sub lumina soarelui, îl ascultăm venind din sufletul nemuritor al dacilor, noi cei care am rămas de pază lingă ele.

Pr. I. IONESCU

Gala Galaction, *Opinii literare*. Ediție de Gheorghe Cunescu, Editura Minerva, București, 1979, 362 pagini.

Anul trecut, la 16 aprilie, breasla condeierilor români au subliniat, după cuviință, centenarul (16 aprilie 1879) celui ce a fost scriitorul Gala Galaction, mort la 8 martie 1961.

S-au scris cu acest prilej pagini de prețuire a operei sale literare, subliniindu-se că ea «reflectă plenar ipostazele insolite ale omului care a creat-o, iar omul Gala Galaction intrupează întocmai substanța și sensurile flagrant contradictorii ale operei sale» (Teodor Virgolici, *Gala Galaction*, «România literară», anul XII, nr. 16, p. 12).

Opera s-a bucurat de o largă editare și reeditare postumă și despre om și operă s-au scris monografii: *Gala Galaction*, de Teodor Virgolici (1967) și Adriana Niculiu, *Gala Galaction, omul și scriitorul* (1971).

Printre reeditări, în Editura Sport-Turism, 1975, a apărut volumul *Prin țară. Culegere, cuvînt introductiv, tabel bio-bibliografic și note de Gheorghe Cunescu*, neatenționat însă de presa bisericească, deși cartea cuprinde note de călătorie la nouă mănăstiri.

Iată că acum, cu prilejul centenarului, același autor îngrijește volumul *Opinii literare*.

Cel ce a dat la lumină volumul *Opinii literare* acum este preot bucureștean, după ce a păstorit cu mult folos ani în șir în mediul rural al Transilvaniei, unde, miruit cu harul minuirii condeiului și pasiunea cercetării, alcătuija interesante studii și articole, publicate în paginile revistei «Biserica Ortodoxă Română».

P. C. Sa se dovedește un bun cunoscător al operei celui ce a fost defensor ecleziastic, preot la vîrsta de 43 ani, profesor de teologie, academician, deputat în M.A.N. și posesor a trei premii literare pentru trînicia și frumusețea operei sale străbătută «de fluidul sublim al ideii de umanitate». Dar trăsătura fundamentală a scrisului său este lirismul, Gala Galaction rămîind «fără îndoială, unul dintre poeții de fruntă al prozei românești» (*Scriitori români*, Mic dicționar, București, 1978, p. 233).

Aceleași trăsături ne relevă și paginile căutate și redată de pr. Gh. Cunescu, în *Opinii literare*, care sînt grupate în trei capitole: *Despre scriitori și cărți*, *Povestea cărților mele* și *Arta scrisului* și care conțin mai mult de o sută de articole, din cele peste 200, pe care le-a scris Gala Galaction în peste o jumătate de veac de activitate literară.

Unele din textele adunate în acest volum ne creionează fugar portrete de scriitori — unii uitați (Radu Baltag, Telear, Silviu Becescu, A. Dominic), altele ne zu-

grăvesc, cu multă sensibilitate, opere literare, altele subliniază prietenii devenite proverbiale.

Gala Galaction a scris despre piscuri ale literaturii române: Eminescu și Tudor Arghezi, sau despre corifei: Alecsandri, Coșbuc, Vlahuță, Slavici, Goga, Panait Istrate, Macedonski etc., opiniile sale rămânând referințe valoroase în istoriografia noastră literară.

Se cunoaște că romanul *Papucii lui Mahmud* scoate în evidență, cu multă subliniere, buna conviețuire și înțelegere reciprocă dintre oamenii de naționalități și religii diferite. Dar, pentru autor, mesajul acestei opere n-a fost un ideal de îndeplinit, ci o adevărată reflectare a propriilor sale convingeri. De aceea el a scris pagini de caldă înțelegere despre scriitorii evrei, aflaie în acest volum; B. Fundoianu, Barbu Nemțeanu, C. Graur și a colaborat la periodice evreiești. Tirziu, în 1944, făcând portretul lui C. Graur în «Curierul israelit». Gala Galaction nota: «Dacă ceea ce scriu de aproape cincizeci de ani încoace are și va avea mai mult decît valoarea iluziei contemporane, țin din toată inima să se știe că susținătorii mei au fost mai ales confrați evrei, iar falanga entuziastă care m-a impus a fost lumea cititoare evreiască» (p. 18).

Dintr-un articol, intitulat *Revista «Viața socială»* aflăm și izvorul operei sale literare: «Nu-mi dădeam bine seama că străbătînd țara, din munte în baltă cu poruncile lui Haret în geantă eu adunam, pe nevăzute, imagini, ispite și proiecte literare... Dacă n-aș fi fost procuror bisericesc, n-aș fi putut să culeg unele dintre elementele navelor mele de mai tirziu» (p. 73).

Cunoaștem din acest volum definiția artistului, care, după autor, «este tainicul nostru mandatar. El este profetul și mijlocitorul nostru, la altarul sacrelor idealuri», dar și crezul literar: «M-am străduit să nu pingăresc sufletul cititorilor mei ci să-i ajut să sporească în frumusețe morală și în solidaritate frățească. Fie ca militant al iubirii creștine, fie ca apologet al lui Israel, fie ca prieten al nedreptăților și al muncitorimii, am căutat de-a pîruri să fac din literatura mea ceva ca vinul și untdelemnul bunului Samaritean, pentru rînille călătorului căzut între tilhari...» (p. 348).

Gala Galaction sublinia cîndva că prietenia «este azi cuvîntul cel mai falsificat din vocabularul nostru, e noțiunea cea mai evaporată și mai fără credit» (p. 63). Înfruntînd această realitate, el a legat o mare prietenie cu poetul Tudor Arghezi, contrar temperamentelor, mărturisite în pseudonimele literare: «Galaction înseamnă pe grecește lapte dulce, pe cînd Arghezi trebuie să însemneze undeva, în vreo limbă, unul din acele excelente soiuri de brînză cu miros tare» (p. 20).

Rămas credincios idealurilor socialiste, cu două săptămîni înainte de a fi ținuit la pat de o congestie cerebrală, cu hemiologie și afazie totală, Gala Galaction își vădea crezul său politic social: «Scumpi prieteni, întrebați despre pace și despre configurația sufletească a lumii actuale, pe un moșneag care nu mai are mult de zăbovit între voi. Am fost, o viață întreagă, iubitorul și propovăduitorul păcii, atît de statornic, încît am ajuns — de cîteva ori — în grea primejdie.

Nu pot să cred o zi, cînd mă apropii de supremul exod, că mintea omenească, că dragostea lui de pace, că munca lui de milenii, că opera și idealul sublimilor profeți ai lui Israel, că moștenirea lui Socrate, a lui Kant, a lui Marx, a lui Lenin — vor pieri, cu toată viața pămîntească, într-un uragan de foc și de urlete!...

Nu pot să cred că atîtea *cap-de-opere*, de poezie și de artă, de cugetare și de reverie umanitară, se vor prăbuși într-o catastrofă pregătită chiar de mîna omului!

Cred în pacea a toată lumea. Cred în puterea irenică a poeziei și a artei! Cred în idealul marilor profeți de ieri și de azi! Cred că lumea noastră își va găsi voința și energia de a se întruni la un suprem areopag al înțelepciunii și al umanității» (p. 356).

Preoții ortodocși, care prin definiția misiunii lor trebuie să fie și mînuitori ai cuvîntului, găsesc în *Opinii literare* modele de limbaj elevat, citate biblice admirabil adaptate la anumite împrejurări, meditații pe marginea mormîntului, ba chiar și *Cuvînt rostit la înmormîntarea lui Ion Slavici* (p. 277) din care se pot folosi multe și interesante idei pentru alcătuirea unui cuvînt funebru.

Și cum trăsătura fundamentală a scrisului părintelui Gala este lirismul, proza sa fiind o poezie, articole strînse în acest volum, cu atîta competență, de părintele Cunescu, te captivează prin măiestria stilului și sint utile prin bogăția de idei și de expresii. Pentru osteneală n-avem decît să felicităm pe alcătuitoarea ediției, care se impune în istoria literară ca un competent critic-alcătuitor de ediții. (Să se vadă, în sprijinul afirmației, cuvîntul introductiv și tabelul bio-bibliografic de la volumul *Prin țară*).

Pr. GABRIEL COCORA

Pr. Lector Dumitru Abrudan, *Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios*. Teză de doctorat, Sibiu, 1979, 130 p. Extras din revista «Mitropolia Ardealului», anul XXIV, nr. 1—3, 1979, de la p. 60—190).

Teza de doctorat în teologie a P.C. preot Dumitru Abrudan, lector la catedra de Vechiul Testament a Institutului Teologic din Sibiu, susținută la 12 iunie 1978 la Institutul Teologic din București și intitulată: «Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios», este o noutate editorială bisericească de o valoare cu totul deosebită.

Însemnătatea acestei teze de doctorat este dată de însăși binecunoscuta competență a autorului pe care și-a cîștigat-o atît prin fructuoasa activitate didactică desfășurată în învățămîntul seminarial și cel universitar teologic, prin studiile de specialitate făcute la Universitatea Ebraică din Ierusalim, cît și prin stricta actualitate a problemei pe care a dezbătut-o în paginile revistei mai sus menționată.

În ceea ce privește conținutul, lucrarea este structurată în următoarele părți: introducerea (p. 64—82) este partea în care autorul urmărește, cu perseverență și meticulozitate, pe baza documentelor scripturistice, istorice și a lucrărilor teologice scrise de creștini și evrei, dorința comună de colaborare și evoluția în timp a acestora, precum și convorbirile care au avut loc arătînd că ascensiunea relațiilor dintre cele două religii, s-a datorat în primul rînd, «realității noi pe care o trăiesc în comun creștinii și evreii», și apoi «încrederii reciproce și respectului față de moștenirea spirituală a fiecăruia».

Partea I-a a lucrării (pag. 85—132) este rezervată elementelor doctrinare și este împărțită în nouă capitole în care se tratează, în spirit de largă înțelegere, cu o bogată documentație științifică și mai ales cu adîncă pasiune, aproape toate marile

probleme ale creștinismului și mozaismului care, de-a lungul veacurilor, au constituit puncte de dezbinare, dispreț și chiar ură, dar care astăzi, datorită eforturilor ambelor religii și teologilor, conștiinți de înalta lor misiune de a arăta lumii și lor înșiși, că și mozaismul și creștinismul sînt religii revelate și au țelul comun slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor.

Fără îndoială, că pentru noi capitolul cel mai însemnat al părții I-a îl constituie: Iisus Hristos ca persoană istorică. Activitatea Sa, capitolul în care autorul, prin cercetări ale izvoarelor tradiției iudaice și a celor mai recente lucrări ale teologilor evrei, făcute la fața locului, reușește să convingă cititorul de noua atitudine a teologiei mozaice, față de existența în timp a Mîntuitorului Hristos pe care o consideră «un fapt istoric incontestabil».

Tot bazat pe documente și pe observații la fața locului, autorul conchide că «există o perspectivă promițătoare pentru realizarea unei mari apropieri și purtarea unor convorbiri fructuoase între creștini și evrei».

În partea a doua a lucrării (pag. 138—190), care este împărțită în cinci capitole și care este rezervată prezentării «premierelor practice de colaborare» ale celor două religii, autorul analizează, în mod sistematic, hotărît, convingător și cu dăruire, principiile fundamentale ale vieții religioasă-morale ale credincioșilor celor două mari religii, care pot constitui punți de largă, bogată și fructuoasă înțelegere și comuniune.

Capitolul al II-lea din partea I-a a lucrării intitulat: «Familia și Societatea», este tratat de autor în mod comparativ în cele două religii din punct de vedere trupesc, religios moral, social, economic și politic arătînd că familia este nucleul central al societății unde se sîdesc și se desprind cele mai alese și superioare sentimente, convingeri și deprinderi practice care, cultivate în spiritul Evangheliei lui Hristos, devin elemente fundamentale ale progresului societății intrucît aceasta depinde de «educația și instruirea care li se face membrilor ei».

Celelalte capitole ale părții a II-a a lucrării: Statul și legea (pag. 157—161); Munca și proprietatea asupra bunurilor materiale (pag. 162—168); Pacea, roadă a dreptății (pag. 169—172), sînt capitole tratate de autor în spiritul scrierilor talmudice și creștine care împărtășesc convingerea că statul este o întocmire socială voită de Dumnezeu care are menirea să asigure Viața și libertatea cetățenilor, iar creștinismul și mozaismul sînt religii care cer conștiinței credincioșilor «îndeplinirea a numeroase îndatoriri față de stat și față de așezămîntele și instituțiile acestuia».

Cît privește capitolul, «Munca și proprietatea asupra bunurilor materiale» autorul îl tratează nu numai în spiritul scrierilor talmudice și creștine ci și în spiritul scrierilor și practicii social-moderne arătînd că «truda muncii nu este o pedeapsă. Este mai degrabă o școală a înțelepciunii și un mijloc necesar de educare».

În susținerea acestui adevăr Pr. Lector Dumitru Abrudan culminează cu exemplul personal al vieții pămîntești a Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli care armonizau munca spirituală de propovăduire a Evangheliei cu munca manuală, de cîștigare a existenței.

În capitolul «Pacea roadă a dreptății» autorul, fondat pe temeieri scripturistice vechi și nou testamentare, arată punctele de întîlnire cu credincioșii altor religii, inclusiv mozaismul, care consideră «pline de speranțe previziunile profeților» privitor la realizarea unei păci libere și trainice pe pămînt.

Părintele Lector Dumitru Abrudan consideră că existența păcii nu se limitează la inexistența războaielor, ci dimpotrivă pacea adevărată înseamnă, existența în

viața umană a unor condiții care să garanteze aceasta. «Pacea — spune autorul în încheiere — trebuie să se întemeieze pe dreptate, să fie roada dreptății».

Concluzionând asupra prezentării «Dialogului interreligios al creștinilor și evreilor», problema dezbătută de autor în paginile revistei menționate, se poate afirma că acesta este absolut necesar pentru că este un fenomen uman și este dorit pentru că în el omul ajunge la o mai profundă cunoaștere a sa, a condiției sale și a menirii sale pe pământ.

Astfel, privită din acest punct de vedere, lucrarea Părintelui Lector Dumitru Abrudan constituie o contribuție de mare preț la adîncirea relațiilor dintre religii în general și dintre creștini și evrei în special. Ea este deosebit de bogată în idei, în cunoștințe, în orizonturi și în același timp este o autentică desfătare intelectuală.

Diac. Prof. MARIN VELEA

Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, 376 p.

Părintele Profesor Doctor Ioan G. Coman — unul dintre cei mai de seamă cunoscători ai literaturii creștine — teolog de primă mână, patrolog, filolog, istoric și bizantinolog — și un dascăl dintre cei care rar va mai onora școala de teologie românească, cu atita prestanță și competență, ne prezintă în primul număr al colecției «Biblioteca teologică» o lucrare amplă de spiritualitate creștină românească. Așa după cum, mânturisea și Prea Cucernicia Sa, în Cuvîntul înainte, lucrarea însumează «un mănunchi de studii elaborate cu gândul de a cinsti memoria unora din marii mei dascăli care din dragoste de țară și de adevărul istoric cu privire la evoluția poporului român au scormonit pămîntul și inscripțiile fostei Dacii precum și atita istorie veche spre a da la lumină zăpăditul zapis al nașterii și autenticității noastre» (p. 5). Deci, după propria-i mărturie, biruit-a gîndul Prea Cucerniciei Sale «din dragoste de țară și de adevăratul istoric» și din cultul muncii, avut de o viață, de a scormoni și descifra, întocmai ca distinșii dascăli ce i-a avut, inscripțiile Daciei traiane și istoria veche ecleziastică spre a da la iveală zăpăditul zapis al nașterii și autenticității noastre.

După lectura fericită a cărții, orice cititor de frumos și de adevăr poate mărturisi că, într-adevăr, autorul a reușit să reconstituie și să reevalueze, după o cercetare asiduă și o triere riguroasă a documentelor, zăpăditul zapis al nașterii și autenticității noastre. Meritul unic și excepțional al autorului constă în faptul că a analizat și reevaluat toți factorii esențiali care au contribuit la plămădirea și menținerea noastră ca popor pe meleagurile stăpînite odinioară de marele rege Burebista al geto-dacilor, strămoșii noștri. Cercetările făcute pînă în prezent nu zăboviseră cu toată atenția și seriozitatea asupra unui capitol esențial al istoriei noastre, din epoca stră-română, și anume acela al spiritualității creștine. Ca să ne exprimăm cu cuvintele autorului, pînă în prezent «...nu s-a încercat încă îndeajuns o încheiere în stadiul actual al tuturor elementelor de cunoaștere spirituală. Spiritualitatea creștină daco-romană — mărturisirea părintele profesor — este de o rară bogăție și varietate și contribuie substanțial la formarea poporului român de o parte și de alta a Dunării, tulburată

mult timp de năvălirile «avare, slave, bulgare, pecenege, cumane și tătare, pentru a nu mai vorbi de cele otomane» (p. 5).

În paginile lucrării părintelui profesor Ioan G. Coman, cititorul găsește o reevaluare a literaturii patristice de la Dunărea de Jos și a tezaurului ei patristic autohton. Pentru a face această fericită evaluare, harnicul cărturar și distinsul savant a folosit o bogată și variată bibliografie antică și patristică (p. 17—19), unele dintre lucrări fiind pentru prima dată cercetate în toată profunzimea. Scriitorii greco-latini, ca Herodot, Iordanes, Strabon, etc., scriitorii patristici bizanțini, ca de pildă Auxențiu de Durostorum, Sfântul Ioan Casian, Sfântul Epifanie, Eusebiu al Cezareei, Niceta de Remesiana, Sfântului Paulin de Nola, etc. au fost cercetați de autor după cele mai autentice izvoare și ultimele ediții critice.

Materialul lucrării a fost împărțit de autor în 11 capitole, oare, deși tratează uneori teme diferite, au o perfectă coeziune de idei și formă.

În capitolul I autorul prefațează de fapt capitolele care urmează. În această introducere a cititorului în tematica lucrării, vorbind despre nemurirea traco-geto-dacă, autorul conchide că această idee s-a dovedit a fi o adevărată convergență pentru receptarea de mai târziu a creștinismului, care «a avut loc tocmai în perioada de formare a poporului român, când acesta a fost creștinat» (p. 54). Trebuie reținut însă că ideea de nemurire la geți nu este tratată în cultura românească actuală, în chip special decât în paginile acestei lucrări (p. 55) pe care părintele profesor, în modestia care l-a caracterizat o viață, le numește doar «modeste pagini». Această modestie, pe care autorul și-o ia în mod deliberat, ne amintește de acei ostenitori ai slovelor românești de altădată care își încheiau predosloviile lucrărilor lor cu acea bine cunoscută formulă «cel mai smerit dintre...». Slovele așternute în paginile acestei lucrări grăiesc de la sine a fi adevărate cuvinte de învățătură, pentru toți fiii acestui neam, urmași ai dărilor buni și drepecți, din partea unui iscusit dascăl și vrednic cărturar.

În capitolul II, autorul evidențiază contribuția părinților și scriitorilor sciți la ecumenismul creștin al secolelor IV—VI. După mărturia competentă a autorului, Dacia cucerită de împăratul Traian, ca și provincia situată la răsărit, Sciția Minor, Dobrogea actuală... «au constituit, din vremuri depărtate, spații și căi de ecumenism și universalism» (p. 56). Ecumenismul creștinismului străromân trebuie înțeles, mai întâi, ca factor de cultură. Autohtonii, geto-dacii, sau alte neamuri care, în trecerea lor prin acest coridor între est și vest, s-au oprit pentru o vreme pe aceste pământuri mănoase și binecuvântate de Dumnezeu, «au adus o contribuție proprie la răspîndirea mesajului evanghelic prin personalitățile teologice și prin relațiile bisericești întreținute cu lumea creștină ecumenică a imperiului roman și apoi romano-bizantin. Personalitățile de origine străromână, creionate de autor, ca de exemplu Ioan Casian, Ioan Maxențiu, Dionisie cel Mic etc. s-au distins prin zelul lor misionar, prin fidelitate față de crezul ortodox și prin opera de traducere a unora din lucrările părinților greci, în limba latină, limba strămoșilor noștri în care s-a și propovăduit creștinismul. Evidențind rolul creștinismului în formarea etnogenezei poporului român, autorul precizează că acesta a menținut și întărit continuitatea principalelor elemente etnice ale Sciției Minor, îndeosebi pe acelea ale populației daco-romane, al cărei număr stabilitate și cultură îi asigurau o superioritate indiscutabilă» (p. 74).

. Viața și opera Sfântului Niceta de Remesiana a fost în atenția constantă a cercetărilor părintelui profesor doctor Ioan G. Coman. Prezentându-ne profilul misionar și literar al acestuia, autorul analizează în capitolul III al lucrării întreaga viață bisericească a epocii, cu misiunile și creațiile ei literare creștine. Din noianul de păreri și documente, autorul a reușit să discearnă și să impună cercetătorilor de astăzi ai vieții și activității Sfântului Niceta adevărul istoric că «ortodoxia românească a primit din strămoșii ei daco-romani și prin generațiile lor următoare pînă azi, credința și doctrina teologică fără schimbare de la Sfântul Niceta, în frunte cu învățătura despre învierea morților pe care el însuși o sorbise din Sfânta Scriptură și o moștenise drept credință în nemurire de la «geții cei nemuritori» (p. 174).

Capitolul următor al cărții privește pe un episcop de Novae, oraș din Moesia inferioară, pe care unii teologi catolici l-au prezentat în deceniile trecute. Autorul socotește probabilă ipoteza după care același Laurențiu a fost, spre începutul secolului al V-lea, titularul scaunului din Sirmium și apoi al scaunului din Novae. Cele 2 omilii ale episcopului Laurențiu de Novae, care preamăresc virtuțile pocăinței și ale milosteniei, «par a fi adresate unei sau unor comunități de credincioși creștini geți sau daco romani...» (p. 182).

Teotim al Tomisului, căruia i se consacră capitolul următor, «a fost și a rămas o importantă forță de stabilitate și continuitate pe pământul Daciei Pontice» (p. 195). Relațiile sale cu Sfântul Ioan Gură de Aur ne certifică ortodoxia învățaturii de credință profesată de biserica sa și ni-l prezintă, ca pe un partizan convins al legăturii cu Dumnezeu prin asceză și contemplație (p. 194).

În capitolul VI autorul ne prezintă viața și activitatea unor scriitori eterodocși, ca de exemplu, Ulfila (311—383), Auxențiu de Durostorum, Maximin și Paladiu de Rațiară, care au fost neglijați nu numai de istoria străromană dar și de istoria Bisericii străromâne. Autorul acestei cărți are tocmai acest merit de a fi deschizător de drumuri în această privință. Cercetînd sine jure et studio operele acestor scriitori, autorul conchide că «forța și capacitatea dialectică a limbii române sînt o moștenire care ne revine de la începuturile formării limbii și poporului român; de la acești autori ortodocși sau neortodocși de la Dunărea de Jos și din alte părți ale fostei Dacii (p. 216).

Peste 50 de pagini îi sînt consacrate Sfântului Ioan Casian († 435), a cărui operă — *Așezămintele monahale și Convorbirile cu Părinții* — este analizată de autor cu multă putere de discernămint și deosebit simț critic. Făcînd apel nu numai la izvoarele scrise ci și la logica istoriei evenimentelor vremii respective, autorul confirmă originea dobrogeană a Sfântului Ioan Casian (p. 216).

Dionisie cel Mic, eruditul daco roman, a avut norocul să fie cercetat și reactualizat de un alt erudit, cleric ca și el, din vremea noastră. Studiindu-l în cadrul spiritualității patristice din Scythia Minor, «patria sa, părintele profesor Ioan G. Coman releva deosebita știință a lui Dionisie care a întocmit un nou ciclu pascal în locul acelora ale lui Teofil și Chiril al Alexandriei...» (p. 279). Această știință a lui Dionisie, preciza autorul, «...reamintește de cunoștințele astronomice pe care reforma lui Deceneu, cu circa 600 de ani în urmă le punea la dispoziția daco geților lui Burebista pe tot întinsul primului stat centralizat dac...» (p. 279).

Un recenzent al lucrării de față afirmă că acești autori au avut «...numai de câștigat în urma unui act de revalorificare culturală precum cel propus de părintele

Ioan G. Coman» (Ioan Coja, Scriitorii străromâni, în *Luceafărul* din 6 sept. 1980, p. 6). Cred că nu greșim dacă afirmăm că în primul rând noi, cei de astăzi am avut de câștigat de pe urma acestui act de revalorificare culturală propus de părintele profesor Ioan G. Coman, pentru că numai cunoscându-le bine viața și activitatea strămoșilor noștri îi putem cinsti după cuviință.

Capitolul IX — intitulat *Spiritualitatea patristică din Scythia Minor* — este într-adevăr «un memento al strănepoștilor la adresa strămoșilor și a generațiilor actuale despre identitatea pămîntului și spiritualității daco romane de acum 1600 de ani...» (p. 282).

Pentru autor, cunoașterea evlaviei credincioșilor sâci cu toate formele exterioare — inscripții, cruci, scrieri; cultul martirilor, ajută la reconstituirea veridică a profilului vieții ortodoxe în Scythia Minor care n-a cunoscut, «pe propriul ei teren jena unor erezii» (p. 314).

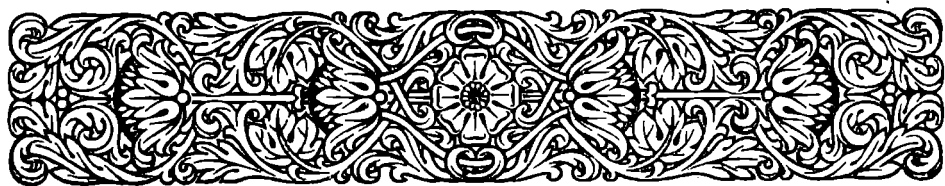
În capitolul X autorul reliefează contribuția inscripțiilor creștine și a părinților și scriitorilor bisericești din Scythia Minor — din secolele IV—VI — la continuitatea și unitatea poporului român. Se pare că i-a fost hărăzită părintelui Profesor doctor Ioan G. Coman această iconomie divină de a fi un purtător de cuvînt al Bisericii strămoșilor noștri. «Socotim că este cazul — scria prea cucernicia sa — oa și factorul creștinism, important în formarea poporului român, să spună cuvîntul în această problemă» (p. 315).

În ultimul capitol al lucrării, autorul subliniază contribuția creștinismului la romanizarea Daciei. Trebuie să recunoaștem că acest adevăr nu a fost încă îndeajuns evidențiat și în toată amploarea sa de cercetările precedente. Deci, și în această privință, părintelui profesor dr. Ioan G. Coman îi revine meritul de a fi evidențiat rolul creștinismului «în consolidarea și promovarea romanității în Dacia» (p. 334). Este vorba despre creștinismul ortodox de limbă latină care a constituit un element constitutiv în etnogeneza poporului român.

În concluzie, autorul conchide că «patrimoniul spiritual geto dacic și patristic în spațiul carpato-danubian este unul dintre cele mai bogate și mai originale din istorie» (p. 371). Nu ne rămîne decît să reținem că aceste cuvinte sînt grăite de unul dintre cei mai buni cercetători și cunoscători ai patrimoniului cultural și artistic al strămoșilor noștri.

În paginile de antologie ale acestei lucrări, erudiția și probitatea științifică se îngemănează cu florul sfînt pentru cunoașterea și cinstirea spiritualității strămoșilor. Stilul concis și clar al istoricului și literatului, părintele profesor Ioan G. Coman, dau lucrării un spor de valoare și atracție spre lectură. Lucrearea de față, o adevărată incursiune în locașul sfînt al lui «Zlmoxis și o evaluare a evlaviei credincioșilor sâci, reușește cu priosință să scoată în evidență contribuția creștinismului la romanizarea Daciei. De acum înainte, lucrarea părintelui profesor Ioan G. Coman, «Scriitori bisericești din epoca străromână», va fi o lucrare de căpătîi la care vor face referință toți cei care vor să se apropie și să cunoască zapisul nașterii și autenticității noastre.

Pr. asist. NICOLAE V. DURĂ

NOTE BIBLIOGRAFICE

Walter Kirchschräger, *Leben aus dem Glauben nach dem Zeugnis der Bibel. Viață din credință după mărturia Bibliei* (Bibel und Liturgie 1/80).

Viața din credință

«Viață din credință» principiu creștin care dă vieții cotidiene suport trainic în înfringerea dificultăților și în ajungerea țelului vieții fixat de învățătura divină.

În paginile cu titlul de sus autorul documentează principiul menționat cu aplicarea lui de către persoane din Vechiul și Noul Testament, conform indicațiilor divine date.

Astfel la Geneză XI, 31 și XII, 1—9 se relatează despre lucrarea lui Avram din Ur — Haldea la Haran și apoi mai departe în Țara Canaanului la indicația divină: «A zis Domnul către Avram: Ieși din pământul tău...» (Gen. XIII, 1) și răspunsul lui Avram: «A plecat Avram cum îi zise Domnul...» (Gen. XIII, 4). Răspunsul ascultător al lui Avram, deși el nu totdeauna înțelegea toate, este rezumat în textul de la Gen. XV, 6, «Și a crezut Avram pe Domnul și i s-a socotit aceasta ca dreptate». Prin credință Avram, când a fost chemat, a ascultat și a ieșit la locul pe care era să-l ia spre moștenire, și a ieșit neștiind încotro merge (Evr. XI, 8—9). Plecarea lui Avram din civilizația Mesopotamiei, din ocrotirea marelui oraș Ur, prin pustie... toate acestea le explică autorul Epistolei către evrei fiindcă: Avram credea în Domnul. Prin credință a primit putere să îndeplinească ceea ce el însuși nu înțelegea total.

Deci viață din credință.

În Evanghelia după Matei, Iosif soțul Mariei, e prezentat ca model de om credincios. El, deși nu înțelege, dar crede cuvântului divin și activează după porunca divină. Mesajul divin, comunicat lui Iosif de un înger, este motiv ca el să acționeze imediat în concordanță cu cele ce i s-au comunicat: «Deșteptându-se din somn, Iosif făcu așa precum i-a poruncit îngerul Domnului și luă la el pe femeia sa» (Matei I, 24), și apoi «Iosif se sculă, luă pruncul și pe mama lui și plecă în Egipt» (Matei II, 14). Pentru autorul Evangheliei Iosif este prototipul omului credincios care ascultă de Dumnezeu, care ia în serios porunca divină, deși n-o înțelege în toate.

Dar, pe când în Evanghelia după Matei persoana Mariei — Maica Domnului — nu apare pe prim plan, în Evanghelia după Luca situația este inversă, iar despre Iosif abia se menționează ceva. La mesajul îngerului, privitor la nașterea Mântuitorului, Maria răspunde: «Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău» (Luca II, 38). Deci, deși nu prea înțelege totul, ea se supune total lui Dumnezeu. Cuvintele profetice ale lui Simion în templu (Luca II, 34—35), ca și cazul cu Copilul de 12 ani din templu (Luca II, 41—52) erau greu de înțeles pentru Maria: «Ei n-au înțeles

cuvîntul pe care l-a spus lor Copilul» (Luca II, 50), dăru ea ascultă în toate.

Viață din credință.

Propovăduirea și răspîndirea învățaturii creștine în primele timpuri sînt inseparabil legate de persoana Apostolului Pavel: om credincios din copilărie, fariseu crescut în Ierusalim, instruit în interpretarea Vechiului Testament. Și cît de mult i-a schimbat acestui om convingerea că Iisus este Mesia cel promis. Dragostea față de Hristos pe care a simțit-o îl îndeamnă (II Cor. V, 14) să-l propovăduiască pe Hristos. Fariseul, care se pregătea să fie un cărturar, devine un predicator ambulant, alungat de iudei din sinagogă. Și el spune că Hristos este pentru dînsul: Viață și moarte (Filip. I. 21). Forța vie a credinței nu se afirmă la nici o persoană biblică cum se afirmă la Apostolul Pavel. Credința

lui neclintită în Hristos i-a dat puterea și autoritatea pentru propovăduirea Evangheliei pentru care se știe chemat (Rom. I, 1).

Fiul lui Dumnezeu a venit în lume pentru a propovădui despre Tatăl și pe cel ce crede să-l așere de moarte: «Oricine care crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16—18). Și arată aci caracterul indicator de viitor al credinței. Dacă Apostolul Pavel scrie că: «Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură, atunci însă față către față...» (I Cor. XIII, 12), arată că dezvoltarea credinței merge pînă în viața de dincolo. Credința este inseparabil legată de nădejdea împlinirii finale a cuvîntului divin adresat credincioșilor, cuvînt plin de iubirea divină cea veșnică.

Deci viața creștină — viață din credința în Hristos.

«*INVIEREA*». Revistă de teologie și cultură românească. Ierusalim.

Este în al 8-lea an de apariție. Nr. 1—3/1980 își deschide cuprinsul cu titlul «Popas aniversar», semnat de P.S. Episcop Vasile Tirgovișteanul, Vicar-Patriarhal. Sînt pagini închinăte Prea Fericitului Patriarh Iustin la împlinirea vârstei de 70 ani. «...Înzestrat de Dumnezeu cu alese daruri, valorificate printr-o muncă stăruitoare și îndemnat de o profundă și luminată conștiință patriotică, personalitatea Cîrmuitorului Bisericii noastre, a profesorului teolog și a ierarhului se înscrie cu nume de prestigiu în afirmarea activității slujitoare a Bisericii, care își îndeplinește misiunea sa teologică în timpurile noastre... Receptiv la pulsul epocii noastre, Prea Fericitul Patriarh Iustin, înzestrat cu calități rare și experiență bogată, blînd, perspicace, cu solidă formație teologică și bisericească, conduce cu mâini sigure și încercate cirna Bisericii strămoșești. Ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre îl înconjoară cu profundă stimă și entuziasm, fiindcă, prin strădania

Prea Fericirii Sale în slujirea cu vrednicie a credinței străbune, corespunde pe deplin așteptărilor lor...».

Arhimandritul Vasile Cornilă — Ierusalim, semnează rîndurile intitulăte: «24 Ianuarie — Unirea Principatelor Române». Unirea Principatelor Române la 24 Ianuarie 1859 se înscrie cu litere de aur în istoria bimilenară a poporului român, ea fiind aspirația obiectivă, fundamentală, constantă, puternică și dintotdeauna a moșilor și strămoșilor noștri. Unirea a rămas o idee forță și o permanență a gîndirii, simțirii și a acțiunii acestui popor vrednic. Piatră de hotar în evoluția ascendentă a societății românești, Unirea deschide o nouă epocă pe calea progresului social, economic și cultural, pregătește cucerirea Independenței de Stat a României ce trebuia s-o cîștige prin jertfe la 1877, ca apoi să făurească Statul Național unitar român la 1 decembrie 1918.

— *Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga* semnează titlul: «Citind pe Isaia — omul păcii

în lumea vrajbei». Crezul permanent al profetului Isaia a fost problema fericirii. Ca să aibă succes la readucerea omului în altarul părăsit, prin înstrăinarea de adevărul veșnic, Isaia a trudit vreme de 50 de ani, purtând idealul unei omeniri noi, din casă în casă, ca neîntrecut orator, strălucit scriitor, apostol al unei etici neprihănite, genial bărbat de stat și om de omenie. Isaia rămâne un om reprezentativ în purtarea ideilor mari și mai ales prin viziunea originală și grandioasă prin care concepe federalizarea tuturor oamenilor într-o singură mare alcătuire: împărăția fericirii universale.

— *Arhim. Vasile Cornilă* relatează despre alegerea și hirotonirea întru Arhiereu a noului Episcop Vicar-Patriarhal, *Dr. Vasile Costin—Tîrgovișteanul*. Ales la 10 decembrie 1979, este hirotonit întru Arhiereu la 20 ianuarie 1980, cu titlul de «Tîrgovișteanul». S-a născut la 7 iulie 1938 în Satu Nou de Sus (Maramureș), a urmat cursurile Seminarului teologic din Cluj-Napoca (1954—1959), a studiat apoi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1959—1963), luînd licența cu lucrarea: «Profesori ardeleni la Școlile de învățămînt religios din Țările Române». Între 1963—1966 a urmat cursurile de doctorat la Institutul Teologic Universitar din București. Între 1967—1972 a studiat în străinătate la Institutul de Arheologie coptă din Cairo (Egipt) și la Atena, luîndu-și aici titlul de doctor în teologie cu teza: «Cultul Bisericii Copte în comparație cu Cultul Bisericii Ortodoxe». A funcționat în cadrul Bisericii: Secretar și Vicar administrativ al Eparhiei Oradea, iar din 1975 Superior al Așezămintelor românești din Ierusalim și Reprezentant al Patriar-

hiei Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului. A publicat multe articole și studii de specialitate în revistele Bisericii Ortodoxe Române.

— *Pr. Dumitru Soare*, Consilier Patriarhal, prezintă date despre noul Superior al Așezămintelor ortodoxe române de la Ierusalim: *P. C. Arhim. Vasile Cornilă*, și Reprezentant al Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Ierusalimului. Născut la 22 februarie 1945 la Simbăta de Sus (Brașov), a urmat Seminarul teologic din Cluj-Napoca (1962—1967), apoi a studiat la Institutul teologic Universitar din Sibiu, obținînd licența cu lucrarea: «Mama creștină, factor al educației religios-morale». A studiat apoi la Institutul ecumenic din Bossey—Geneva, și în Franța și Elveția. A fost duhovnic la Institutul Teologic Universitar Sibiu și Vicar administrativ al Arhiepiscopiei Sibiului. A publicat articole, recenzii în revista «Mitropolia Ardealului» și în «Îndrumătorul bisericesc» Sibiu.

— «*Mihai Eminescu*» este titlul articolului semnat de *Ana Popa*. În cursul ascendent al culturii românești Eminescu rămîne întruchiparea cea mai vie, cea mai desăvîrșită a geniului poetic românesc. Prin el literele românești au atins sublimul și au pătruns temeinic în tezaurul culturii universale. Vedem în tînărul cu chipul astral pe făuritorul celei mai grave melodii a versului românesc... Eminescu este primul prin care respirația spiritului românesc răzbate în spațiul universal. Că gloria lui, cultura română a intrat în universalitate.

Revista mai înregistrează diferite date din viața noastră bisericească din țară și peste hotare.

«C A N D E L A». PUBLICAȚIE RELIGIOS-CULTURALĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN SUECIA, STOCKHOLM, 4—5/1979.

«Candela» ortodoxă-română din Suedia continuă să lumineze din plin, încălzind sufletele românilor din regiunile respective.

Ultimul număr din anul expirat deschide paginile cu Pastorală Prea Fericitului Patriarh Iustin dată la Nașterea Dōmnului. Extragem din ea: «An de an,

în ziua acestui luminat și preamărit praznic, împreună cu întreaga făptură credincioasă lui Dumnezeu, trăim și noi noaptea cea de taină a Nașterii Domnului. Lumina care a învăluit pe păstori, la venirea îngerului, o simțim și noi acum plutind în jurul nostru; în auzurile noastre duhovnicești răsună acum stăruitor cîntarea îngerească de mărire a lui Dumnezeu, de statornicire a păcii desăvîrșite pe pămînt și de pogorîre a bunăvoinii cerești în sufletele noastre. După pilda magilor de răsărit, plecîndu-se la pămînt, înaintea pruncului Iisus, li punem în față tot ceea ce avem noi mai de preț: «credința noastră dreaptă, nădejdea noastră dreaptă, nădejdea noastră stăruitoare și dragostea noastră fierbinte».

Prof. N. Chițescu semnează un substanțial studiu intitulat: «Revelația și Sfînta Scriptură», lămurind pe larg că «Scriptura este cartea Bisericii prin care aceasta propovăduiește Cuvîntul lui Dumnezeu la toată făptura». Revelația divină — subliniază autorul — s-a făcut prin lucrări, prin cuvînte, semne și minuni, — toate acestea umplînd Sfînta Scriptură, unde sînt expuse prin cuvînt, căci Cuvîntul revelat devine Scriptură, potrivit învățăturii Vechiului și Noului Testament. Dar pentru a înțelege Scriptura trebuie să trăiești cu și în Hristos, după cum spune Origen, să te apleci pe pieptul Lui ca Sfîntul Ioan Evanghelistul. Ucenicii lui Hristos n-au putut înțelege Scripturile decît după ce au înțeles că ele se refereau la Hristos (Luca XXIV, 45). Biserica este locul de transmitere, de dezvoltare și de înflorire duhovnicească a mesajului de mîntuire, — din ea iradiază lumina care luminează Evanghelia, răspîndîndu-se peste tot pămîntul prin predică și scris.

Autoritatea Sfintei Scripturi în Biserică este unică în sensul că ea ne-a păstrat mărturia martorilor oculari ai evenimentelor din timpul petrecerii Domnului pe pămînt, avînd în centru însuși mesajul de

mîntuire al Domnului. Nu poate fi însă vorba de superioritatea Scripturii asupra Bisericii, dar nici de superioritatea Bisericii asupra Scripturii. Biserica și Scriptura sînt mărimi de ordin deosebit și deci trebuie ținut seama de faptul că și în Biserică și în Scriptură este prezent Cuvîntul lui Dumnezeu prin lucrarea Sfîntului Duh.

Revista prezintă apoi date din activitatea Bisericii Ortodoxe Române, reținînd din «Agenda» Prea Fericitului Patriarh Iustin d.p. Primirea Episcopului srb Vasile Vadic din Melbourne (Australia) care a studiat teologia la Institutul Teologic din București; Mitropolitul Hrisostomos din Grecia; Muftiul turc Taiar Altikulak; prof. Olivier Clement (Paris) ș.a.

Se menționează și participarea delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri, conferințe creștine interconfesionale.

Asfel I.P.S. Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei a făcut o vizită în Austria, la invitația Fundației bisericești «Pro Oriente», ținînd și o conferință despre «Opera Sfîntului Vasile cel Mare» la împlinirea a 1600 de ani de la trecerea la cele veșnice a marelui ierarh. Starețele Nazarie Niță (Vănațec) și Lucia Dumbravă (Pasărea) au vizitat comunitățile românești din S.U.A. și Canada, iar Eustochia Ciucanu (Agapia) și Heruvima Timaru (Țigănești) au participat la întrunirea «Kaire Diakonia» organizată de Biserica Evanghelică din R. F. Germania.

În Suedia sînt trei parohii ortodoxe române: 1) Parohia cu sediul la Stockholm, paroh Ștefan Sandu; 2) Parohia din Göteborg, paroh Ioan F. Stănculescu și 3) Parohia Malmö, preot Mihai Radu. Se săvîrșesc servicii divine în localitățile menționate și în altele, urmate de reuniuni în care se aduc la cunoștință enoriașilor știri din viața Bisericii Ortodoxe Române, precum și despre evenimente mari ale popoului român. Parohii săvîrșesc toate servi-

ciile religioase cerule de enoriași: botezuri, cununii, înmormântări, panastase.

Pr. Dr. D. Bodale continuă cu utile interpretări evanghelice de data aceasta despre «Primii ucenici ai lui Iisus». «Ce bucurie, ce fericire să stai împreună cu Iisus și să-I ascuți cuvintele!»

Prof. Dr. Doc. Berciu semnează studiul: «Etnogeneza poporului român în lumina istoriografiei actuale românești». Reținem din el că poporul român s-a format din coplezirea dacilor cu romanii. Acestea sînt cele două elemente fundamentale ale etnogenezei românilor. Factorul slav este un adaos care a început să apară în procesul etnologic abia spre sfîrșitul sec. VI... Procesul etnogenezei românilor a avut un caracter unitar. De aici și unitatea de neam și de limbă a poporului român pe toată întinderea Daciei străvechi, unde s-a vorbit și se vorbește românește.

Prof. Dr. Ioan H. Crișan semnează pagini despre «Dacia lui Burebista». «Nu cunosc — scrie autorul — și nu există în această parte a Europei un alt popor decît românii care să nu fi venit de nicăieri și care să nu fi avut niciodată o altă patrie decît cea în care trăiesc și astăzi și unde au trăit de-a lungul mileniilor strămoșii lor». Statul geto-dac întemeiat de marele rege Burebista în jurul anului 70 î.e.n. a fost prima formațiune politică de tip superior din întreaga noastră istorie.

Despre «Starea Românilor și Maghiarilor din Transilvania de la 1900 și pînă în prezent» prezintă date statistice D. Ștancu, probînd superioritatea numerică de totdeauna a românilor. Sub stăpînire străină românii au suferit, iar azi, în stat liber, ei nu oprîmă pe nimeni.

Dorim «Candelei» române din Suedia să lumineze mereu.

Rosemary Haugthon¹, *Ist Gott ein Mann?* (În «Concilium, 4/1980).

Problema feminină este încă în plină discuție, fiindcă n-a fost rezolvată prețutîndeni în sensul recunoașterii oficiale a deplînei egalități între bărbat și femeie. De problema aceasta se ocupă, sub un anumit aspect, și articolul cu titlul de mai sus.

Redăm ideile principale.

În diferite culturi care s-au succedat în decursul timpului: ebraică, greacă, romană și cele bazate pe acestea, superioritatea bărbatului era ceva de sine înțeles. Este deci explicabil dacă și divinitatea a primit trăsături bărbătești. Faptul, evident, a avut urmări pentru aprecierea socială a femeii, dar a imprimat și gîndirea și acțiunea Bisericii de mai tîrziu.

Creștinismul, știm, pleacă de la conceptul că istoria are un sens și că ea nu-i

o rotație veșnică de evenimente, nici nu-i o succesiune oarbă de evenimente fără legătură întreolaltă, ci ea-i procesul unui dialog progresiv între Dumnezeu și om, — ea este cuvîntului lui Dumnezeu și răspunsul omului. Și istoria devine realitate plină de sens prin faptul că omul acceptă sau refuză invitația de a asculta de cuvîntul lui Dumnezeu și de a practica sau nu iubirea Sa. Faptul acesta, desigur, produce schimbări în istoria oamenilor, în relațiile lor sociale, implicit deci și în relațiile dintre bărbat și femeie.

După un principiu general al psihologiei de azi fiecare om unește în sine elemente bărbătești și femeiești, în sensul că fiecare, bărbat sau femeie, dispune de aptitudini și de particularități ale celui alt sex. Deci? Trebuie să se respecte reci-

1. Autoarea e americană, autodidactă, dar cu două titluri universitare onorifice și cu o frumoasă activitate socială de ajutorare a celor în suferință.

proc. Într-o epocă femeia a dominat în societate, introducându-se și în cultul religios divinități feminine. A urmat însă reacția bărbătească, începând să organizeze întreaga simbolică a religiilor respective, a miturilor și riturilor lor dintr-un punct de vedere al bărbatului.

În Vechiul Testament, cît timp poporul evreu a trebuit să lupte pentru cucerirea și colonizarea «pămîntului făgăduit» și pentru propria supraviețuire, evident, foarte potrivită era o cultură religioasă «bărbătească», căci mentalitatea luptei corespunde formelor de gîndire ale bărbatului. Astfel «cărțile istorice» ale Bibliei vădesc o cultură «bărbătească». Dar, după ce poporul s-a satbilit în «pămîntul» respectiv, și deci, nu mai trebuia să se apere de cineva, a început să umble după «zei străini», după «divinitățile feminine ale fertilității». Ca răspuns la aceasta, profeții dezvoltă o teologie în care Dumnezeu primește noi trăsături. Dumnezeul unui Isaia, Hosea etc. nu mai este ca «Dumnezeul lui Moisi, care lucrează în istorie după un plan». Este acum un Dumnezeu misterios, străin, pătimaș, curios și capricios, — atitudini înfîlnite mai ales la femei — scrie autoarea. Și astfel Dumnezeu cel unul și unic primește trăsături feminine. Teologia aceasta, împreună cu premisele ei psihologice menționate, a fost preluată — după autoare — de apostolul Pavel și îndeosebi de evanghelistul Ioan, pentru a arăta importanța lui Iisus pentru comunitate.

Dar, după epoca profeților religia israeliteană a fost influențată de literatura internațională de atunci a «înțelepciunii». Și «Înțelepciunea» nu era socotită numai ca un dar al lui Dumnezeu pentru oameni, ci că ea era la Dumnezeu acum înainte de creațiune, conducînd cu El destinul omului individual și al popoarelor, îndeosebi al poporului Său «ales», israel (Pildele lui Solomon VIII, 22 — IX, 6, unii psalmi etc.). «Teologia înțelepciunii» tra-

tează despre ființa lui Dumnezeu, așa cum este ea cunoscută de oameni și activează în viața lor. Prin noțiunea «înțelepciune» e prezentată ființa lui Dumnezeu și activitatea Sa ca o putere activă în lume, dar care nu se contopește cu ea. Prezența ei în om îi dă acestuia putere să se «deschidă» pentru Dumnezeu, și să trăiască după El. Și totul are caracter tipic «feminin» al prezenței și activității lui Dumnezeu în «înțelepciunea» Sa, fapt relevat în Gen. I și II, și «Înțelepciunea lui Solomon» VII, VIII. De felul cum e prezentată «Înțelepciunea» lui Dumnezeu în Vechiul Testament s-a influențat — scrie autoarea — apostolul Pavel în prezentarea existenței veșnice a Fiului lui Dumnezeu, iar evanghelistul Ioan în redarea dragostei intime dintre Dumnezeu și poporul Său.

În Noul Testament prezentarea bărbatului, care a fost Iisus din Nazaret, a fost foarte mult influențată — scrie autoarea — de concepția feminină despre lume a «înțelepciunii» vechitestamentare. Solomon, înțeleptul, era privit ca arhetipul unui om, care «trăiește cu înțelepciune». Dar în Noul Testament Iisus este mai mult decît un Solomon. Însușirile Sale bărbătești, autoritatea naturală, care inadia de la El, capabilitatea Sa de a stăpîni situațiile etc. sînt pătrunse de înțelepciunea Sa. Iisus vorbea și acționa atît din «intern», cît și din «afară», deci, — notează autoarea — și «subiectiv feminin», și «obiectiv bărbătesc». Iisus nu înlătură «dimensiunile feminine» ale personalității Sale, ci le «acceptă» și le știe utiliza în felul ca să nu apară că ar fi numai «feminine». Astfel apostolul Pavel putea spune că în Iisus «nu-i nici parte bărbătească, nici parte femeiască», fiindcă tot ce făcea Iisus cel înviat, nu era decît prezentarea lui Dumnezeu în haina iubirii, încît oamenii numai cu ambele forme deosebite ale experienței umane, bărbătească și feminină, puteau să-L înțeleagă deplin pe

Dumnezeu. În Biserica primară această nouă înțelegere despre completarea reciprocă a experienței «bărbătești și feminine» a dragostei lui Dumnezeu s-a impus în măsură, încît a reușit să înlăture «diferența de apreciere» dintre bărbat și femeie. Femeile au fost deplin apreciate, dîndu-li-se și noi misiuni în viață. Dar... dar... după un timp au început să apară din nou «vechile modele» de atitudine, înlăturînd pe cele «noi», femeile fiind socotite din nou inferioare bărbatului.

Situația însă nu putea fi de durată, căci și femeia dispune de toate aptitudinile de afirmare în viață. Astfel apare «mișcarea feministă», care luptă pentru egalitate între bărbat și femeie, pentru aceleași drepturi individuale și sociale între ei, etc., etc. — ceea ce s-a și realizat în parte și... desigur, se va realiza integral.

Dar cum se prezintă problema în discuție în Biserică? Aci-i vorba îndeosebi de hirotonia femeilor. În unele organizații bisericesti ea a fost acceptată — fapt ce a

duș însă și la schisme bisericesti. Evident, Biserica de azi e mult mai deschisă, decît în trecut, pentru realitățile vieții zilnice, este deci o «Biserică nouă». Dar Biserica aceasta nu va fi o Biserică, în care o «Biserică bărbătească» să fie înlocuită de o «Biserică feminină», ci va fi o Biserică cu adevărat «umană» — scrie autoarea — în care și bărbații și femeile vor fi cu adevărat acasă. Biserica aceasta utilizează aptitudinile sale bărbătești pentru a vedea evenimentele și lucrurile din lume, le sprijină și cultivă, pentru ca apoi, în formă feminină, să insuffle lumii cuvîntul și înțelepciunea lui Dumnezeu.

Autoarea încheie articolul cu fraza: «Dacă mi-ar pune cineva întrebarea: Este Dumnezeu un bărbat, atunci privind Biserica, care este Trupul Său, aş răspunde: Dumnezeu? El nu-i nici bărbat și nici femeie, — *El este iubire*».

Da, este iubire. Și atunci... de ce pretenții nejustificabile de hirotonie.

Iosif Eckert¹. *Das Evangelium für Israel und die Völker: Das Problem der Absolutheit des Christentums im Neuen Testament* («Concilium», 5/1980). (Evangelhia pentru Israel și popoare: Problema caracterului absolut al creștinismului în Noul Testament).

Conștiința misionară de a converti la credința creștină pe cei care nu cred în Hristos — fiindcă numai în Hristos se poate ajunge la mîntuire: «Întru nimeni altul nu este mîntuire...» (Fapte II, 12 urm.), este caracteristică creștinismului din primele sale timpuri. Cuvîntul lui Hristos: «Eu sînt calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6) și «Învățați toate neamurile, botezîndu-le...» (Matei XXVIII, 19) sînt lămuritoare pentru misiunea de a propovădui Evangelhia mîntuitoare tuturor popoarelor.

Dar pretenția caracterului absolut al adevărului creștin a devenit problematică pentru omul «modern». Motivul? Caracterul relativ al tuturor lucrărilor omenești.

Afirmația (Wellhausen): «Iisus n-a fost creștin, ci Iudeu» pune nu numai o problemă din domeniul științei religiilor, dacă adică Iisus cu mesajul Său trebuie înțeles ca un fenomen aparținînd numai structurii iudaice interioare, ci pune și problema: în ce măsură Biserica creștină, care ține la continuitatea cu Iisus cel pămîntesc și

1. Profesor la Facultatea teologică din Trier (R. F. Germania).

predică aceasta, rămâne permanent legată cu iudaismul. Dar textele evanghelice nu lasă nici o îndoială în privința atitudinii proisraelitene a lui Iisus. Deși propovăduiește că «s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu...» (Marcu I, 15) și că are de spus multe în privința aceasta, Iisus nu propovăduiește un Dumnezeu nou, ci-L prezintă într-o formă nouă pe Dumnezeul lui Israel, care, potrivit credinței lui Israel, era înțeles drept creatorul lumii și al tuturor oamenilor.

Evanghelia lui Iisus se adresa insraelitului și neaflind la el aprobarea așteptată totuși nu l-a părăsit. Israelul a rămas centrul activității mântuitoare a lui Dumnezeu. Dar, pe lângă atitudinea proisraeliteană de bază a lui Iisus, nu trebuie trecute cu vederea și anumite depășiri ale acestora. Din punct de vedere religios și politic Iisus n-a fost doar un «naționalist». El a împărțit punctul de vedere al lui Ioan Botezătorul: «Faceți roade vrednice de pocăință și nu începeți a zice în voi înșivă: părintele nostru este Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fiii lui Avraam» (Luca III, 8). Nu filiațiunea de la Avraam, în sens curent, garantează intrarea în împărăția lui Dumnezeu, ci credința roditoare de fructe. Dar Iisus nu înnoiește expres nădejdea națională a poporului israelitean și nu reprezintă teologia politică a zeloților și nici nu îndeamnă la război sfânt împotriva Romei. Condițiile soteriologice sînt individualizate în sensul că fiecare, cu atitudinea sa personală față de Dumnezeu și față de aproapele este obiect al îndrumării religioase. Și, desigur, pot interveni depășiri de «frontiere dogmatice», cum e cazul cu întâlnirea lui Iisus cu sutașul din Capernaum (Luca VII, 1—10) și

cu femeia cananeiancă (Marcu VII, 24—30). Credința acestor păgîni, ce umbrește credința israelitenilor este premisa pentru misionarismul păgîn.

Pentru Iisus Thora nu-i mormă intangibilă, ci El vestește voia lui Dumnezeu într-o formă nouă, criticînd, în anumită măsură, «legea». Iisus pune sub semnul întrebării nu «legea soteriologică» a lui Israel, ci credința lui «juridică». Și intrucît Iisus e înțeles tot mai mult drept cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu, Thora își pierde tot mai mult din autoritatea sa și la creștinii dintre iudei. Însemnătatea soteriologică a lui Iisus crește, iar însemnătatea Thorei scade. Și respingerea Evangheliei din partea iudaică favorizează îndreptarea spre păgîni, mai ales după ce s-a renunțat și la circumciziunea creștinilor dintre păgîni. Deși propovăduirea Evangheliei își are originea sa istorico-soteriologică în Israel, dreptul Simeon spune: «Acum slobozește pe robul Tău, stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace; căci văzură ochii mei mîntuirea Ta, care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre lumina neamurilor și spre slavă poporului Tău Israel» (Luca II, 29—32). Nu Israelul, care se opunea lui Iisus și Evangheliei Sale, este lumina popoarelor, ci Iisus este slujitorul mîntuirii. El este mai mult decît Mesia Israelului; El este Adam cel nou (1 Cor. XV, 45).

Evanghelia propovăduită păgînilor, este, în fond, iudaico-creștină. Dar predica creștină nu-L propovăduiește pe Dumnezeu religiilor păgîne sau al filozofilor, ci pe Dumnezeu care s-a revelat în istoria Israelului și în Iisus Hristos. Scrierile Vechiului Testament sînt păstrate ca izvoare ale revelației și sînt interpretate în legătură cu Hristos.

Esența Evangheliei față de păgini o redă apostolul Pavel la 1 Cor. I, 9—10: «V-ați întors la Dumnezeu, de la idoli, ca să slujii viului și adevăratului Dumnezeu și să-l așteptați pe Fiul Său din ceruri, pe care L-a înviat din morți, pe Iisus cel care ne izbăvește de mânia cea viitoare».

Credința creștină este, după Noul Testament, Evanghelia pentru Israel și pentru popoare. În centrul propovăduirii se află Iisus Hristos. Și mesajul împăcării, că în Hristos începe noua creațiune (2 Cor. V,

14—21) și lumea își află salvarea ei — aceasta are să propovăduiască Biserica.

Evanghelia voastră să prezinte în plenitudinea Sa, «Cuvîntul lui Dumnezeu, care s-a făcut trup în Iisus» (Ioan I, 14). Iar fiindcă Dumnezeu a vorbit prin «oameni, după felul oamenilor», trebuie recunoscută situația istorică a Evangheliei. Aceasta îndeamnă credincioșii să-L propovăduiască pe Dumnezeu ca pe Cel «care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască» (1 Tim. II, 4).

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

Diac. Prof. MARIN VELEA

**CÎNTĂRILE
SFINTEI LITURGHII**
— stil psaltic —

Continuare din rev. «Glasul Bisericii», XXXVI,
nr. 1—3, 1977.

CÎNTĂRILE SFINTEI LITURGAII

Stil psaltic -(continuare)

MĂRIRE ȚIE DOAMNE

Diac. Prof. MARIN VELEA

Moderato

S. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne mă -

A. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne mă -

T. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne mă -

B. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne mă -

ri - re Ți - e

ri - re Ți - e

ri - re Ți - e

ri - re Ți - e

MĂRIRE ȚIE DOAMNE

după Sf. Evanghelie

Andante - Maestoso

S. *mf* Mă - ri re Ți - e Doam - ne.

A. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne.

T. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne. Mă -

B. *mf* Mă - ri - re Ți - e Doam - ne.

Mă - ri - re Ți - e

Mă - ri - re Ți - e Ți - e

ri - re Ți - e Doam - ne Doam -

Doam - ne Ți - e Doam - ne

Doam - ne Ți - e Doam - ne

ne Ți - e Doam

Mă - ri - re Ți - e Doam

Mă - ri - re Ți - e. -

Mă - ri - re, Mă - ri - re Ți e. -

ne Mă - ri - re Ți e. -

ne Mă - ri - re Ți - e. -

rit. f.

ECTENIA DXPĂ SF. EVANGHELIC

① Moderato

S. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

A. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

T. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

B. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

DOAMNE MILXEȘTE ÎNTREIT

① Moderato

S. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

A. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

T. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

B. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

②

Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.
 e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

③

Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-
 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-

e — şte. — Doam-ne mi — lu — e — şte.
 e — şte. — Doam-ne mi — lu — e — şte.
 e — şte. — Doam-ne mi — lu — e — şte.
 e — şte. — Doam-ne mi — lu — e — şte.

Solo-bariton

Doam-ne mi - lu - e — şte. Doam-ne mi - lu -
 Doam-ne mi-lu- e — şte. Doam-ne Doamnemi-lu e - şte, mi - lu -
 Doam-ne mi-lu- e — şte. Doam-ne, Doam ne mi - lu -
 Doam-ne mi-lu- e — şte, Doam-ne mi — lu -
 Doam-ne mi-lu- e — şte, Doam-ne, Doamne mi-lu- e - şte mi - lu -

e — şte, Doam- ne, Doam-ne mi-lu- e — şte.
 e — şte, Doam- ne mi - lu - e — şte.
 e — şte, Doam- ne mi - lu - e — şte.
 e — şte, Doam- ne mi — lu - e — şte.
 e — şte, Doam- ne mi — lu - e — şte.

Soliști: Sopran - Bariton

S. *mf* Doam - ne mi - lu -

Bar. *mf* Doam - ne mi - lu -

S. *pp* Doam - ne mi - lu - e - ște

A. *pp* Doam - ne mi - lu - e - ște

T. *pp* Doam - ne mi - lu - e

B. *pp* Doam - ne mi - lu - e - ște.

e - ște, Doam-ne mi - lu - e - ște

e - ște, Doam-ne mi - lu - e - ște

Doam - ne, Doam-ne mi - lu - e - ște, mi - lu - e - ște

Doam - ne, Doam - ne mi - lu - e - ște

ște Doam-ne mi - lu - e - ște

Doam - ne, Doam-ne mi - lu - e - ște, mi - lu - e - ște

f. *rall...* *p* *pp*

Doam - ne, Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște.

f. *p* *pp*

Doam - ne, Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște.

mf *p* *pp*

Doam - ne, mi - lu - e — — — — — ște.

mf *p* *pp*

Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște.

mf *p* *pp*

Doam - ne mi — lu - e — — — — — ște.

mf *p* *pp*

Doam - ne mi — lu - e — — — — — ște.

ECTENII ÎNAINTE DE HERVIC

Moderato

S. *p* *p* *p*

A - min. Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște. — Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște. —

A. *p* *p* *p*

A - min. Doam - ne mi - lu - e - ște. — Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște. —

T. *p* *p* *p*

A - min. Doam - ne mi - lu - e - ște. — Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște. —

B. *p* *p* *p*

A - min. Doam - ne mi - lu - e - ște. — Doam - ne mi - lu - e — — — — — ște. —

① ②

③ *mp* Doam-ne mi-lu - e — ște. — Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

⑤ *mp* Doam-ne mi-lu - e — ște. — Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mp Doam-ne mi-lu - e — ște. — *p* Doam-ne mi-lu - e — ște. —

mf Ți - e Doam — ne. — *p* A - min.

mf Ți - e Doam — ne. — *p* A - min.

mf Ți - e Doam — ne. — *p* A - min.

mf Ți - e Doam — ne. — *p* A - min.

① *p* Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

② *mp* Doam-ne mi - lu -

p Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

mp Doam-ne mi - lu -

p Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

mp Doam-ne mi - lu -

p Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

mp Doam-ne mi - lu -

Rising Sound

p e — — — şte. — — —

p A - min.

① *mp* Doam-ne mi - lu -

p e - şte. — — —

p A - min.

mp Doam-ne mi - lu -

p e - şte. — — —

p A - min.

mp Doam-ne mi - lu -

p e — — — şte. — — —

p A - min.

mp Doam-ne mi - lu -

② *p* e — — — şte. — — —

p Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

p e — — — şte. — — —

p Doam-ne mi - lu - e - şte. — — —

p e - şte. — — —

p Doam-ne mi - lu - e - şte. — — —

p e - şte. — — —

p Doam-ne mi - lu - e — — — şte. — — —

HERVIC

Andante sostenuto

S. *p* min.

A. *p* min.

T. *p* min.

B. *p* min.

A - min.

mp *p*

Ca - rii pre He - ru - vimi.

mp *p*

Ca - rii pre He - ru - vimi.

mp *p*

Ca - rii pre He - ru - vimi.

mp *p*

Ca - rii pre He - ru - vimi.

Ca - rii pre He - ru - vimi.

p

A - He - ru - vimi

mp

Ca - rii pre He - ru - vimi pre He - ru - vimi

p

A - A pre He - ru - vimi

p

A - A

A
 A
 Ca - rii pre Ca - rii pre He - ru - vimi
 Ca - rii pre Ca - rii pre He - ru - vimi

tai
 Cu - tai
 tai nă Cu tai
 nă Cu tai

nă, tai nă în - chi - pu - im în
 nă, tai nă în - chi - pu - im în
 în - chi - pu - im în

și fă - că - toa
 chi - pu - im
 chi - pu - im
 chi - pu - im

p
p
p
p

rei de vi - a ță
 de vi - a ță de
 rei de vi - a ță de vi -
 toa - rei de vi -

cresc....

vi - a ță Tre - i
 vi - a ță Tre
 a - ță de vi - a ță
 a ță

mf

i ——— imi Tre — i —
 i ——— imi Tre — i —
 Tre — i — imi A ———
 A ——— Tre — i —

i ——— imi, în-tre- it ——— sfîn ———
 i ——— imi, în-tre- it ——— sfîn ———
 A ——— în-tre- it ——— sfîn ———
 Tre — imi în-tre- it sfîn —

tă cîn-ta ——— re — a - du - cem a —
 tă cîn-ta ——— re a -
 ——— tă cîn-ta ——— re a - du -
 tă cîn-ta ——— re —

du — cem a — du cem.

du cem. cem.

cem a — du a — du cem.

a — du cem.

p *pp* *pp* *pp*

a tempo

Toa - tă gri - ja ja

Toa - tă gri - ja, toa

Toa - tă gri - ja

Toa - tă gri - ja, toa - tă

sf *sf*

gri — ja cea — lu — mea — scă

tă gri — ja cea lu — mea — scă

gri — ja cea lu — mea — scă

gri — ja cea lu — mea — scă a —

mf *mf* *mf* *mf*

p a - cum să o le - pă -
p a - cum le - pă -
p a - cum, a - cum le - pă -
p cum le - pă -

p dăm să o le - pă - dăm... *dim e rall....* *pp*
p dăm o le - pă - dăm, să o le - pă - dăm... *pp*
p dăm o le - pă - dăm... *pp*
p dăm o le - pă - dăm, să o le - pă - dăm... *pp*

CA PRE ÎMPĂRĂTU

Allegretto
 S. *mf* Ca pre îm - pă - ra - tul pre îm - pă - ra - tul
 A. *mf* Ca pre îm - pă - ra - tul pre îm - pă - ra - tul
 T. *mf* Ca pre îm - pă - ra - tul pre îm - pă - ra - tul
 B. *mf* Ca pre îm - pă - ra - tul pre îm - pă - ra - tul

tu — tu - ror pri - mind

tu - tu - ror pri - mind

tu — tu - ror pri - mind, pri — mind pre cel

tu - tu - ror pri - mind, pri - mind pre cel

ne — vă - zut în - con - ju - rat de ce — te în - ge -

ne - vă - zut în - con - ju - rat de ce — te - în - ge -

p în - con - ju - rat de ce — te - le în - ge -

p în - con - ju - rat de ce — te - le în - ge -

p rești în - con - ju - rat de ce - te - le în - ge -

p rești în - con - ju - rat de ce - te - le în - ge -

rești. rești. rești. A - li -

rești. A - li - lu - i - a, A - li -

A - li - lu

A - li - lu -

lu - i - a

lu - i - a A - li - lu

i

a.

i

i

li - lu

i

i

i

i - a.

ECTENIA DOPĂ HERUVIC

① *p*

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

② *p*

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

③ *p*

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

④

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

⑤ *mp*

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

urmează:
„Dă Doamne”

DĂ DOAMNE

① *p>*

Dă Doam - ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

② *p*

Dă Doam - ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam - ne. —

Dă Doam - ne. —

③

Dă Doam - ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

④

Dă Doam - ne. —

Dă Doam - ne. —

Dă Doam - ne. —

Dă Doam - ne. —

⑤

Dă Doam - ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

Dă Doam — ne. —

⑥

Da Doam - ne. —

Da Doam - ne. —

Da Doam - ne. —

Da Doam - ne. —

PREA SFÎNTĂ NĂSCĂTOARE

Allegretto

S. *p* > Prea Sfîn - tă Năs - că - toa - re de

A. *p* > Prea Sfîn - tă Năs - că - toa - re de

T. *p* > Prea Sfîn - tă Năs - că - toa - re de

B. *p* > Prea Sfîn - tă Năs - că - toa - re de

mf > Dum - ne - zeu mi - lu - e - ște - ne pre noi.

mf > Dum - ne - zeu mi - lu - e - ște - ne pre noi.

mf > Dum - ne - zeu mi - lu - e - ște - ne pre noi.

mf > Dum - ne - zeu mi - lu - e - ște - ne pre noi.

Moderato

Ți - e Doam - ne.

Ți - e Doam - ne.

Ți - e Doam - ne.

Ți - e Doam - ne.

Și Duhului Tău

ȘI DUAHLUI TĂU

Moderato

S. Și Du — hu — lui Tău.

A. Și Du — hu — lui Tău.

T. Și Du — hu — lui Tău.

B. Și Du — hu — lui Tău.

urmează :

PRE TATĂL

S. Pre Ta — tăl pre — Fi — ut

A. Pre Ta — tăl pre — Fi — ut

T. Pre Ta — tăl pre — Fi — ut

B. Pre Ta — tăl pre — Fi — ut

S. și pre Sfîn — tul Duh Tre-i - mea cea de o fi -

A. și pre Sfîn — tul Duh Tre-i - mea cea de o fi -

T. și pre Sfîn — tul Duh Tre-i - mea cea de o fi -

B. și pre Sfîn — tul Duh Tre-i - mea cea de o fi -

in - tă și ne - des - păr - ți - tă.
 in - tă și ne - des - păr - ți - tă.
 in - tă și ne - des - păr - ți - tă.
 in - tă și ne - des - păr - ți - tă.

RĂSPUNSURI MARI MILA PĂCII

Andantino

S. Mi - la pă - cii jert - fa la - u - dei.
 A. Mi - la pă - cii jert - fa la - u - dei.
 T. Mi - la pă - cii jert - fa la - u - dei.
 B. jert - fa la - u - dei.

ȘI CU DUMNEZUL TĂU

Andante

S. Și cu Du - hul - Tău.
 A. Și cu Du - hul Tău.
 T. Și cu Du - hul Tău.
 B. Și cu Du - hul Tău.

Avem către
Domnul

AVEM CĂTRE DOMNUL

Andante

S. A - vem că - tre Dom - nul.

A. A - vem că - tre Dom - nul.

T. A - vem că - tre Dom - nul.

B. A - vem că - tre Dom - nul.

CU VREDNICIE

Moderato

S. Cu vred-ni - ci e

A. Cu vred-ni

T. Cu vred-ni - ci e,

B. Cu vred-ni

și cu drep-ta - te e - ste

ci - e și cu drep-ta - te e - ste

cu vred - ni - ci - e și drep - ta - te e - ste

Cu vred - ni - ci - e și drep - ta - te e - ste

a ne în - chi - na Ta - tă - lui și

a ne în - chi - na Ta - tă - lui și

a ne în - chi - na Ta - tă - lui

a ne în - chi - na

Fi - u - lui și Sfîn - lu - lui Duh

Fi - u - lui și Sfîn - tu - lui Duh, Tre - i

Fi - u - lui și Sfîn - tu - lui Duh Tre -

Fi - u - lui și Sfîn - tu - lui Duh Tre -

p A mei Tre - i mei

p i - mei cei de o fi - în tă

p i - mei cei de o fi - în tă

p i - mei cei de o fi - în tă

rall.... *p*

și — ne — des — păr — ți — tă.

și — ne — des — păr — ți — tă.

și — ne — des — păr — ți — tă.

și — ne — des — păr — ți — tă.

SFÎNT! SFÎNT! SFÎNT!

Maestoso

S. Sfînt! Sfînt! Sfînt! Dom-nul Sa-va-ot! Sa-va-

A. Sfînt! Sfînt! Sfînt! Dom-nul Sa-va-ot

T. Sfînt! Sfînt! Sfînt! Dom-nul Sa-va-ot! Sa-va-

B. Sfînt! Sfînt! Sfînt! Dom-nul Sa-va-ot! Sa-va-

Cantabile

ot! Plin e ce - rul și pă - mîn - tul

ot! Plin e Plin e ce - rul și pă - mîn - tul

Plin e ce - rul și pă - mîn - tul A

Plin e ce - rul și pă - mîn - tul ce - rul și pă - mîn -

Plin e ce - rul și pă - mîn - tul ce - rul și pă - mîn -

Plin e ce - rul și pă - mîn - tul ce - rul și pă - mîn -

O - sa - na de mă - ri - rea

tul de mă - ri - rea Ta

tul O - sa - na de mă - ri - rea

tul de mă - ri - rea Ta

p Ta O - sa - na, *mf* O - sa - na

O - sa - na

p Ta O - sa - na, *p* O - sa - na

O - sa - na

rit.... meno mosso

în - tru cei de sus O - sa - na, O - sa -
 sus O - sa - na, O - sa -
 în - tru cei de în - tru cei de sus O - sa - na, O - sa -
 în - tru cei de sus O - sa - na, O - sa -

mai rar....

pp Sfînt!
pp Sfînt!

na — Sfînt!
 na — Sfînt!
 na — Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce
 na — Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce

A

vi - ne în - tru nu - me - le Dom - nu - lui în - tru nu - me - le Dom - nu -
 vi - ne în - tru nu - me Dom - nu - lui în - tru nu - me - le Dom - nu -

cel ce —
 cel ce —
 lui — Bi — ne — cu — vîn — tat cel ce
 lui Bi — ne e — ste — cu — vîn — tat cel ce —

vi — ne în — tru nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne
 vi — ne în — tru nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne
 vi — ne în — tru nu — me — le Dom — nu — lui A —
 vi — ne în — tru nu — me — le Dom — nu — lui A —

e — ste cu — vîn — tat cel ce — vi — ne în — tru — nu — me — le
 e — ste cu — vîn — tat cel ce — vi — ne în — tru nu — me — le
 vi — ne în — tru nu — me — le
 vi — ne în — tru nu — me — le

Dom-nu - lui O - sa - na

Dom-nu - lui O - sa - na

Dom-nu - lui O - sa - na, O - sa - na

Dom - nu - lui O - sa - na

mf în - tru cei de sus *p* în - tru cei de

mf în - tru cei de sus *p* în - tru cei de

mf în - tru cei de sus *p* în - tru cei de

mf în - tru cei de sus *p* în - tru cei de

sus în - tru cei de sus.

sus

sus în - tru cei de sus.

sus

sus. sus.

Lento
pp

A - min. A - min.
A - min. A - min.
A - min. A - min.
A - min. A - min.

PRE TINE TE LĂSDĂM

Lento
pp

S. Pre Ti - ne Te lă -
A. Pre Ti - ne Te lă -
T. Pre Ti - ne Te lă -
B. Pre Ti - ne Te lă -

u - dăm.
u - dăm.
u - dăm pre Ti - ne Te bi - ne - cu - vîn -
u - dăm pre Ti - ne Te bi - ne - cu - vîn -

tăm Ți — e îți mul — țu — mim — Doam —

tăm Ți — e îți mul — țu — mim Doam —

ne — și

ne — îți mul — țu — mim — Doam — ne — și

ne ru — găm — Ți — e

ne ru — găm Ți — e — și ne ru —

ne ru - găm Dum - ne -

ne ru - găm Dum - ne -

și ne ru - găm Dum - ne -

găm Dum - ne -

ze - u - lui nos - tru Dum-ne-ze - u - lui

ze - u - lui nos - tru Dum-ne-ze - u - lui

ze - u - lui nos - tru Dum-ne-ze - u - lui

ze - u - lui nos - tru Dum-ne-ze - u - lui

rall.... *pp*

nos - tru.

nos - tru, Dum-ne-ze - u - lui nos - tru.

nos - tru, Dum-ne-ze - u - lui nos - tru.

nos - tru, Dum-ne-ze - u - lui nos - tru.

nos - tru, Dum-ne-ze - u - lui nos - tru.

AXIOM

Moderato

S. *mp* > Cu - vi - ne - se - cu a - de - vă - rat să te

A. *mp* > Cu - vi - ne - se - cu a - de - vă - rat să te

T. *mp* > Cu - vi - ne - se - cu a - de - vă - rat să te

B. *mp* > Cu - vi - ne - se - cu a - de - vă - rat să te

fe - ri - cim năs - că - toa - re de Dum

fe - ri - cim năs - că - toa - re de Dum

fe - ri - cim năs - că - toa - re de Dum

fe - ri - cim năs - că - toa - re de Dum

ne - zeu cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă și

ne - zeu cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă

ne - zeu cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă

ne - zeu cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă

prea ne - vi - no - va - - - - - tă și mai - - - - - ca

ne - vi - no - va - - - - - tă și mai - - - - - ca

ne - vi - no - va - - - - - tă și mai - - - - - ca

ne - vi - no - va - - - - - tă și mai - - - - - ca

Dum - ne - ze - u - lui nos - tru ce - ea ce ești

Dum - ne - ze - u - lui nos - tru ce - ea ce ești

Dum - ne - ze - u - lui nos - tru ce - ea ce ești

Dum - ne - ze - u - lui nos - tru ce - ea ce ești

mai cin - sti - tă de - cît He - ru -

mai cin - sti - tă de - cît He - ru -

mai cin - sti - tă de - cît He - ru -

mai cin - sti - tă de - cît He - ru -

vi - mii și mai mă - ri - tă

vi - mii și mai mă - ri - tă

vi - mii și mai mă - ri - tă

vi - mii și mai mă - ri - tă

fă - ră de a - se - mă - na - re de - cît Se - ra -

fă - ră de a - se - mă - na - re de - cît Se - ra -

fă - ră de a - se - mă - na - re de - cît Se - ra -

fă - ră de a - se - mă - na - re de - cît Se - ra -

fi - mii ca - rea fă - ră de stri - că - ciu

fi - mii ca - rea fă - ră de stri - că - ciu

fi - mii ca - rea fă - ră de stri - că - ciu

fi - mii ca - rea fă - ră de stri - că - ciu

ne pre Dum-ne - zeu cu - vîn - tul, cu - vîn - tul ai

ne pre Dum-ne - zeu cu - vîn - tul, cu - vîn - tul ai

ne pre Dum-ne - zeu cu - vîn - tul cu - vîn - tul ai

ne pre Dum-ne - zeu cu - vîn - tul, cu - vîn - tul ai

năs - cut pre *mf* Ti - ne cea cu a - de - vă -

năs - cut pre *mf* Ti - ne cea cu a - de - vă -

năs - cut pre *mf* Ti - ne cea cu a - de - vă -

năs - cut pre *mf* Ti - ne cea cu a - de - vă -

rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

zeu — Te mă — rim, — Te — mă — rim. *p* *rall....* *pp*

zeu — Te mă — rim, — Te — mă — rim. *p* *pp*

zeu — Te mă — rim, — Te — mă — rim. *p* *pp*

zeu Te mă — rim, — Te — mă — rim. *p* *pp*

PRE TOȚI ȘI PRE TOATE

Moderato

S. *mf* Pre toți și pre toa — te. *>*

A. *mf* Pre toți și pre toa — te. *>*

T. *mf* Pre toți și pre toa — te. *>*

B. *mf* Pre toți și pre toa — te. *>*

Pre toți și pre toa — te. *>*

A — min. *p*

A — min. *p*

A — min. *p*

A — min. *p*

A — min. *p*

Și cu Du — hul Tău. *mf* *p*

Și cu Du — hul Tău. *mf* *p*

Și cu Du — hul Tău. *mf* *p*

Și cu Du — hul Tău. *mf* *p*

A — min. Și cu Du — hul Tău. *p*

ECTENIA DOPĂ AXION

① *p>*

S. Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu -

A. Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu -

T. Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu -

B. Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu -

② *p>*

③ *mp*

e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

e - ște. Doam - ne mi - lu - e - ște.

④ *p>*

Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu - e - ște.

Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu - e - ște.

Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu - e - ște.

Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu - e - ște.

Doam-ne mi - lu - e - ște. Doam-ne mi - lu - e - ște.

⑤ *mp*

DĂ DOAMNE

① *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

A. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

T. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

B. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

③ *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

A. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

T. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

B. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

⑤ *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

A. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

T. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

B. *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

② *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

④ *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

⑥ *p* Dă Doam — ne. — Dă Doam — ne. —

Moderato

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

urmează :
Tatăl Nostru

ȘI DUAZĂ-LUI TĂU

S. A - min. Și Du — hu — lui Tău.

A. A - min. Și Du — hu — lui Tău.

T. A - min. Și Du — hu — lui Tău.

B. A - min. Și Du — hu — lui Tău.

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

Ți — e Doam — ne.

A - min.

A - min.

A - min.

A - min.

UNUL SFINT

Moderato

S. *p* U - nul Sfint *mp* U - nul Domn

A. *p* U - nul Sfint *mp* U - nul Domn

T. *p* U - nul Sfint *mp* U - nul Domn

B. *p* U - nul Sfint *mp* U - nul Domn

mf I - i - sus Hris - tos în - tru *f* Sla - va lui

mf I - sus Hris - tos în - tru *f* Sla - va lui

mf I - sus Hris - tos în - tru *f* Sla - va lui

mf I - sus Hris - tos în - tru *f* Sla - va lui

mf Dum - ne - zeu Ta - tăl A - min. *p*

mf Dum - ne - zeu Ta - tăl A - min. *p*

mf Dum - ne - zeu Ta - tăl A - min. *p*

mf Dum - ne - zeu Ta - tăl A - min. *p*

RĂSPUNSURI FINALE BINE ESTE CUVÎNTAT

Allegretto

S. *mp* > Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce

A. *mp* > Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce

T. *mp* > Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce

B. *mp* > Bi - ne e - ste cu - vîn - tat cel ce

vi - ne în - tru nu - me - le Dom - nu - lui

vi - ne în - tru nu - me - le Dom - nu - lui

vi - ne în - tru nu - me - le Dom - nu - lui

vi - ne în - tru nu - me - le Dom - nu - lui

Dum - ne - zeu e - ste Dom - nul

Dum - ne - zeu e - ste Dom - nul

Dum - ne - zeu e - ste Dom - nul

Dum - ne - zeu e - ste Dom - nul

și s-a a - ră - tat no - uă.
a - ra - tat no - uă.
și s-a a - ră - tat no - uă.
a - ră - tat no - uă.

VĂZUT-AM LUMINA....

Allegretto

Vă - zu - t-am lu - mi - na cea a - de - vă -
Vă - zu - t-am lu - mi - na cea a - de - vă -
Vă - zu - t-am lu - mi - na cea a - de - vă -
Vă - zu - t-am lu - mi - na cea a - de - vă -

ra - tă - pri - mi - t-am Du - hul cel ce -
ra - tă - pri - mi - t-am Du - hul cel ce -
ra - tă - pri - mi - t-am Du - hul cel ce -
ra - ta - pri - mi - t-am Du - hul cel ce -

resc. —

resc. —

resc am a - flat cre - din — ța — cea a -

resc am a - flat cre - din — ța — cea a -

ne - des - păr - ți —

ne - des - păr - ți —

de - vă - ra — tă — ne - des - păr - ți —

de - vă - ra — tă — ne - des - păr - ți —

rall... a tempo

tei Sfin-tei Tre - imi în - chi - nîn - du - ne — că a -

tei Sfin-tei Tre - imi în - chi - nîn - du - ne — că a -

tei Sfin-tei Tre - imi în - chi - nîn - du - ne — că a -

tei Sfin-tei Tre - imi în - chi - nîn - du - ne — că a -

rall....

cea — sta ne-a mîn - tu - it pre noi. —
 cea — sta ne-a mîn - tu - it pre noi. —
 cea — sta ne-a mîn - tu - it pre noi. —
 cea — sta ne-a mîn - tu - it pre noi. —

ECTENIE DXPĂ VĂZXT-AM LUMINA...

Moderato

S. A - min. —
 A. A - min. —
 T. A - min. —
 B. A - min. —

① *p*
 Doam - ne mi - lu -
 Doam - ne mi - lu -
 Doam - ne mi - lu -
 Doam - ne mi - lu -

e - şte. Doam - ne mi - lu - e - şte.
 e - şte. Doam - ne mi - lu - e - şte.
 e - şte. Doam - ne mi - lu - e - şte.
 e - şte. Doam - ne mi - lu - e - şte.

② *mp*

Moderato

Ți - e Doam - ne. A - min.

Ți - e Doam - ne. A - min.

Ți - e Doam - ne. A - min.

Ti - e Doam - ne. A - min.

ÎNTRU NĂMELE DOMNULUI

1

S. În - tru nu - me - le Dom - nu -

A. În - tru nu - me - le Dom - nu -

T. În - tru nu - me - le Dom - nu -

B. În - tru nu - me - le Dom - nu -

lui. Doam - ne mi - lu - e

lui. Doam - ne mi - lu - e

lui. Doam - ne mi - lu - e

lui. mi - lu - e

ște. _____
 ște. _____
 ște. _____
 ște. _____

p A - min. _____
p A - min. _____
p A - min. _____
p A - min. _____

FIE NŪMELE DOMNULUI

① Allegretto

S. *mp* Fi - e nu - me - le Dom - nu - lui bi - ne - cu - vîn - tat de a -
 A. *mp* Fi - e nu - me - le Dom - nu - lui bi - ne - cu - vîn - tat de a -
 T. _____
 B. _____

de a -
 de a -

cresc.
 cum și pî - nă - n veac, pî - nă - n veac. _____
 cum și pî - nă - n veac, pî - nă - n veac. _____
 cum și pî - nă - n veac, pî - nă - n veac. _____
 cum și pî - nă - n veac, pî - nă - n veac. _____

mp ② *cresc.*
mp Fi - e nu - me - le Dom - nu - lui
mp Fi - e nu - me - le Dom - nu - lui

de a — cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n
 de a — cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n
 bi — ne — cu — vîn — tat de a — cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n
 bi — ne — cu — vîn — tat de a — cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n

veac — Fi — e nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne — cu — vîn — tat de a —
 veac — Fi — e nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne — cu — vîn — tat de a —
 veac — Fi — e nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne — cu — vîn — tat de a —
 veac — Fi — e nu — me — le Dom — nu — lui bi — ne — cu — vîn — tat de a —

cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n veac. —
 cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n veac. —
 cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n veac. —
 cum și pî — nă-n veac, pî — nă-n veac. —

APOLISUL

Moderato

S. Doam-ne mi-lu-e ște. A - min.

A. Doam-ne mi-lu-e ște. A - min.

T. Doam-ne mi-lu-e ște. A - min.

B. *pp* mi-lu-e ște. A - min.

MĂRIRE TATĂLUI

Recitativ

S. Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

A. Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

T. Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

B. Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

Și acum și pururea și în vecii ve-ci-lor, a - min.

Și acum și pururea și în vecii ve-ci-lor, a - min.

Și acum și pururea și în vecii ve-ci-lor a - min.

Și acum și pururea și în vecii ve-ci-lor a - min.

Recitativ

Doamne miluește, Doamne miluește, Doamne miluește,
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doamne miluește,
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doamne miluește,
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doamne miluește,

in tempo

Bi - ne - cu - vin - tea — ză. —
 Bi - ne - cu - vin - tea — ză. —
 Bi - ne - cu - vin - tea — ză. —
 Bi - ne - cu - vin - tea — ză. —

① *p*
 A —
 A —
 A —
 A —

min. — A — min. —
 min. — A — min. —
 min. — A — min. —
 min. — A — min. —

② *mp*